

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

AHMED REŞİD PAŞA’NIN HUKÛK-I TİCARET
[İKİNCİ KİTAP-TİCARETİ BAHİRİYE KISMI] ADLI ESERİNİN
TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRMESİ

YAZAR

Emre KÜÇÜK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Süleyman UYGUN

ORDU- 2025

TEZ KABUL SAYFASI

Emre KÜÇÜK tarafından hazırlanan “**Ahmed Reşit Paşa’nın Hukûk-ı Ticaret [2. Kitap- Ticareti Bahriye Kısmı] Adlı Eserinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi**” başlıklı bu çalışma, **23.01.2025** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr.

İmza

Süleyman UYGUN

Ordu Üniversitesi

Üye Doç. Dr.

İmza

M. Emre KILIÇASLAN

Ordu Üniversitesi

Üye Doç. Dr.

İmza

Abdullah LÜLECİ

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Emre KÜÇÜK

ÖZET

TARİH ANA BİLİM DALI

AHMED REŞİD PAŞA’NIN HUKÛK-I TİCARET [İKİNCİ KİTAP-TİCARETİ BAHRİYE KISMI] ADLI ESERİNİN TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRMESİ

EMRE KÜÇÜK

19. Yüzyıl Osmanlı Devleti açısından büyük değişim ve dönüşümün yaşandığı bir dönemdir. Osmanlı Devleti bütün kurumları ile bir yenileşmeye gitmiş ve çağa ayak uydurmakta zorlanan, zamana yenik düşen kurumları yenileri ile değiştirmiştir. Bu dönemde değişiklik yaşanan alanlardan bir tanesi de hukuk alanıdır. Tanzimat Döneminden önce 19. Yüzyılın başlarında başlayan bu süreç Tanzimat Dönemi ile birlikte Osmanlı Hukuku da büyük bir değişim ve dönüşüme sahne olmuştur. 1850’de yeni bir Ticaret Kânûnu oluşturulmuştur. Bu tarihten itibaren Ticaret Hukukunda yaşanan gelişmeler Ahmed Reşid tarafından 1895 yılında Hukûk-ı Ticaret adı ile neşredilmiştir. Aslen Safranbolulu olan Ahmed Reşid Paşa 10 Nisan 1858’te İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Hukuk Mektebi’ni bitirdikten sonra Şura-yı Devletin farklı kalemlerinde çalışmış daha sonrada Mülkiyede valiliğe kadar yükselmiştir. Devlet adamlığının yanında almış olduğu hukuk eğitime binaen hukukçu kimliği ile Hukuk-u Ticaret adı ile müstakil bir eser kaleme almıştır. Osmanlı Devleti’ndeki hukuki gelişmeler açısından ana kaynaklardan biri olan adı geçen eser günümüze kadar transkripsiyon edilmemiştir. Bu derece kıymetli bir eserin bugüne kadar günümüz harflerine aktarılmamış olması bu eserin sınırlı sayıda araştırmacı tarafından kullanılmasına sebep olmuştur. Bu çalışma Hukûk-ı Ticaret’in deniz ticaretine dair olan ikinci kitabını transkripsiyon ederek bu alandaki büyük bir eksikliği giderecek ve daha fazla araştırmacının bu eserden istifade etmesine imkân sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk, Ticâret-i Bahriyye, Sefine, Kanun, Istılahat

ABSTRACT

DEPARTMENT OF HISTORY

TRANSCRIPTION AND EVALUATION OF AHMED REŞİD PAŞA'S LAW-U TİCARET (SECOND BOOK-TİCARETİ BAHİRİYE PART)

EMRE KÜÇÜK

The 19th century was a period of great change and transformation for the Ottoman Empire. The Ottoman Empire went through a renewal with all its institutions and replaced the institutions that had difficulty in keeping up with the age and that had fallen into decline with time with new ones. One of the areas of change in this period was the field of law. This process, which started in the early 19th century before the Tanzimat Period, witnessed a great change and transformation in Ottoman Law with the Tanzimat Period. A new Commercial Code was established in 1850. The developments in Commercial Law since then were published by Ahmed Reşid in 1895 under the title of Hukûk-ı Ticaret. Originally from Safranbolulu, Ahmed Reşid Pasha was born in Istanbul on 10 April 1858. After graduating from the School of Law, he worked in different items of the Council of State and then rose to the position of governor in the Civil Administration. In addition to his statesmanship, he wrote an independent work titled Hukûk-ı Ticaret (Law of Commerce) based on the legal education he received. The aforementioned work, which is one of the main sources in terms of legal developments in the Ottoman Empire, has not been transcribed until today. The fact that such a valuable work has not been transcribed into modern letters until today has caused this work to be used by a limited number of researchers. By transcribing the second book of the Law-u Commerce on maritime trade, this study will fill a major gap in this field and enable more researchers to benefit from this work.

Key Words: Hukuk, Ticâret-i Bahriyye, Sefine, Kanun, Istılahat

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında yüksek lisansa başladığım andan itibaren beni her konuda destekleyen, yol gösteren, tenvir eden, rahle-i tedrisinden geçme şansı elde ettiğim danışmanım kıymetli hocam Prof. Dr. Süleyman UYGUN’a teşekkür ederim.

Tez konusu belirlerken kıymetli fikirleri ile bana yardımcı olan hocam Doç. Dr. M. Emre KILIÇASLAN’a teşekkür ederim.

Teze dair tüm ümitlerimi kaybettiğim ve başaramayacağımı düşündüğüm bir anda karşıma çıkarak yeniden başlama hususunda beni cesaretlendiren Selahattin BASTAN’a teşekkür ederim.

Şahsi fikrimce çağımızın en büyük şairi olarak gördüğüm, aruzla ve irticalen şiir yazacak kadar mahir bir şair olan kıymetli dostum Halil İbrahim ÇİÇEK’e, yüksek lisans sürecimi baştan sona takip ettiği, sorduğum her kitabı anında bana ulaştırdığı, dertlerimle dertlendiği için teşekkür ederim.

Yüksek lisansa başlamak hususunda beni cesaretlendiren, eğitim süresince benimle birlikte bu süreci takip eden nasihatları ile beni yönlendiren kıymetli dostum Aydın BAYARSLAN’a teşekkür ederim.

Bu eğitim süresince mesai noktasında bana gerekli kolaylığı sağlayan, benden desteğini esirmeyen okul müdürü sıfatının dışında benim için iyi bir dost ve ağabey olan kıymetli hocam Yılmaz ÇAKMAK’a teşekkür ederim.

Çok değerli bir insan ve tanıdığım en harika Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olan kıymetli arkadaşım Esra ÖZDEMİR KUYRUKÇU’ya teşekkür ederim.

Beni bugünlere getiren, düştüğümde kaldıran, maddi ve manevi hiçbir şeyimi eksik etmeyerek beni her konuda destekleyen kıymetli annem Sebihan’a ve kıymetli babam Hasbi’ye, onlara ağabey olmakla iftihar ettiğim kardeşlerim Sümeyye ve Mine’ye teşekkür ederim.

Hayatıma sonradan dâhil olup beni sevgi ve saygı ile bağrılarına basan ellerinden geldiğince her türlü desteği esirgemeyen kıymetli kayınvalidem Ayşe ve kayınpederim İhsan’a teşekkür ederim.

Kıymetli eşim, diğer yarım, hayatımın mana ve mefhumu Rukiye teşekkürlerin en büyüğünü hak etmektedir. Kendisi bana bu dünyada saadeti yaşatandır. Muhataralı

denizlerde fırtınalara duçar olduğumda sığındığım sakin ve güvenli limanımdır. Beni her konuda olduğu gibi bu hususta da en çok destekleyen o'dur. Vaktinden feragat ederek bu çalışmayı ortaya koymak hususunda elinden gelen her türlü desteği vermiştir. Bana Yavuz Kağan gibi bir evlat, göz aydınlığı, iki cihan saadeti verdiği için ayrıca teşekkür ederim.

2023'ün son günü hayatımıza dâhil olan ve o tarihten beri de her gün yeni bir şey öğrenmemize vesile olan, ders çalışırken sabırla onunla vakit geçirmemi bekleyen, tahammül edemediği vakitlerde odamın kapısına gelip “baba” haykırışları içerisinde kapımı tıklatan oğlum Yavuz Kağan'a hayatımıza kattıkları için teşekkür ederim.

İsmi zikretmeyi unuttuğum ve bu çalışmaya katkı sağlayan herkese hassaten teşekkür ederim. Bu çalışmada ortaya çıkan hata ve günahlar şahsıma, doğru ve sevaplar destek verenlere aittir.

EMRE KÜÇÜK

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL SAYFASI	ii
ETİK BEYANI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
2. AHMED REŞİD PAŞA’NIN HAYATI VE ESERLERİ	8
2.1. Çeviri Yazıda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	11
3. METİN TRANSKRİPSİYONU	13
4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	270
KAYNAKLAR	280
ÖZGEÇMİŞ	283

KISALTMALAR

Kısaltmalar

a.g.e	: Adı Geçen Eser
a.g.m	: Adı Geçen Makale
Bkz.	: Bakınız
BOA	: T.C Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi
C	: Cilt
DH. SAİD. d	: Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl İdaresi Sicil Defterleri
düz	: Düzenleyen
H	: Hicri Takvim
Haz.	: Hazırlayan
M	: Miladi Takvim
R	: Rumî Takvim
S	: Sayı
s	: Sayfa
ŞD. SAİD	: Şura-yı Devlet Sicilleri
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı

1. GİRİŞ

Büyük coğrafya keşifleri ve sonrasında ortaya çıkan Rönesans ve Reform Hareketleri sonucu başlayan sekülerleşme hareketleri merkezinde Atlantik ve Akdeniz Avrupa'sının olduğu Modern dünyaya geçişin temelini oluşturmuştur. Sonraki süreçte Modern dünya sisteminin siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel yapısını oluşturan hareketlerin başında ise şüphesiz Fransız İhtilali ve Endüstriyel Devrim gelmektedir. Osmanlı Devleti 17. Yüzyıldan itibaren içine düşmüş olduğu buhran ve muhataranın çaresini evvela kendi “Kanunu Kadim”inde aramış, büyük toprak kayıplarının yaşandığı 18. Yüzyılda ise artık reçetenin içeride değil dışarıda “Batıda” olduğunun idrakine varmıştır. 19. Yüzyıl ise Osmanlı Devleti’nin en hareketli ve en sancılı yüzyılı¹ olması hasebiyle kökten bir değişim ve dönüşüm yaşadığı, klasik çerçevesinden uzaklaşarak “Modern” bir hüviyete doğru evrildiği bir yüzyıl olmuştur. II. Mahmud Yeniçeri Ocağı’nı 1826’da kaldırdıktan sonra giriştiği yenileşme hareketleri ile Osmanlı Devleti’ne yeni bir kimlik kazandırmıştır. Bunun sonucunda Osmanlı Devleti’nde idari, askeri, mali ve hukuki alanlarında büyük değişimler yaşanmıştır.

Hukuki alanda ıslahat yapılmasının temelinde devleti idare edenlerin diğer teşkilatlarda olduğu gibi adliye teşkilatında da bir takım reformlara ihtiyaç duyulduğu ve gerekli tedbirlerin alınmaması hâlinde Osmanlı Devleti’nin dağılacağına yönelik endişeleri etkili olmuştur.² Her ne kadar genel görüş bu yönde olsa da gelenek ve teamüllerin ihtiyaçlara cevap vermekte yetersiz kalması ve zaman zaman ihtiyaçlarla geleneklerin çatışmaya girmesi Osmanlı idarecilerini yeni kanunlar yapmaya ve bunları yazılı hâle getirmeye yöneltmiştir. II. Mahmud döneminde daha önceki kanunnâme geleneğinden farklı olarak, yeni ve tanzim edici kurallar oluşturma anlamında “adalet” kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Onun zamanında başlayan ve halefleri tarafından devam ettirilen kanunlaştırma faaliyetleri sadece idari ve siyasi olarak yenileşme değildir. Avrupa ile artan ticari ve siyasi faaliyetlerin bir sonucu olarak ikili münasebetlerin bir dizi kurallar ve çağdaş normlara göre yeniden şekillendirilmesidir. Bu durumu kanunlaştıma faaliyetleri, çağdaşlaşma kavramı açısından son derece ehemmiyetli bir yere haizdir şeklinde izah edebiliriz.³ Avrupa’da kullanım ömrünü tamamlayan ve tarihsel süreç içerisinde ortadan kalkan derebeylik sisteminden sonra zuhur eden iktisadi, kültürel ve bilimsel

¹ İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 36-37.

² Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul 2008, s. 541.

³ Niyazi Berkes, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s. 220-221.

gelişmelerden Osmanlı Devleti de nasibini almış ve 19. Yüzyılın ortalarından itibaren ise bu etkileşimin bir tezahürü olarak radikal değişiklere gitmek durumunda kalmıştır.⁴

Avrupa’da başlayan akılcılık ve doğal hukuk hareketlerinin tesir ve tazyiki sonucu Osmanlı Devleti’nde Tanzimat Fermanı ile birlikte kanunlaştırma hareketleri başlamıştır. Osmanlı Devletinde yaşanan kanunlaştırma hareketlerinin en önemli sebebi de hiç şüphesiz güçlü bir merkezi otorite tesis etmektir.⁵ Zira Tanzimat Döneminin alamet-i farikası merkezîleşmedir. Osmanlı İmparatorluğu’nun varoluş dinamiklerinden biri de olabildiğince farklı inançlara ve anasıra hükmetmektir. İmparatorluğun cihan şümullüğü belki de bununla ölçülür. Ancak 18. Yüzyıl boyunca yaşanan ayan isyanları, sonrasında Fransız İhtilali’nin de etkisiyle yaşanan Sırp, Rum, Bulgar, Ermeni vesaire isyanlar çok dinli ve unsurlu yapınının devletin bütünlüğü ve bekası için tehdit eder hale getirmiştir. Bu nedenle Tanzimat Dönemi devlet adamlarının genel görüşü merkezî otoriteyi yeniden tesis ederek dağılmanın önüne geçmek şeklindedir. Kemal Karpat, Osmanlı Modernleşmesinin üç esas şarta bağlı olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bu şartların merkezîleşme, Avrupa’nın günden güne artmakta olan siyasi tesiri ve Avrupalılaşıma ideolojisi tarafından kaynaklandığını iddia etmektedir.⁶ Mehmet Akif Aydın, Tanzimat Dönemindeki hukukî reformları doğuran sebepleri “*Ticari ve İktisadi Hayattaki Değişikler, Sosyal Hayattaki Değişiklikler, Hukukî İhtiyaç, Batı’nın Tesir ve Baskısı*” şeklinde 4 başlık altında ele almaktadır.⁷ M. Emre Kılıçaslan Osmanlı Devleti’ndeki kanunlaştırma faaliyetlerinin ve ticaret hukukuna dair gelişmelerin Avrupalı devletlerin baskısından ve Osmanlı Devleti’nin çağdaşılaşma arzusundan ziyade ihtiyaca binaen zuhur ettiğini ifade etmektedir. Buna örnek olarak da Modern Bankacılık ve Kredi Sistemi’nin Avrupa’da çok erken dönemlerde 12-14. Yüzyıllarda faaliyete geçtiği Osmanlı Devleti’nde ise bu minvaldeki ilk bankanın 1849’da kurulduğunu söylemektedir. Tabii olarak 1849 öncesi Osmanlı Hukukunda bu konulara dair muamelat ve ahkâm bulunmamaktadır. Bunun sonucu olarak da Osmanlı Tüccarları ile Batılı Tüccarlar arasında vuku bulacak ihtilafın Osmanlı

⁴ Görsoy Akça-Himmet Hülür, “Osmanlı Hukukunun Temelleri ve Tanzimat Dönemindeki Hukuksal Yeniliklerin Sosyo-Politik Dinamikleri”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.19, Konya 2006. s. 304.

⁵ Gümüş, Musa, “Osmanlı Devleti’nde Kanunlaştırma Hareketleri, İdeolojisi ve Kurumları”, *Tarih Okulu Dergisi*, S. 14, İlkbahar-Yaz 2013, s. 164-165.

⁶ Kemal Karpat, *Osmanlı Modernleşmesi Toplum, Kurumsal Değişim ve Nüfus*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s. 79-80.

⁷ Mehmet Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 416-419.

Mahkemeleri'nin muamelat eksikliğinden dolayı halledilememiş olması bir takım karışıklıkların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir.⁸

Osmanlı seküler hukukunun ortaya çıkmasında Batı'daki anayasal süreç ve Liberal ekonomi anlayışının tesiri kaçınılmazdır. Tanzimatta vurgulanan husus özel mülkiyetin dokunulmazlığı ve müsadere düzeninin ortadan kaldırılmasıdır. Bir yıl öncesinde Büyük Britanya ve Fransa ile imzalanan Baltalimanı Muahedesi ile devletin yedd-i vahit usulü eleştirilmekte ve kaldırılmaktadır. Buradan şunu anlayabiliriz ki Tanzimat her ne kadar siyasi bir metin olsa da ihtiva yönünden ekonominin dizginlerinin modern dünyanın başat aktörlerine geçeceğinin ve Batı kapitalizminin seküler hukuki ihtiyaçlarını karşılamaya doğru yol alacağının prototipi bir metniydi. Nitekim bundan sonra Osmanlı seküler hukukunun ilk örnekleri ticaret ve iktisadi alana yönelik ortaya çıkmaya başladı.

Tanzimat Dönemi'nden önce de Avrupa ile artan ticari münasebetlere binaen Avrupalı Tüccarlar tarafından benimsenen bir takım usul ve kaideler Osmanlı Devleti'nde de benimsenmeye ve yazılı metin olarak kavanin içerisinde yer edinmeye başladı. Tüccarlar kendi aralarında çıkan anlaşmazlıkların çözüm merci olarak Kadı Mahkemeleri dışında kendileri tarafından seçilen tüccar ve temsilcilerinin katıldığı meclisleri görmekteydiler. İslam Hukuku'na göre bu durum caiz kabul edilmektedir.⁹

Bu durumun bir sonucu olarak 1800-1801 yıllarında Osmanlı ve Yabancı Tüccarlar arasında ortaya çıkan ticari ihtilafları çözüme kavuşturmak için Gümrük Emni'nin riyasetinde bir komisyon oluşturulmuştur. Hem Osmanlı hem de yabancı tüccarlardan mürekkep bu komisyon ticari davaları bakmaya yetkili kılınmıştır. Tahkim olarak isimlendirilen bu uygulama ile kadıların görev ve sorumlulukları sınırlandırılmıştır.¹⁰ Aslında bu uygulama çok eski tarihlerden beri uygulanmakta iken 1802 senesinde talimat ile devletin kanatları altına alınmıştır. Liman Odası Meclisi ya da daha sonraki adı ile Mahkeme-i Ticaret-i Bahriyye'nin kurumsallaşması Osmanlı Devleti'nin kadim dönemlerinden beri var olan bir usulün ihtisaslaşmasıdır denilebilir.¹¹ Liman Odası Meclisi'nin kuruluşu ile ilgili olarak farklı tarihler verilmektedir. Deniz ticaretiyle ilgili muamelata bakan ve hukuki anlaşmazlıkları çözen karma

⁸ M.Emre Kılıçaslan, *Osmanlı Deniz Hukukunun Modernleşmesi*, Selenge Yayınları, İstanbul 2023, s. 45-46.

⁹ Mustafa Reşit Belgesay, *Tanzimat ve Adliye Teşkilatı*, Maarif Matbası, İstanbul 1940, s. 213.

¹⁰ Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat Sonrası)*, Arı Sanat, İstanbul 2004, s. 84-85.

¹¹ Kılıçaslan, *a.g.e.*, s. 53-54.

bir meclisten söz edilmektedir. Bu meclisin kuruluş tarihi ile ilgili olarak 22 Mayıs 1850 tarihi verilmekle birlikte¹² adı geçen meclisin çok daha erken bir dönemde 1839 senesi itibariyle faaliyette bulunduğu ve aynı yıl ihdas edilen Ticaret Nezareti'ne bağlanmak istendiği tespit edilmiştir.¹³ Tanzimat Döneminden önce kurulan nezaretlerden bir tanesi de 21 Temmuz 1839'da ihdas edilen Ticaret Nezareti'dir. Adı geçen nezaretin kuruluş tarihi olarak dikkat çekici bir diğer husus da Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında 1838 yılında imzalanan Balta Limanı Ticaret Antlaşması'dır. Bu antlaşma ile Osmanlı ticareti ve ekonomisi büyük bir dönüşümün içine girmiştir.¹⁴ Avrupa ile artan bu yoğun ticari faaliyetlerin sonucu olarak 28 Temmuz 1850'de Avrupa'dan alınan ilk kanun olma özelliğini taşıyan Ticaret Kanunu, Fransa'dan iktibas edildi. Özel hukuk alanında yapılan ilk kanun olma özelliğini taşımaktadır. Batıdaki kanunlaştırma faaliyetleri de göz önüne alındığında Ticaret Hukuku'nun çoğunlukla ilk oluşturulan kanun külliyyatı olduğu söylenebilir.¹⁵ 1856 Tarihinde kabul edilen Islahat Fermanı ile yerli ve yabancı halk arasındaki davaları görmek için muhtelit mahkemeler ihdas edilmesi tasarlanmıştır. 1860 senesinde Fransa Ticaret Kanunu'nun dördüncü kısmı alınarak 1850 tarihli Kanunnâme-i Ticaret-i Berriyye kanununa eklendi. Bu durumun neticesi olarak da Ticaret Meclisleri Ticaret Mahkemelerine dönüştürülmüştür.¹⁶ Ticaret Mahkemeleri İstanbul başta olmak üzere İzmir, Beyrut, İskenderiye, Kahire, Hanya, Kandiye'de faaliyete başladılar. Ticaret Mahkemelerinde çoğunlukla yabancıların lehine olarak kararlar çıkmaktaydı. Bu durumun yabancıların yargılama usulüne daha vakıf olmaları gibi nedenleri olduğu gibi farklı sebepleri de olabilir.¹⁷ Ticaret Mahkemelerinin hangi usüllere göre davalara bakacağı 1862 tarihli Usul-i Muhakeme-i Ticaret Nizâmnâmesi ile tespit edilmiştir. Bu düzenleme ile tüccarlar istedikleri takdirde Ticaret Mahkemesi'ne ya da kadı mahkemesine gitmekte özgür bırakıldı. Yalnızca Ticaret Mahkemeleri'nin karara bağladığı davayı kadıların tekrar görmesi yasaklanmıştır.

¹² M. Macit Kenanoğlu, "Nizâmiye Mahkemeleri", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 33, İstanbul, 2007, s. 185-188.

¹³ Kılıçaslan, *a.g.e.*, s. 61-62.

¹⁴ Coşkun Çakır, *19. Yüzyıl Osmanlı Ticareti ve Nizamnameleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1990, s. 24-25.

¹⁵ Hıfzı Veldet, *Kanunlaştırma Hareketleri ve Tanzimat*, Maarif Matbası, İstanbul 1940, s. 196-197.

¹⁶ Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul 2008, s. 545.

¹⁷ Süleyman Uygun, *"Osmanlı Sularında Rekabet Mesajeri Maritim Vapur Kumpanyası (1851-1914)"*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2015, s. 324.

Ticaret Mahkemeleri, devlet tarafından atanan bir başkan ve iki üye ile tüccar tarafından seçilen dört üyeden meydana gelmektedir.¹⁸

Tanzimat Döneminde kanunlaştırma faaliyetleri üç şekilde cereyan etmişti. Birincisi “Tedvîn” yani Osmanlı hukuk sistemi içerisinde oluşturulan kanunlar, ikincisi Avrupa hukuk sistemlerinden ithal edilen “İktibas” kanunlar ve üçüncüsü de ilk iki usulü de içerisinde barındıran “Karma” kanunlar şeklindedir.¹⁹ 1863’te Kanunnâme-i Ticâret-i Bahriyye adı ile kabul edilen Deniz Ticaret Kanunu, iktibas yolu ile Avrupa’dan ithal edilen kanunlardan biridir. Eklektik bir kanun olan Deniz Ticaret Kanunu, Fransa Ticaret Kanunu temel olmak üzere Sardunya ve Sicilya gibi İtalyan şehir devletleri ile Hollanda, Belçika, İspanya, Prusya devletlerinin deniz ticaretine dair muamelatından da istifade edilmiştir.²⁰ Ahmed Reşid, Kanunnâme-i Ticaret-i Bahriyye hazırlanırken kaynak kabul edilen Fransa Deniz Ticaret Kanunu’nda “Yolcular” ile ilgili bir bölüm olmadığını ve bu eksikliğin Almanya ve Flemenk devletleri kanunnâmelerinden iktibasla giderildiğini dile getirmektedir.²¹

1863’te Deniz Ticaret Kanunu’nun hazırlanması sonucunda Ticaret Nezareti bünyesinde Ticaret-i Bahriye Mahkemesi teşkil edildi. Bu mahkeme Liman Odası Meclisi’nin bir takım yapısal değişiklik geçirmesi ile ortaya çıkmıştı. Bu değişikliklerden bir tanesi de yeni mahkemeye seküler-laik bir kimliğin kazandırılmasıdır. Ticaret Meclislerinde müftü sıfatı ile şer’î bir görevli bulunurken adı geçen mahkemede böyle bir görevliye yer verilmemiştir.²² Ticaret Mahkemeleri 1864’te çıkarılan Vilayet Nizamnâmesi ile her vilayete açılarak yaygınlaştı.²³ 1875 yılında çıkarılan bir fermanla tüm Ticaret Mahkemeleri Adliye Nezareti’ne bağlandı. 1914 yılına kadar görevini sürdüren karma ticaret mahkemeleri kapitülasyonların kaldırılması ile faaliyetine son vermiştir.²⁴

¹⁸ Belgesay, *a.g.e.*, s. 214.

¹⁹ Ercimet Sarıay, “Tanzimat Sonrası Kanunlaştırma Çalışmalarının Kaynakları ve Metodolojisi”, *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, C.2, S.1, 2019, s. 12-13.

²⁰ Hıfzı Veldet, *a.g.e.*, s. 198.

²¹ Ahmed Reşid, “*Hukuk-u Ticaret 2. Kitap*”, Dersadet Ticaret Odası Gazetesi Matbası, İstanbul 1312, s. 325.

²² Kılıçaslan, *a.g.e.*, s. 81.

²³ Aydın, *a.g.e.*, s. 421.

²⁴ Ekinci, *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk*, s. 546.

Osmanlı Devleti'nde 19. Yüzyıl'da Hukuk alanında yapılan reformların sonucu olarak yeni ihtiyaçlar ortaya çıktı. Bunlardan ilki reformları uygulayacak kadroları yetiştirmek için bir hukuk mektebinin açılması diğeri de tatbik edilen yeni kanunların tam manası ile uygulanmasını sağlamak için şerh ve izahatının yapılmasıydı.²⁵ Kaza, kaymakam, mal müdürü gibi memurları yetiştirmek için 12 Şubat 1859'da eğitime başlayan Mekteb-i Fünûn-ı Mülkiyye ders programındaki hukuk dersleri ile bu alanda öncülük etmiştir.²⁶ Çağdaş hukuk eğitimi ise 1868'de Divan-ı Ahkâm-ı Adliyye'nin kurulması ve Nizamiye Mahkemeleri'nin yeniden düzenlenmesi üzerine Adliye Nezareti bünyesinde eğitim veren Kavânîn ve Nizamât Dershânesi'nde verilmeye başlanmıştır. Daha sonra 1874'te Mekteb-i Sultânî bünyesinde eğitim veren Mekteb-i Hukuk-ı Sultânî açılmıştır. Topyekün bir hukuk eğitimi ise 1878'de kurulan Mekteb-i Hukuk'da icra edilmiştir.²⁷

Yukarıda bahsettiğimiz ikinci ihtiyaç ise iktibas kanunların şerh ve izahatının yapılması olmuştur. Bu ihtiyaç Ahmed Reşid ile Avramaki Papadapulos'un birlikte kaleme aldığı Hukûk-ı Ticaret'in ilk baskısında şöyle ifade edilmektedir: “...Son asırda Osmanlı Devleti ticarete müteallik meselelerin kanun şeklinde toplanması ihtiyacının hâsıl olması üzerine muhtelif tarihlerde Fransa Devleti'nin Ticaret Kanunu me haz alınarak Ticaret-i Berriyye, Ticaret-i Bahriyye ve Zeyl-i Kanun-ı Ticaret şeklinde üç kıta kanun tanzim edilmiştir. Ancak bu kanunların anlaşılması ve tatbik edilmesi kolay olmadığı erbabı tarafından şerhler tanzim edilmesi adet edilmiş olduğu hâlde Devlet-i Aliyye Ticaret Kanunları hakkında mükemmel bir şerh matbuattaki yerini alamamıştır. Ticaret-i Berriyye Kanunu'nun bazı kısımları şerh edilmiş olsa da kanunun tamamını kapsayan bir şerh yapılmamıştır. Bu eserin basılması için müsaade olunduktan sonra Nazaret Hilmi Efendi Teşrih-i Kanun-u Ticaret adlı eserinin birinci cildi ile Şerhli Kanunnâme-i Ticaret-i Bahriyye adlı eseri basılmıştır. Ve Tıngır Simon Efendi'nin de bir şerh yazmakta olduğu gazatelere ilan edilmiştir. Ticaret Kanunlarının tamamını kapsayacak şekilde Hukûk-ı Ticaret adı ile bir eser yazma ve neşretme cesaretini kendimizde

²⁵ II. Mahmud döneminde devletin ihtiyacı olan askerleri yetiştirmek için Mekteb-i Harbiyye, doktor yetiştirmek için Mekteb-i Tıbbiyye, sivil memur yetiştirmek için Mekteb-i Ulûm-u Edebiyye ve Mekteb-i Maarif-i Adliye adı altında Avrupaî eğitim veren okullar açılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Abdülkadir Özcan, “Harbiye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 16, İstanbul 1997, s. 115-119; Nil Sarı, “Mekteb-i Tıbbiyye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 16, Ankara 2004, s. 45-56. Ali Akyıldız, “Mekteb-i Maarif-i Adliyye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. EK-2, Ankara 2019, s. 236-238. Ali Akyıldız, “Mekteb-i Mülkiye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. EK-2, Ankara 2019, s. 238-240.

²⁶ Ali Akyıldız, “Mekteb-i Mülkiye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. EK-2, Ankara 2019, s. 238-240.

²⁷ Ali Adem Yörük, *Mekteb-i Hukuk'un Kuruluşu ve Faaliyetleri (1878-1900)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2008, s. 3.

*bulduk. Bu iş maharet-i tâmmeye isteyen bir işti. Hukuk mektebine devam etmekte olduğumuzdan henüz ilm-i hukukda kemale ermiş değiliz lakin Devlet-i Aliyyeye yarım asırdan beri kanunların şerhsiz kalması noksanlığının devamına müsaade etmemek için cesaret gösterdik. Zira bir şeyin velev noksan olsun vücuda gelmesi maksadın tamamen hâsıl olmasına sebep olabilir.”*²⁸ Ahmed Reşid, *Hukûk-ı Ticaret*’i 1312 senesinde bu defa kendi imzası ile müstakil olarak bazı tadilat ve tashihat ile yeniden neşretmiştir. Bu bağlamda Tezin konusunu oluşturan 2. Kitap Ticaret-i Bahriyye kısmı ve Ahmed Reşid’in hayatı bir sonraki bölümde teferruatlı olarak ele alınmıştır.

Ticaret kanunlarına yapılan şerhlerden bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz. Kostaki Vayani tarafından neşredilen *Mücmel Ticaret-i Bahriyye Kanunu Şerhi*²⁹ ile *Muaddel ve İlaveli Ticaret-i Bahriyye Kanunu Şerhi*³⁰, Miltiyadi’nin *Ticaret-i Bahriyye Kanunu Şerhi*³¹.

²⁸ Ahmed Reşid- Avramaki Papadapulos, *Hukuk-ı Ticaret*, İstanbul 1303, s. 7-10.

²⁹ Kostaki Vayani, *Mücmel Ticâret-i Bahriyye Kânûnu Şerhi*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1313.

³⁰ Kostaki Vayani, *Muadel ve İlaveli Ticâret-i Bahriyye Kânûnu Şerhi*, Tab-ı Sâni, İstanbul 1329.

³¹ Miltiyadi, *Ticaret-i Bahriyye Kanunu Şerhi*, Osmanlı Matbaası, Selanik 1329.

2. AHMED REŞİD PAŞA’NIN HAYATI VE ESERLERİ

Hukûk-ı Ticaret adlı eserinde müellifin adı Ahmed Reşid şeklinde yazılmaktadır. Döneminde ve sonrasında müellife dair kaleme alınan eserlerde ise kendisine Şerif Ahmed Reşid Paşa, Ahmed Reşid Efendi ya da Şerif Hacı Ahmed Reşid Paşa denildiğine tesadüf edilmektedir. Ahmed Reşid, Konya Vilayeti eski defterdarından Numan Fikri Efendi’nin mahdumudur. 10 Nisan 1858 (H.25 Şaban 1274) tarihinde Dersaadet’te dünyaya gelmiştir.³² Ahmed Reşid’in atalarının menşei Safranbolu’ya dayanmaktadır.³³ Semih Ceyhan: Ahmed Reşid’in künyesini “*el-Hâc Şerîf Ahmed Reşîd Paşa b. Seyyid Nu’mân Fikrî Efendi b. Seyyid İsmâîl Ağa b. Molla Seyyid Ahmed b. Molla Seyyid Mehmed Zağferanbolî (Safranbolu)*” olarak vermektedir.³⁴

Ahmed Reşid’in genç yaşta babasını kaybettiği muhtemeldir. Ahmed Reşid’e dair bilgi veren tüm kaynaklar günümüzdeki ortaokul karşılığı olan rüşdiye mektebini Edirne’de bitirdiğinden bahsetmektedir. İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri adlı eserinde üvey babasının yanında ikamet ettiği sırada Rüşdiye eğitimi tamamladığını yazmaktadır.³⁵ 12 Ocak 1889 (H. 10 Cemaziyevvel 1306) tarihli bir Osmanlı resmi arşiv vesikasına göre evvela Sıbyan Mektebi daha sonra Edirne Rüşdiye Mektebinde mertebe-i ulûmu bitirdikten sonra hususi olarak Hoca Mecid Efendi’den³⁶ Arapça ve Farsça dillerini öğrendiği, akabinde de Mekteb-i Hukuk’ta tahsiline devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu okuldan yüksek derece olan alıyyü’l-alâ ile mezun olmuştur. Yine aynı vesikada Ahmed Reşid’in daha 14 yaşında olduğu hâlde 1872-1873 (1288) senesinde Edirne Vilayeti Mektupçusu olduğu, ardından da 17 Ağustos 1872 (H. 12 Cemaziyelahir 1289) tarihinde Şura-yı Devlet Kalemlerine girdiği anlaşılmaktadır. 5 Ağustos 1884 (H. 12 Şevval 1301) tarihinde Dördüncü Rütbeden Mecidî Nişanı ile taltif edilmiş olup takriben 3 ay sonra da Heyet-i Umumî Zabıta Kitabeti memuriyetine ilave edilmiştir. Yine aynı yıl Şura-yı Devlet’in uhdesi altında oluşturulan bazı komisyonlarda kâtiplik yapmış, Muhakemat Dairesi Müdde-i Umumîliği görevine vekâlet etmiştir. 9 Mart 1886 (H. 3 Cemaziyelahir 1303) tarihinde Tanzimat Dairesine nakledilmiştir. Adı geçen

³² BOA. DH.SAİDd... 18/333, 29 Zilhicce 1274 [10 Ağustos 1858].

³³ Sami Erdem, “Rûhu’l-Mecelle”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 35, İstanbul 2008, s. 214.

³⁴ Semih Ceyhan, <https://www.sabahulkesi.com/2020/11/16/mecelle-sarihi-haci-resid-pasanin-nazarinda-ask-ve-muhabbet/> (Erişim Tarihi:14.12.2024 Saat: 15.30)

³⁵ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, Cüz 7, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul s. 1416-1417.

³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. İnal *a.g.e.*, s. 1416-1417.

belgede Ahmed Reşid'in memuriyet vazifesini liyakatla yerine getirdiği de zikredilmektedir.³⁷ 1887 yılında Mekteb-i Hukuk'un 3. Devre mezunlarının birincisi olarak hukuk eğitimini tamamlamıştır. 3 sene sonra da adı geçen okulda muallimlik için müracaat etmiş ancak bu müracaatı gerçekleşmemiştir.³⁸

20 Aralık 1891 (H. 18 Cemaziyelevvel 1309) tarihinde Girit Gümüş Madalyası ihsan buyrulmuştur. 13 Ekim 1893 (H. 2 Rabiülahir 1311) tarihinde İskeçe'de Reji İdaresi ile bütün ekimi yapan halk arasındaki anlaşmazlığın merkeze şikâyet yolu ile iletilmesi üzerine meselenin daha fazla büyümeden halledilmesi için Mahlulat Müdürü Faik Beyin başkanlığı altında oluşturulan komisyona dâhil olup İskeçe'ye gitmiştir.³⁹

Sırasıyla Şura-yı Devlet'te Muhakemat, Maliye, Fihrist, Mazbata ve Tanzimat Dairelerinde görev almıştır. İran Devleti tarafından kendisine verilen ikinci rütbeden Şir-i Hurşid Nişanı 24 Şubat 1895 (H. 28 Şaban 1312) tarihinde Padişah İradesi ile kabul edilmiştir.⁴⁰ 8 Ağustos 1895 (H. 16 Safer 1313) tarihinde Şura-yı Devlet Azalığına tayin edilmiştir. 28 Kasım 1895 (H. 10 Cemaziyelahir 1313) tarihinde Dâhiliye Nezareti başkanlığı altında oluşturulan Tesri-i Muamelat Komisyonu gönüllü azalığı memuriyetine ilave edilmiştir. 6 Ocak 1896 (20 Recep 1313) tarihinde yedi bin beş yüz gurus maaş ve Rumeli Beylerbeyliği payesi ile Halep Vali Muavinliği'ne tayin edilmiş ancak Halep'teki Ermeni olaylarından dolayı 10 ay sonra 8 Kasım 1896 (H. 2 Cemaziyelahir 1314) tarihinde Adana Vali Muavinliği'ne nakledilmiştir. Adana'da da kısa bir süre kaldıktan sonra Mersin Mutasarrıflığı görevini yerine getirdi.⁴¹ Akabinde bu görevden de alındı. Bu görevden alınmasında Mersin'de Hristiyan yardımcı bulunması gerekliliği etkili olmuştur. Bu görevinden sonra Ankara ve çevresine Bosna'dan gelen muhacirlerin yerleştirilmesi için oluşturulan komisyonda görev alarak faydalı hizmetlerde bulunmuştur.⁴² Daha sonra Musul Valiliğine ardından da Erzurum Valiliğine tayin edilmiştir.

³⁷ BOA. ŞD. SAİD. 5/7, fi 1274 [1857-1858], lef: 3.

³⁸ Ali Adem Yörük, *Mekteb-i Hukuk'un Kuruluşu ve Faaliyetleri (1878-1900)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2008, s. 119-120.

³⁹ BOA. ŞD. SAİD. 5/7, 1274 [1857-1858], lef: 3.

⁴⁰ BOA. ŞD. SAİD. 5/7, 1274 [1857-1858], lef: 4.

⁴¹ İsmail Bilgili, "Ahmed Reşid Paşa'nın İmâm-ı A'zam'ın Siyâsî Tercüme-i Hâli Adlı Eseri ve Değerlendirmesi", *Tahkik İslami İlimler Araştırma ve Neşir Dergisi* 2/2 (Aralık/December 2019), s. 213-256.

⁴² İnal a.g.e., s. 1417-1418.

Epey uzun bir süre mazul kaldıktan sonra 1911’de Hicaz Valiliğine tayin edilmiştir.⁴³ Uzun bir süre mazul kalmasında İttihat ve Terakki’nin iktidara gelmiş olması etkili olmuş olmalıdır zira İttihat ve Terakki’nin 1913’te Babıali Baskını ile iktidar olması üzerine azledilen valilerin arasında Ahmed Reşid Paşa da vardır. Hicaz Valiliğinden bu hadise üzerine azledilmiştir. Hicaz Valiliği son görev yeri olmuş Şeyhü’l-Harem Mekkiliğinden emekli olarak tekaüde ayrılmıştır.⁴⁴ Kaynaklarda 14 Ekim 1918’de İstanbul’da gripten öldüğü yazılı olsa da kuvvetle muhtemel İspanyol Nezlesi’nden vefat etmiştir. 1918 Temmuz’undan İstanbul’da başlayan ve binlerce kişinin sadece 1918 senesi içinde ölümüne sebep olan İspanyol Nezlesi⁴⁵ Ahmed Reşid’in de ölüm sebebi olması kuvvetle muhtemeldir. Fikri ismindeki oğlu da babasından sonra aynı gün vefat etmiş olup ikisinin de cenazesi aynı gün Süleymaniye Camii avlusuna defnedilmiştir.⁴⁶

Ahmed Reşid Paşa çeşitli eserler ortaya koymuştur.

1. Ruhulmecelle: 8 Cild olan bu eser Mecelle’nin şerhi olup Ahmed Reşid Paşa’ya da Mecelle Şarihi ünvanı kazandırmıştır. 1911’de İstanbul’da yayınlanmıştır.⁴⁷

2. Hukûk-ı Ticaret: Hukuk ilmine dair bir Medhal ile 4 Kitaptan ibaret olup 1. Kitap, Kara Ticareti Kanununu, 2. Kitap, Deniz Ticareti Kanunu, 3. Kitap, Kara Ticareti Kanunun son kısmı olan İflas Ahkâmını, 4. Kitap, Ticaret Mahkemelerini ele almaktadır. Medhal ile 1. Kitabın ilk baskısı Avramaki Papadapulos Efendi ile birlikte Mekteb-i Hukuk’ta öğrencilik yaptıkları sırada Rumî 1303 (M. 1887-1888) yılında neşredilmiştir. Bazı tadilat ve tashihat icrasından sonra ikinci defa Ahmed Reşid imzası ile müstakil olarak 1895’te tekrar İstanbul’da yayınlanmıştır.⁴⁸

⁴³ “Reşid Ahmed Şerif Paşa”, *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, C. VII, Ankara 2007, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, s. 331.

⁴⁴ Bursalı Mehmed Tahir Bey, *Osmanlı Müellifleri*, Haz. İsmail Özen, Meral Yayınevi, İstanbul 1975, s. 138.

⁴⁵ Abdullah Lülecî, *İşgal İstanbulu’nda Salgın Hastalıklar (1918-1922)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2009, s. 77-81.

⁴⁶ Mıhrıcan Odabaşı, *Tuhfe-i Naili Metin ve Muhteva*, C. I, s. 234-467, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas 2009, s. 230.

⁴⁷ Erdem, “Rûhu’l-Mecelle”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 35, İstanbul 2008, s. 214.

⁴⁸ Reşid, *a.g.e.*, s. 7-10.

3. İmam-ı Azamın Siyasi Tercüme-i Hâli: İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin hayatını anlatan bu eser de 1911'de İstanbul'da yayınlanmıştır.⁴⁹

4. Din-i Mübin-i İslam: İslam Dinine dair bilinmesi gereken kural ve kaideleri anlatan bu eser 1912 tarihinde İstanbul'da 5 cilt olarak yayınlanmıştır.⁵⁰

5. Usulü'l-Hikem fî Nizâmü'l-Âlem: Hasan Kâfi'nin eserinin Hicaz Valiliği yaptığı sırada 1913'te Hicaz'da tercüme ederek yayınlamıştır.⁵¹

6. Divan: Rumi 1323 yılında İstanbul'da yazdığı el yazması eser Ahmed Reşid'in şiirlerini topladığı eseridir.⁵²

Yayınlanmamış Eserleri: Tarih-i Umumi-i İslam: Çeşitli coğrafyalarda kurulan İslam Devletlerinden bahseden 8 ciltlik eser yayınlanmamıştır. Hüsn-i Dil Tercümesi: Basımı yapılmayan bu eser hakkında malumat bulunamamıştır. Riyaz-ı Adalet: Güzel ahlaktan ve siyasetten bahsetmektedir. Risaletü'l-Hayavan ve'l-İnsan Tercümesi: Risale-i İhvanî's-Safa'nın tercümesidir. Tercüme-i Tarih-i Âl-i Bermek: Abbasiler devrinde yaşayan Bermekileri anlatmaktadır. Feth-i Mübin-i Kudüs: Buhari-i Şerif ile Fütuhu's-Şam adlı eserlerin terkididir.⁵³ Mecmua-i Eşar: Basımı yapılmayan eserleri arasında yer alan bu eser hakkında bilgi bulunmamaktadır.⁵⁴

2.1. Çeviri Yazıda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Bu kıymetli eserin transkripsiyonu sırasında sade bir usul benimsenmiştir. Orijinal metinde kullanılan “ânâ, için, olmağla, itmek vb.” gibi kelimeler bu hâlleri ile kullanılmış günümüz kullanımına çevrilmemiştir. Orijinal metnin sayfa sayıları köşeli parantez “[]” içerisinde gösterilmiştir. Metinde kullanılan Ayın “ع” harfinin bulunduğu yerler (') ile belirtilmiş olup yine bir diğer özel harf olan Hemze “ء” nin yerine de (') kullanılmıştır. Terkipli kelimelerde kesme işareti (') kullanılmıştır. Örneğin bi'l-cümle, fevka'l-ade, beyne'l-milel vb.

⁴⁹ Bilgili, “a.g.m.”, s. 220-222.

⁵⁰ Bilgili, “a.g.m.”, s. 215.

⁵¹ Tahir Bey, *a.g.e.*, s. 138.

⁵² Tahir Bey, *a.g.e.*, s. 138.

⁵³ Bilgili, “a.g.m.”, s. 216.

⁵⁴ İnal, *a.g.e.*, s. 1417.

Transkripsiyon yaparken okumakta zorluk çektiğimiz ve doğruluğu hususunda ihtilafa düştüğümüz kelimeler “?” ile belirtilmiştir.

Metnin içerisinde kullanılan dipnotlar yine transkripsiyon metninde belirtilmiştir. Diğer taraftan orijinal metinde “م” harfi Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'nin kısaltması olarak kullanılırken çeviri metinde “M” harfi aynı amaç için kullanılmıştır. Yine orijinal metinde kullanılan “ت” harfi Ticaret-i Berriyye Kanunu'nun kısaltması için kullanılmış olup çeviri metinde bunun karşılığı olarak “T” harfi kullanılmıştır. Ticâret-i Bahriyye Kanunu'nun kısaltması olarak orijinal metinde “تب” harfleri kullanılırken çeviri metnimizde “TB” harfleri kısaltması kullanılmıştır. Son olarak müellif tarafından Kitap ifadesinin kısaltması olarak kullanılan “ك” harfi çeviri metnimizde “K” harfi ile gösterilmiştir.

Metin içinde “Sefâin” kelimesi “سفان” şeklinde kullanıldığı için “sefâyin” olarak belirtilmiştir.

3. METİN TRANSKRİPSİYONU

HUKÛK-I TİCÂRET İKİNCİ KİTÂB

Ticâret-i Bahriyye Kânûnu ile Mütferri' olan Nizâmâtın Şerhini Hâvîdir

Mü'ellifi

Haleb Vâli Mu'âvini Mekteb-i Hukûkdan Me'zûn

Ahmed Reşîd

Ma'ârif Nezâreti Celîlesinin 20 Cemâdiye'l-evveli 1313 ve 26 Teşrîn-i-evveli sene 1311 târîh
ve 544 numarolı ruhsatnâmesiyle tab' olunmuşdur.

Her hakkı mahfûzdur

{İstanbûl}

Der-sa'âdet Ticâret Odası Gazetesi Matba'asında tab' olunmuşdur.

1312

Bismillâhirrahmânirrahîm

İkinci Kitâb

Merâkib-i Bahriyyenin Envâ' ve Keyfiyyeti ile Sefâyin Üzerine Ta'alluk İden Hukûk-ı Muhtelife—Eshâb-ı Sefâyin ile Sefînde Müstahdem Kapudan ve Tâ'ife ve Eşhâs-ı Sâ'irenin Hukûk ve Vezâ'ifi—Ticâret-i Bahriyyeye Mûte'allik Mu'âmelâtın Mûtevellid 'Ukûd ve Ta'ahüdât-ı Mütenevvi'a ile 'Âkideynin ve Sâ'ir 'Alâkadârânın Hukûk ve Vezâ'ifi

Birinci Bâb

Ticâret-i Bahriyye Hakkında Ma'lûmât-ı Evveliyye—Sefâyin ve Sâ'ir Merâkib-i Bahriyyenin Hukûk-ı Tasarrufiyyesi—Hacz ve Fûrûhatı

Birinci Fasl

Ba'zı Istalahat—Kavâ'id-i 'Umûmiyye –Ticâret-i Bahriyyeye Mûte'allik Mevâdd

Birinci Mebhas

Ba'zı Istalâhât

§ 1. Deniz: Küre-i Arzın ekser yerlerini ihâta iden sulara denir ve bulundukları mevki' i'tibâriyle başka başka nâmlar ile yâd olunur. Akdeniz, Karadeniz gibi.

[3] 'Arabcası olan “Bahr” kelimesi dahi 'Osmânlılar beyninde müsta'meldir Bahr-i Sefîd, Bahr-i Siyah gibi.

§ 2. Nehir: Mûte'addid ırmak ve derelerin birbirine karışarak peydâ ettikleri gayet büyük akarsulara denir Tuna Nehri gibi akarsuların küçüklerine “İrmak” ve daha küçüklerine “Dere” ta'bîr olunur.

§ 3. Göl: Dört tarafı kara olan durağan sulara denir. Van Gölü gibi. Ba'zı göllerin bir nehrin mecrâsı üzerinde bulunarak bir yandan su gelir bir yandan gider ve İşkodra Gölü gibi ba'zıları da denize mensûb olur.

§ 4. Boğaz: İki denizin birleştiği taraça yere denir. Karadeniz ile Marmara Denizini birleştiren İstanbul Boğazı gibi.

§ 5. Kanal: Sun'î boğazlara denir Bahr-i Ahmer ile Bahr-i Sefîdi birleştiren Süveyş Kanalı gibi.

§ 6. Körfez: Denizin kara içine sokularak giren yerlerine denir. Karamürsel Kazâsı ile Gebze ve İzmid kazâlarının arasına giren İzmid Körfezi gibi. Ufak körfezlere “Koy” ta'bîr olunur.

§ 7. Liman: Sert havalarda gemilerin barınabileceği küçük [4] ve muhâfazalı körfezlere veyâhûd mahsûsen inşâ edilen bu makûle muhâfazalı yerlere dinür.

Geminin her tevakkuf ettiği yerde liman bulunmaz ve bulunan mahallerde dahi her gemi beheme-hâl limanda durmak lâzım gelmez ise de bender-gâh ticâret olan mahallerin ekserisinde tabi'î veyâ suni'î limanlar olup sefâyin dahi ekserîya limalarda tevakkuf itmekde bulunduklarından iş bu kitâbda “geminin hareket ettiği veyâ vâsıl olduğu mahall” yerinde “liman” kelimesi isti'mâl olundu.

§ 8. Karasuları ta'bîr-i diğerle kıyı suları -Mer territoriale-, denizin sahile yakîn olan kısmına denir, sahilden denizin ne kadar mesafede olan mahallinin karasuyu i'tibâr olunması lâzım geleceğine dâ'ir mine'l-kadîm bir takım mütâla'ât dermiyân edilüb bunlardan karada top menzili kadar mesâfenin kıyı suları i'tibâr olunması hakkındaki re'y—bir memleket sevâhilinin sefâyin-i harbiye-i ecnebiyyenin ta'arruzundan mesûniyyet-i lâzımeden olmasına mebnî-mutâla'ât-ı sâ'ireye müreccihdir.

İngiltere ve Amerika Devletleri beyinde 1818 Miladiyesinde akd olunan mu'âhedenâmede karasuları sahilden üç mil uzaklığına kadar olan mesâfe add olunmuştur.

Bir mil 1852 metredir.

Bu sûreti düvel-i sâ'ire kabul ve tasdik eylediklerini henüz [5] resmen beyân ve ta'ahhüd itmemişler ise de devletlerin ekserîsi buna ri'âyet eylemekte ve erbâb-ı 'ilm-i hukûkca dahi münâsib mütâla'a olunmaktadır.

Devlet-i 'Aliyyece Zâbita-i Saydiyye Nizâm-nâmesinin 29. Mâddesinde karasuları üç mil olmak üzere ta'yîn kılınmıştır.

§ 9. Açık Sular: Denizin sahilden be'îd olan mahalline ıtlâk olunub karasularının muntehâsı bunların mebd'e-i hudûdudur.

§ 10. Merâkib-i Bahriyye: Merâkib, merkebin cem'i olup merkeb dahi gerek hayvân gerek sefîne ve sâ'ire olsun mutlakâ rukûb olunacak şey demek ise de 'Osmânlılar beyinde “Hamara” merkeb ıtlâkı ma'rûf ve meşhûr olmasıyla ondan temyiz ve tefrîk için sefîne ve sâ'ireye merâkib-i bahriyye denildiği gibi bunlardan beş tonilato veyâ dahâ ziyâde cesâmetde bulunanlarına [Merâkib-i Bahriyye-i Cesîme] ve beş tonilatodan noksân olanlarına [Merâkib-i Bahriyye-i Sağîre] denilür.

§ 11. Sefîne: Merâkib-i Bahriyye-i Cesîme demek olup sûret-i imâl ve isti'mâlleri i'tibâriyle birçok isimler ile yâd olunur ve ale'l-husûs yalnız yelken ile kullanılan sefinelere beyne'n-nâs

bir ism-i ‘umûmi olarak “Gemi” ve buhar makinesiyle tahrîk ve isti’mal olunanlara “vapur” denilir.

Merâkib-i Bahriyye-i Sağire dahi kayık, sandal, salapurya ve [6] ma’vna gibi sûret-i imâl ve isti’mâlleri i’tibâriyle birçok isimler ile yâd olunur. Ancak işbu kitâbın bi’l-cümle Merâkib-i Bahriyyeye dâ’ir olan mübâhasında bunlardan ta’dâd envai’î ile teksîr sevâdı müceb olmamak içün kâffesine sandal ve yelken gibi müteferri’atına dahi şâmil olmak üzere sefine ve gemi ta’bîr olundu.

Bir de gemi ve kayık gibi ta’bîrler Merâkib-i Bahriyyenin yalnız teknelerini mukayyed olmayub bir kayd-ı istisnâ’î olmadığı halde takım ve âlât ve müteferri’atını dahi şâmindir.

Meselâ sefine denildikde teknesiyle berâber seyr ü sefer icrâsı içün lâzım ve sefinede bulundurulması zarûrî olan âlât ve edevât ve eşyâ ve techîzât-ı sâ’ireyi ve dahi sefinenin sandalını bile mukayyed olunur.

Kezalik kayık denildiğinde dümeni, kürekleri vesâ’ir levâzımını birlikte kasdolunur.

Binâ’en’aleyh bir kimse şu sefine veyâ kayığı sattım dedikde min gayr-ı zikr âlât ve edevât-ı mezkûre bey’e de dâhil olub onları da fûrûht itmiş olur başkaca zikre hâcet yokdur.

Ve’l-hâsıl sefinenin müştemilâtından veyâhûd tevabî’-i muttasıla-i müstekirresinden olan her devletin veyâ cüz’î hükmünde bulunan veyâhûd sefine ile birlikte satılması ‘örf ve ‘âdet iktizâsından bulunan şeyler sefine lafzının şumûlî dâ’iresinde bulunan sefine fûruht veyâ [7] icâr veyâhûd rehin idildikte onlar başkaca zikr olunmasa bile fûruht veyâ icâr veyâhûd rehin edilmiş olur.

Zîrâ vücûdda bir şey’e tâbî’ olan hükümde dahi ânâ tâbî’ olur ve tâbî’ olan şey’e ayrıca hüküm verilemez ve ‘örf ile ta’yîn nass ile ta’yîn gibidir ve bir şey’e mâlik olan ol şeyin zarûriyyetinden olan şey’e dahi mâlik olur “M 45,47,48,49” lakin münferiden satılması câ’iz olan şeyin bey’den istisnâsı câ’iz olacağından “M 219” bir kimse geminin âlât ve edevât ve müteferri’atının kâffesini veyâ ba’zısını istisnâ iderek yalnız teknesini veyâ tekne ile âlât ve edevât-ı müteferri’atından ba’zısını satsa veyâ icâr veyâhûd rehin etse câ’iz olacağı gibi donatmasız gemi yahûd gemi donatması misillû techîzâtın başkaca zikri takdîrinde gemi lafzı yalnız tekne ma’nâsını ifâde ider.

§ 12. Tekne: Donatılmamış gemi demektir.

§ 13. Donatma: Geminin yalnız direk ve halat ve teymûr gibi bi’l-cümle levâzım ve techîzâtına dinür.

Fransızca olan “Arma-Armes” kelimesi dahi müsta’meldir. Fakat kânûnun ba’zı mâddelerinde geminin âlât ve takım ve kumanyası başkaca ta’dâd olunarak donanmadan geminin yalnız esliha ve mühimmâtı kasd olunmuşdur. [8]

§ 14. Kumanya: Tâ’ifenin medâr-ı ma’îşetleri olan zehâ’ir vesâ’ire dimekdir.

§ 15. Sefâynin mikdâr-ı istî’âbı: Emti’a ve eşyâ tahmîlinde sefâynin tonilato i’tibâriyle mütehammil olabileceği mikdâr demek olub eğerçi Ticâret-i Bahriyye Kânûnunda istî’âb makâmında [Tahammül] lafzı kullanılmış ise de bir geminin istî’âbı tonilato usul-ü vech ile tahmîli câ’iz olan emti’a ve eşyâ mahallî olub yoksa mikdâr-ı istî’âbından ziyâde emti’a ve eşyâ tahmîl idilse yine bir dereceye kadar tahammül idüb gark olmayacağı derkâr idüğünden “istî’âb” lafzının isti’mâlî “Tahammül” kelimesinden enseb olmağla nizamât-ı sâ’irede bu kelime kullanıldığından kitâbımızda dahi isti’mâl olunmuşdur.

§ 16. Tonilato İtalyanca fuçi ma’nâsına olub ‘ale’l-‘umûm sefâynin mikdâr-ı istî’âbını ta’yîn için Avrupa devletlerince mikyâs-ı ittihâz olunmuşdur.

Ma’mâfih her devletçe mikyâs-ı i’tibâr olunan fuçilerin ‘inde’l-hisâb cesâmeti müsâvî olmadığından yakîn vakitlere gelinceye kadar her devletin tonilatosu ve sefâynin tonilato i’tibâriyle sûret-i hesâbı yekdiğerine uymaz ve bundan dolayı müşkilât çıkılır idi.

Meşahir-i riyâziyyûndan “Morisson” nâm zâtın bu bâbda tanzîm [9] ve irâ’e itmiş olduğu usûl İngiltere devletince mer’iyyü’l-icrâ olmak üzere resmen i’lân kılındığı gibi Devlet-i ‘Aliyye dahi iş bu usûlü kabûl iderek 17 Muharrem 1304 senesi ve 4 Teşrin-i evvel 1302 târîhinde bir ta’lîmât neşritmiş ve muahharan düvel-i sâ’ire dahi bu usulü kabul itmiştir.

İş bu ta’lîmât ahkâmınca sefinenin yüz kadem ya’nî takrîben on üç metre mûka’ab mahallî bir tonilato i’tibâr olunur.

Yüz kadem mûka’abından bir kab bin kilogram mâ’-imukattar istî’âb idecğinden ve bin kilogram bahr-i kıyyesi dört yüz dirhem i’tibâriyle yedi yüz doksan iki kıyyeye müsâvî olduğundan bu mikdâr emti’a ve eşyâ dahi bir tonilato i’tibâr olunmuştur.

Devlet-i ‘Aliyyece mukaddemleri kîle mikyâs-ı ittihâz olunub “falan gemi şu kadar kîlelikdir” denilir ve kırk kîle bir tonilato i’tibâr olunur idüğü bir kîle yirmi kıyye i’tibâriyle sekiz yüz kıyye idüb bir tonilatoya karîbdir.

Sefâynin tonilatosu iki sûretle hesâb idilüb birinci ‘umûm ve ta’bîr-i diğlerle gayr-i sâfî tonilato, diğeri rûsûm tonilatosu ve ta’bîr-i diğlerle sâfî tonilato dinür.

Gayr-i Sâfi Tonilato: Sefinenin dâhilen mecmû mikdâr-ı cismiyyet-i isti'âbiyyesinden 'ibâret olub sefîne kaç güverteli olursa olursa olsun üst güvertesi üzerinde dâ'imâ kapalı [10] ve mahfûz mûceb-i istifâde olan mahaller ile üst güvertenin altında bulunub makine mahalli dahi dâhil olduğu halde bi'l-cümle yerler 'umûm tonilato hesâbına idhâl olunur.

Sâfi Tonilato: 'Umûm Tonilatodan ba'zı mahallerin tenzîliyle kûsûruna ıtlâk olunur.

'Umûm Tonilatodan tenzîli lâzım gelen yerler dört nev'dir:

1: Sûret-i mahsûsada olarak makina edevâtına tahsîs edilmiş ve dümen dolabının isti'mâlinde dümencileri muhâfaza için yapıdırılmış olan yerlerdir ki cesâmeti hadd-i münâsibi tecâvüz itmemek şartdır.

2: Sefîne tâ'ifesini ve güverte hamûlesini mesâfe-i kasîreye icrâ-yı sefer esnâsında yolcuları muhâfaza için ba'zı tarafı açık ve eğirti olarak üst güverteye yapılan mahaller

3: Matbah ve müteferri'âtı ile yolcu ve tâ'ifenin isti'mâline mahsûs su tulumbası mahalli

4: Abdesthâne ve gasilhâne

Fakat yolcu bulunan gemilerde bunların adedi on ikiyi tecâvüz ider ise ziyâdesi rûsûm tonilatosu hesâbına idhâl idilür.

§ 17. Pâre: Bir sefîne kırk hisse i'tibâr olunub her hisseye [11] ta'bîr-i diğerkle sefinenin kırkda bir cüz' şâyi'ne bir pâre ta'bîr olunur. Kırât dahi denilür.

§ 18. Lenger-endâz: Bir sefîne liman ve yâhûd hâricinde teymûr attıkda lenger-endâz denilür.

§ 19. Palamâr-Bend: Bir sefîne liman ve yâhûd dâhilinde bağlanub durdurulur ise palamâr-bend denilür.

§ 20. Şamandıra: Sefâyinin bağlanması için limanlarda mahsûsen vaz' olunan alâmetlere dinür.

§ 21. Mücehhiz: Sefîneyi donatan kimse demektir Fransızca "Armatör –Armateur" dinür. Sefîne sâhibi sefînesini kendisi inşâ ve techîz ittirdikten sonra hidemât-ı mahsûsasında veyâ başkalarının işlerinde kullanabileceği gibi bir kimse geminin teknesini inşâ ittirdikten sonra donatmak şartıyla başkasına îcâr idebilür ve bu hâlde müste'cir-i mücehhiz olmuş olur.

§ 22. Kapudan, Sivâri, Re'îs: Gemiye kumanda idene "kapudan" ta'addî hâlinde ya'nî bir gemide birden ziyâde kapudan bulundukda birincisine "Süvârî" denilür ve yalnız kapudan denildikde süvârî murâd olunur.

Merâkib-i Bahriyye-i Sagîreyi kumanda idenlere de "re'îs" ıtlâk olunur. [12]

§ 23. Gemi Zâbidi: İkinci ve üçüncü kapudan ser-çarhçı ile mu'âvini, yazıcı, tabîb misillû me'mûrîn, tâ'ifeye nisbetle Gemi Zâbiti add olunur.

§ 24. Mu'teberân Tâ'ife: Koca Reis, Lostromo, Marangoz ve Kılağoz, misillû en mütehayyizân tâ'ife olub fakat Ticâret-i Bahriyye Kânûnun ba'zı mâddelerinde muharrer [Mu'teberân-ı Tâ'ife] ta'bîri ekseriyâ gemi zâbitlerine dahi şâmilidir.

§ 25. Tâ'ife: Kapudan, Zâbitân ve Mu'teberân-ı Tâ'ifeden mâ-'adâ gemide istihdâm olunanlar demek ise de kânûnun ekser mevâddında gemi zâbitânına, mu'teberân-ı tâ'ifeye ve ba'zân kapudana dahi şâmil olarak kullanılmışdır.

§ 26. Gedüklü Tâ'ife: Mukeddemâ gemilerde Gedüklü Tâ'ife bulunur imişki o geminin emekdârı ve âdetâ gedik sâhibi gibi add olunur sâhib-i sefine bunları kolayca gemiden çıkaramaz imiş şimdi bu usûl mülgâ ve metrûk olduğu hâlde Ticâret-i Bahriyye Kanûnunda nasılsa Gedikli tâ'ifeden bahs idildiğinden bundan mütehayyizân tâ'ife murâd idilmiş farz olundu.

§ 27. Evrâk-ı Mürûriyye: Kapudanın yola çıkması için sefinede bulundurulması lâzım gelen evrâkdir.

İş bu evrâkın cins ve nev' ve 'adedi ve sebep-i lüzûmi ilerüde mebhas-ı mahsûsunda beyân kılınacağı gibi devletin kendi [13] kanûnı ahkâmınca o devlete mensûb sefâyinde bulundurulması lâzım gelen evrâk beyânında fark olduğundan bir cedveli dahi zeyl-i kitâbda "1" rakamıyla derc olundu.

İş bu evrâkın kâffesi sefinenin mürûrına mahsûs olmayub fakat sefinenin bir limandan diğer limana gitmesi için evrâk-ı mezbûrenin vücûdına lüzûm olduğundan Saltanât-ı Seniyye Şehbenderlerine Dâ'ir Olan Ta'lîmâtta buna "Evrâk-ı Sefîne"denilmişdirki nefsu'l-emre dahâ mutâbık görülüyor.

§ 28. Esfâr-ı Medîde yâhûd ba'ide: Cebeli't-târik Boğazı hâricinde ve bahr-i muhîtte Avrupa ve Afrika ve Asya'nın bi'l-cümle sevâhil ve cezâyirine ve Amerika-yı Şimâlî ve Cenûbîye ve etrafında bulunan cezâyire ve onlardan bu cânibe vâki' olan seferler Esfâr-ı Medîdeden add olunur. "TB 221"

Ticâret-i Bahriyye Kânûnu lâyihasının mülgâ Meclis-i Vâlâ-yı Kavânîn ve Nizâmât Dâ'iresinde icrâ kılınan tedkikâtını hâvî kaleme alınan esbâb-ı mücebe mazbatasında şöyle denilmiştir.

[Cebeli't-târik Boğazından çıkıldığı gibi her ne tarafa gidilse esfâr-ı ba'ideden olub hâlbuki Şüveyş Kanalı açıldığı takdirce Bâbülmendebeden burası esfârı ba'ideden olamayacağı cihetle

ol vakit 221 inci maddenin tashîhi lâzım geleceği bâdî-i bahs ve müzâkere olmuş ise de böyle bir ihtimâl [14] üzerine şimdiden kuyûd-u ihtirâziye gözetmek dahi ‘abese iştigâl kabîlinden görüldi]

Şu mütâla’aya göre mâtde-i mezbûre Süveyş Kanalının târîh-i küşâdından i’tibâren ta’dîl ve tashîhe muhtâc olmuş oluyor.

§ 29. Esfâr-ı Kasîre: Ânifü’l-beyân mahallerden mâ-adâsında ve ale’l-husûs bir memleket sâhilinde vâki’ iskeleler beyninde olan seferler dimekdir.

§ 30. Bahre sefer itmek: 8 inci mâtde-i kânûniye ahkâmınca sefâyin üç sûretle bahre sefer itmiş add olunur.

1: Bir sefine hareketten otuz gün sonra başka başka iki limanda ya’nî ‘azîmet ve muvasâlat itdiği limanlarda ‘azîmeti ile muvasâlatı tasdîk olunmuş olur.

Meselâ gemi Der-sa’âdet Limanından hareketinden otuz gün sonra Trablusgarb Limanına vâsıl olub târîh-i hareket ve muvasâlatı Der-sa’âdet ve Trablusgarb liman me’mûrları tarafından tasdîk idilür.

2: Sefine bir limandan hareket itdikden altmış gün sonra diğer bir limana vâsıl olmuş olmaksızın hareket itdiği limana ‘avdet ider.

Meselâ Der-sa’âdet limanından hareket itmiş olan bir sefine altmış gün sonra diğer limana vâsıl olmaksızın li-sebebin [15] mine’l-esbâb Der-sa’âdet Limanına ‘avdet itdiği Der-sa’âdet Liman İdâresince musaddık olur

3: Bir sefine sefer-i ba’îd için bir limandan hareket idüb bâyi’nin alacakluları tarafından bir güne talep ve iddi’â vukû’bulmayarak altmış günden ziyâde seferde bulunmuş olur

Meselâ Der-sa’âdet Limanından Amerika-yı Şimâlîye müteveccihen hareket iden bir sefinenin altmış günden ziyâde seferde bulunduğu Der-sa’âdet Liman İdâresince musaddık olur ve bu müddet zarfında bâyi’nin alacakluları tarafından bir güne talep ve iddi’â vukû’ bulmaz ise o sefine bahre sefer itmiş add olunur.

İş bu müddetler sür’at-ı seyr ü hareketi rüzgâra tâbi’ olan yelken sefineleri ile bir limana muvâsalat iderek günlerce tevakkuf mecbûriyetinde bulunan vapurlar için münâsib olabilür ise de hesâb-ı mütevessit üzere sâ’atde sekiz mîl hareket iden bir vapur altmış günde on bir bin beş yüz yirmi mil mesâfe kat’ itdiği limandan tamam beş bin yedi yüz altmış mil uzaklıkta bir mahalle gitmesi icâb iderki tüccâr vapurları tarafından hiçbir limana uğramaksızın böyle uzun seferler vukû’î pek nâdirdir.

[16] Şu hesâba göre mebhûsün-‘anh olan müddetlerin taklîli iktizâ ider.

§ 31. Nevl: Yunanca’dan me’hûz ve “naûlos” kelimesinden müştakk olub gemilerin ve sâ’ir merâkib-i bahriyyenin icâresine dinür. Buna Fransızlar “Nolis” demişlerdir “Fret” dahi derler.

İcâre Lugat-i ‘Arabda ücret ma’nâsınadır fakat icâr ma’nâsında dahi isti’mâl olunmuşdur.

Istîlâh-ı Fukahâda [Menfa’at-ı Ma’lûmeyi ‘ivaz-ı ma’lûm mukabelesinde bey’ itmek dimekdir] “M 405”

§ 32. Nevl-i Konturatosu: Sefâiyinin icâr ve istîcârı hakkında olan mukâvelâta ol-bâbda tanzîm kılınan senedlere denilüb kitâbımızda konturato kelimesi yerine “mukâvele, mukâvelenâme” kelimelerini isti’mâl eyledik.

§ 33. Tahmîliyye Senedi: Sefîneye tahmîl idilen emti’a ve eşyânın cinsi ve nev’ ve mikdârını ve gösterilen mahall ve şahsa îsâl ve teslim idilmek ta’ahhüdini hâvî olarak tanzîm kılınan varakadır.

Buna İtalyanca sened ma’nâsında olan “Polîçe” ile hamûle [17] ma’nâsında müsta’mil “Di Carico”kelimelerinden mürekkeb olarak “Polîçe-i Di Cariro” denildiği gibi “konuşmento” dahi dinür ve bu kelime ‘Osmânlılar beyinde dahi müsta’meldir.

Fransızca “Connaissance” dir.

§ 34. Kırk Anbâr: Müste’cir tarafından sefîneye mikdâr-ı istî’âbına göre mu’ayyen bir müddetin hitâmında ve eğer müddet ta’yîn kılınmamış ise kâmilten veyâ hiç olmaz ise üç rub’î nisbetinde emti’a ve eşyâ tahmîl idildikde hareket olmak şartıyla akd idilen icâredir.

§ 35. Iskarça: Sefînenin tamamının tobdan icâr idilmesine dinür.

§ 36. Sefer-i tâm: Geminin bir limandan diğer limana gidüb gelmesine dinür.

§ 37. İstârya: Eyyâm-ı Tevakkuf demek olub hamûlenin tahmîl ve tahliyesi için bilâ-ücret mu’ayyen olan günlerden ibâretdir ki bu günler tarafeynin rızâlarıyla nevl mukâvelenâmesinde ta’yîn ve beyân kılınur veyâhûd ‘örf ve ‘âdet dahi bulunmaz ise kapudanın tahmîl veyâ tahliyeye hâzır olduğunu beyân itdiği [18] günden i’tibâren ta’tîl günlerinden mâ-adâ ‘ale’t-tevâli on beş gündür “TB 93”

§ 38. Kontra-i İstârya: Zamîme-i Eyyâm-ı Tevakkuf demek olub istârya günlerinin mürûrundan sonra ücretli olarak geçen günlerdir.

§ 39. “Âdî Baratarya: [Baraterie simple ou civile]” Kapudan ve tâ’ifenin hatâ ve kusûrundan neş’et iden ef’âl ve herekâta denilür.

Kapudan ve tâ'ifenin dikkatsizliği veyâ mahâretsizliği eseri olarak geminin karaya oturması veyâ müsâdeme itmesi veyâhûd kapudanın bilâ-mûceb akçe istikrâz veyâ hamûleden bir mikdârını fûruht itmesi gibi.

‘Âdî Barataryadan dolayı kapudan ve tâ'ife hakkında kanûnen cezâ tertîbine mahall olmayub yalnız vâki’ olan zarar ve ziyânı tazmîn ile mahkûm olurlar.

§ 40. “Hileli Baratarya -Baraterie frauduleuse”: Hile ve sahtekârlık ve emniyyeti sû-i isti'mâl tarzında ikâ’olunan ef’âl ve harekâta dinür.

Kapudanın dikkatsizliği eseriyle karaya oturan sefineyi furtuna sebebiyle kazâzede olmuş ve hamûleden bir mikdârını satdığı hâlde denize atılmış dimesi gibi.

[19] Hileli barataryada bulunanların haklarında Cezâ Kanûnı Ahkâmına tatbiken mücâzât-ı lâzime tertîb ve ol-bâbda vâki’ olan zarar ve ziyân tazmîn itdirilir.

§ 41. “Manifesto” Ya’nî hamûle kâ’imesi: Tahmîliyye Senedâtının her birinde münferiden muharrer olan mevâddın mecmû’nı hâvî bir kağıddır ki hamûlenin cinsi ile emti’a ve eşyâ denklelerini yekdiğerinden tefrîk için dış taraflarına vaz’ olunan markaların envâ’nı ve beher dengin hâvî olduğu emti’a ve eşyânın navlunun mikdârı ve mürsel ile mürselün-ileyhin esameleri tahrîr olunur.

Manifesto gümrükden eşyâ kaçırılmamak için tanzîm ve sefinenin kapudan veyâ acentesi tarafından imzâ veyâ tahtîm idilir.

§ 42. “Hakk-ı Tahlîsiyye- Droit de sauvetage: Gark olan veyâ gark ve telef olmak üzere bulunan emvâli tahlîs idenlere kıymetinden virilmesi lâzım gelen mikdâr-ı akçe dimekdir.

Ticâret-i Bahriyye Kanûnunun ba’zı mâddelerinde lede’l-îcâb Hakk-ı Tahlîsiye verilmek lâzım geleceği muharrer ise de mikdârı ta’yîn kılınmamıştır.

Taşra liman re’îslerinin sûret-i hareketini mübeyyen ta’limâtın 27 ve 28 inci mâddeleri ahkâmınca dalgıç ve sâ’ire ve ustasıyla ruhsatnâme ka’r-ı deryâdan çıkarılan veyâ bilâ-mûceb denizde [20] bulunan her nev’ emvâlin tevkîfî tedennî-i kıymetini mûceb olur ise hemen Me’murîn-i Hükûmet ma’rifetiyle satılarak esmânı böyle bir ‘özl makbûl bulunmaz ise ‘aynen üç aydan altı aya kadar hıfz idilüb bu müddet zarfında sâhibi zuhûr itdikde sülûsî hakk-ı tahlîsiye olarak tahsîl idenlere ve sülûsânı sâhibine virilür müddet-i mezbûre zarfında sâhibi zuhûr ve isbât hak idemediği takdîrde hakk-ı tahlîsiyenin mâ-adâsı olan sülûsânı Tersâne-i Âmireye i’tâ kılınur.

Ma'mâfih suver-i muharrere gark ve telef olduğu hâlde tahlîs idilen emvâle dâ'ir olub gark ve telef olmak üzere bulunan emvâlin tahlîsinden dolayı ne virilmek lâzım geleceği kanûnen ve nizâmen mukarrer olmamasına mebnî bu sûret-i tahlîs idenler ile emvâl-i müstahlise sâhibleri beyinde nizâ'î mü'eddî oldukdan başka gark ve telef olmak üzere bulunan sefâyinin tahlîsi emrinde inkisâr şevk ve gayreti dahi müceb olacağı derkârdır husûsuyla başka başka sancâkları hâmil olan sefâyinin yekdiğerine imdâd ile muhâtara ve tehlikeden tahlîsi emrinde mülâhazât-ı mesrûde dahâ ziyâde vardır.

Fransa Ticâret-i Bahriyye Kanûnunda dahi sarâhat olmayub “Ordudanes Dolamarina” mürâca'at olunuyor onda ise hakk-ı tahlîsiye sülûs olmak üzere mukayyedir.

[21] İngilterede dahi buna dâ'ir ahkâm-ı nizâmiyye olmayub müstahlislar ile emvâl sâhibleri arasında ihtilâf zuhûr itdikde hükkâm cihetinden hakk-ı tahlîsiyyenin mikdârı çekilen meşakkate ve kurtarılan emvâlin kıymetine ve tahlîs idenlerin göze aldıkları muhâtara nazaran takdîr ve ta'yîn idilmekde ve memâlik-i sâ'irede dahi ayrı ayrı usûl cereyân itmekdedir.

Binâ'en'aleyh bu bâbda muttarid ve 'umûm devletlerce câri ve mer'î bir kâide ittihâzına lüzûm olduğundan Bürüksel'de 1888 sene-i Milâdiyesinde ictimâ' iden ve Saltanat-ı Seniyye Cânib-i Âlisinden dahi bir murahhas bulundırılarak resmen iştirâk idilen kongrede bu vecihle karâr virilmiştir.

[Hakk-ı Tahlîsiye izâ'a olunan vakte istihdâm idilen eşhâsın adedine ve mesârif ve zâyîât vâkıya ve muhâtarat-ı mesbûkaya ve tahlîs kılınan eşhâsın adediyle emvâlin kıymetine nazaran kâ'ide-i adâlete tevfiķan takdîr ve ta'yîn olunur muhâtara zamanında müteakkıd olan mukâvelât kâbil-i fesihdir]

Bürüksel'de 'akd olunan kongrelerden birinci kitâbın poliçeye dâ'ir olan dördüncü bâbında dahi bahs idildiği sırada zıkr ve beyân olduğu vecihle iş bu kongreler beyne'l-milel cârî olan mu'âmelâta müte'allik ahkâm-ı kavânîni yekdiğeriyle te'lîf ve tevfiķa himmet itmekde olub ancak ittihâz eyleyecekleri mukarrerâtın mer'îyyü[22]'l-icrâ olması için mukarrerât-ı vâkı'ayı her devletin kanûn olarak tefrîk ve ilân itmesi lâzımdır.

İkinci Mebhas

Kavâid-i 'Umûmiye

§ 43. Birinci Kâide: Açık denizler serbestdir.

Ya'nî hiçbir devletin münhasıran tasarrufunda olmayub bi'l-cümle devlet ve akvâmın hakk-ı iştirâkı vardır.

Zîrâ esâsen mübâhdır mübâh olan bir şey'in memlûkiyeti makhûr olması lâzım gelüb açık denizlerde ne kadar mükemmel donanmalar bulundırılsa yine kâ'ideten kahr ve galebe-i mütemâdiye mümkün olmadığından herkes için denizlerde bilâ-teklîf ticâret ve say-ı mâhî ve seyr ü sefâyın misillû mu'âmelâtta bulunan istifâde itmek salâhiyyetini hâ'izdir ve ba'zı ahvâl-i istisnâ'ıyyeden mâ-adâda bu hakdan kimseyi men' itmeğe veyâ resm ahzı misillû takyîdâta hîçbir devletin hakkı yoktur eğerçi mukaddemâ kuvve-i bahriyyesi gâlip olan birkaç devlet ya'nî denizlere hâkimiyet iddi'âsında bulunmuşlar ise de şimdiki hâlde kâ'ide-i mezbûreye cihânın her tarafında ri'âyet idilmektedir.

§ 44. Karasuları: Açık sular gibi olmayub sâhiline [23] mâlik olan devletin dâimâ taht-ı kahr ve galebesinde bulunduğundan hükmen ihrâz olunmuş add olunur nitekim Hudâyî nâbit olan otlar dahi mübâh olduğu hâlde “M 1234” bir kimse arâzisini etrâfına hendek çevirmek gibi bir cihetle inbât için i'dâd ve tehyî'e eylese ol arâzide hâsıl olan nebâtât kendüsünün mâlî olur ahar kimesne onlardan bir şey'i alamaz olubda istihkâk iderse zâmin olur “M 1241” zîrâ bir şey'e vaz' yed için sebebi tehyî'e idildiği hâlde hükmen ahrâz idilmiş add olunur mübâh olan şeyler ise ahrâz ile temellük olunur.

İş bu karasular dahi sâhiline mâlik olan devletin kahr ve galebesi tahtında bulunduğundan o devletin mülküdür binâ'en'aleyh her devletin dâ'ire-i tasarrufı dâhilinde bulunan sularda lede'l-icâb seyr ü sefâyını men' itmeğe salâhiyyeti olduğu gibi istiklâl ve asâyiş-i memleketin muhâfazası için torpil ve fenâr vaz' itmek misillû her nev' tedâbiri ittihâz itmeğe say-ı mâhî ile seyr ü sefâyın hakkında nizâmât-ı mahsûsa vaz'ıyla bunların ahkâmına tevfiğ-i mu'âmeleye herkesi icbâr itmeğe ve rûsûm-u mu'ayyeneyi taleb ve ahza hak ve salâhiyyeti vardır zîrâ bir şey'e mâlik olan menfa'atına dahi mâlik olur.

§ 45. Cihât-ı erba'ası bir veyâ müte'addid devletler sevâhili ile muhât olan denizler kâ'ideten o devletlerin mülkî add olunur. [24]

Memâlik-i Mahrûsa-i Devlet-i 'Aliyye ile muhât olan Marmara Denizi ve Rusya memâliğinde bulunan Bahr-i Hazar, Devlet-i 'Aliyye ve Rusya ve Romanya devletleri ile muhât olan Karadeniz gibi binâ'en'aleyh Devlet-i 'Aliyye Marmara Denizinde, Devlet-i 'Aliyye ve Rusya ve Romanya devletleri dahi Karadeniz'de başka devletlerin sefâyını seyr ü seferden men' itmeğe kâ'ideten hakları var ise de devletlerce men' olunmamak ciheti muhtâr olduğu gibi Karadeniz'in derkâr olan ehemmiyetine mebnî 1856 sene-i milâdiyesinde Paris'de in'ikad iden kongrede Bahr-i Siyâhın her milletin ticâret sefinelerine meftûh olması kararlaştırılarak mu'âhede-nâmede tasrîh olunmuştur.

İhtâr: Denizler ve büyük göllerin mükâseme ya'nî bir cemâ'atin mülkî olan mecrâlara dâhil olmayan nehirlerin mübâh oldukları Mecelle'nin 1237, 1238 inci mâddelerinde musarrah olduğu hâlde ber-vech-i muharrer bir veyâ müte'addid devletlerin memâlikî ile muhât olan denizlerin ve zîrde beyân kılınacağı vecihle göller ve nehirler ve boğazların bulundukları devletin taht-ı tasarrufunda add olunması Ahkâm-ı Mecelleye mugâyir zan olunmasun zîrâ Mecelle'nin o mâddelerinde beyân kılınan ahkâm-ı fikiyyeden maksad bunların efrâd tarafından münhasıran temellük olunamayub hey'et-i ictimâ'iyenin onlar da hakk-ı iştirâkî bulunduğunu beyândır.

Hukûk-ı Düvel Kavâ'idince meselâ Sevâhil-i Memâlik-i Mahrûsa ile [25] muhât olan Marmara Denizi Devlet-i Aliyyenin taht-ı tasarrufundadır demek bu denizin Hey'et-i İctimâ-i 'Osmâniye ihtisâsını beyândır.

§ 46. Boğazlar: İki nev' olub biri kapalı ya'nî mücerred-i sevâhiline mâlik olan devletin hükm-ü tahtında bulunan denizlere muntelhî olan, diğeri serbest denizleri yekdiğerine rabt iden boğazlardır.

Birinci nev' boğazlar vâkı' oldukları memleketin hükmüne binâen aliyye-i hükûmet-i mahalliyyenin vaz' eylediği kavânine tâbî' olur.

İkinci nev' ya'nî serbest denizleri birbirine rabt iden boğazlar her millet sefâyininin mürûr ve ubûrına açıktır. Boğazlar merbût olduğu denizlerden tecrîd olunur ve husûsuyla darlıkları nazar-ı mütala'ya alınur ise serbest add olunmak lâzım gelmeyüb sevâhiline mâlik olan devletlerin hükm-ü mutlakı altında bulunmak icâb ider ki görüldüğünden mukaddemleri ol-bâbda birçok münâza'alar meydana gelmiş ise de boğaz denilen mahall 'umûma â'id olan denizler arasında bir geçid demek olduğına ve bunların sedd ve küşâdı bir devletin yed-i inhisâr ve ihtiyârına virilür ise denizlerin emr-i serbestîleri lafz bi-ma'nâ hükmünde kalmasını istilzâm ideceğine binâen boğazların hâkimiyet-i mutlakadan ahar-ı ecile ticâret-i 'umûmiyeye açık tutulması beyn'd-düvel kâide-i külliyye [26] ittihâz olunarak ol-bâbda meydâna gelen da'vâlara oldukça nihâyet verilmiştir.

Ez-cümle Karadeniz'i o denize rabt iden Der-sa'âdet ve Çanakkal'e boğazları sa'irelerinden ziyâde bâ'is-i nizâ' olmuş olduğu hâlde tevârih-i muhtelifede akd olunan mu'âhedât-ı düveliye ile 'umûm sefâyin-i ticâriyenin mürûr ve ubûrına küşâd ve fakat sefâyin-i harbiye-i ecnebiyye sedd olunmağla berâber muvâfık hâl menfa'at gördüğü zaman onlara da küşâd olunmak hakkı Saltanat-ı Seniyyenin yed-i ihtiyârına müfевvez kalmıştır.

İşte bundan dahi müstebân olacağı vecihle mezkûr boğazların her millet ticâret sefâyininin mürûruna müsâ'ade olunması Karadeniz ile Akdenizin geçidi olmak münâsebetiyle ticâret-i

‘umûmiyyenin sekteden vikâyesi maksadına mebnî olup yoksa bu iki boğaz esâsen ve kâ’ideten karasulardan ma’dûd ve binâ’en’aleyh Devlet-i ‘Aliyyenin taht-ı temellükündedir.

Devlet iş bu boğazlardan sefâyinin gündüzleri mürûruna müsâ’ade itmekdedir. Düvel-i Ecnebiyye bayrağına hâmil olan sefâyinden Akdeniz boğazından girüb Karadeniz boğazından çıkacakları mensûb oldukları devletin Der-sâ’adetde bulunan sefâretinin iltimâsı üzerine liman dâ’iresinde vâki’ fermân kaleminden [27] bir kıt’a Fermân-i ‘Âlî istihsâl iderek Kavak Liman İdâresine irâ’e ve i’tâ ile mürûr iderler.

Bahr-i Sefîd veyâ Bahr-i Siyahdan Der-sa’âdet Limanına gelüb de Bahr-i Sefîd’e ‘avdet veyâ ‘azimet iden sefâyin-i ecnebiyye kapudanları dahi kezalik aldıkları Fermân-ı ‘Âlileri Çanakkal’e’de mahsûsen bulundırılan fermân gemisine irâ’e ve i’tâ ile mürûr iderler.

§ 47. Kanallar: Dahi boğazlardan ma’düddür.

§ 48. Nehirler: İki sâhili bir devlete â’id olan nehirler inhisâr-ı mülkîyetce arâzî gibidir binâ’en’aleyh bir limana akan nehirler ile dâhil memâlikdeki nehirler Hukûk-ı düvelce bir şey dinemeyüb bunların ahvâli Kavânin-i Mecelle ile ta’yîn olunur. Seyhan, Ceyhan, Şat nehirleri gibi.

Müte’addid devletlerin arâzisinden geçen nehirler tabî’î müşterek olup hissedârânın her biri anlardan istifâde etmek hakkını hâ’izdir ve her devlet arâzisinden geçen nehir sularının ceryânına ‘arız olacak mevânî’n refi’yle mecrâyı hüsn-i hâlde bulundırmağa mecbûr olduğu gibi. O makûle enhâr-ı müşterekenin mu’âmelât-ı inzibâtiyyesi ‘alâkadârları ma’rifetiyle tanzîm olunmak ve hiçbir taraftan kâ’ide-i mevzû’-u hilâfında hareket olunmamak lâzım gelür.

Bir nehir ister bir devlete ister müte’addid devletlere ‘â’id olsun [28] serbest denize müntehî olduğu hâlde bi’l-cümle düvel ve mecl-i muhtelifenin sefâyin-i ticâriyyesine açık olmak lâzım gelür şu kadar ki düvel-i ecnebiyyenin ol-bâbdaki hukûku esâsen vâcibü’r-ri’âye hukûk nev’inden olmamak hasebiyle mu’âhedât-ı mahsûsa ile ta’yîn olunur. Ez-cümle:

1815 Senesinde Viyanada ‘akd olunan kongrede iki veyâ ziyâde devletlerin hudûdunu fasl iden veyâ memleketlerden geçen nehirlerde sefâyinin serbestî-i seyîr ü hareketi kararlaştırılmış olduğu gibi bu kabîl-i enhârdan bulunan Tuna Nehri’nde serbestî-i seyr ü sefâyin mâddesi mu’ahharan ‘akd olunan mu’âhedenâmelerde dahi zikr olunmuşdur.

§ 49. Göller: Bir devletin memâliki dâhilinde bulunan göller o devletin mülkî add olunur Van Gölü gibi.

İki veyâ ziyâde devletlerin memâlikî arasında bulunan göller o devletler beyninde müşterek add olunur. İşkodra Gölü gibi ki Devlet-i ‘Aliyye ile Karadağ hükûmetinin taht-ı hâkimiyetinde bulunur.

Göller ile nehirler beyninde şu fark vardır ki göller nehirler gibi hâ’iz-i ehemmiyet olmaması hasebiyle beyne'd-düvel ihtilâf ve nizâ’ tehaddüs itmemesine mebnî nehirlerde olduğu misillû iki veyâ ziyâde devletler memâlikî arasında bulunan göllerde serbestî-i seyr ü sefâyin mâddesi mu’âhedeye rabt olunmamıştır. [29]

§ 50. Körfezler: Açık körfezler açık denizler hükmünde ise de ağzında ada veyâ kayalar bulunarak tabî’î mahfûz olan veyâhûd karşılıklı top vaz’ıyla muhâfaza edilen körfezler limanlar hükmündedir.

§ 51. Limanlar, koylar, ırmaklar, dereler, karasulardan ma’dûddur.

Binâ’en’aleyh bunların serbest bir hâlde birağılması veyâ oralara uğrayan sefâyin ile hamûlelerden rûsum alınması bulundukları devletin hukûkî dâhilindedir.

§ 52. İkinci kâ’ide ticâret-i bahriyye serbestdir.

Bu kâ’ide birinci kâ’idenin netice-i tabî’iyyesidir ve iş bu iki kâ’ide yekdiğerini müstelzimdir. zîrâ ticâret-i bahriyyenin serbest olmasına ve denizlerin serbest tutulmasından beklenen fâ’ide ticâret-i bahriyyenin serbest bulunmasına mütevakkıftır.

Açık denizlerin serbest olmasından istifâde olunabilmesi sefâyinin hareket ittikleri ve vâsıl oldukları liman ve sâ’ir kıyı sularda dahi serbestî-i seyr ü sefâyine mütevakkıf olduğundan devletler bu bâbda müsâ’idât-ı lâzımeye diriğ itmemekdedirler.

Çünkü Küre-i Arzın kıta’ât-ı muhtelifesinde yetişen mahsûlât bir derecede olmayub her iklim başka başka mahsûl yetiştirmeği müste’id olmasıyla ve her memleketin sanâyi’i beyninde külli fark bulunmasıyla [30] nev’ ben’i beşer fitraten yekdiğeri ile ihtilât ve mahsûlât ve ma’mûlât vâkı’alarını mübadele ile havâyic-i zâtiyyelerini tedârik etmek mecbûriyetinde bulunduklarından beyne'l-milel serbestî-i ticâreti ihlâl veyâ ba’zı milletleri ol- bâbda serbest kılub ba’zılarını ticâretten men’e ve kıyâm idilmesi milel ve akvâmın müsâvât ve hürriyetine dokanmak ve aralarına sedd çeküb dâ’ire-i medeniyetin tevessü’üne mâni’ olmak müteferri’ât ki bu da câ’iz değildir

Ancak serbestî-i ticâretten sûret-i meşrû’ada istifâde idilmek lâzım geleceği cihetle üserâ-yı zenciyye ticâreti ve deniz hırsızlığı gibi zâten memnû’ olan şeylerin icrâsı veyâ vesâdat

mu'âvenet idilmesi câ'iz olamayacağı gibi sâ'ir ba'zı istisnâât ile dahi serbestî-i ticâret Bahriyye Kâ'idesi takyîd olunmuş olduğundan ber-vech-i zîr-i beyân ve îzâh idilür.

Üserâ-yı Zenciyye Ticâreti

§ 53. Üserâ-yı Zenciyye ahz ve i'tâsı Avrupa ve Amerikaca pek ziyâde revâc bularak bu vesileyle şân-ı insâniyete gayr-i şâyân envâ' sû-ı hâlet zuhûruna mebnî 1815 tarihinde Viyanada akdd olunan kongrede üserâ-yı zenciyye ticâretinin külliyyen men'î kararlaştırılmışdır. [31]

İş bu kararın te'mîn-i icrâsı için Saltanat-ı Seniyye ile İngiltere vesâ'ir ba'zı devletler beyninde tevârîh-i muhtelif de mukaveleler 'akd olunub nihayet Devlet-i 'Aliyye, Almanya, Avusturya, İngiltere, Rusya, Fransa, İtalya, İran, Belçika, Danimarka, İspanya, İsveç ve Norveç devletleri ile Amerika hükûmât-ı müctemia'sı, Kongo Hükûmeti ve Zengibar Hâkimi tarafından me'mûr murahhaslardan mürekkeb olarak Bürükselde ictimâ' iden konferans tarafından hukûk-ı müttekâbileyi mutazammın olarak bin sekiz yüz doksan senesi Temmuzunun ikisinde bir Sened-i 'Umûmî tanzîm kılınmıştır.

İş bu sened ahkâmınca Esîr Ticâreti icrâ olunan memâlik ve menşe'lerde ittihâz-ı tensîb idilen tedâbîr ikiye taksîm idilüb birisi beren ya'nî Afrika'nın içeri taraflarında ve düvel-i mümziyyenin kendi memleketlerinde ve diğeri bahren bir mıntika-ı mu'ayene dâhilinde Esîr Ticâretinin men' ve ilgâsı için icrâsı lâzım gelen tedâbîre dâ'ir ise de Hukûk-ı Ticâret-i Bahriyyeye yalnız ikinci nev' tedâbîrin ta'alluku bulunduğundan andan bahis ile iktifâ olunur.

Şöyle ki:

Mıntika-i Mezkûre bir taraftan "Basra Körfezi ve Bahr-i Ahmer sevâhili olduğu hâlde" "Belûcistân Kangalan" "Kiliman" burnuna kadar mümted olan Bahr-i Muhît Hindî sevâhili ve diğeri taraftan evvel emirde Tangalan Dâ'ire-i Nısfü'n-nehârî arz-ı [32] cenûbînin yirmi altıncı derecesine müsâdif noktaya kadar ta'kîb iden bir hatt-ı i'tibârî beyninde mümted olub bu hatt-ı muvâzî ile birleşür ba'de Amber Burnunun dâ'ire-i nısfü'n-nehârîna tesâdüf edinceye kadar "Madagaskar" "cezîresinin sâhil-i şarkî şimâlisinden yirmi mil açık olarak cezîre-i mezkûreyi şarken dolaşır. Bu noktadan i'tibâren mıntikanın hudûdu "Re'sü'l-had" Burnunun yirmi mil açığından bi'l-mürûr Belûcistan sâhiline mülâkî olan bir hatt-ı münhâni ile ta'yîn olunmuştur.

Mebhusün-'anh olan Sened-i 'Umûmî ahkâmınca evvelen iş bu mıntika dâhilinde gerek yerli ve gerek ecnebî sefâyînin sûret-i seyr ü hareketi bir takım kuyûd ve şurûta rabt olunmuştur.

Sâniyen düvel-i mümzîyeden birinin bayrağını hâmil bir harb sefînesine ilticâ iden her esîr derakab sûret-i kat'ıyyede i'tâk olunacağı gibi mu'âyene olunan yerli bir sefînede kendi rızâ ve ihtiyârı hilâfına olarak eli konulduğunu beyân ile hürriyetini taleb iden esîr dahi mezkûr sefîneyi mu'âyene iden me'mûr tarafından i'tâk idilecektir.

Sâlisen kavânîn ve nizâmâtı esâret-i beytiyyenin vücûduna müsâ'id olan düvel-i müte'âkide üserâ-yı zenciyyenin memleketlerine idhâli veyâ transit sûretiyle imrârını ve ihrâcını ve ticâretini men' itmeği ta'ahhüd itmişlerdir. Şu ta'ahhüdden iki netîce hâsıl olmuştur. [33]

Birisi fûrce-yâb-ı firâr olub da düvel-i müşârün-ileyhimden birinin hudûduna müvâsâlât iden her esîr hür add olunur diğeri her devlet memleketine üserâ-yı zenciyye idhâl ve ihrâc veyâhüd transit sûretiyle imrâr idilmemesi için dikkat ve nezâret ider.

Devlet-i 'Aliyye üserâ-yı zenciyye ticâretinin men'ine dâ'ir 22 Rebî'u'l-ahir sene 1307 târîhinde bir kânûn neşr iderek Dâhil-i Memâlik-i Şâhânde bu bâbda icrâsı lâzım gelen usûl ve kavâ'idi vaz' ve i'lân ile berâber hilâf-ı memnû'îyyet-i hareketde bulunanlar haklarında lâzım gelen mecâzâtı ve ez-cümle üserâ taşıyan gemi kapudanlarının bir sene habs idileceğini ve tekrârı hâlinde her def'ası için müddet-i habse birer sene ilâve kılınacağını ve sâhibi bulunmayan her esîr için kapudandan beş altun cezâ-yı nakdî olunacağını ve îfâdan imtinâ' ider ise gemiye müte'allik eşyânın ve lede'l-hâce geminin mahkeme ma'rifetiyle satılarak esmânından istifâ kılınacağını beyân buyurmuş ve mebhûsün-'anh olan Sened-i 'Umûmî ahkâmının Sefâ'in-i 'Osmâniyye kapudanları tarafından ve me'mûrîn-i sâ'ire cânibinden sûret-i icrâsını mübeyyen olmak üzere lâzım gelenlere tebligât icrâ kılınmıştır.

Deniz Hırsızlığı

§ 54. Deniz Hırsızlığı müsellahan denizde hırsızlık itmek ya'nî [34] gerek esnâ-yı sulhde gerek hengâm-ı harbde bir sefîneye yağmâ ve sirkat ve bir kimesnenin şahsı ve malı 'aleyhinde cebîr ve tasallut ile nehb ve gâret eylemek dimektir.

Deniz hırsızlığı ezmine-i sâlifede acentelere karşı hemân ahvâl-i dâ'ima-i tabî'îyyeden ma'dûd olduğu gibi yakîn vakitlere gelinceye kadar ba'zı denizler o gibilere meydân-ı şakâvet olmakdan kurtılamamıştır.

Deniz hırsızlığı nefsü'l-emirde ef'âl-i cinâiyyeden olmağla berâber ticâret-i bahriyyece emniyet-i âmmeyi ihlâl iden ahvâl-i fevka'l-'âdeden idüğü ve açık sular hiçbir devletin hükm-

ü mahsûsası tahtında bulunmayub ‘umûm milletlerin meydân-ı müştereki olduğu cihetle hukûk-ı düvel mesâ’ili sırasına geçmiştir ve bu bâbda hukûk-ı düvelce kabul olunan kavâ’id şunlardır:

1: Deniz hırsızları ne bir bayrağa ve ne de bir gûne hukûk-ı milliyeye mâlik olmayub ‘umûmun düşmanı hükmünde idüğüne binâ’en her yerde her devlet tarafından tevkîf ve muhâkeme olunabilür.

: Bir mahallde o makûle hırsızlık ahvâl ve ef’âlini müşâhede iden bir devlet fâillerini ta’kîb ve tevkîf ve te’dîb eylemek hakkını hâ’izdir.

3: Hırsız gemileriyle kapudan ve tâ’ifeleri sıfat-ı tâbi’iyyetden [35] ‘ârî olduğu cihetle hiçbir millet ve imtiyâzâtı bulunmak salâhiyyetini hâ’iz değildir.

4: Bir hırsız sefinesiyle kapudan ve tâ’ifesinin keyfiyyet-i zabt ve tevkîfleri muvâfık usûl ve kâ’ide olub olmadığı mes’elesini ve cerâim-i vâkı’anın keyfiyyet ve mâhiyyetini tedkîk ve ta’yîn ile taht-ı hükme almak mâddesi kendülerini tevkîf iden devlete râci’dır

§ 55. Serbestî-i ticâret-i bahriyyeyi takyîd iden iki nev’ istisnâ dahâ vardır ki birisi esnâ-yı sulhda diğeri esnâ-yı harbde zuhûr iden ahvâlden tevellüd ider.

Sulh esnâsında serbestî-i ticâret-i bahriyyeyi takyîd iden istisnâlar dahi iki nev’ olub biri ahvâl-i ‘âdiyye ve diğeri ahvâl-i fevka’l-‘âdeden neş’et ider.

Birinci Kısım

Sulh Esnâsında Ticâret-i Bahriyyeyi Takyîd İden Ahvâl

—Nev’-i Evvel—

Ahvâl-i ‘Âdiyyeden Neş’et İden İstisnâlar

Zâbitâ ve Limân Nizâmâtı

§ 56. Sefâyin-i ticâriyyenin kâffesi bulundukları karasuların [36] hâkimi olan devletin nizâmât-ı zâbitası ahkâmına tâbi’dır.

Her sefine mensûb olduğu devletin müteharrik bir kıt’ası olmağla nerede bulunur ise bulunsun o devletin kavânîn-i ahkâmına tâbi’ olması lâzım gelür ise de her devlet dahi liman ve sâ’ir karasularda hakk-ı hâkimiyeti bulunmak i’tibârıyla oraların emniyyet ve asâyişi muhâfaza vazifesiyle mükellef olduğundan bir devletin sularında bir ecnebî sefine-i ticâriyyesi emniyyet-i

dâhiliyesini fesâd ve ihlâle vâsıta olduğu anlaşılınca hükûmet-i mahalliyyenin o sefneye müdâhale itmeğe salâhiyyeti vardır.

Kezalik her devlet liman ve sâ'ir karasularına vürüd idecek veyâ oralardan hareket eyleyecek sefâynin sûret-i vürüd ve hareketini tevakkuf idecekleri yerleri ta'yîn misillû gerek limanın muktezayât-ı hâliyesinden ve gerek cihet-i siyâsiyeden tevellüd idecek tedâbîr-i ittihâze hakkı olduğu gibi sefâynin dahi her kangî devlet bayrağını hâmil olur ise olsun iş bu tedâbîre ri'âyete mecbûrdur.

Der-sa'âdet Liman Nizâm-nâmeleri ile Boğaziçi ve Halic Der-sa'âdet iskelelerine yolcu taşımakda ve gemi çekmekde bulunan vapurlar kapudanlarına ve taşra liman re'îslerine ve şehbenderlere dâ'ir olan ta'limâtlar bu bâbda lâzım gelen kavâ'idi câmi'dir.

İzmir ve Beyrut limanları gibi sun'î olan limanlar idârelerinin [37] dahi limanın mukteziyât-ı hâliyesine müte'allik tedâbîri ittihâze hakları ve sefâynin dahi bunlara ri'âyet-i mecbûriyetleri derkâdır.

Gümrük Nizâmâtı

§ 57. Sefâynin-i Ticâriyenin kâffesi bulundukları karasuların hâkimi olan devletin gümrük nizâmâtı ahkâmına tâbi'dir.

Kâ'ideten her devlet hukûk-ı hükümrâniyesi iktizâsınca hudûd-u mülkiyesine mahsûlât ve ma'mûlât-ı ecnebiyyenin duhûlünü men' eylemek salâhiyyetini hâ'iz ve binâ'en'aleyh milel ve akvâmın yekdiğeri memâlikinde ticâret hakkını isti'mâl idebilmeleri rızâ-yı tarafeyne mütevakıf idüğünden bir millet cebren diğeri bir milletin memâlikine duhûl ile ticâret itmek iddi'âsında bulunmak gayr-i câ'izdir lakin tatbîkât ve muâmelâta gelince: Bir devlet kendi mülküne ale'l-ittlak mahsûlât ve ma'mûlât-ı ecnebiyyenin duhûlüne men' eylemesi kâ'ide-i müsâvâta ve ticâret ve menâfi'-i 'umûmiyeye muhâlif düşeceğinden düvel-i mütemeddineden hîçbiri hâ'iz olduğu şu hakkı sûret-i mutlakada isti'mâl itmeyüb sayd ve zînete mahsûs olmayan eslahe ile barut misillû ba'zı şeylerin mülküne duhûlünü men' itmek ve duhûli mecâz olan veyâ transit idilen eşyâdan gümrük resmi almak gibi sûret-i husûsiyede isti'mâl ider.

Ticâret-i berriyye ve bahriyyenin te'mîn ve teshîl icrâsı için [38] idhâl ve ihrâc ve transit idilmesi câ'iz olup olmayan şeylerin envâ'î ile alınacak gümrük resminin mikdârını mübeyyen olarak beyne'd-düvel ticâret mu'âhedeleri ve ta'rifeleri akd ve tanzîm idilmekde bulunduğundan bi'l-cümle sefâynin-i ticâret iş bu mu'âhedenâmeler ahkâmına ri'âyetle idhâli memnû' olan eşyâyı getürmemeğe ve getürülmesi câ'iz olan şeyler için ta'rifeler mucibince resmî i'tâsına mecbûrdurlar.

Saltanat-ı Seniyye ile dâ'ire-i sâ'ire beyinde mün'akid ticâret ahidnâmeleri ile Gümrük Nizâmâtı ahkâmınca gümrükden kaçırılan emti'a ve eşyâ hadd-ı zâtında Memâlik-i Şâhâneye idhâli memnû' olmasıyla cezâ'en müsâdere idilür. İlerüde tafsîl ve izâh olunacağı vechile bir sefinenin humûlesi manifestoda muharrer mikdârdan noksân zuhûr itdikde kaçırıldığı bir müddet mu'ayene zarfında isbât idilemez ise resm-i gümrüğün ifâsı lâzım gelür.

Gümrük mu'âmelâtının te'mîn-i hüsn-ü cereyân-ı mazbûtiyeti için Gümrük İdâresi tarafından ruhsat verilmedikçe gemilerden karaya emti'a ve eşyâ-yı ticâriyye ihrâcı memnû'dur.

Kayıkcı ve sandalcı gibi vasıtalar dahi sefâyine nakl-i emti'a ve eşyâyı gümrük idarelerine götürüb mu'ayene itdirmeğe nizâmen mebûrdurlar muhâlif-i nizâm hareket idenlerin nakl ve ihrâc itdikleri emti'a ve eşyâ-yı memnû' olan şeylerden ise müsâdere [39] ile berâber kendülerinden resm-i gümrüğünün iki misli cezâ-yı nakdî alınur ve mükerrerleri bulundukları sınıfdan tard ve ihrâc idilür.

Sefâyinden Alınan Rüsûm

§ 58. Bi'l-cümle sefâyin biri inşâ ve feshinde ve fûrûhtunda ve diğeri isti'mâllerinde ba'zı rüsûma tâbi'dir [Sevâhil-i Şâhâne Ticâret-i Bahriyyesinin Tevsî' ve Terakkîsi Hakkında Nizâm] 'unvânının mutazammın olduğu maksad-ı 'âliyye-i mebnî 13 Safer sene 1303 ve 9 Teşrîn-i Sâni sene 301 tarihinde neşr olunan nizâm ile rüsûm-u mezbûre haylice tenzîl idilmiştir.

Sefâyinin hîn-i isti'mâllerinde rüsûmun başlucası fermân ve tezkere ve sefere resimleridir. Bahr-i Sefîd ve Siyah boğazlarından mürûr iden sefâyin-i ecnebiyye Fermân-ı Âlî istihsâline ve bir limandan diğeri limana hareket iden her nev' sefâyin-i be-heme-hâl mürûr tezkeresi ve ekseriyyâ sefere ahzına mecbûr olub şu husûsâtın icrâsı için liman dâ'ireleri, teşkîli ve sefere tedâriği için devletce ihtiyâr olunan mesârifeye mükâbil bir resm alındığı misillû limanların hüsn-ü muhâfazasıyla şamandıra vaz'î gibi sefâyinin istifâdelerini müceb olmak üzere ihtiyâr-i zarûrî olan mesârifeye karşuluk olarak şamandıra resmi nâmıyla ve sâ'ir ba'zı nâmlar ile bir takım resimler alınmaktadır ki bunların envâ' ve [40] mekâdîri zeyl-i kitâbda "2" rakamıyla derc olunan ta'rifenin mütâla'sından müstebân olur.

Burada şurasını ihtâr idelim meselâ Der-sa'âdet Liman İdâresinden almış olduğu tezkere ile Beyrut Limanına kadar gider esnâ-yı râhda uğradığı iskelelerde mu'âmelât-ı ticâriyye bulunsun bulunmasun yalnız beş gurus vize harcı virir Beyrut'dan 'avdetinde yük alır ise resmini virüb müceddeden tezkere almak, tehî olarak 'avdet ider ise yalnız Vize Harcı virüb şâyed uğradığı iskelede yük alır ise o zaman müceddeden tezkere almak lâzım gelür.

Merâkib-i Bahriyye-i Sağıreden direkli olup da cesâmeti iki buçuk ile beş tonilato beyinde bulunanlardan şehri on beşer ve bir tonilatodan iki buçuk tonilatoya kadar olanlardan onar ve yarım tonilatodan bir tonilatoya kadar bulunanlardan beşer guruh liman resmî alunur fakat beş tonilatolukdan küçük olan piyâde, sandal, salapurya, ma'vna ve perme gibi direksiz merâkib-i bahriyye-i sağıreden liman resmi alunmayub bunların re'îsleri esnâf silkinde bulunduklarından Dersa'adet'de Şehr-emâneti ve taşrada bulundukları mahall-i da'ire-i belediyesi tarafından kendülerinden temettu' virgüsi alunur. [41]

§ 59. Saltanat-ı Seniyye şebenderlerine da'ir olan 10 Rebü'l-Evvel sene 1302 ve 16 Kânûn-i Evvel sene 1300 tarihli ta'limât ahkâmınca [Şebenderler esliha ve barut ve dinamit tahmîl iden sefâyin hakkında istihsâl-i ma'lûmât emrinde vapur ve gemilerin hamûlelerini mübeyyen tanzîm kılınan hamûle kâ'imesinin sûret-i musaddakasını Şebenderhânede muhâfaza itmek üzere kapudanlardan ahz ideceklerdir ve îcâbı hâlde bu misillû esliha ve eczâ-yı nâriye şebenderler cânibinden Hükûmet-i Mahalliyece zabt ve hıfz itdirilüb hemân Hâriciye Nezâretine ma'lûmât i'tâsıyla virilecek emre intizâr idilecektir.

Bu vecihle hamûle kâ'imesini şebendere irâ'e ve teslîmde imtinâ' iden ve patentesi vizesiz olarak Memâlik-i Şâhâneye giden vapur ve gemileri 'âzim oldukları limanlar Hükûmet-i 'Osmâniyyesine şebenderler bâ-telgraf ihbâr eyleyeceklerdir]

Rıhtım Resmi

§ 60. Rıhtım inşâsı sefâyinin hamûlesini sür'atle idhâl ve ihrâcına sebep olacağı cihetle sefineler rıhtımlardan bi't-tab' müstefid olacaklarından rıhtımın mesârif-i inşâ'îyye ve idâresine mukâbil olmak üzere rıhtım resmi i'tâsı lâzımeden bulunmuşdur [42] ve resm-i mezkûrun mikdârı rıhtım kumpanyalarının şartnâmelerinde ta'yîn kılınmaktadır.

Fenâr Resmi

§ 61. Gice karanlığında seyir ve hareket iden sefâyinin limanlara suhûlet ile duhûl ve hurûc itmek ve burun ve taş gibi avâriz-ı tabî'îyyeye tesâdüf ile dûçâr-ı muhâtara olmamak için limanlar ile sâ'ir îcâb iden ba'zı yerlerde fenerler vaz' ve îkâd idilmekte ve ol-bâbda ihtiyâr olunan mesârifeye karşuluk olmak üzere sefâyinin tonilatosuna göre sûret-i mütefâvitede resm alınmaktadır.

Fenâr resmi ta'limâtı ahkâmınca fenâr rûsûmâtı tahsîli mükarrir olan limanlara duhûl ve hurûc iden sefâyinin kâffesinden hem girdiklerinde ve hem çıkdıklarında ahz olunur.

Fakat bir hâlin-i mücbireden nâşî ya'nî şiddetli fırtınaya tesâdüfle mücerred-i halâs olmak için fenâr hatlarında bulunan limana dehâlet ve ilticâ idüb o limanda yük ve eşyâ ahz ve ihrâc itmeyen sefineler resm-i mezkûrî i'tâdan mu'âfıdır ancak böyle bir sefine şâyed yük ve eşyâ ahz ve ihrâc ider ise o hâlde lâzım gelen resmi tamamen ahz ve istihsâl kılınur. [43]

Kavâ'id-i Sıhhiyye

§ 62. Vebâ, Kolera, Sarı Sıtma denilen 'illetlerin men'-i sirâyetine başlıca bir tedbîr olmak üzere karantina usûlî vaz' idilerek bi'l-cümle devletler tarafından ri'âyet idilmekde bulunmuşdur.

Dersa'âdet'de mukîm düvel-i mütehâbbe süferâsı tarafından nasb ve ta'yîn kılınan me'mûrlar ile meclis-i sıhhiyye a'zâsı ve me'mûrîn-i sâ'ire cânibinden ittifâk-ı ârâ ile tanzîm ve Cânib-i Saltanat-ı Seniyyeden tasdîk kılınmış olan Karantina Nizâm-nâmesi'nde ve 1301 tarihinde neşr olunan Cerâ'im-i Sıhhiyye Kanûnunda Usûl ve Kâ'ide-i Sıhhiyyeye ne vecihle ri'âyet olunmak lâzım geleceği müteferri'âtı ve Cerâ'im-i Sıhhiyyede bulunanlar haklarında tertîb olunacak cezânın derecâtı mu'ayyen olub bunlardan bahsimize müte'allik olanların başlıcaları şunlardır:

Dersa'âdet Limanına veyâhûd Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhânenin diğer limanlarına gelecek sefâyinin geldikleri mahallde 'illet-i sâriye olub olmadığı bilinmek için sefinenin kapudânında bir patente ya'nî Sıhhiyye Tezkeresi bulunarak Sıhhiyye Me'mûrînine ibrâz itmesi lâzımdır.

Temîz Patentesi câ'iz olan sefine kendi tâ'ifesi ve hamûle ve yolcuları ile kabûl olunur meşkûk veyâ bulaşık patenteyi [44] hâmil olan sefâyin muhtelif müddetler ile karantinaya vaz' idilür.

Patentesiz sefine kapudânı geldiği mahallin temîz olduğunu sûret-i âherle isbât itmedikce bulaşık add olunur.

Bir mahallde 'illet-i sâriye zuhûrî tahakkuk eyledikde oradan gelecek bi'l-cümle sefâyin-i harbiyye ve ticâriyye idâre-i sıhhiyyenin ta'yîn ideceği usûl-ü tahaffuzîyeye ri'âyete mecbûrdur bir gemi bu usûle mûgâyir olarak 'illet-i sâriyeden dolayı müessis olan sıhhiyye-yi tehaffuz hattını mürûra ve sâhil ile ihtilâta ve sıhhiyye idâresinin irâ'e eylediği mahallden gayr-i mahalle yanaşmağa tasaddî eyler ise kuvve-i harbiyye isti'mâliyle mu'ayyen olan mahalle sevk olunur ve buraca muharrir münâsebetde bulunan mahallde iş bu münâsebetden nâşî 'illet-i sâriye zuhûr ider ise münâsebetde bulundıran kimesne müebbeden küreğe konılır.

Nizâmât-ı Müessiseyi ihlâl itmeyüb yalnız sıhhiyye me'mûrînin ifâdâtına tevfiğ-i hareket eylemeyen sefine der'akab sâhilden mübâ'adet ve 'Osmânî Sularını terk itmeğe mecbûrdur.

Bir sefine kapudânı veyâhûd yolcu râkib olduğu geminin patentesi temîz olsa bile Nizâmât-ı Sıhhiyyeye lâzım gelen mu'âmelâtı icrâ itmeden ve gemiye pratika virilmeden evvel sâhil ile

muhâbere ider ise bir seneden üç seneye kadar habs olunur, yâhûd [45] beş ‘Osmânî altunundan yüz altuna kadar cezâ-yı nakdî alınur ve esbâb-ı müşeddede vukû’nda bu cezâların ikisi birden hükm olunur iş bu cürmî teshîl iden Me‘mûrîn-i Mülkiyye ve Askeriyye dahi cürm-ü mezkûr fâilleri misillû mücâzât olunur.

§ 63. 22 Temmuz sene 1882 tarihinde neşr olunan Rûsûm-u Sıhhiyye ta’rifesinde beyân kılındığı vecihle Rûsûm-u Sıhhiyye üç nev’idir biri İstintâk Resmi, diğeri Karantina Mesârîfî, üçüncüsü bahren Hicaz ve Yemen’e ve Memâlik-i İraniyyeden Memâlik-i Saltanat-ı Seniyyeye gelen Hicaz ve züvvâr yolculardan alınan resimdir.

İstintâk Resmi: Memâlik-i Şâhâne Limanlarına gelen kâffe sefâyin her hangi mahalliden gelür ise gelsün ilk dâhil olduğu limanda bir def’a olmak ya’nî andan sonra mahall-i maksûdına varıncaya değin uğrayacağı limanlarda tekrar resm vormemek üzere bir tonilatodan beş yüz tonilatoya kadar beher tonilato için yirmi ve beş yüz bir tonilatodan bin tonilatoya kadan on iki ve bin bir tonilatodan ziyâdesi için sekiz pâre hesâbıyla istintâk resmi vormeğe mecbûrdur.

Meselâ bin iki yüz tonilatoluk bir sefine beş yüz tonilatosı için yirmi beşer ve diğeri beş yüz tonilatosı için on ikişer ve kusûr iki yüz tonilatosı için sekiz [46] pâreden cem’ân dört yüz kırk gurus istintâk resmi i’tâ ider.

Karantina Mesârîfî: Bir tonilatodan yüz tonialatoya kadar olan sefine yevmî on, yüz tonilatodan dört yüz tonilatoya kadar otuz ve andan ziyâde kırk gurus karantina resmi i’tâsıyla mükellef olmağla berâber istihdâm olunacak gardiyanlar ile hammâlların bahrî için yirmi beş gurus ücret yevmiyye ve sefine bulananların kâffesi için âdem başına yevmî beş gurus karantina resmi ve tathîr olunacak yük ve pamuk ve denklenmiş eşyâ-yı sâ’irenin beher yüz kıyyesi için üç meşîn ve derilerin yüz danesi için on, paçavra ve kağıd parçaları balyaları için on, büyük hayvânâtın beher re’isi için yirmi pâre Karantina Resmi virilir.

Bahr-i Ahmer Limanları tarîkiyle Hicaz ve Yemene giden ve Memâlik-i İraniyyeden gelen Hicaz ve züvvâr ve yolculardan karantina mesârîfinden mâ’adâ onar gurus ve İranluların Bağdad Vilâyetinde kâ’in ziyâret mahallerine defîn olunmak üzere vilâyet-i mezkûreye idhâl idecekleri her bir cenâzeden elli gurus alınur.

Yedi yaşından aşağı sıbyân karantina resminden mu’âf olduğu gibi sefâ’in-i harbiyye ile havanın fenâlığından nâşî bi’z-zarûre [47] bir limana sığınub orada ticârete girişmeyen tüccâr sefineleri ve balık kayıkları dahi Rûsûm-u Sıhhiyyeden mu’âf tutulub fakat gardiyan yevmîyeleri alınur.

Sayd-ı Bahrî

§ 64. Zâbita-i Saydiye Nizâm-nâmesi Ahkâmınca kendüleri akıl eylemek için sayyâdlık iden Süfün-ü Hümayûn Zâbitânından ve neferâtı ile sefâyin-i ticâriyye kapudan ve tâ'ifelerinden mâ'adâ gerek akıl alunmak gerek sanâyi'de isti'mâl idilmek üzere deniz ve nehir ve 'umûmî göl ve derelerde balık ve tuyûr ve hayvânât-ı sâ'ire sayd itmek isteyenler evvelen tezkere almak sâniyen li-ecli't-tüccâre sayd itmişler ise nizâmen mu'ayyen olan rûsûmı virmek ile mükellefdirler.

Tezkere Harcı: Ticâret kasdıyla olsun olmasun her şahsa bir sene hükmî ve şahsına mahsûs ve nâmına muharrer olmak üzere on gurus bedel ile bir tezkere i'tâ kılınur bilâ-tezkere sayyâdlık idenin edevât-ı saydiyesi ve şikârı zabt olunur.

Trablusgarb ve Bingâzi sevâhili ile Girid ve Rodos ve İstanköy cezîrelerine ve Bozcaada ve cezâyir-i sâ'ireye ve Suriye ve sâ'ir mahallere gelen yerli ve ecnebî süngercilerin dalgıç kayıklarından senevî onar ve zıbkın kayıklarından dörder ve tarak [48] kayıklarından üçer ve Suriye Sevâhilinde sünger sayd iden sâ'ir kayıkların kâffesinden üçer ve Girid Sevâhili ile sevâhil-i sâ'irede mercan sayd iden yerli ecnebî kayıklarının on iki tonilato cesâmetinde bulunanlarından onar ve dahâ cesîm olanlarından yirmişer 'Osmânlı Altunu tezkere harcı alunur.

Şu kadar ki Girid ve Kıbrıs cezîreleri hudûd-u bahrîsi dâhilinde sünger ve mercan sayd itmek me'zûniyyetini hâvî olarak zikr olunan cezîreler idârelerinden virilecek tezâkirin hükmî cezîreteyn-i mezkûreteyne şâmil tutularak bu tezkerelerle buralarda sünger ve mercan sayd idilemeyüb mahsûsen tezkere almak iktizâ ider.

Tezkerelerin hükmî bir seneye mahsûs ve gemi ve tâ'ifesinin 'umûmuna şâmil ve kapudan veyâ re'îsleri nâmına muharrer olub tâ'ifeden başkaca tezkere harcı alınmaz.

Sayd Resmi: Dalyan ve ağ ve olta vâsıtasıyla sayd olunan tuzlu su balıklarıyla hâyvanât-ı mukaşşer-i bahriyyeden ve sünger ve yüz sûrî ile tuyûr-u bahriyyeden ve balina balıklarından husûle getirilen balinalardan ve yunus balıklarından çıkarılan yağlardan bir gûne masraf tenzîl olunmaksızın yüzde yirmi ve Bahr-i Ahmer dâhilinde ve Basra Körfezinde vâki' Memâlik-i Devlet-i 'Aliyye Sevâhilinde [49] çıkarılan incü ve sedefden yüzde on resm bedelen uyuşlamadığı hâlde 'aynen alunur.

Der-sa'âdet ve mülhâkâtından mâ'adâ sevâhil-i 'umûmî ve göllerde tohm-ı zer' ile hayvânât-ı mukaşşere yetiştirmek üzere müddeti on seneden ziyâde ve Sayd Resminden başka bir şey ile mükellef olmamak şartıyla istiyenlere ruhsat virilebilir.

Efrâd tarafından veyâhûd Evkâf-ı Hümâyûn Hazînesi veyâ mütevellîleri cânibinden idâre olunan göllerde bâ-sened tasarruf olunan dalyan-ı düvelî mahallerinde sayd-ı semek hakkı senedât-ı mahsûsası te'âmül-ü kadîmi ahkâmına tâbi' olub yalnız fûruht olunan saydlardan ber-vech-i muharrer Resm-i Sayd alunur.

Terkîb-i Kimyevî isti'mâliyle balıkların tohum ve yumurtalarını kesr ve itlâf itmek memnû'dur
Terkîb-i Kimyevî isti'mâliyle sıhhât-i 'umûmiyeyi ihlâl idecek sûretde balık saydına cür'et idenler Cezâ Kanûnunun 196. Mâddesine tevfikân bir haftadan iki seneye kadar habs olunur ve bir altundan yirmi beş altuna kadar cezâ-yı nakdî alunur ve balıklar dahi taraf-ı hükûmetden zabt idilür.

Nehir ve derelerde memleketin ciyâdet-i havâsını ihlâlê bâ'is olan bataklıklar ihdâs idecek sûretde çit ve sedd yapanlardan yarım altundan on altuna kadar cezâ-yı nakdî [50] alınmakla berâber mezkûr-u çit ve seddler taraf-ı hükûmetden hedm idilür.

Boğaziçi dâhil olmak üzere Marmara Denizinin Bahr-i Sefîd Boğazı hâricine kadar gerek sâhilllerinden gerek körfez ve limanları dâhilinde ve açıklarda vapur ve yelkenli sandallar ile sevretme sûretinde balık saydı kat'ıyyen memnû'dır ve bu memnû'iyet boğazlar hâricindeki serbest denizlerde Sevâhil-i 'Osmâniyenin üç mil açığına kadar "ya'nî karasular dâhilinde dahi" câridir kezalik makinalı kayıklar ile sünger saydı dahi memnû'dur.

Hilâf-ı memnû'iyet hareket idenlerin ilk def'ada sandal ve makina ve ağıları zabt olunur mükerrerlerinin sandalları zabt olunmağla berâber kendülerinden elli altundan yüz altuna kadar cezâ-yı nakdî alunur.

Balıkların yumurtalaması zamanının hulûlünden ve 'illet-i sâriyenin zuhûrundan veyâhûd bir muhârebe vukû'ndan nâşî balık saydı veyâ akıl ve isti'mâli Hükûmet-i Seniyye tarafından memnû'iyet tahtına alındığı müddetde sayyâdlık idenlerden âlet-i saydiyeleri zabt olundukdan başka bir rub' altuna kadar cezâ-yı nakdî alunur.

Balık saydı memnû' olduğu müddetde balık satmak dahi memnû'dur müddet-i mezkûre zarfında balık satana ve gezdiran [51] ve nakil eyleyenlerden bir altundan beş altuna kadar cezâ-yı nakdî alunur.

Muhârebe vukû'ndan nâşî bir mahalle tahsîsen balık saydı men' idilecek olur ise diğer mahallerde sayd olunmuş balıkların orada satılması men' idilmez.

Ağ torbaları gözlerinin beher zılgı nihâyet on sekiz milimetreden dar olan balıkcı esnâfindan dahi bu mikdâr cezâ-yı nakdî alunur.

Şerîk-i cürm olanlar cezâ-yı nakdî ve zarar ve ziyân tazmînâtında yekdiğerinin kefîli add olunur.

Nâhiye ve Zâbta Müdürlerinin ve Polis ve Jandarma Zâbitânının ve Orman me'mûrlarının ve Eshâb-ı Emlâk ve Arâzî Koricılarının bu bâbda vâki' olacak takrîr ve şehâdetleri aksi isbât idilmedikce ma'mûl ve mu'teber tutulur.

Ba'de'l-hükm bir sene geçmeksizin tekrâr ikâ'-i cürm idenler mükerrer 'add olunub mükerrerler hakkında mahsûsen cezâ ta'yîn kılınmamış olan husûsâtta mecâzât-ı mezbûre iki kat olarak ta'yîn kılınur.

Cürm vukû'ndan üç ay sonra ikâme olunan de'âvî istimâ' kılınmaz. [52]

Nev'-i Sâni

Sulh zamanında ahvâl-i fevka'l-âdeden neş'et iden istisnâlar

Enbargo -Pasifik'te Sivil Enbargo-

§ 65. Enbargo: Bir devletin emvâl-i emîriyyesinin veyâ emvâl-i teb'asının rehin makamında veyâhûd bir tedbîr ihtiyâtı sûretinde olarak diğerk bir devlet tarafından tevkîf olunmasına dinür.

Devletler enbargo mu'amelesini ekserîyâ mu'arız olan devletin sancâğını hâmil olub kendilerinin liman ve karasularında bulunan sefâyin-i ticâriyye hakkında icrâ iderler.

Düvel-i bahriyyenin ekserîsi 'asr-ı hâzırın evâ'ilinde ilân-ı harbin makeddeması olmak üzere umûr-u ticâreti külliyyen sektedâr iden öyle bir tedbîr-i şedîde mürâca'atı 'âdet idinmişler ise de şimdi ki hâlde devletler hasmları ile şu'belerinin emvâlini hemân zabt itmeyüb hudûd-u berriyye ve bahriyyelerinden çıkılmağa kâfi bir müddet ta'yîn ile serbest bırakmakda oldukları gibi enbargo usûlü mücerred bir devleti vâkı' olan haksızlığını ıslaha veyâ ba'zı metâlib-i muhakka-yı kabûle veyâhûd meslek-i siyâsiyesini ta'dîle icbâr için bir vâsıta-i tazyîki olmak üzere isti'mâl idilmektedir.

Bu böyle tevkîf idilen sefâyin tâ'ifeleri kendülerini tevkîf iden devletin misâfiri 'add olunmak ve havâyic-i zarûriyyeleri [53] dahi bâligân-mâ-belag i'tâ kılınmak muktezâ-yı şîme-i hakâniyyet ve insâniyyetdir.

Enbargo mu'amelesi sulhun muhâfazasıyla berâber vâsıta-i tazyîk olmak üzere veyâhûd harbin mukaddemasında icrâ kılınur ahvâl-i fevka'l-âdeden olmağla sûr icrâ'ıyyesi esâsen hukûk-ı düvel kavâ'idine tatbîk idilür ve ba'zı devletlerce buna dâ'ir kuyûd-u nizâmiyye vaz' idilmiş ise de anların netâyic-i ahkâmı dahi muktezây-ı hâl ve maslahata tevfiğ-i hareketi mutazammın olduğından Devlet-i Aliyyece bu bâbda Ahkâm-ı Nizâmiyye vaz' itmekden ise de enbargo

usûlüne mürâca'ata lüzûm hâsıl oldukda iktizâsının Ta'limât-ı Mahsûsa ile ta'yîni dahâ münâsib görülmüşdür.

Muhâsara-i Sulhiyye

“Blocus pacifique”

§ 66. Abluka ya'nî Muhâsara-i Bahriyye: Sâhilde vâki' bir şehrin veyâ bir limanın sâ'ir mahaller ile bahren her nev' ihtilât ve muhâberâtını men' itmek üzere bir kuvve-i bahriyyenin isti'mâline dinür.

'Asr-ı Hâzırın evâ'ilinde berî Avrupa Düvel-i Bahriyyesi Düvel-i Sâ'irenin birinden tarziye veyâ tazmînât-ı nakdiyye iddi'âları veyâhûd başka bir matlab-ı siyâsîleri olub da vesâ'it-i dostâne ile istihsâl idemedikleri hâlde o devletin bir veyâ birkaç limanını muhâsara altına alub tazyîk itmeği 'âdet idinmişlerdir. [54] Devletler bu tedbîri ilân-ı harb itmeksizin ittihâz eylemekde olduklarından “Muhâsara-i Sulhiyye” nâm virilmiştir.

Hakk-ı Teftîş ve Mu'âyene-i Sefâyin

“Droit de visite”

§ 67. Teftîş ve Mu'âyene-i Sefâyin zîrde beyân kılınacağı vechile bî-taraf sefinelerin muhâriblerden birine veyâ diğerine eşyâ-yı harbiyye nakl itmelerini men' ile muhâsara-i bahriyyeyi ihlâlden muhâfaza eylemek maksadına müstenid olduğu ve sulh esnâsında ise ortada ne muhârib ve bî-taraf devletler ve ne de harb kaçağı mevcûd olamayacağı cihetle bi't-tab' devletlerin sūfün-ü harbiyyesinin sulh zamanında yekdiğerinin sefâyin-i ticâriyyesini teftîş ve mu'âyene itmeğe aslâ hakları yoktur.

Şu kadar ki bu bâbda iki şey müstesnâdır:

Birincisi: Açık denizlerin emr-i inzibâtı hukûk-ı düvelce 'umûm devletlerin sūfün-ü harbiyyesine muhavvel bir vazîfe olduğu cihetle şu sefineler deniz hırsızlığını men' içün rast geldikleri sefâyin-i ticâriyyeye tekarrub idüb tahkîk idebilürler ancak harb esnâsında olduğu gibi tevakkuf işâretini çekmeğe şu işâret üzerine sefâyin-i ticâriyye itâ'at ve tevakkuf itmez ise haklarında kuvve-i cebriyye isti'mâl eylemeğe hakları olmayub şâyed o yolda [55] bir mu'âmelede bulunanlar ise mensûb oldukları devletin mes'ûliyetini dâi'olur.

İkincisi: Üserâ-yı Zenciyye Ticâretinin memnû'iyetine dâ'ir olub Bürükselde mün'akid konferans tarafından 1890 tarihinde tanzîm kılınan Sened-i 'Umûmînin 42 nci mâddesi hükmünce iş bu senedi imzâ iden devletlerden birine 'â'id sefâyin-i harbiyyeye kumanda iden zâbitân-ı mikdâr isti'âbı beş yüz tonilatodan dûn olarak Üserâ-yı Zenciyye Ticâretinin mevcûd

olduğu mıntika-i bahriyye dâhilinde tesâdüf idilen bir sefinenin esîr ticâretiyle me'lûf veyâ bilâ-me'zûniyyet bayrak küşâdıyla müttehim olduğına zâhib olurlur ise sefinenin evrâk-ı resmiyyesini tedkîk idebileceklerdir.

Şöyle ki: Elbise-i Resmiyyesini lâbis bir bahriyye zâbiti bir sandala râkiben maznûn olan sefineye irsâl olunub ve fakat bu niyetde bulunduğu sefine-i mezkûreye seslenerek evvelce bildirilecektir ve iş bu zâbit nezâket ve mülâyemet-i mümkün ile harekete ve yalnız evrâkı tedkîk ile iktifâya mecbûr olub devletler beyninde sûret-i mahsûsada mukâvele akd idilmedikçe sefine ve hamûlesi mu'âyene ve taharrî ve lede'l-îcâb zabt idilemez. Devlet-i Aliyye yalnız İngiltere Devleti ile 1270 tarihinde bu yolda bir mukâvelenâme akd ve tanzîm ve 1297 tarihinde tecdîd itmişdir. [56]

İkinci Kısım

Harb Zâmanında Ticâret-i Bahriyyeyi Tekyîd İden Ahvâl

§ 68. Hengâm-ı Muhârebede düşman süfün-ü harbiyyesiyle nakliyât-ı 'askeriygede kullanılan sefâyin-i ticâriyyenin ve korsan gemilerinin zabt ve müsâderesine ve tâ'ifelerinin esîr idilmelerine kâ'ideten bir şey denilemez ise de sarf-ı icrâ-yı ticâret için denize çıkmış olan düvel-i muhârebe süfün-ü ticâriyyesi ile harb kaçağı olmasa bile düşman malı olan hamûleleri ve ba'zı ahvâlde bî-taraf sefineleri ile hamûleleri zabt ve müsâdere olunmakda ve derdest idilen tâ'ife esîr-i harb sıfatıyla tevkîf idilmektedir.

Muhârebât-ı Berriyyede silah-bedest mukâvemet olmayan eşhâsın esîr idilmeleri ve efrâd-ı ahâliye müte'allik emvâl ve emlâkın zabt ve müsâderesi gayr-i câ'iz olduğu hâlde bahirde ber-vech muharrer zabt ve müsâdere-i emvâlin ve gemi tâ'ifelerinin tevkîf idilmelerinin 'ilm-i hukûk kavâ'idince cevâz ve adem-i cevâzı bahsinde erbâb-ı ilm-i hukûk muhtelif illâ-efkâr olub tecvîz idenler muhârib devletlere mensûb sefâyin-i ticâriyyenin serbestî-i seyr ve hareketi muhârebenin imtidâdına sebep olabileceği gibi sefâyin-i ticâriyye süfün-ü harbiyyenin mu'âvini olduğunu ve bir sefine-i ticâriyye kemâl-i suhûletle harb sefinesi hâline tahvîl idilmek ve tâ'ifesi derhâl 'asâkir-i bahriyye silkine [57] idhâl olunmak kâbil idüğünden bunlara bir nev' kuvve-i ihtiyâtiyye nazarıyla bakılmak lâzım geleceğini ve binâ'en'aleyh bir sefine-i ticâriyyenin müsâderesine yalnız emvâl-i şahsiyyeye ta'arruz ma'nâsı virilemeyüb şu yoldaki hareket-i düşmanın 'âdetâ kesr ve taklîl kuvvetine mübâderet eylemek demek olacağını dermiyân ideyorlar.

'Âdem-i Cevâzi re'yinde bulunanlar bî-taraf devletler sefâyin-i ticâriyyesi muhârib devletlerin taht-ı muhâsarada bulunmayan memâlikine gidüb gelerek icrâ-yı ticâret idebildikleri hâlde

muhârib devletlere mensûb sefâyinin harb kaçacağı nev'inden olan şeyleri nakil itmedikçe mücerred yekdiğeri memâliğine gidüb gelmeleri imtidâd-ı harbe sebep-i müstakil olamayacağı gibi zırhlı süfün-ü harbiyyenin icâdıyla sûret-i techîzine nazaran bir sefine-i ticâriyyenin muhârebât-ı bahriyyede süfün-ü harbiyye misillû fâ'idesi olamayacağı bedîhî ve sefâyin-i ticâriyyenin eğerçi korsanlıkda isti'mâli kâbil ise de korsanlığın lağvî kararını kabûl iden devletlerin kendi tüccâr sefinelerini o yolda isti'mâl idememeleri dahi tabî'dir.

Sefâyin-i Ticâriyye tâ'ifelerinin esîr-i harb sıfatıyla tevkîfî bahsine gelince: efrâd-ı tâ'ifenin süfün-ü harbiyyede istihdâm olunabilecekleri mülâhazasıyla ele düşdükçe esîr idilmeleri câ'iz olduğu teslîm olunacak olur ise bi't-tab' karada silahsız [58] ve kendi işleri ile meşgûl olan efrâd-ı ahâlinin dahi mücerred esnân-ı 'askerîyyeye dâhil olduklarından dolayı esîr idilmeleri lüzûmunun dahi teslîmi icâb ider hâlbûki karada kendi işiyle meşgûl olan bir kimsenin mücerred ilerüde belki muhâsamâta müşâreket ider mülâhazasıyla ahz ve tevkîfî câ'iz olmadığı misillû bir sefine-i ticâriyyede bulunan bir gemicinin dahi belki muhâsamâtda medhali olur mülâhazasıyla tevkîfî revây-ı hak değildir diyorlar.

Devlet dahi eski zamanlara kıyâsen bu bâbda ta'dî-i meslek iderek muhârebât-ı bahriyyede emvâl-i şahsiyyenin ve muhâsamâta müşâreket itmeyen gemicilerin ta'arruzundan masûn kalub yalnız devlete 'â'id olan emvâl ile fi'len muhârebede bulunan efrâdın ahz ve zabt olunması kâ'idesinin tevsî' ta'mîmine gayret eylemekdedirler.

Hatta emr-i muhârebenin yalnız nazariyât cihetine bakılınca bir devlet ilân-ı harb itdiği sırada kendi memâlikinde bulunan diğer taraf teb'asının emvâlini zabt ve müsâdere itmek salâhiyyetini hâ'iz olduğunu teslîm eylemek zarûri olduğu hâlde esbâb-ı muharrereye mebnî şu kâ'ide dahi ta'dîli olunarak ilân-ı harb esnâsında düvel-i muhârebe memâliğinde bulunan düşman emvâli kavâ'id-i harbiyyeye tâbi' olmamak hasebiyle zabt ve müsâdere idilmemekde [59] ve düvel-i muhârebe limanlarında bulunan düşman gemilerinin bir müddet-i mu'ayene zarfında çikub gitmeleri içün müsâ'ade olunmaktadır.

Devlet-i 'Aliyye muhârebât-ı sâbıkada fi 19 Nisan sene 1877 tarihli tahrîrât ile düşman sefinelerine i'lân-nâmenin mahallerince târih-i tebliğinden i'tibâren beş gün mehl virmiş idi.

§ 69. Denizde emvâl-i şahsiyyenin zabt ve müsâderesi usûlû yalnız muhârib devletlerin sefâyin ve emvâl-i ticâriyyesine münhasır olmayub bî-taraf devletler sefâyininden olduğu hâlde muhârib devletlere 'asker ve mühimmât nakl itmek misillû onların hükm ve nüfûzı altında bulunmak veyâhûd musanna' evrâk-ı mürûriyye ile düvel-i muhârebenin menâfi'ne hizmet itmek "TB 2" veyâhûd muhâsara-i bahriyyeyi ihlâl eylemek misillû kavâ'id-i bî-tarafîye muhâlif hareketde

bulunanlar ile hamûleleri dahi zabt ve müsâdere olunacağı misillû muhârib devletler süfün-ü harbiyyesi tarafından teftîşi istenilen bî-taraf bir sefinenin firâr ider veyâhûd hamûlesini mu'âyene itdirmek istemez ise tevkîf olunub fakat devletlerce bu iki hâlde diğerk bir sebep bulunmadıkca yalnız hamûlesini zabt ve müsâdere ile iktifâ idilmekdedir.

Harb kaçığı nakl iden sefâyine gelince: Cânib-i Devlet-i 'Aliyyeden ganâyim-i bahriyye hakkında 6 Receb sene 294 tarihinde neşr olunan ta'limâtta böyle bir fi'ile cür'et iden sefâyinde bulunan [60] eşyây-ı memnû'anın zabt idilüb geminin salıvirileceğı ve eğer mezkûr gemi hamûlesinin kısm-ı a'zamî eşyây-ı memnû'adan 'ibâret bulunur veyâhûd zabt olunan eşyânın Süfün-ü Hümâyûna nakli gayr-i kâbil görünürse mezkûr sefine en yakîn bulunan 'Osmânî Limanına gönderilerek eşyây-ı mezbûrenin orada ihrâc kılınacağı beyân olunmuşdur.

Mevâd-ı mezbûrenin zabt ve tevkîf-i sefâyini müceb olmasının sebepleri mebâhıs-ı müte'allikasında muharrer tahsilâtdan müstebân olur burada şurasını beyân idilmeğe düşman sefineleriyle hamûlelerinin zabt ve müsâderesi düşman malı olmalarından ileri gelüb bî-taraf sefineler ile hamûleleri ise Hukûk-ı Düvel Kavâ'idine mügâyir hareket vukû'ndan dolayı cezâ'en zabt ve müsâdere olunacağından ve devletler medeniyet-i hâzırânın ilcââtından olmak üzere te'sirât-ı harbiyyeyi tahfif arzusunda bulunduklarından zabt ve tevkîf olunan bir geminin hakîkaten zabtı lâzım gelüb gelmeyeceğı anlaşılmak için esnâ-yı muhârebede muhârib devletlerce mahsûsen "ganâyim-i bahriyye" meclisleri teşkil kılınarak tedkîkât-ı lâzıme icrâ itdirilmekde bulunmuşdur.

§ 70. Paris Mu'âhedesini akd ve imzâ iden devletler cânibinden ba'demâ vuku' bulacak muhârebâtda mer'îyyü'l-icrâ olmak üzere zîrde muharrer kavâ'idî hâvî bir protokol tanzim ve imzâ [61] idilerek diğerk Avrupa devletleriyle Amerika Hükûmetlerine tebliğ olundukda ekserîsî kabûl idüb yalnız İspanya ve Meksika Hükûmetleri bir gûne mütâla'a beyân itmeksizin kabûlden imtinâ' itmiş ve Amerika Hükûmet-i Müctema'sı tarafından virilen cevâbda düvel-i muhârebenin beylik sefineleri düşman tüccâr sefinelerini iğtinâm etmek hakkını hâ'iz oldukca yalnız korsanlığın ilgâsı muhârebât-ı bahriyyede emvâl-i şahsiyyenin ta'arruzdan masûniyetince büyük bir fâ'ide hâsıl itmeyeceğı ve bunun bilâhare donanması ufak olan devletlerin kuvve-i cisîm-i bahriyyeye mâlik bulunan devletlere mukâbeleye medâr olacak bir vâsitadan mahrûmiyetlerini intâc ideceğı beyânıyla muhâsara-i bahriyyenin ihlâli gibi ba'zı ahvâl-i istisnâ'iyeden mâ'adâ bi'l-cümle ahvâlde denizde emvâl-i şahsiyye harb kaçığı olmadıkca ta'arruzdan tamamıyla masûn kalmak esâsı ya'nî beylik sefineleri tarafından dahi sefâyin-i ticâriyyeye ta'arruz olunmamak kâ'idesi kabûl idilmedikce kongrenin yalnız korsanlığın ilgâsı hakkındaki karârına müşâreket olunamayacağı bildirilmişdir.

Kongrece ittihâz olunan kavâ'id şunlardır:

1-Korsanlık bundan böyle mülgâdır,

2-Bî-taraf devlet sancâğını hâmil bir sefînde bulunan düşman emti'ası

müsâdere olunamaz; meger ki harb kaçığı nev'inden ola. [62]

3-Düşman sancâğını hâmil bir sefînde bulunan bî-taraf emti'ası müsâdere edilemez, meger ki harb kaçığı ola;

4-Müsâdere-i Bahriyye bî-taraflarca mecbûrî er-ri'âye olmak için hukûkî olmak ya'nî emr-i muhâsara düşman sevâhiline sefâyinin tekarrubunu men'e kâfi kuvve-i bahriyye vâsıtasıyla icrâ olunmak lâbüddedir.

İş bu kâ'idelerin ahkâmı münhasıran zikr olunan protokolî kabûl iden devletler hakkında cârî olacağı tabî' ise de devletlerce mezkûr protokolün tanzîminden sonra Avrupa vukû' bulan muhârebâtın kâffesinde kavâ'id-i mezbûreye tamâmıyla ri'âyet olunduktan başka tatbîkâtca dahâ ziyâde ve sa'at bile verilmiştir binâen'aleyh ehemmiyeti derkâr olan kavâ'id-i mebhûsanın ber-vech zîr-i izâha ibtidâr olunur.

Korsanlık

“Course maritime”

§ 71. Korsan: Muhârebe esnâsında efrâd tarafından techîz olunan ve hâmil bulunduğu sancâğın mensûb olduğu devlet cânibinden düşman sefinelerinin ta'kîb ve zabtına me'zûn idilen sefinelere itlâk olunur.

Düşman sefinelerinin zabt ve müsâderesi câ'iz olmak esâs kabûl idilince süfün-ü harbiyye ile mu'âvinleri dimek olan [63] korsan sefinelerinin o yoldaki mu'âmelâtının dahi tecvîzi zarûridir.

İşte şuna mebnîdir ki ezmîne-i sâlifede korsan sefinelerine muhârebât-ı berriyyede istihdâm olunan başıbozuk fırkalarından ziyâde i'tibâr idilmiş ve mu'âmelâtı 'âtâ Hukûk-ı Düvel Kavâ'idine muvâfık add olunmuştur.

Ma'a-mâ-fih korsanlık pek çok sû-i isti'mâlâta sebep olmuş ve eğer çi bir sefine mensûb olduğu devletden ruhsat-ı mahsûsa almaksızın korsanlığa çıkarsa deniz hırsızlığı add olunmak gibi ba'zı kavâ'id dahi vaz' idilmiş ise de yine öni alınamadığından bu usûlün 'aleyhine olarak iki yüz seneden beri erbâb-ı hukûk tarafından dermiyân olunan mütâla'ât halkca hâsıl olan efkâr Fransa Hükûmetince nazar-ı dikkate alındığından hükûmet-i müşârün-ileyhâ korsanlığın lağvına mükerreren sa'y ve gayret iderek nihâyet Kırım Muhârebesinde korsan sefâyinini techîz

itmemeğe düvel-i müttefikanın muvâffakiyetini istihsâle ve hitâm-ı muhârebede bâlâde beyân kılınan protokolu tanzîm ve imzâ itdirmeğe muvaffık olmuştur ve bu sûretle ‘âlem-i ticâret bir muhâtara-i ‘azîmeden kurtarılmıştır.

Ma’mâfih ânifen beyân kılındığı vecihle ba’zı hükûmetler iş bu protokol ahkâmını henüz kabûl itmediklerinden onlarca kor[64]sanlığın mülgâ olmadığı ve onların karşı dahi diğer devletler cânibinden lede'l-hâce korsan sefineleri çıkarılabileceği cihetle korsanlığa müte’allik Ahkâm-ı Kânûniyyenin vücûd-u lâzîmeden olmağla Ticâret-i Bahriyye Kânûnunda korsan sefinelerinin sûret-i techîz ve tanzîmine dâ’ir kavâ’id-i mahsûsa mûnderic bulunmuştur.

Ruhsat-ı Resmiyye istihsâl itmeksizin korsanlık iden sefâyinde bulunanlara kâ’ideten deniz hırsız nazarıyla bakılır.

Olan Sefâyin Hamûlesi

§ 72. Bî-taraf devlet sancâğını hâmil bir sefinede bulunan düşman emti’a ve eşyâsının harb kaçağı olmadıkça müsâdere olunamaması ya’nî hamûlenin sancâğa tâbi’ tutularak bî-taraf emti’a ve eşyâsı gibi add olunması denizde emvâl-i şahsiyyenin ta’arruzdan masûniyyetine ve savl için bir mukaddemadır.

Hatta hamûlenin sancâğa tâbi’ tutulması kâ’idesine göre düşman sancâğını hâmil bir sefinede bulunan bî-taraf emti’a ve eşyâsının sancâğa tabi’iyetle müsâderesi iktizâ ider iken anın dahi müsâdere idilemeyeceği sâlifü’z-zıkr protokolde tasrîh kılınmıştır.

Harb kaçağı nev’inden olan emti’a ve eşyâ ise zâten zabt ve müsâdereye şâyân olduğundan ister düşman ister bî-taraf [65] devlet sancâğını hâmil olan sefinede bulunsun zabt ve ba’zen harb kaçağını hâmil olan olan gemi dahi zabt idilür.

Ma’-mâ-fih zîrde beyân kılınacağı vechile mügâyir usûl ve kavâ’ide mu’âmelâtından dolayı zabt olunan bî-taraf sefâyin ile berâber hamûleleri dahi zabt olunabilür ve bu sûret-i cezâ’en icrâ kılınacağı cihetle bî-taraf emti’a ve eşyâsının müsâdere idilmemesi kâ’idesine mügâyir değildir.

Harb Kaçağı

“Contrebande de guerre”

§ 73. Harb Kaçağı: Bi'l-hâssa muhârebede isti’mâl olunan ve doğrudan doğruya hücum veya müdâfa’aya yarayan ve binâ’en’aleyh bî-taraflar cânibinden tarafeyn-i muhâribeyne nakli câ’iz olmayan şeylere dinür.

Harb Kaçağı esâsen eşyâ, eşhâs, mekâtîb, sefâ'inden 'ibâretidir.

Harb Kaçağı add olunan eşyâ dahi iki nev'idir. Biri eslaha ve mühimmât-ı harbiyye misillû muhârebede isti'mâl olunan şeylerdir. Diğerî doğrudan doğruya muhârebede isti'mâl olunmayub fakat me'kûlât ve meşrûbât misillû muhârebelerin menâfi'ne müte'allik şeylerdir.

Bunlar 'ahden ve kâ'ideten mu'ayyen olmayub devletlerce mer'î olan [66] 'âdet hükmünce muhârebenin ibtidâsında gerek muhârib olan gerek bî-taraf kalan devletler ne makule eşyâyı harb kaçığı nev'inden add eylediklerini birer beyânnâme neşriyle 'ilân iderler.

Eşhâs: Muhârib devletlerce müstahdem 'asâkir-i beriyye ve bahriyye ile li-maslahatin memâlik-i sâ'ireye gönderdikleri me'mûrîn-i mülkiyye ve zâbitân-ı 'askeriyye.

Fakat müsinn ve 'alîl olân 'asâkir ile ilçiler müstesnâdır.

Mekâtîb: Mahall-i maksûdî düşman memleketi olan sefinelerde düşmana müte'allik olarak bulunacak bi'l-cümle muharrerât-ı resmiyye. Fakat düvel-i muhârebenin bî-taraf devletler nezdinde bulunan me'mûrlar ile mensûb oldukları devlet arasında ve muhârib olan devlet kumandanları ile bî-taraf devletler beyninde cereyân iden muhâberât evrâkı müstesnâdır.

Sefâyin: Düvel-i muhârebenin hidemât-ı harbiyye ve nakliyesinde isti'mâli kararlaştırılan bi'l-cümle sefâyin.

Muhâsara-i Bahriyye

“Blocus”

§ 74. Muhâsara-i Bahriyyeden maksad muhâsara idilen mahalli teslîme veyâ ol mahallin sâhibi olan devleti sulha mecbûr eylemekden 'ibâret olduğundan bî-taraf devletler teb'asının ol mahall ile münâsebetde bulunmaması lâzım gelür. Çünkü bî-taraflar [67] mahall-i mezkûre emedd-şedd idüb muhâsaraaların muhtâc oldukları erzâk ve sâ'ireyi nakl idecek olurlar ise mukâvemeti teşvîk yolunda bir mu'âvenet ve bu cihetle vazâ'if-i bî-tarafîye mügâyir hareket demek olur.

Binâ'en'aleyh harb kaçığından ma'dud eşyâ şöyle dursun hatta ne eşyâ-yı 'âdiyyeyi hâmil ve ne de boş bir bî-taraf sefinenin taht-ı muhâsarada bulunan mahalle yanaşması câ'iz değildir.

Hilâf-ı Memnû'iyet harekete ictisâr iden bî-taraf sefine zabt ve müsâdere olunabilür.

§ 75. Muhâsara bî-tarafların ticâretini dahi ihlâl ideceği cihetle hâsıl ideceği netâyic-i muzıranın mümkün mertebe tahfif-i şedâ'idi maksadıyla hukûk-ı düvelce ba'zı kavâ'id vaz' olunmuştır. Şöyle ki:

1”— Bir muhâsaranın bî-taraflarca mecbûri er-ri’âye olması ciddî bir hâlde bulunmasına tevekkûf ider muhâsara-i ciddiye ise muhâsara idilen liman ve sâ’ir bir mevki’nin önünde sefâ’in-i sâ’ireyi oralara emedd-şedd itmekden men’ idebilecek derecede bir kuvve-i bahriyyenin bulundurulmasıyla hâsıl olur.

İş bu kuvve-i bahriyyenin ta’yîn-i derecâtı müşekkil ise de her hâlde ecnebî bir sefinenin mahsûr olan mahalle girüb [68] çıkması muhâtarayı dâ’î olacak mertebede bulunması lâbüddedir.

Muhâsara ciddî olmayub da i’tibârî olur ise ya’nî “falan mevki’ muhâsara idilmiştir” gibi bir i’lân ile iktifâ olunarak ber-vech muharrir oraya sefâinin ümid-i şiddini muhâtaraya koyacak derecede kuvve-i bahriyyenin taht-ı tazyîkine aldırılmaz ise muhâsarayı i’lân iden devletin oraya gelüb giden bî-taraf sefineleri zabt ve müsâdere itmeğe hakkı olamaz.

2”—Muhâsaranın ilânı şartdır.

İ’lân üç nev’idir: birincisi: muhâsaraya me’mûr olan kuvve-i bahriyyenin kumandanı tarafından muhâsara olunacak mevki’nin tâbî’ olduğu hükûmete vukû’ı lâzım gelen ihbârdır ki iş bu ihbâr vukû’bulmaksızın mahall-i mahsûrdan çıkacak sefinelerin zabt ve müsâderesi câ’iz değildir ve o gibi sefineler tevkîf olunsâ bile eshâbına i’âde idilmek lâzım gelür.

İkincisi: Bî-taraf devletlere vâkı’ olan ihbârdır ki buna “ihbâr-ı ‘umûmî- veyâ ihbâr-ı siyasi” dinür.

Üçüncüsü: Mahall-i mahsûre müteveccihen hatt-ı muhâsaraya vâsıl olan sefinelere kuvve-i muhâsara kumandanı tarafından vukû’bulan ihbârdır ki buna “ihbâr-ı husûsî “ itlâk olunur. [69]

Bir kânûn ilân olunmadıkca hükm-ü mer’îyyü’l-icrâ tutılamayacağı misillû bir muhâsara dahi ilân idilmedikce hiç kimse ana ri’âyete mecbûr tutılamayacağından muhâsaranın ilân-ı lâzımeden olduğu gibi muhâsaraya ri’âyete mecbûr tutılacak kimselerin ekserîsi düvel-i sâ’ire teb’asından olacağından muhâsaranın yalnız devlet-i muhârebe canîbinden ilânı kâfî olmayub bî-taraf devletler tarafından dahi teb’alarına ilân kılınması îcâb ider ki ilân-ı siyâsinin lüzûmıde şundan eyler ve gelür.

Ma’mâfih ilân-ı ‘umûmî ile ihbâr olunan bir muhâsaranın esâsen ciddî olamaması veyâhûd esâsen ciddî olub da az bir müddet içinde ref’ olunmuş bulunması muhtemel idüğü cihetle bî-taraf sefinelerin istiknâh-ı keyfiyyet için her hâlde hatt-ı muhâsaraya kadar gelmeğe salâhiyyetleri olacağı gibi zâten muhâsara ilân olunduğı sürede ba’zı sefinelerin yolda ve yâ keyfiyyet-i muhâsaradan haber alınamayacak bir mahallde bulunması melhûz idüğü cihetle iş bu ihbâr-ı ‘umûmî kâfî add olunamayub hatt-ı muhâsaraya takarrub iden bî-taraf sefinelere

muhâsaraya me'mûr sefineler tarafından dahi ihbâr-ı keyfiyyet idilmesi lâzım gelür ki i'lân husûsunun lazûmı dahi işte şu esbâba mebnîdir.

Yalnız İngiltere Devleti buna lüzûm görmeyüb ilân-ı 'umûmîyi [70] kâfi add iderek hatt-ı muhâsaraya gelen bî-taraf sefinelerin zabtını tecvîz itmekdedir.

§ 76. Muhâsarayı ihlâl tasaddî iden sefâyin ile hamûleleri zabt olunub kapudan ile tâ'ifelerine ilişilmemesi ve bunların zâtlarına mahsûs elbise ve eşyâ-yı sâ'irenin ve hatta akçelerinin bile kendülerine virilmesi husûslarına hükm olunması Avrupa Ganâyim-i Bahriyye mahkemelerinin ekserîsi nezdinde 'âdet hükmüne girmiştir.

Bir de ihtiyâcât-ı zarûriyeye mebnî düvel-i muhârebeden birisinin düşmanı olan devlete mensûb tüccâr sefinelerinin ba'zı mahallere gelüb giderek emti'a ve eşyâ idhâl ve ihrâc itmesi için ruhsat irâ'esi usûl-ü câriyyedendir.

Hakk-ı Teftîş ve Mu'âyene-i Sefâyin

§ 77. Muhârebe esnâsında düvel-i muhârebe süfün-ü harbiyyesinin râst geleceği sefinelerin sancâkları ile hamûlelerini tahkîke salâhiyyeti olmayınca harb kaçığı zabt etmek ve düşman sevâhilini muhâsara altına almak gibi hukûk-ı düvelce kendilerine virilen salâhiyyetden istifâde kâbil olamayacağı cihetle teftîş ve mu'âyene-i sefâyin hakkı dahi verilmiştir.

Binâ'en'aleyh tarafeyn-i muhâribînin süfün-ı harbiyyeleri rast gele[71]cekleri sefâyin-i ticâriyyeye takarrüble kangı devlete mensûb olduklarını ve nakl ettikleri eşyâ kime 'â'id idüğünü ve derûnlarında harb kaçığı bulunub bulunmadığını tahkîk idebilirler.

Fakat düvel-i muhârebe sefineleri bu hakkı:

1"—Düşmanlarının sevâhilinde ve liman ve nehirlerinde ve açık sularda vel-hâsıl muhâsamâtın câ'iz olduğu yerlerde icrâ idebilir yoksa bî-taraf devletlerin karasularında tesâdüf idecekleri sefineleri mu'âyene idemezler.

2"—Düvel-i muhârebe mu'âyene-i sefâyin hakkını mücerred i'lân-ı harbdan i'tibâren hitâm-ı muhâsamâta kadar isti'mâl idebilirler.

3"—Devletlerin yekdiğerine karşı ibrâzına mecbûr oldukları mu'âmele-i ihtirâmiyye muktezâyâtından olmak üzere mu'âyene hakkını yekdiğerinin sefâyin-i harbiyyesi hakkında isti'mâl itmezler. Fakat diğeri tesâdüf iden iki harb sefinesinden biri diğeri tâbi'iyetini anlamak istedikde derki üzerine kendi sancâğını küşâd ile berâber küşâd oluna sancâğın hakikaten sefinenin sancâğı olduğunu sefine kapudanı nâmûsı üzerine yemîn ile tasdik itmiş olmak ma'nasını mutazammın olarak gelesin bir top atdıkdı diğeri dahi ol-vecihle mukâbeledede

bulunmağa mecbûr olur ve kendi tâbi'iyet-i sahîhasını ketm idüb âher devlet sancâğını küşâd iden kapudan nâmûssuz add olunur. [72]

Kezalik ba'zen harb esnâsında bî-taraf bir devlete mensûb birkaç sefine-i ticâriyye birleştirilüb devletlerinin harb sefinelerinin bir ikisinin refâkatı ile yola çıkarılmak beyne'd-düvel mine'l-kadîm mer'î olan bir 'âdetdir.

O gibi sefâyin-i ticâriyye hakkında mu'âyene usûlünün icrâsı câ'iz olmayub yalnız bî-taraf devlete mensûb olduklarını ve derûnlarında harb kaçağı add olunan eşyâ bulunmadığını berâberlerinde olan sefine-i harbiyyeye tasdîk itdirmegle iktifâ olunmak lâzım gelür.

Yalnız İngiltere Devleti bu misillû sefâyin-i ticâriyyeyi dahi mu'âyene itmek salâhiyyetini el-yevm iddi'â itmekdedir.

Sefâyin-i harbiyye tarafından ber-vech muharrir teftîş ve mu'âyesesi talep olunan sefine-i ticâriyye firâr ider veyâhûd hamûlesini mu'âyene itdirmemek ister ise sefâyin-i harbiyye tarafından der-dest ve tevkîf olunub fakat bu makûle sefinelerin yalnız cezâ-i hamûlelerini zabt ve müsâdere ile iktifâ olunmakdadır.

Buna “Navir Konvoye- Navire convoyé” dinür ki bir veyâ ziyâde sefine-i harbiyye ile anın refâkat ve himâyesinde bulunan sefâyin-i ticâriyyenin mecmû'û dimekdir. [73]

Tevkîf-i Sefâyin ve Angarya

§ 78. Bir devlet esnây-ı muhârebede esbâb-ı tedâfü'yye istihzâr veyâ inzibât ve âsâyîş-i memleketi te'mîn maksadıyla ba'zen bir müddet-i kalîle için mu'âmelât-ı ticariyyeyi tekyîd idecek ve sefâyin-i ticâriyyenin seyir ve hareketini ta'tîl eyleyecek tedâbîrin ittihâzına mecbûr olabileceği gibi misillû ba'zen sefâyin-i mezkûreyi 'asker ve mühimmât naklinde veyâ sâ'ir mu'âmelât-ı harbiyyede kullanmak ihtiyacında bulunabilür ve bu gibi mu'âmelâtta gerek yerli ve gerek ecnebî kimselere ta'alluk itsün her hâlde menfa'at-ı devlet menâfî'-i şahsîyyeye tercîh olunur ve selâmet-i devlet uğrunda ittihâz olunacak tedâbîr-i fevka'l-âde meşrû' sayılır.

Şu kadar ki tevkîf olunacak ve angarya sûretiyle kullanılacak sefâyin-i ticâriyye ve sâ'irenin zarar ve ziyânını tazmîn ve hatta isti'mâl olunmazdan evvel nevel ücretinin mikdârı pazarlık idilüb ta'yîn olunmak lâzım gelür.

Ekser devlet şu husûs hakkında akd-i mu'âhede iderek ba'zıları yekdiğerinin sefineleri angariya sûretinde aslâ isti'mâl itmemeği ve ba'zıları dahi bilâ-ücret kullanmamağı ta'ahhüd eylemişlerdir. [74]

Devlet-i ‘Aliyye iş bu hakkın sûret-i isti’mâlini muktezâ-yı hâl ve zamâna göre ta’yîn itmekdedir.

§ 79. Üçüncü Kâ’ide: Bir devletin memâlik-i beyninde sefâyin işledilmesi münhasıran o devletin hakkıdır.

Devlet bu hakkını üç sûretle isti’mâl idebilir:

1”— Kendü sefâyin tedâriğiyle icrây-ı ticâret idebilir İdâre-i Mahsûsa bu kabîldendir.

2”— Her kimin tarafından techîz olunursa olunsun kendi sancâğını hâmil sefâyinin kâffesine bu yolda ticâret için müsâ’ade ider. Korucu ve asâyiş kumpanyaları ve sâ’ir vapur işledenler bu kabîldendir ki bunlara Boğaziçi ve Adalar Hattı gibi taht-ı inhisâr olunmuş olmayan mahallere vapur işletmek üzere ruhsat virilmiştir.

3”— Ba’zı yerlerde seyr ü sefer hakkını İmtiyâz-ı Mahsûsa ile bir şirkete ihâle idebilir nitekim Der-sa’âdet Boğazında müşterî nakli husûsi imtiyâz ile Şirket-i Hayriyyeye ihâle olunmuştur.

Mâ-dâme ki karasuları bulundukları mahall-i hükûmetinin taht-ı temlikindedir anda tasarruf dahi o hükûmetin hakkıdır sefâyin-i ecnebiyyenin liman ve sâ’ir karasulara gelüb gitmeleri için müsâ’ade irâ’esi ihtiyâcât-ı ‘umûmiyyeyi teshîl maksadıyla idilen müsâ’adât istisnâ’iyyeden olub müstesnâ olan şeyler [75] ise müstetir oldukları dâ’ire-i ihtiyâcî tecâvüz idemez. Meselâ: Fransa Memâlikinde bir iskeleden diğer iskeleye yolcu ve eşyâ nakli husûsî Fransız bayrağını hâmil sefinelere mahsûs ve münhasır olub diğer devletlerin sancâğını hâmil olan sefâyin münhasıran Fransa Memâlik-i arasında yolcu ve eşyâ nakl edemez ecnebî sefinelerinin Fransa İskelelerinden aldıkları yolcu ve eşyâyı diğer memâliğe götürmeleri ve keza ek ecnebî sefinelerinin Fransaya getürecekleri yolcu ve eşyânın dahi diğer ecnebî memleketlerinden getirülmesi iktizâ ider.

Şu kadar ki Fransa Limanlarından birinden memâlik-i ecnebiyyeye müteveccihen hareket idecek olan sefîne esnâ-yı râhda Fransa Limanlarından diğer birine uğrayacak olur ise oraya çıkarmak üzere hareket itdiği limandan yolcu ve eşyâ alabilir.

Bu kâ’idenin hükmü ‘umûm Memâlik-İ Mütemeddine cârî olduğu hâlde nasılsa öteden berü ecnebî bayrağını hâmil vapurlar Memâlik-i Şâhâne beyninde ve hatta kapalı karasularda bile seyr ü sefer itmekde bulunmuştur.

Der-dest-i tanzîm olan ticâret mu’âhedâtının esnâ-yı müzâkeresinde işin bu ciheti dahi dermiyân idilmiş olduğundan Hukûk-ı Düvel Kavâ’idine muvâfık bir karâr ittihâz olunacağı me’mûldür. [76]

§ 80. Dördüncü Kâ'ide: Sefâyn sancâğını hâmil olduğu devletin eczâ-yı memleketinden olup güyâ o memleketin kat'-i müteharrikasıdır.

Bir devletin hey'et ve mâhiyyet-i mülkiyesinden mâ-'adâ şunlardan mütevellid bir de sıfat-ı şahsiyyesi vardır ki bu sıfatla ya'nî şahs-ı ma'nevî i'tibârıyla o devlet hudûd-u mülkiyesinin hâricine tetâvül ile icrâ-yı ahkâm idebilir.

Binâ'en'aleyh bir devletin hiçbir kimsenin tasarrufunda bulunmayan açık sularda veyâhûd diğer bir devletin tasarrufunda bulunan karasularında bulunacak sefâyn-i harbiyyesi ve ba'zı ahvâlde sefâyn-i ticâriyyesi hudûd-u mülkiyesinin hâricine tetâvül iden a'zâsından add olunur.

Böyle olmasa açık sularda bulunan sefâyn hiçbir devlete mensûb olmamak ve tâ'ife ve yolcuları beyinde zuhûr idecek hâdisâtın hal ve faslı emrinde hiçbir devletin kavâ'idine tatbîk mecbûriyyetinde bulunulmamak lâzım gelüb bu ise insanların ictimâ' hâlinde bulunmaları ve bir hükûmete tâbi' olmaları lüzûmunu mutazammın olan hasâyis-i tâbî'ilerine muhâlif olduğu gibi bir devletin karasularına dâhil olan sefâyn-i ecnebiyyenin hemân o devletin kâffe-i evâmîr ve kavânînine tâbi' olması dahi kavâ'id-i hukûka ve muktezâ-yı maslahata muvâfık olmadığından sefâyn sancâğını hâmil olduğu [77] devletin eczâ-yı memleketinden add olunub her nerde bulunur ise bulunsun mensûb oldukları devletin ahkâm-ı kavânîn ve nizâmâtına tâbi' tutulmuştur.

Bu kâ'ide açık denizlerde bulunan sefâyn hakkında kemâliyle cârî ve mer'îdir. Meselâ 'Osmânî Sancâğını hâmil bir tüccâr sefinesi 'Osmânî Karasularında veyâhûd açık denizlerde bulundukça Kavânîn ve Nizâmât-ı Devlet-i 'Aliyye ahkâmına tamâmen tâbi' olduğu gibi tâ'ife ve yolcularından biri bir cürm îkâ' itse mücrim güyâ fi'il-i mezbûri Memâlik-i Berrî-i Saltanat-ı Seniyyede icrâ itmiş gibi add olunarak ol vecihle 'âid olduğu mahkemede muhâkemesi icrâ kılınur.

Lâkin kavâ'id-i mezkûre ecnebî bir devletin karasularında bulunan sefâyn hakkında kemâliyle cârî olamayub ba'zı kuyûd ve şurût ile takyîd olunur çünkü ecnebî bir devletin karasularında bulunan sefine her ne kadar sancâğını hâmil olduğu devlete mensûb ise de bulunduğu mahall dahi diğer bir devletin zîr-i hükûmetinde olduğundan sefine-i mezbûre mensûb olduğu devletin kavânîn ve nizâmâtına tâbi' olmağla berâber karasularında bulunduğu devletin zâbita ve liman nizâmâtı gibi ba'zı kavânîn ve nizâmâtı ahkâmına tâbi' olur ve sefinenin tâ'ife ve yolcularından biri bir cürm îkâ' itdıkde sefinenin nev'ine ve cürmün derece-i [78] te'sîrine nazaran hal-i mes'ele idilmek lâzım gelür. Şöyle ki: Harb sefineleri Hukûk-ı Düvel Kavâ'idince "Haric Ez-Memleket" usûlüne tâbi' olduğundan harb sefineleri derûnunda veyâhûd karada sefine

tâ'ifesinden biri bir cürm îkâ' eylediği hâlde kimin 'aleyhinde olur ise olsun cürm mezbûr sefinenin mensûb olduğu devlet mülkünde vukû' bulmuş nazarıyla bakılarak mücrimin icrâ-yı muhâkemesi münhasıran o devlete râci' olur.

Sefâyin-i ticâriyye her hâlde sefâyin-i harbiyyeye mukayyes olmamağla bunlar "Haric Ez-Memleket" usûlüne tâbi' olmadığından ve ma'mâfih ânifen dahi beyân kılındığı vecihle ecnebî bir devletin karasularında bulunmağla mensûb oldukları devletin tâbi'iyyetinden çıkmış olmayacağından

1"— Bir sefine-i ticâriyye derûnunda îkâ' idilen cürmün hükûmet-i mahalliyyeye dokunur ciheti olmadığı takdîrde mücrimin icrâ-yı muhâkemesiyle tertîb-i mücâzâtı sefinenin mensûb olduğu devlete birağılır.

Derûn-u sefinede ve tâ'ife arasında vukû' bulmağla berâber sefinenin bulunduğu limanın ihlâl-i asâyişini müstelzim olmayan cerâ'im bu kabildendir.

2"— Cürm bi'l-'akis tâ'ifeden ma'dûd olmayan bir kimesne [79] hakkında îkâ' olunur veyâhûd yalnız tâ'ife beyinde vukû'a gelmekle berâber limanın asâyişini muhîl olur ise fâ'illerinin icrâ-yı muhâkemesiyle tertîb-i cezâları hükûmet-i mahalliyyeye 'â'id olur.

İşte bu kâ'ideler ahkâmınca bir devletin sularında bir ecnebî sefine-i ticâriyesi emniyyet-i dâhiliyesini ifsâd ve ihlâlâ vâsıta olduğu anlaşılınca hükûmet-i mahalliyyenin sefineye vaz'-ı yed-i müdâhale itmeğe bitarîki'l-evlâ salâhiyyeti vardır Saltanat-ı Seniyye Şehbendarlarına dâ'ir olan ta'lîmâtta şöyle denilmiştir:

Bahirde bir 'Osmânî sefinesi derûnunda Teba'a-ı Devlet-i 'Aliyyeden biri tarafından vukû' bulacak her nev' cünha ve cinâyet-i mehâkim Devlet-i 'Aliyye ma'rifetiyle fasl ve rû'yet olunur.

Sefine memâlik-i ecnebiyyeden bir iskeleye vâsıl oldukda kapudan mücrimi Devlet-i 'Aliyye Şehbenderine teslîm ider.

Şehbender ol-bâbda lâzım gelen tahkîkâtı mübeyyen-i derhâl bir zabıt varakası tanzîm idüb sûret-i musaddıkasını ve evrâk-ı müteferri'aya mensûb olduğu Sefâret-i Seniyye vâsıtasıyla Hâriciyye Nezâretine irsâl ider tahkîkât-ı vâkı'adan mücrim olduğu anlaşılan kimseyi Memâlik-i Şâhâneye 'âzim olan bir 'Osmânî Harb Sefinesine veyâ tüccâr gemisine irkâb ile gönderir.

Bahirde bir 'Osmânî Sefinesi derûnunda bir ecnebî tarafından [80] bir 'Osmânî hakkında cünha ve cinâyet derecesinde bir cürm îkâ' idilür ise mücrim olan ecnebî hakkında dahi sûret-i muharrîre vecihle mu'âmele olunur.

Uhûd-u ‘Atîka ahkâmınca Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhânede mukîm ecnebîlerin yekdiğeri ‘aleyhine îkâ’ itdikleri cürümden dolayı muhâkemeleri maznûn ‘aleyhine mensûb olduğı Konsoloshânesinde icrâ kılınmakda bulunmasıyla bahirde bir ecnebî tarafından diğeri bir ecnebî ‘aleyhine cünha ve cinâyet derecesinde cürm îkâ’ idilür ise şehbender mücrimi kapudanın takrîri ve evrâk-ı sâ’ire ile berâber mensûb olduğı konsolosa ve eğer maznûn-u ‘aleyh şehbenderin mukîm olduğı memleket teb’asından ise me’mûrîn-i mahalliyyeye teslim ider.

§ 82. Şehbenderin Dâ’ire-i Me’mûriyyeti dâhilindeki bir iskele veyâ bir limanda bulunan bir ‘Osmânî Sefinesi derûnunda bir ecnebî tarafından Teb’a-ı Saltanat-ı Seniyyeden bir kimse hakkında irtikâb olunacak her bir cünha ve cinâyet Me’mûrîn-i ‘Adliyye-i Mahalliyyeye havâle olunur.

Şehbender bu vecihle gadr-dîde olan şahs veyâhûd o râdde mevcûd olmayan evrâde mevcûd olmayan verese nâmına ikâme-i da’va ider ve icrâ-yı ‘adâleti te’mîn için kavânîn-i memleketin müsâ’adesi derecesinde her dürlü esbâb ve vesâ’iti istihzâr eyler ve zarar [81] ve ziyân ve fâ’iz nâmıyla tahsîl idebileceğı bi’l-cümle vereseye virilmek üzere Hâriciyye Nezâretine irsâl ider.

§ 83. Karada yahûd bir limanda bir ‘Osmânî veyâ ecnebî sefinesi derûnunda bir ‘Osmânî sefinesi kapudan veyâ tâ’ifesi tarafından îkâ’ idilen her nev’ cünha ve cinâyet me’mûrîn-i ‘adliyye-i mahalliyyeye havâle idilür.

§ 84. Bir ‘Osmânî sefinesi kapudanı ile tâ’ifesi konsolos veyâ ‘adliyye me’mûrî huzûrunda îfâ-yı şehâdetden imtinâ’ idemezler. Şu kadar ki bundan dolayı sefinenin hareketi te’hîr olunmamalıdır te’ehhür vukû’bulur ise şehbender sefine için îcâb iden mu’âveneti icrâ ve usûl-ü mevzû’a iktizâsınca tazmînât dahi taleb ider.

§ 85. Şehbenderler kavâ’id-i mer’iyye iktizâsınca şehbenderhânenin bir me’mûrî hâzır olmaksızın mahall-i gümrük veyâ zâbta me’mûrlarından birinin bir ‘Osmânî sefinesine dâhil olmamasına imkân-ı müsâ’id olduğı mertebe dikkate me’mûrdur.

§ 86. Sefine Memâlik-i Şâhânen bir limana vâsıl olur ise kapudan mücrimi ol-bâbda tanzîm ideceğı zabıt varakası ile berâber Zâbta-i ‘Adliyyeye teslim ider.

§ 87. Beşinci Kâ’ide: Sefâyin-i emvâl gayr-i menkûle hükmündedir. [82]

Bir mahalden âhire nakli mümkün olan şey’e menkûl olmayana gayr-i menkûl dinilüb –M 128, 129- sefâyin bir mahalden mahall-i âhire nakli mümkün olan şeylerden ise de mâdâm ki sancâğın hâmil olduğı devletin eczâ-yı memleketinden ma’dûddur emvâl-i gayr-i menkûle hükmünde tutulması zarûridir böyle olmasa sâhib-i sefinenin “satdım” ve müşterînin “aldım”

dimesiyle bir sefinenin bir zâtıdan ‘ahd-i tasarrufuna geçmesi ve bu sûretle bir devletin sancâğını hâmil olan sefâ’ının o devletin haberi olmaksızın bir söz ile diğer devletin memleketine iltihâk idebilmesi lâzım gelür ki bu da mülken ve siyâseten hiçbir vecihle câ’iz olamaz.

Emvâl-i gayr-i menkûle didiğimiz arâzi ile bu hükümde bulunan ebniye ve sâ’ire ve sefâyın her ne kadar eşhâs tarafından tasarruf olunsa bile mâhiyyeten ve hükmen icrâ-yı memleketden olmaları hasebiyle sûret-i tasarruflarının menfe’at-i devlet ve memlekete muzır olmaması için bey’ ve ferâğ ü intikâllerinin sened-i resmiyyesi rabtî devletlerce müttehîz ve mer’î bir kâ’ide-i muttarid olduğu gibi bunların bey’i, terhîni ve ebniye ve sefâyının müceddeden inşâsı ve ta’mîri gibi tasarrufâtı dahi şerâ’ite tâbi’dir.

Sefâyının sûret-i tasarrufı hakkında mevzû’ olan şerâ’it-i kanûniyye sırası geldikçe zikr ve îzâh olunacaktır. [83]

Burada şûnı beyân idmeli ki Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhâne Limanlarında sefine inşâ itdirecek olanlar evvel emirde ruhsat tezkeresi almağa mecbûrdurlar.

Böyle bir tezkere i’tâsından maksad bu vesîle ile devletce bir resm-i ahzı olmayub esbâb-ı muharrireye mebnî idüğünden yalnız yirmi pâre varaka bahâsı alınur.

Teb’a-ı Devlet-i ‘Aliyyeyi otuz tonilato veyâ dahâ ziyâde cesâmetde sefine inşâsına tergib ve teşvîk için bu cesâmetde müceddeden sefine inşâ itdirenlerin isti’mâl idecekleri kerâstelerden Orman Resmi dahi alınmaz.

Kezalik bir geminin fesh-i husûsunun dahi ruhsat-ı resmiyye ile icrâsı lâzım gelür.

§ 88. Altıncı Kâ’ide: Her sefinenin bir devlete tâbi’ olması, ismi bulunması, bir limana merbûtiyyeti, tonilatosunun ma’lûmiyyeti şartdır.

Mâdâm ki sefâyın sancâğını hâmil olduğu devletin eczâ-yı memleketden add olunuyor. O devlete tâbi’ olması lüzûmı derkârdır. Binâ’en’aleyh Memâlik-i Devlet-i ‘Aliyyede inşâ idilüb ‘Osmânlı Sancâğı altında kullanılacak olan sefâyın ile sefâyın-i ecnebiyyeden olduğu hâlde ‘Osmânlı Sancâğı keşide idilerek isti’mâl olunmak üzere mübâya’a idilen sefâyine Tâbi’iyyet-i ‘Osmâniyyeyi hâvi [84] olmak üzere Liman İdâresi tarafından “Sancâk Berâtı” i’tâ kılınur.

Şâyed ecnebî limanında bir ecnebî gemi ‘Osmânlu Sancâğını hâmil olmak üzere mübâya’a idilür veyâ inşâ itdirilür ise sefinenin bâyi’i sefinenin evvelce hâmil olduğu bayrâğı terk eylediğini mübeyyen bir kıt’a şehâdetnâme ve sâhib veyâ müste’cir veyâhûd vekîlleri sefinenin kayd alınması lâzım gelen Devlet-i ‘Aliyye Limanını hâvî bir kıt’a beyânnâme i’tâ iderek orada bulunan Saltanat-ı Seniyye Şehbenderi tarafından virilecek Mürûr Tezkeresi üzerine ‘Osmânlı

Sancâğı keşîde idilebilür. Ancak mezkûr sefîne bir ‘Osmânî Limanına vâsıl oldukda iş bu tezkerenin hükmü kalmayub Sancâk Berâtını ve sâ’ir icâb iden evrâkı Liman İdâresinden almak lâzım gelür.

Sefâyin-i yekdiğerinden temyîz ve tefrîk ile hüviyyetleri ta’yîn etmek için şâhîn-i bahrî vâsıtâ-i ticâret misillü birer ismi bulunması ve mikdâr-ı istî’âblarının ma’lûm olması lâzımdır.

Ba’zı devletler kavânînde her sefinenin başka başka isimleri olub bir ismi ile mevcûd birkaç sefinenin tesmiyesi memnû’dur.

Her sefinenin bir limana merbûtiyyeti ve tonilatosunun ma’lûmiyyeti sefâyin ve eshâb-ı sefâyin ile alâkadârân hakkında kanûnen lâzım [85] gelen mu’âmelâtın derecesini ve sûr-u icrâ’iyyesini ta’yîn ve teshîl için pek lâzımdır.

§ 89. Yedinci Kâ’ide: Sefâyin-i ticâriyye idâre ve intizâma müte’allik husûsâtda Bahriyye Nezâretine tâbi’dır.

Nezâret-i müşârün-ileyhâca lâzım gelen mu’âmelât Liman Re’îsleri ve olmayan yerlerde Me’mûrîn-i Mülkiyye ve memâlik-i ecnebiyyede Saltanat-ı Seniyye Şehbenderleri ma’rifetiyle icrâ itdirilür.

Liman Re’îsleri

§ 90. Liman Re’îsleri Ticâret-i Bahriyye Kanûnı ile Der-sa’âdet Liman Nizâmnâmesi ve Taşra Liman Re’îslerine dâ’ir olan ta’lîmât misillü kavânîn ve nizâmât ahkâmına tevfiқан ifâ-yı vazîfeye me’mûr olub bunların mütâla’asından müstebân olduğına göre rû’esâ-yı mûmâ-ileyhimin vezîfeleri esâsen iki nev’dır:

Birincisi: Me’mûr oldukları limanın asâyiş ve intizâmına nezâret ve dikkat etmek ve sefâyinin idâresine müte’allik husûsâtı icrâ eylemekdir ki asâyişe te’allik iden cihetden dolayı Zâbita-i ‘Adliyye, intizâm ve idâreye müte’allik husûsâtdan nâşî İdâre Me’mûrî sıfatını hâ’iz olmaları lâzım geliyor.

Binâ’en’aleyh bir limanda bulunan sefâyinde muhill-i asâyiş bir hâl [86] ve hareket vukû’nda Liman Re’îsi mu’amele-i lâzımeyle icrâ ile mükellef olduğu gibi limana gelen gemilerin tezkerelerini mu’âyene ve giden gemilere tezkere i’tâ etmek ve gemilerin sefere ahz ve ihrâcına nezâret eylemek misillü husûsâta dahi me’mûrdurlar.

İkincisi: Sefîne sâhib ve müste‘cirleri ile kapudan ve tâ‘ifesi ve sâ‘ir alâkadârânı beyinde olan mu‘âmelâtı kanûn ve nizâm dâ‘iresinde tesviye itmekdir.

Liman re‘îsleri bu ikinci nev’ vazîfelerini îfâ için ba’zen “Muslih” sıfatını iktibâs edecekleri gibi Sefâyin-i Ticâriyye Nizâm-nâmesi ahkâmınca bervecch zîr-i beyân kılınacak ahvâlden tevellüd idüb mikdâr veyâ kıymeti nihâyet beş yüz guruşa kadar olan de’âvî hakkında kat’iyyen hükm i’tâsına dahi me‘zûndurlar.

Ahvâl-i Mezbûre:

1—Gemilerin çarpmasından dolayı veyâ timurları atıldığı ve palamarları bağlandığı veyâhûd liman ve cedvel dâhilinde bir manevra icrâ kılındığı sırada vukû’bulan hasârât,

2— Muhâtaraya düşmüş veyâ gark ve telef olmuş gemilere vâki’ olan mu‘âvenetden dolayı talep olunan tazmînât ve hakk-ı mu‘âvenet ve tahlîsi, [87]

3— Kılağuz ve yedinci ve ma’vnacı ve sandalcı ve sofracı ve kalafâtçı gibi eşhâsın hukûk ve ‘avâ‘idi,

4— Kapudan ve tâ‘ife beyinde ücret ve ma’âşlarına ve ‘ale’l-‘umûm tâ‘ife tutulmasına müte’allik mukâvelâtın icrâsı husûslarıdır.

Liman Re‘îslerinin vezâ‘if-i asliyye ve fer’iyyelerine müte’allik mevâd ve sâ‘ire sırası geldikçe beyân kılınur.

Şehbenderler

§ 91. Saltanat-ı Seniyyenin memâlik-i ecnebiyyede buluna şehbenderleri iki nev’dır:

Birincisi muvazzaf, diğeri fahrî ya’nî bilâ-ma’âş müstahdemdir.

10 Rebî’ü’l-Evvel 1302 ve 16 Kânûn-i Evvel 1300 tarihli ta’limât ahkâmınca Şehbenderler ‘Osmânî Sefâyin-i Ticâriyyesinin bilâd-ı ecnebiyyede birer merci’-i mahsûs-u resmîsidir her ‘Osmânî Sefinesi Şehbender bulunan bir limana hîn-i muvâsalatında kapudanı doğru şehbendere mürâca’ata ve ‘avdetinde Mürûr Tezkeresi ahzına ve gerek kapudan ve gerek tâ‘ife ve bekcîleri Şehbender tarafından vukû’bulacak evâmîr tenbîhâta itâ’ata mecbûrdurlar. O emr-i mezkûrenin kendülerine tahrîren i’tâsını ve lede’l-îcâb Şehbenderin mu‘âveneti talep idebilürler. [88]

Şu esâslara müstenid olarak Şehbenderler ile kapudan ve tâ'ifenin ve eshâb-ı sefâyin 'alâkadârânın hukûk ve vezâ'îfine müte'allik olub sâlifü'z-zikr ta'limâtında mûnderic olan ahkâm sırası geldikçe zikr olunacaktır. Burada şurası beyân olunur ki: Fahrî Şehbenderler Muvazzaf Şehbenderler kadar salâhiyyeti hâ'iz olmadıklarından bunlar bir gûne hüküm i'tâsına me'zûn değildirler.

Fakat kendülerine getirilecek nukûd veyâ zî-kıymet eşyâyı fevkinde bulunan Muvazzaf Şehbendere ve fikdânı hâlinde merbût olduğu Sefâret-i Seniyyeye gönderirler.

'Osmânlı Sancâğını hâmil bir sefine hasârzede olmak veyâhûd sefinede Devlet-i 'Aliyye Teb'asından biri vefât itmek misillû ahvâl-i vukû'unda Muvazzaf Şehbenderler gibi icrâ-yı mu'âmelât idemeyüb fakat merbût oldukları Muvazzaf Şehbendere ve fikdânı hâlinde Sefâret-i Seniyyeye ihbâr-ı keyfiyyet iderler.

Binâ'en'aleyh kitâbımızın bu misillû mevâda müte'allik mebâhisinde zikr olunan Şehbenderlerden maksad muvazzaf şehbenderlerdir.

§ 92. Tafsîlât-ı mebsûtadan müstebân olduğına göre [89] Ticâret-i Bahriyyeye dâ'ir olan mevâd esâsen üç nev' kavânîn ve nizâmât ahkâmına tâbi'dir.

Ya'nî:

1"— Her devletin zâbita-i bahriyyesine ve limanlar dâhilinde muhâfaza-i intizâm ve inzibâtına ve rûsûm-u mu'ayenenin sûret-i istifâsı misillû husûsâta dâ'ir olan kavânîn e nizâmât müteferrika-i dâhiliyyesi ahkâmına.

2"— Merâkib-i bahriyyenin seyr ü seferinden ve ticâret-i bahriyye umûrundan dolayı düvel-i muhtelif beyinde veyâhûd teb'aları arasında vukû'a gelen mu'âmelât ve ihtilâfâtından dolayı hukûk-ı düvel kavâ'idine ve ol-bâbda akd ve tanzîm kılınan mu'âhedât ve kavânîn ve nizâmâta.

Bu iki nev' kavânîn ve nizâmât ve usûl ve kavâ'id, Hukûk-ı Bahriyye-i 'Umûmiyyedendir. — Droit maritime public—

3"— Sefâyin ve eshâb-ı sefâyin ve tâ'ife ve eşhâs-ı sâ'ireye müte'allik olan 'ukûd ve mu'âmelâtdan dolayı Ticâret Kanûn ve Nizâmları ile sâ'ir kavânîn Devlet-i 'Aliyye ahkâmına ve mukâvelât-ı husûsiyyeye ve 'örf ve 'âdet-i tüccâre tâbi'dir.

Ticâret-i Bahriyye Kanûnı ile müteferri'âtı "K 1. §19 " Hukûk-ı Ticâretten bir kısım olub bunlara mu'âmelât-ı [90] Bahriyyeye müte'allik olmaları hasebiyle "Hukûk-ı Bahriyye-i Husûsiyye-Droit maritime privé" dahi dinilür.

Ve bir şey hakkında Ticâret-i Bahriyye Kanûnı ile müteferri'âtında sarâhât bulunamadığı hâlde kavânîn-i sâ'ire ahkâmına ve 'örf ve 'âdete ne sûretle tatbîk olunabileceğine dâ'ir medhalin üçüncü makâlesinde sarâhât-ı lâzıme mündericidir.

Üçüncü Mebhas

Ticâret-i Bahriyyeye Müte'allik Mevâd

§ 93. Fi'l-asl ticâret temettu' garazıyla mahsûlât-ı tabî'iyeyi ma'mûlât-ı sinâ'iyeye hâline koymak ve mahsûlât-ı tabî'iyeyi ma'mûlât-ı sinâ'iyeyi mübâdele itmek olub ancak tüccâr ekseriyâ mevâd-ı ticâriyyeyi bir memleketden diğer memlekete nakl ve irsâl iderek iki memleket-i revâcî beynindeki farkdan istifâde itdiklerinden nakl ve irsâle müte'allik şeyler dahi umûr-u ticâretten add olunmuştur.

Umûr-u Ticâret-i Bahriyye bu kabîlden olmağla mâhiyyeten mu'âmelât-ı ticâriyye-i fer'iyeden ma'dûddur.

Mu'âmelât-ı Ticâriyye-i Bahriyyeye Memâlik-i Devlet-i 'Aliyyenin yekdiğeri veyâhûd Memâlik-i Şâhâne ile memâlik-i ecnebiyye arasında vukû' bulacağı [91] cihetle mu'âmelât-ı mezbûre mahall-i icrâsı i'tibârıyla mu'âmelât-ı ticâriyye-i dâhiliyye, mu'âmelât-ı ticâriyye-i hâriciyyeye münkasım olduğu gibi mu'âmelât-ı ticâriyye-i hâriciyye dahi idhâlât, ihrâcât, transit sûretle icrâ kılınur.

Küre-i Arzın kısm-ı a'zamı deniz ile muhât olmasından nâşi ekser memâlik yekdiğerinden bahren tefrîk olunmuş ve bir memleketden diğerine ba'zen yalnız kara veyâ denizden gidilmekde bulunmuş olduğundan mevâd-ı ticâriyyenin nakl ve irsâline müte'allik mu'âmelât Mürâselât-ı Berriyye ve Mürâselât-ı Bahriyye deyû ikiye ayrıldığından Mu'âmelât-ı Ticâriyye-i Bahriyye vesâ'it-i icrâ'iyyesi i'tibârıyla ikinci nev'inden bulunmuştur. Mu'âmelât-ı Ticâriyye icrâ idenlerin sıfatı i'tibârıyla dahi ikiye ayrılıb birisi tüccârın yekdiğeri veyâ tüccâr ile tüccâr olmayanlar arasında, diğeri tüccâr olmayanlar meyânında vukû' bulan mu'âmelât olub zîrde muharrer tafsîlâtıdan Mu'âmelât-ı Ticâriyye-i Bahriyyeden hangileri birinci hangileri ikinci nev'iden olduğu anlaşılır.

§ 94. Ticâret-i Bahriyyeye müte'allik Mevâd-ı Zeyl-i Kânûn-u Ticâretin 29. Mâddesinde zikr ve ta'dâd idilmiş olduğundan birer birer beyân ve îzâh olunacaktır.

Ancak birinci kitâbın birinci bâbının birinci faslında tafsîlât [92] beyân kılındığı vecihle Mu'âmelât-ı Ticâriyye hakkında esâsen mer'î olan şerâ'it Mu'âmelât-ı Ticâriyye-i Bahriyyeye dahi şâmilidir.

Binâ'en'aleyh mu'âmelât-ı vâkı'anın 'ahden ve kânûnen ve nizâmen memnû' veyâhûd Âdâb-ı 'Umûmiyyeye mugâyir ve Asâyîş-i Umûmiyyeyi muhîll olmaması, mâl veyâ menfe'at mukâbili olması, emvâl-i gayr-ı menkûleden olmaması, temettu' garzıyla ahz ve i'tâda bulunulması lâzımdır.

Sefâyin kânûnen emvâl-i gayr-i menkûle hükmünde ise de nefsi'l-emirde menkûlâtıdan olmağla bey' ve şirâsının cevâzı kâ'ide-i mezbûreye muhâlif değildir.

Sefîne İnşâsına Dâ'ir Bi'l-cümle Ta'ahhüdât

§ 95. Sefîne inşâsına müte'allik mu'âmelâtın kâffesi Umûr-u Ticâret-i Bahriyyedendir.

Meselâ bir kimse istisnâ'tarîkiyle ya'nî kerâste ve sâ'ir levâzımı kendüsünden olmak üzere sefine inşâsını ta'ahhüd itmesi, yâhûd icâre sûretiyle ya'nî kerâste vesâ'ir levâzımı sefineyi inşâ itdiren tarafından verilmek üzere kendüsi yalnız inşâsını ta'ahhüd itse vâkı' olan ta'ahhüdi Umûr-u Ticâret-i Bahriyyeden add olunur.

İstisnâ' veyâ icâre sûretiyle müte'ahhid olan kimse inşâsını [93] ta'ahhüd itmiş olduğu sefinenin tamâmen veyâ kısmen inşâsı için kezalik istisnâ' veyâ icâre tarîkiyle akd-i mukâvele itse bu yolda olan ta'ahhüdât dahi Umûr-u Ticâret-i Bahriyyeden add olunur.

Kezalik bir sefinenin inşâsı için tahta, bakır, çinko, zift ve bunlara mümâsil sâ'ir malzeme virenler sefinenin inşâsı için istihdâm olunan marangoz ve sâ'ir erbâb-ı san'at ile sâhib-i sefine veyâ müte'ahhid beyninde vukû'bulan mu'âmelâtın kâffesi müte'ahhide göre Umûr-u Ticâret-i Bahriyyeden ma'dûddur lakin marangoz gibi icrâ-yı san'atı sarf-ı 'amele münhasır olan san'atkarâne göre 'Umûr-u 'Âdiyyedendir.

Dâhilen Veyâ Hâricen Vukû'bulan Seyr ü Sefer İçün

Sefâyin İştirâsı ve Fûrûhtı

§ 96. İş bu cümlelerin eczâsından olan [Dâhilen] kelimesinden Devlet-i 'Aliyye-i 'Osmâniyyenin taht-ı hükmünde bulunan ve [Hâricen] kelimesinden dahi düvel-i ecnebiyyenin taht-ı hükûmetinde olan sevâhil murâd idilmiş ve [Seyr ü sefer] kelimeleri ile dahi seyr ü sefer için yapılmayan veyâhûd seyr ü sefere tahammülü kalmamağla bozulmak veyâ "depo" makâmında kullanılmak üzere bozmacı esnâfına veyâ başkalarına satılan sefâyinden ihtirâz olunmuştur.

Bu hâlde sevâhil-i 'Osmâniyye ve ecnebiyyeye seyr ü sefer itmeğe mahsûs [94] sefâyin iştirâsı ve fûrûhtuna mütedâ'ir 'ukûd ve mukâvelât ve ta'ahhüdât ve ale'l-husûs sâhibinin rızâsıyla satılan sefinenin sûret-i fûrûhtunun ticâret-i bahriyye kânûnunun 3. Mâddesine muvâfık olup olmadığına ve olmadığı hâlde eshâb-ı matlûbun hukûk imtiyâzlarını ıskât edecek bir hâl

vukû'bulub bulmadığına ve kânûn-u mezkûrun 6,7,8 ve 9 uncu mâddelerinde muharrer ahvâle müteferri' husûsâtın mebnî aleyhî Umûr-u Ticâret-i Bahriyyeden add olunur.

Bahren Emvâl ve Eşyânın Nakl ve İrsâli

§ 97. Fransa Kânûnunda ve Kânûn-u 'Osmâniyyenin cânib-i Bâb-ı 'Âlîden terceme idilen Fransızca nüshasında "Expédition maritime" 'ibâresi muharrer olub "Mürâselât-ı Bahriyye" demekdir. Eğer Mu'âmelât-ı Ticâriyye yalnız bahren emvâl ve eşyâ nakl ve irsâline münhasır olsa "Şirket-i Hayriyye" gibi sarf-ı yolcu nakline mahsûs olan vapur kumpanyaları ile yolcular beynindeki mu'âmelâtı Mu'âmelât-ı Ticâret-i Bahriyyeden add itmemek iktizâ ider halbûki yolcu naklinin dahi 'Umûr-u Ticâret-i Bahriyyeden olduğu derkârdır.

Binâ'en'aleyh sâhilde bir mahallden diğer mahalle gerek yolcu ve gerek emti'a ve eşyâ ve emvâl-i sâ'ire nakli bu bâbda akd olunan mukâvelât ve ta'ahhüdât ve nakl-i ta'ahhüd olunan şeylerin telef ve zayâ'î [95] hâlinde tazmînine ve mesârifî ile ücret-i nakliyesine müte'allik husûsat 'Umûr-u Ticâret-i Bahriyyeden ma'dûddur.

Fakat nehir ve göllerde emti'a ve eşyâ ve yolcu naklinin ve meselâ Filibeden Bursaya eşyâ nakl etmek gibi her ne kadar ara yerde deniz bulunsa bile karada olunub karada teslim olunan eşyânın nakline müte'allik mu'âmelâtın 'Umûr-u Ticâret-i Bahriyyeden add olunduğı birinci kitâbda beyân kılınmışdı " K 1 § 75" Mürâselât-ı Bahriyye ta'bîrinin bunlara şumûli yokdur.

Sefîne İçün Âlet ve Zahire ve Mâlzeme-i Sâ'irenin

Mübâya'a ve Fûrûhtı

§ 98. Ya'nî geminin yelken ve direk ve halat ve timûr gibi gemicilerin ıstılâhında " Donanma" ve Frnsız Lisânında "Arma –armes " denilen kâffe-i techîzâtı ve sefîne derûnunda bulunan kapudan ile tâ'ife için alınan ve "kumanya" denilen erzâk ve sefîneye müte'allik her nev' levâzımât mübâya'a ve fûrûhtı ve müteferri' olduğu sâ'ir mu'âmelât Umûr-u Ticâret-i Bahriyyedendir.

Sefînenin Nevl ve İcâr ve İstîcârı

§ 99. Bundan maksad Ticâret-i Bahriyye Kânûnunun 6 ıncı faslında [96] muharrer Nevl Mukâvelenâmeleri 8 inci faslında beyân kılındığı vechile sefâyinin icâr ve istîcârına mütedâ'ir 'ukûd ve mu'âmelâtdır.

Çünkü sefâyin-i ticâriyyenin inşâsından maksad bir mahallden diğer mahalle yolcu ve emti'a ve eşyâ ve sâ'ire nakli olduğu gibi sefîne sâhibleri sefinelerini yalnız kendi mallarını nakle hasr itmeyüb diğerlerinin malını dahi nakl için icâr idebilür ve ekserîyâ başkasının malını nakl ile

ücretinden istifâde idilmek için sefîne inşâ ve mübâya'a olunur. Binâ'en'aleyh sefinenin îcâr ve isticârına ve nevl ta'bîr olunur ücretine müte'allik 'ukûd ve mu'âmelât ve ta'ahhüdât Umûr-u Ticâret-i Bahriyyeden add olunmuştur.

Gerek Sefîne ve Gerek Hamûlesi Üzerine Olunan

İkrâz ve İstikrâz Mu'âmelesi

§ 100. Sefînenin veyâ hamûlesinin muhâfaza ve te'mîn-i seyr ü seferi için sefinenin veyâ hamûlesinin ayrı ayrı veyâ birlikde olarak topdan veyâ kısmen karşılık ittihâzıyla akçe istikrâzına müteferri' mu'âmelât dimekdir.

Bu yolda idilen istikrâza "istikrâz-ı bahrî" dinür. Ticâret-i Bahriyyeye mahsûs bir mu'âmeledir ahkâmı fasl-ı mahsûsunda beyân ve îzâh olunacaktır. [97]

Sigorta Mâddesiyle Sâ'ir Umûr-u Ticâret-i Bahriyyeye

Müte'allik Bi'l-cümle Mukâvelât ve Senedât

§ 101. Sigorta Mukâvelesi: Sigorta itdiren kimsenin sigorta itdirmiş olduğu şey sigorta olunan müddetde kazâzede olsun olmasun sigorta iden kimseye yüzde bir veyâ dahâ az veyâhûd ziyâde tesbitinde akçe virmesi ve sigorta iden kimesnenin dahi sigorta itmiş olduğu şey kazâzede olur ise tazmînini ta'ahhüd eylemelidir.

Ahkâmı fasl-ı mahsûsunda beyân ve îzâh olunacaktır.

Umûr-u Ticâret-i Bahriyye müte'allik mukâvelât ve senedât-ı sâ'ire dahi sırası geldikce zikr ve beyân olunur.

Gemi Tâ'ifesinin Ücret ve Ma'âşlarına Dâ'ir Olan

Mukâvelât

§ 102. Sefâyinın seyr ü seferi için yalnız âlet ve edevât-ı lâzîmenin bulunması kâfi olmayub mellâh ve mâkineci ve kapudan ve sâ'ireye dahi ihtiyâc vardır.

Binâ'en'aleyh metn-i kânûnda muharrer [Tâ'ife] kelimesi kapudan ve makinistin ve mellâha velhâsıl sefînede istihdâm olunan eşhâsın kâffesine şâmil olmak iktizâ ider.[98]

Kapudan sefinenin rûhı ve makinist ile mellâhlar işe yarâr a'zâsı mesâbesinde olduğundan bunların birbirlerine ve sefine sâhibleri ile mücehhezlere karşı olan hukûk ve vezâ'ifi mebâhis-i mahsûsasında beyân kılınacaktır.

Teşrîh-i sadedinde bulunduğımız fıkra-i kânûniyyeye nazaran kapudan ve tâ'ifenin ücret ve ma'âşlarına dâ'ir bunlar ile sefine sâhibleri ve mücehhizler beyinde mün'akid mukâvelât Umûr-u Ticâret-i Bahriyyeden olduğu gibi yalnız sefineyi techîz iden kimseler beyinde kapudan ve tâ'ifenin ücret ve ma'âşlarına dâ'ir vukû'bulan mukâvelât dahi Umûr-u Ticâret-i Bahriyyedendir.

Tüccâr Sefâyininin Hıdmeti İçün Tâ'ifelerinin Ta'ahhüdâtı

§ 103. Bu cümleden maksad tâ'ifenin doğrudan doğruya vukû'bulan ta'ahhüdâtı demek olmayub Ticâret-i Bahriyyenin tevessu' itdiği mahallerde bir tâkım adamlar tâ'ifeye lüzûm görünen sefineye tâ'ife, açıkda kalan tâ'ifeye sefine bulmağı ta'ahhüd iderler. İşte anlar tarafından vukû'bulan ta'ahhüdât Umûr-u Ticâret-i Bahriyyedendir. [99]

İkinci Fasl

Gemi ve Sâ'ir Merâkib-i Bahriyyenin Sûret-i Tasarrufı—Düyûn-u Mümtâze

Birinci Mebhas

Gemi ve Sâ'ir Merâkib-i Bahriyyenin Sûret-i Tasarrufı

§ 104. [Bir kimse Devlet-i 'Aliyye teb'asından olmadıkca 'Osmânlı Sancâğını hâmil olan sefinenin gerek mecmû'una ve gerek hissesine mâlik ve mutasarrıf olamaz] “TB 1” Ticâret-i Bahriyye Kânûnı lâyihasının mülgâ Meclis-i Vâlâ Kavânîn ve Nizâmât Dâ'iresinde icrâ kılınan tedkîkâtını hâvî kalma olunan mazbatada [Sefâyin Emvâl-i Gayr-ı Menkûle hükmünde olmasına ve 'uhûd-u mevcûda iktizâsınca ecânibin Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhâne emlâk ve iştirâ idememelerine mebnî ecânibin Devlet-i 'Aliyye Sancâğını hâmil olan sefinenin mecmû'una ve gerek hissesine mâlik olamamasının kararlaştırıldığı] muharrerdir.

Emvâl-i gayr-ı menkûle denilen arâzi ile o hükümde bulunan şeyler ve bulundukları memleketin eczâsından olmağla her devlet bunların sûret-i tasarrufını menâfi' devlet ve memlekete muzır olmamak için ba'zı kuyûd ve şurût ile takyîd itdiği gibi “Kapitülasyon” dinilen 'Uhûd-u 'Atîke ahkâmına ve te'âmüle müsteniden Memâlik-i Şâhâne [100] Mukîm ecnebîlerin hukûkca iddi'â itmekde bulundukları ba'zı imtiyâzât sebebiyle meselâ Fransızın Memâlik-i 'Osmâniyyede emlâk iştirâ itmesi bir 'Osmânlının Fransada emlak iştirâ itmesine asla mukayyis olmadığı cihetle ecânibin Memâlik-i Şâhâne istimlâk idebilmeleri memnû' idi.

‘Asr-ı Âhîrde ecnebîler Memâlik-i ‘Osmâniyyeye kesretle gelerek anlarla olan mu’âmelât ziyâdeleşmiş olduğundan ecânib tarafından bir mahallin iştirâsına lüzûm göründükde muvâza’aten Teb’a-i Devlet-i ‘Aliyyeden bir şahsın ‘uhdesine geçürmeğe mecbûr olmak gibi teklifât ve müşkilât ve bir takım sû-i isti’mâlât ve câlib-i şübhe hâlât vukû’a gelmeğe başladığından bunlara mahall kalmamak ve Memâlik-i Devlet-i ‘Aliyyeden tevsî’ servet-i ma’mûriyyete medâr olmak üzere düvel-i ecnebiyye teb’asının Memâlik-i Şâhânenin arâzi-i Hicâziyyeden mâ’adâ her tarafında Teb’a-i Devlet-i ‘Aliyye misillû ve başka bir şart tahtında olmayarak anların ya’nî Teb’a-i Devlet-i ‘Aliyyenin bu husûsda tâbî’ oldukları nizâmât ve vezâ’ife etbâ’ kaydıyla dâhil ve hârac-ı müdün kasabâtta tasarruf emlâk hukûkunda istifâde itmeleri ve fakat fi’l-asl Teb’a-i Devlet-i ‘Aliyyeden iken tebdîl tâbî’iyyet itmiş olanların bu kâ’ideden istisnâları tensîb ve ol-bâbda bir kânun tanzîm ile neşr ve i’lân olunduğı gibi çünkü Teb’a-i Ecnebiyye hakkında bu husûsda Teb’a-i Devlet-i ‘Aliyye misillû mu’âmele olunması mensûb oldukları devletin muvâffakatına **[101]** mütevakkıf olduğundan buna dâ’ir bir protokol kaleme alınarak ekser düvel-i ecnebiyye tarafından kabûl ve imzâ idilmesiyle anların teb’ası kanûn-u mezbûr ahkâmına tevfikân istimâlin idebilmekde ve henüz protokolü kabûl itmeyen ba’zı devletler teb’ası kemâ-fi’s-sâbık bu hakdan istifâde idememekdedir.

İş bu protokol ve kânûn ahkâmı sefâyine şâmil olmadığından şerh ve îzâh idilmekde olan fıkra-i kânûniyye hükmî kemâkân câridir.

Zîrâ ecnebîlerin Devlet-i ‘Aliyye Sancâğını hâmil olan sefâyinin tamâmına veyâ hisse-i muâyene ve şâyi’asına mâlik olabilmeleri için arâzi ve emlâk alabilmelerinde olduğu derecede ihtiyâcları tahakkuk idemeyeceğı gibi üçüncü kâ’idenin şerh ve îzâhında beyân kılındığı vecihle ‘Osmânlı Karasularında bile kaç hat müstesnâ olduğu hâlde ecnebî bayrâğını hâmil sefâyinin el-hâletü hâzihi seyr ü sefer itmesine müsâ’ade olunmakda bulunduğı cihetle şu müsâ’ade devâm itdikce ecnebîler tarafından li-ecli’l ticâre ‘Osmânlı Sancâğını hâmil sefâyinin tamamına veyâ hisse-i mu’ayene ve şâyi’asına mâlik olmağla dahi lüzûm ve ihtiyâc görülmez.

Memâlik-i ‘Osmâniyye beyinde sefâyin işledilmesinin ‘Osmânlı Sefâyinine hasrı husûsuna tamâmen muvaffakiyyet hâsıl olduğu zamân ecnebîlerin istifâdesine hâlel gelür ise de bir kâ’ide-i külliyeye **[102]** müstenid olan mu’âmeleden dolayı şikâyete hakları olmamak îcâb ider.

‘Osmânlı Sancâğını hâmil sefâyinin tamâmına veyâ hisse-i mu’ayene ve şâyi’asına ecnebîlerin mâlik olamamaları Saltanat-ı Seniyye ve teb’ası hakkında fâ’idelü olup olamayacağı bahsine gelince:

Bu bâbda irâ'e-i müsâ'ade olunsa 'Osmânî Sancâğını hâmil sefâyinin adedi tezâyüd ideceği derkâr ise de devlet kendi sancâğını hâmil olan sefâyin-i ticâriyyeyi lede'l-hâce hidemât-ı harbiyyede ve 'Umûr-u Nakliyye-i 'Askeriyyede kullanılabileceğinden öyle bir müsâ'ade irâ'esi devletce mahzûrdan gayr-i sâlim olduğu gibi 'Osmânîlulara münhasır tutulması icâb iden bir menfa'ate ecânibin teşrîki bi't-tab' anlar hakkında dahi zararı müceb olacağından ecânibin zîr-i Livâ-yı 'Osmâniyyede olduğu hâlde sefâyinin tamâmına veyâ hisse-i mu'ayene ve şâyî'asına mâlik olabilmeleri için müsâ'ade irâ'esinde melhûz olan fâ'ide ol bâbda husûlî vârid mütâla'a olan muhâzîre fedâ edilmiştir.

§ 105. 'Osmânî Sancâğını hâmil sefâyin işledilmek üzere akd olunan şirketlerden ecnebîlerin hissedâr olup olamayacakları bahsine gelince:

Birinci kitâbımızın şirketlere dâ'ir olan ikinci bâbında tafsîlan beyân kılındığı vecihle kollektif şirketleri tamamen ve komandit [103] şirketleri kısmen eşhâsın ictimâ'ından mürekkeb olduğu cihetle teb'a-i ecnebiyyenin 'Osmânî Sancâğını hâmil sefâyin işledilmek üzere bu yolda şirket akdî veyâ 'Osmânîlular tarafından akd ve teşkîl edilmiş olan böyle bir şirketten hissedâr olmaları memnû'dur.

Bâlâde hikâye olunan mazbatada [teb'a-i ecnebiyyenin gemiden hissedâr olmaları tecvîz olunmadığı hâlde gemi kumpanyasından hisse almaları dahi bu hükümde tutulmak esvab ve enseb görünmüş] i'bâresiyle teb'a-i ecnebiyyenin 'Osmânî Sancâğını hâmil sefâyin işledilmek üzere teşekkül iden şirketler eshâmını dahi mübâyâ'a idememeleri bi't-tensîb şerh ve îzâh idilmekde bulunan 1 inci mâtde-i kânûniyyeye [Hatt-ı sefâyin hakkında teşkîl olunan her nev' şirketten hasebiyle alamayacaktır] 'ibâresi 'ilâve edilmiştir.

Ancak mâtde-i mezbûrenin 27 Safer sene 1287 ve 16 Mayıs sene 1286 tarihinde icrâ kılınan ta'dîlinde iş bu 'ibârenin tayy edilmiş olması bu bâbda erbâb-ı hukûk tarafından îrâd-ı mutâla'âta mahall virmişdir. Şöyle ki:

Ba'zıları mâtde-i mezbûrenin ta'dîlinden maksad aslı zîrde beyân kılınacağı vecihle 'Osmânî sefâyininin teb'a-i ecnebiyyeye satılabilmesi cevâzını müş'ir bir fıkra ilâvesinden 'ibâret olup [104] mebhûsün-'anh olan 'ibârenin bu esnâda tayyî 'adem-i lüzûmundan neş'et itmiştir. Bir şirkete hissedâr olan bir ecnebî bi't-tab' şirketin sefâininde hisse sâhibi demek olup bu ise şerh ve îzâh idilmekde fıkra-i kânûniyye ile sarâhaten men' edilmiştir" diyor.

Hâlbuki fıkra-i kânûniyyede vâkî' [hisse] kelimesi sefâyinin hisse-i mu'ayene ve şâyî'ası demek olup sefîne kumpanyası hissesine sarâhaten şumûlî olmadığına binâ'en [hattı sefâyin hakkında

teşkil olunan her nev' şirketden hisse bile alamayacaktır] 'ibâresinin 'ilâve idildiği esbâb-ı mûcebe mazbatasında beyân kılınmıştır.

İmdi bu 'ibârenin tayy idilmiş olması i'tibârıyla ecnebîlerin anonim şirketi teşkil iderek veyâhûd teşkil olunmuş bir şirketden hisse senedi alarak Ticâret-i Bahriyye-i 'Osmâniyyeden sûret-i mutlakda istifâde idebilmeleri îcâb ider mi?

Mutâla'a-i 'acizânâme göre bu bâbda şirketin ta'yîn-i tâbi'iyeti iktizâ ider eğer şirket bir ecnebî anonim şirketi ise 'Osmânlı Sancâğını hâmil sefâyin işletilmesi men' idilmek lâzım gelir zîrâ tâbi'iyet-i ecnebiyyede bulunan eşhâsa virilmeyen bir hak bir şirket-i ecnebiyyeye dahi bi't-tab' virilemez. [105]

Fakat şirket 'Osmânlı Anonim Şirketi ise ihrâc ideceği hisse senedâtını ecnebîlerin dahi iştirâk idebilmeleri îcâb ider.

Çünkü birinci kitâbın ikinci bâbında tafsîlen beyân kılındığı vecihle şahs-ı ma'nevî olan anonim şirketleri sermâye ve emvâlinde hissedârânın doğrudan doğruya tasarrufa hakları bulunmadığı ya'nî Ticâret-i Bahriyye-i 'Osmâniyyeye dâ'ir teşkil kılınan anonim şirketler hisselerinin ecânib tarafından iştirâsı şirket nâmına tedârik ile seyr ü sefer ve icrâ-yı ticâret idecek olan sefâyine husûsiyyeti vecihle hissedâr ve şerîk olmak demek olmadığı ve anonim şirketler herhangi memleketde teşekkül ider ise o devletin kavânin ve nizâmâtı ahkâmına tabi'iyeti kavâ'id-i 'umûmiyye iktizâsından olmağla hissedârlarının şahıs ve tâbi'iyetlerine bakılmayacağı cihetle Ticâret-i Bahriyyeye dâ'ir teşekkül iden 'Osmânlı anonim şirketleri hisse senedâtından ecnebîlerin iştirâ itmelerinde hukûk kavâ'idince mâni' ve mahzûr vârid-i mütâla'a olmaz.

Ma'mâfih anonim şirket teşkil idebilmek için esâsen Müsâ'ade-i Seniyye-i Hazret-i Pâdişâhînin istihsâli ve nizâmnâmelerinin devâ'ir-i devletce tedkîk ve tasdîki lâzımeden olmağla Ticâret-i Bahriyyeye dâ'ir teşekkül idecek anonim şirketler hisse senedâtının ecnebîlere satılub satılmaması hakkında devletce nusûretle fâ'ide [106] mülâhaza idilür ise nizâmnâmelerine ana göre kuyûd-u lâzıme dere idileceğinden mütâla'ât-ı mebsûta-i 'acizânem 1 inci mâdde-i kânûniyye hükmünün 'Osmânlı anonim şirketleri hisse senedâtının ecnebîler tarafından mübâya'asına mâni' olmadığını beyândan 'ibâretidir.

§ 106. [Teb'a-i 'Osmâniyyenin tasarrufunda bulunan sefinenin mecmû'ı Tâbi'iyet-i 'Osmâniyyesini ta'yîn iden berât ve evrâkı istirdâd olunarak ecnebîye fûrûht olunabilir] "TB 1" zîrâ 'Osmânlı Sancâğını hâmil olan bir sefinenin berât ve evrâkı istirdâd olunduğu takdîrde

ana ‘Osmânlı nazarıyla bakılıb öyle mu’âmele olunamayacağından ecnebîye fûrûht olunmasında be’is yoktur.

§ 107. Teb’a-i ‘Osmâniyye bir ecnebî sefinesi tamamen temellük ile ‘Osmânlı Sancâğını keşîde iderek seyr ü sefer itdirmeğe kânûnen me’zûndur.

Fakat Taşra Liman Re’islerinin sûret-i hareketini mübeyyen ta’lîmâtın 22 inci mâddesi hükmünce ecnebîden mübâya’a ve iştirâ’ idilecek sefinenin bey’ ve şîrâsı devlet-i metbû’ası konsolusu tarafından ahz olunacak varaka-i resmiyye üzerine icrâ kılınacağı gibi böyle bir sefinenin gerek Sancâk küşâdı ve gerek sûret-i tasarrufı hakkında Sefâyin-i ‘Osmâniyyeye mahsûs şerâ’ite dahi tatbîk-i hareket idilmek lâzımdır. Zîrâ mezkûr sefine bir devlet-i [107] ecnebiyye mülkünden çıkarak ‘Osmânlı mülküne ilhâk idebilir.

Binâ’en’aleyh bu misillû sefinelerin tamâmen veyâ kısmen nâm-ı müste’âr ile Teb’a-i ‘Osmâniyye ‘uhdesine geçirilerek hakikatde ecnebî ‘uhdesinde kalmış gibi ecnebîlerin ‘Osmânlı Sefâyininde hakk-ı iştirâkini mutazammın olarak 1 inci mâdde-i kânûniyye ile memnû’ olan bir kayd ve şartın mezkûr sefinenin hîn-i iştirâsında tarafeynden tanzîm kılınacak senede derci gayr-i câ’iz olub şâyed derc olunur ise bi’l-muhâkeme tebeyyün idecek hakikat-i hâl üzerine o sefinenin cânib-i mîrîden zabt olunması 2 inci mâdde-i kânûniyye ahkâmındandır.

§ 108. Her ne kadar kânûnda sarâhat yoğışa da fıkra-i sâbıkada beyân kılındığı yolda bir şart-ı başkacasında dahi rabt olunamaz, ya’nî Usûl-ü Muhâkemât-ı Hukûkiyye Kânûnunun 75 inci mâddesi hükmünce eşhâs-ı müte’addide beyninde bir sened-i resmî tanzîm itseler yalnız imzâ iden kimseler hakkında dahi mer’î olmak üzere câ’iz idüğü cihetle emvâl-i menkûle ve gayr-i menkûle bey’ ve şîrâsında ve ‘ale’l-husûs rehiniyyeti kânûnen gayr-i câ’iz olan müsakkafât ve müstegallâtın karşuluk ittihâzıyla akçe istikrâz idebilmek için bu misillû yerlerin sûret-i resmiyyede kat’iyyen ferâğında âkideyn beyninde muvâza’a senedleri tanzîm ve te’âtî kılınmakda bulunmasına kıyâsen bir ecnebî sefinesi Teb’a-i Devlet-i ‘Aliyye tarafından resmen iştirâ olunduktan sonra veyâ hîn-i iştirâsında ecnebînin o sefnede hissesi [108] bulunmak gibi âkideyn beyninde husûsi olarak sened tanzîm ve te’âtisine müsâ’ade olursa Ticâret-i Bahriyye Kânûnunun 1 ve 2 inci mâddelerinde muharrer ahkâmın vaz’ından maksûd olan fâ’ide hâsıl olamaz.

Binâberîn ecnebî sefinesinin mübâya’a idildiğini mübeyyen olan senede sâlifü’z-zıkr 1 inci mâdde-i kânûniyye ahkâmına mugâyir bir şart dercî kânûnen memnû’ olduğu gibi böyle bir şartın başkaca bir senede rabtı dahi memnû’dur.

Kânûnen memnû' olan senedâtın ise hükmî olmadığı Usûl-ü Muhâkemât-ı Hukûkiyye Kânûnunun 64 üncü mâddesinden menfehimdir.

Şurası ihtâr olunur ki: Gerek mübâya'a Sened-i Resmiyyesine gerek 'âkideyn beyninde başkaca tanzîm olunan sened derc idilen kuyûd ve şurûtun 1 inci mâdde-i kânûniyye ahkâmına mugâyir olub olmadığının ta'yîni 'â'id olduğu mahkemede usûl-ü dâ'iresinde bi'l-muhâkeme bir hükm-ü sudûrına mütevekkıftır.

§ 109. Teb'a-i Devlet-i 'Aliyyenin sefâyin-i ecnebiyyeye mensûb oldukları devlet bayrağını kemâkân hâmil olmak şartıyla mâlik veyâ mücehhez sûretiyle mutasarrıf olub olamayacakları hakkında sarâhat-ı kânûniyye yoğusa da ticâret esâsen mübâh olmasına nazaran Teb'a-i Devlet-i 'Aliyye kânûnen memnû' olmayan her nev' ticâretde buluna **[109]** bilecekleri cihetle sefâyin-i ecnebiyyeye dahi mensûb oldukları devlet kavânîni ahkâmınca memnû' olmadığı hâlde mâlik-i mutasarrıf olabilürler. Meselâ: Bir 'Osmânî bir ecnebî bir devletin bayrağını hâmil olan bir sefineyi mezkûr bayrağı kemâkân hâmil olmak üzere tamâmen veyâ kısmen iştirâ veyâhûd techîz iderek isti'mâl idebilür ve ecnebî Şirket-i Bahriyyenin hisse senedâtını alabilür.

Çünkü: Ticâret-i Bahriyye Kânûnuyla mevzû' olan Ahkâm-ı 'Osmânî Sancâğını hâmil olan sefâyin hakkında olub Teb'a-i Devlet-i 'Aliyyenin düvel-i ecnebiyye sancâğını hâmil sefâyine ve Ticâret-i Bahriyyeye dâ'ir teşekkül itmiş olan ecnebî şirketler tahvîlâtına mutasarrıf ve hissedâr olub olamayacaklarına şumûli yokdur.

§ 110. Sefâyin mâdâmki emvâl-i gayr-i menkûle hükmündedir. Emvâl-i gayr-i menkûlenin bey' ve ferâğında nev' ve mâhiyyetine göre 'â'id olduğu me'mûr huzûrunda takrîr virilüb sened-i resmîye rabtı usûl ve kâ'ide-i 'umûmiyye iktizâsından olmasıyla bir sefinenin gerek seferinden evvel ve gerek esnâ-yı seferinde tamâmı veyâ bir hissesi bi'r-rızâ satılmak istenilür ve bey' ve şirâ husûsî Memâlik-i Devlet-i 'Aliyyede vukû'bulur ise mahallî Liman Re'isi huzûrunda ve memâlik-i ecnebiyyede vukû'bulur ise Devlet-i 'Aliyye Şehbenderleri muvâcehe senede takrîr olunub Sened-i Resmîye rabt idilmek lâzımdır. **[110]** böyle olmadığı hâlde bey' ve fûrûht emri ke-en-lem-yekûn hükmünde tutulur.

Sefinenin ber-vech muharrer bey'î Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhânedden Liman Re'isi olmayan mahallde vâki' olur ise Memleket Meclisinde ya'nî Mahallî İdâre Meclisinde icrâ olunarak oraya en yakîn bulunan Liman Re'isine ihbâr olunmak iktizâ ider.

Memâlik-i ecnebiyyeden Devlet-i 'Aliyye Şehbenderi bulunmayan mahallde vukû'bulur ise en yakînında bulunan Şehbendere haber verilmek şartıyla ora hükûmetinin me'mûr-u mahsûsı ya'nî

o memleket kânûnı ahkâmınca sefâyinin bey' ve şîrâsı takrîrlerini istimâ'a me'zûn olan me'mûr ma'rifetiyle icrâ idilmek lâzım gelür "TB 3"

Sefâyinin bey' ve şîrâsının sened-i resmiyye rabtı lüzûmı hükm-ü kânûn iktizâsından bulunmasına göre bir sefînenin tamamını veyâ bir hissesini iştirâ itmiş olduğunu iddi'â iden kimse sened-i resmî ile isbât-ı müdde'a idemediği hâlde müdde'aya olan sefîneye kânûnen mâlik olamayub fakat 'akideyn beyninde bu yolda bir mukâvele vukû'bulduğunu sened-i 'âdî irâ'esiyle isbât eyler veyâ müdde'î 'aleyhe ikrâr iderse müşterînin bâyi'den zarar ve ziyân talep ve iddi'âsına hakkı olur erbâb-ı kânûnun re'yine göre bu bâbda şâhid ikâme olunamaz. [111]

§ 111. Şehbenderler Ta'limâtı ahkâmınca bir 'Osmânlı Sefînesi bilâd-ı ecnebiyyede ecnebîye fûrûht olundukda sefîne evrâkının ve husûsuyla sancâk berâtının eğer sefînenin ferâğ-ı mu'amelesi Şehbender ma'rifetiyle icrâ kılınmış ise bi'z-zât kendüsine ve eğer me'mûrîn-i mahalliyye ma'rifetiyle icrâ kılınmamış ise yakînde bulunan Şehbendere gönderilmek üzere o me'mûra teslimi iktizâ ider.

Bir 'Osmânlı Sefînesi bilâd-ı ecnebiyyede Teb'a-i Devlet-i 'Aliyyeden bir veyâhûd birkaç kimseye hüsn-ü rızâ ile fûrûht olundukda Şehbenderin bu bâbda akd olunan mübâyâ'a senedini ahz ve kabûl itmezden evvel eğer kapudan satmış ise sâhibinin, sâhibi satmış ise şerîkleri olduğu hâlde anların muvâffakatlarını irâ'e idecek delâ'ili talep itmesi ve 'alâkadârânın ekserîyyeti tarafından vukû'bulacak ifâdâtı nazar-ı i'tibâre alması ve vekâletnâme ile delâ'il-i mezkûreyi mutazammın evrâk-ı sâ'ireyi Hâriciyye Nezâretine göndermesi lâzımdır.

Eğer sefîne bir veyâ birkaç ecnebîye fûrûht olunmuş ise Şehbender sefîne evrâkını istirdâd ve Hâriciyye Nezâreti vâsıtasıyla Bahriyye Nezâretine irsâl ider.

Taleb olunan sefîne evrâkından biri mefkûd olduğu takdîrde kapudan bunun sebep-i fıkdanını tahrîren beyân itmek ve mefkûd olan varakada sefînenin hakk-ı tasarrufuna veyâhûd sefîne ile [112] te'mîn olunan mebâliğe dâ'ir bir gûne ta'ahhüd mecbûriyyet mûnderic bulunmadığına yemîn eylemek lâzım gelür.

§ 112. Bir kimse mutasarrıf olduğu sefîneyi âhire semeni red itdikde girü virmek üzere satabilür mü?

Şart-ı mezkûr ile vukû'bulan akde [bey' bi'l-vefâ] dinülür ki müşterî mebî' ile intifâ' eylemesine nazaran bey' câ'iz hükmünde ve tarafeyn bunu feshe muktedir oldukları cihetle bey'-i fâsid hükmünde ve müşterî mebî'î âhire satamadığı cihetle rehin hükmündedir "M 118"

Merâkib-i Bahriyyenin “bey’ bi'l-vefâ” sûretiyle satabileceğini dâ’ir Ticâret-i Bahriyye Kânûnunda sarâhât yoğisa da men’ dahi idilmediğinden ve kavânîn-i husûsiyye ile istisnâ idilmeyen Kavânîn-i ‘Umûmiyye ahkâmı her hâlde mer’îyyü'l-icrâ olacağından merâkib-i mezbûrenin dahi bey’ bi'l-vefâ sûretiyle satılabilmesi lâzım gelür.

Keyfiyet-i fûrûhtı iki vecihle olur:

Birisi, bâyi’ me’ mûr-u mahsûsı huzûrunda gemisini bey’ bi'l-vefâ sûretle satdığını ve müşteri dahi ol-vecihle aldığını ifâde ve beyân idüb sened-i bahrînin dahi ana göre tanzîmi icâb ider.

Diğeri, bâyi’ ve müşteri sefîneyi kat’iyyen bey ü şîrâ itmiş olduklarını beyân itdikleri ve sened-i bahrî dahi ol-vecihle tanzîm [113] idildiği hâlde beyinlerinde başkaca bir sened tanzîm iderek bâyi’ semeni red itdikde müşteri dahi sefîneyi girü virmeği ta’ahhüd ider ve bu senede “muvâza’a senedi” ta’bîr olunur.

Mecellenin 369 uncu mâddesinde beyân kılındığı vecihle bey’-i mün’akidin mülkiyyetdir ya’nî müşterînin mebî’î ve bâyi’nin semeni mâlik olmasıdır. Bu hâlde bey’ bi'l-vefâ gayr-i câ’iz olmak lâzım gelürken mücerred-i erbâb ihtiyâcın mâlları bütün bütün ellerinden gitmeksizin akçe tedârik idebilmeleri için ‘Ala Hilafî’l Kıyâs tecvîz idilmiştir. Ticâret-i Bahriyye Kânûnı ile mevzû’ olan “istikrâz-ı bahrî” usûlüyle akçe tedâriki mukriz ve müstakriz haklarında dahâ fâ’idelü ve sâde olundığından sefâyin bey’ bi'l-vefâ sûretiyle fûrûhtın nâdirü'l-vukû’dur.

İkinci Mebhas

Duyûn-u Mümtâze

§ 113. Her sefîne inşâsından dolayı sâhibine terettüb iden borclara karşı bir nev’ te’minâtıdır.

Mecelle-i Celîle Ahkâmınca deyn, zimmetde sâbit bir vasıfıdır vasıflar mahall-i taleb olamayub mevsûf olan medyûn metâlib [114] olur. Deynin mahall-i sarfindan istîfâsı hak idilemez meğerki rehin idilmiş ola.

Fransa Kânûn-u Medeniyyesi ahkâmınca emvâl-i gayr-i menkûle ile emvâl-i menkûlenin ba’zılarında dâyinlerin hakk-ı rûchân ve hakk-ı ta’kîb ve hakk istirdâdı vardır. Bir kimse diğeri viresiye olarak satmış olduğu dükkânı müşteri başkasına fûrûht itse semeninden müşteri-i evvelki bâyi’-i sâni olur. Ona tercîhen istîfâsı hakk ider buna “Hakk-ı Rûchân” ta’bîr olunur.

Mezkûr dükkân bâyi’-i evvelin haberi olmaksızın satılır ise bâyi’-i evvel müşteri-i sâni den taleb-i hakk idebilür buna da “Hakk-ı Ta’kîb” denilür.

Bâyi' semeni alamayınca dükkânın reddini isteyebilür, buna da "Hakk-ı İstirdâd" itlâk olunur.

Hukûk-ı mezkûreyi müstelzim olmak üzere dinilür ki misâl-i mefrûzda beyân kılındığı vecihle bâyi'in hakk-ı mebî' olan dükkâna ta'alluk itdiğinden bunun fûrûhtı ile esmânından müşterînin diğer alacaklarına takdîmen istîfâ-yı deyn idebilmesi ve şâyed müşterî kendüsünün rızâsını istihsâl itmeksizin satmış ise müşterî-i sâniyeden talep-i hakk itmesi lede'l-îcâb vekâleti istirdâda hakkıbulunması lâzım gelür. [115] Ve bu sûretle olan alacaklara kânûnen mümtâz duyûn ma'nâsında olarak " duyûn-u mümtâz" ta'bîr olunur.

Duyûn-u Mümtâze ile rehinli alacaklar yanında şu fark vardır ki: rehin, mu'ayyen bir malı andan istîfâsı mümkün olan hakk-ı müceb sebebden başka bir sebep ile ya'nî akd ile hâsıl olacağı gibi akd-ı rehinin tamam ve lâzım olması dahi rehini kabza mütevekkıftır. Meğerki mürtehen rehini râhine i'âre ide " M 749" imtiyâz-ı kânûni ise alacakluların te'mîn-i menfe'ati için irâ'e idilmiş bir müsâ'ade olmağla başkaca akde ve kendüsünden istîfâ-yı matlûb olunacak şey'î sâhib-i hakk tarafından kabza lüzûm yokdur.

"Hakk-ı Ta'kîb" "Hakk-ı İstirdâd" Ticâret-i Bahriyye Kânûnı ahkâmınca yalnız sefâyinde cârî olub hakk-ı rüchân sâ'ir emvâlde dahi cârîdir bunlardan vekîl ? olan komisyoncının imtiyâzı " K 1 § 73" inci fıkra muharrer olduğu gibi diğerlerinin de üçüncü kitâbda mufassalan zikr ve beyânı mukarrerdir.

Burada yalnız şurasını ihtâr idilmeğe medyûnun vefâtı vukû'nda terekesinden evvel emirde mesârif techîziyye ve tekfîniyyesi tesviye idildikten sonra duyûnunun îfâsı lâzım gelüb alacakluların istîfâ-yı matlûb husûsunda olan hakk-ı rüchânları dahi 'umûmî ve husûsî olmak i'tibârıyla derecâta münkasımdır. [116]

Zîrâ hakk-ı rüchân medyûnun 'umûm-u emvâl ve 'akârını veyâ bunların bir kısmını şâmil olur.

Ticâret-i Bahriyye Kânûnunda beyân kılınan hakk-ı rüchân husûsîdir hakk-ı rüchân-ı 'umûmîyi müceb olan duyûn ki: evvelen Hazîne-i Devletden doğrudan doğruya yâhûd bi'l-vâsıta tahsîl olunan virgü ve aşer ile tekâlîf-i devletden olan rüsûm-u mütenevvi'a. Sâniyen mahkûmün bih olan zevcât ve evlâd-ı sigar nafakasıdır bunlar ta'dâd olunan derecât i'tibârıyla istîfâ idilmedikce hakk-ı rüchân-ı husûsîyi hâ'iz duyûn tesviye idilemez ve hakk-ı rüchân-ı husûsîyi hâ'iz duyûn zîrde beyân kılınan tertîb vecihle tesviye idilmedikce duyûn-u 'âdiyye tesviye idilemez. Fakat seffîne terhîn veyâ bey' bi'l-vefâ sûretiyle fûrûht idilmiş ise kânûnı olan duyûn-u mümtâzede sonra mürtehinin veyâhûd bey' bi'l-vefâ sûretiyle mutasarrıf olan kimsenin matlûbı îfâ idilüb ba'de 'âdî alacaklar tesviye kılınur.

4 inci mâtde-i kânûniyye ahkâmınca sefâyin sâhiblerinin iş bu sefâyinden dolayı olan borclarına ve husûsuyla kânûnen imtiyâzlu add olunan deynlerine karşuluk olub bir sefine sâhibi tarafından fûrûht olunarak veyâhûd bir sebep ile ahire intikâl itdikde ve sefineden dolayı matlûbı olan kimseler sefine-i mezbûreyi şahs-ı sâlisden bir müddet-i mu'ayene-i kânûniyye zarfında zabt ve fûrûht [117] itdirerek alacaklarını istîfâ idebilürler. Müşterî sefinenin bahâsını bâyi'e virmiş ise başkaca taleb itmesi iktizâ ider.

§115. Ticâret-i Bahriyye Kânûnı ahkâmınca duyûn-u mümtaze menâfi'-i 'umûmiyyeye ya'nî hem sefinenin ve hem hamûlesinin menfa'ata veyâhûd yalnız sefineye veyâ sefinenin sûret-i isti'mâline müte'allik olarak 5 inci mâtde ta'dâd idilen duyûndan 'ibâret olmağla berâber bunların 6 ıncı mâtde beyân kılınan suver-i sübûtiyye ile isbâtı dahi meşrût idüğünden şâyed bir alacak 5 inci mâtde ta'dâd idilen duyûndan olub fakat altıncı mâtde mûcibince isbât idilemez ise duyûn-u 'âdiyyeden add olunur.

Duyûn-u mümtâzede olan şeyler ile ne sûretle isbât idilmeleri lâzım geleceği ber-vech zîr-i beyân ve îzâh olunur:

1: [Sefinenin icrâ-yı fûrûhtle esmân-ı hâsılasının tevzî'i için ikâme olunan de'âvî ve sâ'ire mesârifî].

Ya'nî mahkûmün bih olan bir deynin istîfâsı için sefinenin hacz ve fûrûht itdiirlmesine dâ'ir lâhık olan hüküm ile hacz itdirmek ve satmak mesârifî ve harc ve rûsûmı dimekdir ki bunlardan harc-ı ilâm gibi mahkemeye 'â'id olanlar matlûbât-ı emîriyyeden ve harc-ı ihzâriyye ve resm-i dellâliyye gibi şeyler dahi vakit ve zâmanıyla te'diyyesi îcâb iden mesârifden olduğundan duyûn-u mümtâzede ma'dûddur. [118]

Duyûn-u mezbûrenin isbâtıyla taht-ı hükme aldırılması için vâki' olan mesârif şumûlî yokdur. Bu nev' mesârif usûl-ü muhâkemât-ı hukûkiye kânûnı ahkâmınca müdde'î 'aleyhe haksız çıktığı hâlde andan istîfâ itmek üzere bâyi' tarafından te'diye olunacağından matlûbât-ı emîriyyeden ve binâ'en'aleyh duyûn-u mümtâzeden ma'dûd olmayub dâyin asıl matlûbı ile berâber bunı dahi 'âdiyyen sefinenin esmânından istîfâ idebilür.

Fıkra-i mezbûrede beyân kılınan mesârifin duyûn-u mümtâzeden add olunması için mezkûr sefinenin hacz ve fûrûht itdirilmesini hüküm eyleyen Ticâret Mahkemesinden musaddık müfredât-ı pusulalarıyla isbâtı lâzımdır.

2: [Kılağuz Ücreti ve tonilato yâhûd kille nisbeti üzerine alınan Liman Resmi ve palamar ve havuz harcı ve resimleri]

Liman ve palamar resimleri matlûbât-ı emîriyyeden ve havuz harcı mesârif ve mübremeden ve binâ'en'aleyh duyûn-u mümtâzedden olub kılağuz ücretinin duyûn-u mümtâzedden add olunması içün kılağuzun bir hükm-ü nizâma veyâhûd ilcâ-yı zarûrete mebnî almış olması lâzımdır.

Meselâ Süveyş Kanalından mürûr idecek sefâyine Kanal İdâresi tarafından kılağuz kullanılması Kanal Nizâmâtı ahkâmından olduğundan bunun ücreti duyûn-u mümtâzedendir keza 42 inci mâtde-i kânûniyye **[119]** hükmünce kapudan ve tâ'ifeden hiçbirinin evvelce duhûl itmedikleri bir limana veyâ boğaz veyâhûd nehre girilmek icâb itdikde kapudan geminin hesâbına olarak bir kılağuz almağa mecbûr olduğundan bunun ücreti dahi duyûn-u mümtâzedendir.

Bir sebep-i nizâmı veyâ zarûriye müstenid olmaksızın istihdâm olunan kılağuz ücreti tâ'ife ücreti misillû duyûn-u 'âdiyedendir.

Kılağuz ücretinin liman ve palamar ve havuz harc ve resimlerinin bunları ahz idenler tarafından virilecek ilm ü haberler ile isbât idilmesi lâzımdır.

3:[Geminin limana duhûlünden fûrûhtına kadar emr-i muhâfazası içün bekci ücreti ile mesârif-i sâ'iresi] bunlardan maksad sefînenin haczinden sonra konılan bekci ücreti ile muhâfazası emrinde bil'a-icâb vukû'bulan mesârif dimekdir. Bu yoldaki mesârif mahkemece virilen hükmün icrâsını te'mîn içün vukû'bulacağından duyûn-u mümtâzedan add olunmuştur.

Binâ'en'aleyh sefîne-i mezbûre kable'l-hacz palamarbend olub da sâhibi tarafından bekci ikâme edilmiş ise ücreti tâ'ife ücreti kabîlinden olur.

4: [Sefînenin takım ve âlâtının emâneten vaz' olundukları mağaza icârı] **[120]** bunlar dahi ba'de'l-hacz hıfz olunmak üzere vaz' olundukları mahall ücreti dimekdir. Evvelce sâhibi tarafından emâneten bir mahalle konulmuş ise ücreti beşinci derecede mümtâz olan duyûndan add olunur.

5: [Sefînenin sefer-i ahîri esnâsında ve limana duhûliyle durduğu müddetde ol sefînenin ve takım ve âlât-ı sâ'iresinin muhâfazası içün vâki' olan mesârif]

İş bu 3,4,5 inci fıkralarda beyân kılınan duyûnun Ticâret Mahkemesinden musaddık müfredât pusulalarıyla isbâtı icâb ider.

6: [Sefer-i ahîrde süvâr olan kapudan ile tâ'ifelerin ücret ve ma'âşları]

Ücret, sefer i'tibârıyla mikdâr-ı mu'ayyen akçe i'tâ itmek, ma'âş dahi aylık virmek dimek olub bu iki sûretten biriyle tutulmuş olan kapudan ve tâ'ifenin ücret ve ma'âşları altıncı derecede mümtâz deynlerden olub fakat bundan dolayı 9 ıncı mâtde-i kânûniyye ile kapudan ve tâ'ifeye te'mîn idilen hukûka halel gelemeyeceği misillû şâyed kapudan ve tâ'ife nevlden hâsıl olacak

fâ'idede müşterek olmak üzere mukâvele idilmiş ise matlûbları duyûn-u mümtâzeden ma'dûd olamaz.

Kapudan ve tâ'ifenin ücret ve ma'âşlarının Liman Re'isleri ve Liman Re'isi bulunmayan mahallerde mukâvelât-ı muharrirleri ve mukâvelât-ı [121] muharriride yoğışa da bu vazîfeyi îfâ iden me'mûr ve memâlik-i ecnebiyyede Devlet-i 'Aliyye Şehbenderleri ve Şehbender bulunmayan mahallerde bu misillü evrâkı tanzîm ve tasdîk iden me'mûrîn ma'rifetiyle tanzîm kılınacak tâ'ife defterleriyle isbâtı lâzımdır. "TB 65" Tâ'ife defterleriyle isbât idilemeyen ücret duyûn-u 'âdiyyeden ma'dûd olur.

5: [Geminin lâzimesiçün sefer-i ahîr esnâsında kapudanı tarafından istikrâz olunan akçe veyâhûd hamûlesinden fûrûht olunub istirdâdı lâzım gelen mâl semeni]

Bu istikrâzdan maksad "49" uncu mâtde ahkâmınca hamûleden bir mikdârının terhîni ile istikrâz-ı 'âdî akdi demek olub istikrâz-ı mezkûrun akdi ve hamûleden bir mikdârının fûrûhtı geminin selâmet-i seyr ü hareketi içün ihtiyâr olunmuş olacağından duyûn-u mümtâzeden ma'dûddur böyle bir maksad müstenid değil ise mümtâz olamaz. Binâ'en'aleyh şu maksadın isbâtı îcâb ideceğinden sefer-i ahîr esnâsında sefinenin levâzımâtıçün istikrâz olunan akçe ile hamûlesinden satılmış olan şeylerin semeni istikrâzın lüzûmunı musaddık kapudan ve tâ'ifesi tarafından tanzîm olunacak mazbata ile isbât idilmesi lüzûmı "6" ıncı mâtde beyân kılınmış ise de sâlifü'z-zikr "49" ıncı mâtde ahkâmınca kapudanın istikrâz akd veyâhûd hamûleden bir mikdârını fûrûht idebilmesi içün yalnız böyle bir mazbata [122] Tanzîmi kâfi olmayub me'mûr-u mahsûsundan izin almak lâzımeden olduğundan izni hâvî varaka-i resmiyenin dahi mazbata ile berâber irâ'esi îcâb ider.

8: [Henüz sefer itmemiş olan sefinenin satın alınmasından dolayı semeninden satana borc kalan ve inşâsı içün ikrâz ve i'tâ olunan akçe ile kerâste ve eşyâ-yı sâ'ire semeni ve istihdâm kılınan 'amele ücreti]

Bunların mümtâz olması fıkra-i sâbıkada muharrer esbâbdan müstebân olacağı vecihle emvâl-i gayr-i menkûleye hakk-ı ta'alluk itmiş olan kimselerin alacaklarını o ayının semeninden istifâya hakları olmakdan nâşîdir. Fakat zîrde beyân kılınacağı vecihle bir sefine satıldıktan sonra eshâb-ı matlûb tarafından bir gûne muhâlefet vukû' bulmaksızın müşterinin ismine ve kâr ve zararına bahre sefer ider ise alacaklıların imtiyâzı sâkıt olacağından işbu fıkra beyân kılınan imtiyâz [Henüz sefer itmemiş olan sefine] kaydıyla muhâfaza kılınmıştır.

[Sefer itmemiş bulunan sefinenin dahi yola çıkmazdan evvel olan levâzımâtı ve ta'mîrâtı ve işçi ücreti ve kalafâtı ve kumanyası ve donanması ve tâ'ife konulması için hârice alan deyn bulunan akçeler]

Bunlar sefinenin mesârif-i inşâ'ıyyesinden olmayub sefer [123] idebilmesi için ihtiyârı lâzım olan mesârifden ve binâ'en'aleyh duyûn-u mümtâzedendir.

Sefinenin tamamen veyâ kısmen fûrûht idilmiş olduğının sened-i resmî ile ve inşâsı ve donanması ve levâzımâtı ve techîzi ve kumanyası için virilmiş olan akçe ve eşyâ-yı sâ'irenin dahi geminin sâhibi tarafından iki nüsha olarak tanzîm ve kapudanı cânibinden tasdîk olunub bir nüshası geminin kıyam ve hareketinden evvel veyâhûd bundan nihâyet on gün sonra Mahkeme-i Ticâret Kalemine veyâ mukâvelât Muharrirliğine emâneten i'tâ olunması icâb iden 'ilm ü haberler ile isbâtı lâzımdır.

İş bu 'ilm ü haberlerin ber-vech muharrir bir müddet mu'ayene zarfında merci'-i mahsûsuna i'tâsı lüzûmı lede'l-icâb mikdâr-ı mesârifinin sâ'ir alacaklıları izrâr maksadıyla tezyîd idilerek o yolda sened-i tedârik idilememesi için ittihâz olunmuş bir tedbîr ihtiyâtıdır.

9: [Sefîne yola çıkmazdan evvel ta'bîr ve kumanyası ve donanması ve sâ'ir levâzımâtının tedâriği için gemi ve takımlarının üzerine vâki' olan istikrâzât-ı bahriyye] istikrâzât-ı mezkûre sefinenin icrâ-yı sefer idebilmesi için akd olunacağından duyûn-u mümtâzeden ma'dûd olub fakat bunların resmen veyâhûd tarafeyn ya'nî mukriz ve müstakraz beyninde [124] iki nüsha olarak bi't-tanzîm nüsha-i sâniyeleri Mahkeme-i Ticâret Kalemine veyâhûd Mukâvelât Muharrirliğine târîh-i tanzîminden i'tibâren nihâyet on gün zarfında vaz' olunacak istikrâz mukâvelenâmeleri ile isbât olunması lâzımdır. Gemi karşılık gösterilerek müte'addid istikrâz-ı bahrî akd olunur ise bunların yekdiğerine nisbeten derece-i rûchânları mebhas-ı mahsûsunda beyân kılınacaktır.

10: [Sefinenin sefer-i ahîri için gemi ve takımı ve donanması üzerine olunan sigorta ücreti]

Sigorta Muhâtarât-ı Bahriyyeden sefîneye terettüb idecek zararı te'mîn maksadıyla icrâ itdirileceğinden sigorta ücreti duyûn-u mümtâzeden add olunmuştur.

Sigorta ücreti sigorta kumpanyaları tarafından virilecek 'ilm ü haberler veyâhûd muntazam defterlerinden mahrec-i icmâl pusulalarıyla isbât olunmak lâzımdır.

Gemiye tahmîl olunan mal ve eşyânın kapudan veyâ tâ'ifenin taksîrâtlarına mebnî zâyî' olub sâhibine teslîm olunmadığı veyâhûd evâriyye sûretiyle ya'nî hasârât-ı bahriye kabîlinden olarak bozulduğu için tazmînen virilmesi lâzım gelen zarar ve ziyân] mal ve eşyâ sâhiblerinin sefîne

esmânından sûret-i mümtâzede istîfâ-yı hakk [125] itmeleri bunların gemide zâyî' ve telef veyâhûd bozulmuş olmasından nâşîdir.

Fasl-ı mahsûsunda tafsîlen beyân kılınacağı vecihle kapudan veyâ tâ'ifinin te'addî ve taksîrinden neş'et iden zarar ve ziyândan sâhib-i sefine dahi mes'ûl olur.

Mal ve eşyâ cinsî iktizâsından olarak telef veyâ zâyî' olur veyâhûd bozulursa zamân lâzım gelmez. Tazmînât mezkûrenin ne gibi şeyler olacağı anlaşılmak için kânûnun 30,35,36,43,44,53,63,105,111,117,119,147,247 ve 249 ıncı mâddeleri şerhine mürâca'ât olunmak iktizâ ider.

Zarar ve ziyânın mikdârıyla tazmîni lâzım geleceği husûsunun işin 'â'id olduğu mahkemeden bi'l-muhâkeme virilmiş i'lâm veyâhûd tarafeynin rızâlarıyla intihâb ve ta'yîn idecekleri hükümler tarafından tanzîm olunacak karârname ile isbâtı lâzımdır.

§116. Tafsîlât-ı Mebsûtadan müstebân olacağı vecihle duyûn-u mümtâzenin emr-i tesvîyesi husûsunda mu'ahhar olan mesârif mukaddem olan mesârife tercîh idilmekdedir. Zîrâ sefine bi'l-cümle eshâb-ı matlûbun alacaklarına karşuluk olub ancak mu'ahhar olan mesârif sefinenin muhâfazasına medâr olmuş ve binâ'en'aleyh mukaddem olan eshâb-ı matlûbun hukûkî dahi bu masrafla [126] mahfûz kalmış olduğundan duyûn-u müte'ahhirenin duyûn-u mütekaddimeye tercîhen istîfâsı kânûnen tensîb olunmuşdur. Meselâ sefinenin sefer-i ahîrinde süvâr olan kapudan ile tâ'ifelerinin ücret ve ma'âşları duyûn-u mümtâzeden olduğu hâlde andan evvelki seferde süvâr olan kapudan ile tâ'ifelerin matlûbları var ise duyûn-u 'âdiyyeden olmuş olur.

Kezalik sefinenin semeni bi'l-cümle duyûnun îfâsına kifâyet itdiği hâlde iş hitâm bulur ise de adem-i kifâyeti takdîrinde bâlâde tertîbi gösterilen derecâtdan birinci derecede olan duyûn tamamen tesviye olunmadıkca ikinci derecedeki duyûnun tesviyesine ibtidâr olunmaz ve derecât-ı mezbûreye ri'âyetle tesviye-i duyûn olundığı sırada en son derecedeki alacaklılara kalacak akçenin mikdârı matlûblarının tamamen îfâsına kifâyet itmediği takdîrde o derecede bulunan eshâb-ı matlûbun 'umûm alacağı nisbetinde garâmet-i taksîm olunur.

Meselâ bir sefinenin sefer-i ahîri esnâsında kapudan tarafından on beş bin guruş 'âdiyen istikrâz edilmiş ve hamûlesinden dahi beş bin guruşluk mal satılmış ve iş bu sefine fûrûht olundukda semeni olan on iki bin guruşdan iki bin guruş ilk altı derecede beyân kılınan duyûnun tesvîyesine sarf olunub yalnız on bin guruş kalmış olsa bundan yedi [127] bin beş yüz yüz guruş istikrâz edilmiş olan on beş bin ve iki bin beş yüz guruş mal bahâsı olan beş bin guruşa mahsûben ve garâmet-i i'tâ kılınmak lâzım gelür.

İstikrâzât-ı Bahriyye müstesnâdır.

§ 117. Satılan sefine evvelce bey' bi'l-vefâ sûretiyle bir başkasına satılmış veyâhûd terhîn idilmiş ise vefâ'en almış olan kimsenin veyâ mürtehinin dahi sefine-i mezbûre semeninden istifâ-yı hakk için diğer alacaklılara hakk-ı rüchânı derkâr ise de kânûnen ta'yîn kılınan duyûn-u mümtâze tesviye edilmedikçe istifâ-yı hakk idemez.

5 inci mâdde-i kânûniyyede sefinenin terhîn idilmiş veyâhûd vefâ'en satılmış olduğu takdîrde olunacak mu'âmeleden bahs olunmaması bu iki sûretle olan matlûbâtın zâten duyûn-u mümtâzeden olunmasından nâşîdir.

Meselâ: Sefâyin nasıl terhîn idilebilir:

Akd-ı rehin 'uhûd-u vesîkadan olduğu cihetle râhin kable't-teslîm rehinden rücû' idebileceğinden akdın tamam ve lâzım olması için rehinin kabzı şarttır "M 706" rehini mürtehinin bilâ-mânî' kabz idebilmesine râhinin izin virmesiyle rehin kabz idilmiş olub fakat rehinin ihtilâfıyla keyfiyyet kabz-ı muhtelif olur "M 263, 264, 265" [128]

Meselâ bir sandâl terhîn idildikde mürtehin anı kabz ile emîn bir mahalde hıfz idebilir ise de merâkib-i cesîme-i bahriyyeden bir gemi terhîn idildikde tabî'î merâkib-i sagire-i bahriyye misillû bir mahalde hıfzı kolay ve belki mümkün olmayacağından liman masrafı ve beki ücreti gibi lâzım gelen masrafı mürtehin tarafından te'diyye idilmek üzere "M 723" derûnuna beki ikâmesiyle kabz idilerek limanda muhâfaza itdirilir.

Ancak merâkib-i bahriyyeden intifâ' isti'mâllerine mütevakkıf olmasıyla bunların ber-vech muharrer terhîniyle yedd-i mürtehinde kalması intifâ' idilememelerini müceb olub eğerçi Mecellenin 748, 749, 750 inci maddelerinde beyân kılındığı vecihle râhinin izniyle mürtehinin rehinden intifâ' itmesi veyâhûd mürtehinin rehini râhine i'âde ile anın intifâ' eylemesi veyâ râhin ve mürtehinden biri diğerinin izniyle rehini ahre i'âde iderek bu sûretle intifâ' olunması mümkün ise de Ticâret-i Bahriyye Kânûnı ile mevzû' olan istikrâz-ı bahrî usûl-u mukriz ve müstakriz haklarında geminin terhîniyle istikrâz-ı 'âdî akdinden dahâ fâ'ideli ve sâde olduğu gibi 49 ıncı mâdde-i kânûniyyeye nazaran esnâ-yı seferde geminin 'âdiyen terhîni dahi gayr-i câ'iz olduğundan merâkib-i bahriyyenin 'âdiyen terhîni nâdirü'l-vukû'dur. [129]

§ 118. Fıkrât-ı Sâbıkada beyân kılınan imtiyâz iki nev' esbâb ile sâkıt olur.

Birinci nev' esbâb duyûn-u 'âdiyyenin sükûtunu müceb olan şeylerdir. Hibe ve irs gibi.

Binâ'en'aleyh bir kimse bir sefine sâhibinde olan alacağını sâhib sefineye hibeitse yâhûd dâyin medyûnunun vârisi olub da anın yerine kâ'im olsa deyn sâkıt olacağı gibi imtiyâz dahi sâkıt olur. Zîrâ:

Asl-ı sâkıt oldıkda fer' dahi sâkıt olur "M 50" ikinci nev' esbâb: Kânûnen ta'yîn kılınmış olan ba'zı sebebler olup yalnız imtiyâzı ıskât idüb deyn bâkî kalur. Anlar da iki dürlüdür.

1: Kânûnun sefâynin hacz ve fûrûhtuna dâ'ir olup zîrde beyân kılınacak ikinci faslında muharrer şerâ'it vecihle bir sefine hükmen fûrûht olunduğı zamân eshâb-ı matlûb fasl-ı mezkûr ahkâmına tevfikân hukûk-ı mümtâzelerini isti'mâl itmedikleri.

2: Sefine Sâhibinin rızâsıyla fûrûht olunduğı hâlde eshâb-ı matlûb tarafından bir gûne muhâlefet olunmayarak alanın nâmına ve kâr ve zararına bahre sefer itdiğı hâlde sâlifü'z-zikr imtiyâz sâkıt olup deyn-i 'âdî alacak sırasına geçer. Şayed alacaklulardan biri tarafından usûl ve kânûn dâ'iresinde muhâlefet [130] vukû' bulur ise yalnız o kimse hakk-ı imtiyâzını muhâfaza itmiş olur.

Birinci sebebin hikmeti kânûnun ikinci faslı zîrde îzâh oluncağı sırada beyân kılınacaktır. İkinci sebebe gelince: sefine fûrûht olunmuş olduğı ve sefine-i mezbûre müşterînin nâm ve hesâbına olarak bahre sefer itdiğı hâlde eshâb-ı matlûbun bir gûne muhâlefetde bulunmaması hakk-ı imtiyâzdan istifâde etmek istemediklerine dalâlet ider vâkı'â kânûnun eshâb-ı matlûba virmiş olduğı hakk-ı imtiyâz bu misillû ahvâl ile sâkıt olsa sefâyn iştirâ idenlerin hakk-ı mülkiyyeti dâ'imî bir tehlike içinde kalmış olur.

Metn-i kânûnda muharrer muhâlefetden maksad dahi eshâb-ı matlûbun i'tirâz ve hacz ve suver-i sâ'ire-i kânûniyye ile 'â'id olduğı mahkemeye mürâca'at itmeleri dimekdir.

§ 119. Sefâyn seyr ü sefer esnâsında bi'r-rızâ satılır ise eshâb-ı matlûbun hakk-ı imtiyâzlarına hâlel gelmez.

Böyle olsa ya'nî sefâynin esnâ-yı seyr ü seferinde fûrûhtı tecvîz ile berâber eshâb-ı matlûbun hakk-ı imtiyâzdan istifâde idebilmeleri için iş bu kitâb-ı sâninin fasl-ı mahsûsunda muharrer şerâ'ite ri'âyet itmeleri lâzım gelse medyûn olan sefine sâhibleri sefinelerini bulundıkları limandan başka bir limana götürerek fûrûht [131] itdiklerinde alacaklular sefinenin fûrûht idildiğinden haberdâr olamayacakları cihetle bi't-tâbi' muhâlefet idemeyüb mutazarrır olurlar.

Binâ'en'aleyh sefâynin alacaklulardan kaçırılarak fûrûhtuyla izrâr idilmemeleri çün şâyed bir sefine esnâ-yı seyr ü seferinde sâhibinin rızâsıyla fûrûht olunduğı takdîrde eshâb-ı matlûbun imtiyâzlarına hâlel gelmeyüb mezkûr sefine her ne kadar satılmış ise de kendisi veyâ semeni alacaklulara karşı te'mînât olmakdan halâs olamayacağı gibi eshâb-ı matlûb mezkûr sefinenin fûrûhtı husûsunun [Hile ve Desîse] ye ya'nî imtiyâzlarının ibtâli maksadına mebnî bulunduğunu ve binâ'en'aleyh mebi'a hakları ta'alluk itdiğı cihetle bey'in kendi icâzetlerine mevkûfen mün'akid olduğı beyân iderek bey'-i fesh ile sefinenin alacaklarına mukâbil hacz ve fûrûhtı

veyâhûd bey’i tasdîk ile semeninden îfâ-yı matlûb idilmesini talep ve da’vî idebilürler “TB 9” bey’-i hîle ve desîse ve dolandırıcılık gibi cezâyı müstelzim bir sûretde vukû’bulmuş ise fâ’illeri haklarında kânûnen Hukûk-ı ‘Umûmiyye Da’vâsı dahi ikâme olunur.

Sefîne hükmen fûrûht olunur ise eshâb-ı matlûb üçüncü fasılda şerh ve beyân kılınacak ahkâm-ı kânûniyyeye tevfiķan haklarını muhâfaza itmeleri icâb ider. [132]

Üçüncü Fasl

Haczin Ta’rîf ve Taksîmi—Sefâynin Ne Zaman Hacz Olunabileceği —Haczin Sûret-i İcrâsı—Sefâynin Keyfiyyet-i Fûrûhtı—Müzâyedenin Takarrüruyla Hâsıl Olan Te’sîrâtı—Hacz ve Fûrûht Mu’âmelâtına Vukû’bulacak İ’tirâzât—Bedel-i Müzâyedenin Sûret-i Tevzî’i

Birinci Mebhas

Haczin Ta’rîf ve Taksîmi

§ 120. Hacz: Lügatda men’ ma’nâsına olub kânûnen medyûnun yedd-i tasarrufunda veyâ şahs-ı sâlisde bulunan emvâli âhire bey’ ve ferâğ misillû bir sebep ile mülkünden çıkarmakdan men’ dimerdir.

Hacz iki dürlüdür: Birine hacz-i ihtiyâtî diğetine hacz-i icrâ’î dinilür.

Hacz-i ihtiyâtî: Medyûn ‘aleyhine ikâme-i da’vî ile i’lâm-ı istihsâl idilmeksizin malını hacz itdirmektir ki bundan maksad ikâme-i da’vî ile hükm-ü lâhık oluncaya kadar medyûn malını âhire bey’ ve ferâğ misillû bir sebep ile mülkünden çıkarmaması için bir mu’âmele-i ihtiyâtîyyeden ‘ibâretdir ve müdde’î ba’de’l-hacz bir [133] müddet-i kasîre zarfında ikâme-i da’vî itmediği hâlde kânûnen ke-en-lem-yekûn add olunur.

Hacz-i İcrâî: Medyûnun ‘aleyhine ikâme-i da’vî ile istihsâl olunan i’lâm kesb-i kat’iyyet itdikten sonra istîfâ-yı hukûk için bi’z-zât medyûnda veyâ şahs-ı sâlisde bulunan malını hacz itdirmektir ki bundan maksad medyûn malını âhire bey’ ve ferâğ misillû bir sebep ile mülkünden çıkarmasını men’ ile berâber ol-bâbda kendüsüne teblîğ olunacak ihtârname mûcibince gâyet kısa bir müddet zarfında îfâ-yı deyn itmediği hâlde mâl-ı mahcûzın satılub esmânından îfâ-yı deyn idileceğini beyândan ‘ibâretdir.

§ 121. Bir şey’in hacz-i icrâ’î sûretiyle hacz itdirilmesi için evvelce ihtiyâten hacz itdirilmiş bulunması şart değildir.

Medyûnun malı ihtiyâten hacz itdirilmiş bulunur ve dâyin ‘inde'l-muhâkeme isbât-ı müdde’â ider ise mahkemenin tasdîki ile hacz-i ihtiyâtî hacz-i icrâ’îye münkalib olacağı gibi bi'l-farz dâyin ‘aleyhine ikâme-i da’vî ile isbât-ı müdde’â itdikden sonra hacz-ı icrâ’î sûretiyle hacz itdirebilir.

§ 122. Emvâl-i mahcûze yâ menkûl veyâ gayr-i menkûl olur. Emvâl-i gayr-i menkûlenin haczi tesviye-i deyn oluncaya kadar âhire bey’ ve ferâğ olunmasının men’-î husûsunun mu’âmele-i ferâğ [134] ve intikâli icrâyâ me’ûr olan zâta bi’t-tebliğ mücebince akâr-ı mahcûzın kaydına şerh virilmekle hâsıl olur.

Emvâl-i menkûlenin sûret-i haczîne gelince:

Bunlar yâ bi’z-zât medyûnın yâhûd şahs-ı sâlisin nezdinde bulunur. Şahs-ı sâlisin nezdinde bulunur ise netice-i hükme intizâren tevkîf idüb kimseye virmemesi ve i’tâ itdiği takdîrde mes’ûl olacağı kendüsine resmen tenbîh ve ihtâr olunur.

Şahs-ı sâlis her bir mes’ûliyyetden kânûnen kurtulmak için emvâl-i mahcûzeyi mahkemenin sandukuna veyâhûd irâ’e olunacak mahalle-i te’diyye ve teslîm itmeği taleb ider veyâ emvâl-i mahcûze medyûnın yedinde bulunubda mahkemece hıfzına lüzûm görülür ise emvâl-i mezbûre nukûd ve mücevherât misillû sandukda hıfz olunabilen şeylerden olduğu takdîrde mahkemece emânât ve nukûd hıfzına mahsûs olan mahallde ve sefine gibi cismî şeylerden ise bekcî ikâmesi misillû örfen mer’î olduğu vecihle hıfz itdirilür. Ve buna kânûnen “Zabt” ta’bîr olunur.

§ 123. Sefâyin emvâl-i gayr-i menkûle hükmünde olmasıyla bunların haczi âhire bey’ ve ferâğ olunamamaları için merbût oldukları liman idâresince kayıtlarına şerh virilmekten ‘ibâret olmak lâzım [135] gelür gibi görünür ise de hadd-i zâtında emvâl-i menkûleden ve be-heme-hâl mukayyed oldukları limanda satılmaları lâzım gelmeyeceğinden yalnız kayıtları bâlâsına şerh ile iktifâ idilecek olsa bunlar tahrîk-i çarh veyâ bâd-bân-güşâ-yı ‘azîmet olarak başka bir limana ve husûsuyla Memâlik-i Ecnebiyyeye giderek orada bey’ ve fûrûht olunabileceklerinden böyle bir hâl vukû’nda haczin bi’t-tâb hükümsüz kalması lâzım gelür.

Binâ’en’aleyh sefâyinin haczinden matlûb olan fâ’idenin te’mîni için zabtı ya’nî sefineye lede'l-hâce fûrûht ile ifâ-yı deyn idilmek üzere vaz’-ı yed idilerek sâhibini tasarrufdan ve sefineyi icrâ-yı seyr ü seferden men’î iktizâ ideceğinden Ticâret-i Bahriyye Kânûnunun 2 inci faslının ‘ünvânı:

[Sefâyinin Zabt ve Fûrûhtına Dâ’irdir] deyû muharrerdir.

Yoksa gerek iş bu ‘üvân ve gerek mevâdd-ı kânûniyyede muharrer zabtdan maksad sâhibinin izâle-i yeddi ile sefinenin ahzı demek değildir.

§ 124.Îzâhât-ı mebsûtadan menfehim olacağı vecihle zabt-ı haczi müstelzim ise de emvâl-i mahcûzenin kâffesinin hemân zabtı lâzım gelmeyeceğinden [Hacz] kelimesi e’amm [zabt] kelimesi ehass oluyor.

Ehass, e’ammde dâhil olduğundan ve ta’bîr-i diğerle zabt [136] hacz mu’âmelâtında bulunduğundan kitâbımızın iş bu faslının ‘üvânı ile sâ’ir icâb iden mahallerinde hacz kelimesini isti’mâl eyledik.

Bir de iş bu Ticâret-i Bahriyye Kânûnunun neşrinden sonra tanzîm kılınmış olan Usûl-ü Muhâkemât-ı Hukûkiyye Kânûnı ile İ’lâmât-ı Hukûkiyyenin sûret-i tenfid ve icrâsına dâ’ir olan kânûnda emvâlin sûret-i hacz ve fûrûhtına dâ’ir ahkâm-ı mahsûsa bulunduğuna ve Ahkâm-ı Kavânîn beyninde mübâyenet görüldüğü takdîrde tarîh-i neşri mu’ahhar olan kânun ile mukaddem kavânîn ahkâmının mefsûh add olunması dahi kâ’ideden idüğüne nazaran fasl-ı mezkûr mündericâtından zikr olunan kânûnlar ahkâmına muvâfık olmayanları mefsûh farz olunmasun çünkü Ticâret-i Bahriyye Kânûnı müstesnâ kânûnlardan ve mezkûr kânûnlar kavânîn-i ‘umûmiyyeden olub “Kavânîn-i ‘Umûmiyye Kavânîn-i Husûsiyyeyi ilgâ idemez meger ki Kânûn-u ‘Umûmîde sârahât ola” kâ’idesine ve mezkûr kânûn ile Ticâret-i Bahriyye Kânûnının iş bu fasl-ı sarâhaten ilgâ idilmemiş olmasına binâ’en fasl-ı mezkûr mündericâtı kemâkân mer’iyyü’l-icrâdır. Şu kadar ki bir şey kânûn-u husûsî ile istisnâ idildiği takdîrde kânûn-u ‘umûmî ahkâmına tevfik-i mu’âmele idilmek dahi kâ’ideden olduğu cihetle fasl-ı mezbûrde bulunmayan husûsât için mezkûr-u kânûn [137] ahkâmına mürâca’at lâzım geleceğinden o kânûnlar bu faslı ikmâl ve itmâm itmiş olur.

Bu fasl-ı ahkâmı gerek tamamen ve gerek kısmen hacz ve fûrûht idilen Merâkib-i Bahriyye-i Cesîme ve sagîreye şâmilidir. Lakin yalnız sefâynin müteferri’âtından meselâ halat ve yelkenleri hacz ve fûrûht idilmek lâzım geldikde emvâl-i menkûlenin sûret-i fûrûhtı hakkında sâlifü’z-zikr icrâ kânûnunda muharrer kavâ’ide tevfik-i mu’âmele olunmak icâb ider.

İkinci Mebhas

Sefâynin Ne Zaman Hacz Olunabileceği

§ 125. Usûl-ü Muhâkemât-ı Hukûkiyye ve İcrâ Kânûnları ahkâmınca medyûn ile evlad ve ‘iyâlinin idâre-i ma’îşet ve telebbüsüne ve icrâ-yı san’at idilebilmelerine kâfi emvâl ve elbise ve âlât-ı sînâ’iyye ile medyûnın hâline münâsib hânesi ve zirâ’iden ise hânesinin idâresine kâfi mikdâr-ı arâzîsi ile der-enbâr idilmemiş olan hâsılât-ı zir’âi ve ağac üzerinde bulunan esmâr ve sâ’ir bu makûle ba’zı şeyler deyn bunlardan tevellüd itmedikce ve tedâvül itmekde bulunan emre muharrer senedât dahi hâmilleri kimler idüğü [138] resmen ta’yîn eylemedikce bâlâ-istisnâ hacz olunamayub medyûnun bunlardan mâ’adâ emvâl ve emlâkı hacz idilebileceğine nazaran deyn için sefâynin her hâlde ve her zamanda ya’nî deyn sefineye ta’alluk itsün itmesün ve sefine limanda bulunsun bulunmasun haczi lâzım gelür gibi ise de sefere hâzırlanan veyâ seferde bulunan bir sefineye emti’a ve eşyâ tahmîl eylemiş, istikrâz-ı bahrî sûretiyle akçe virmiş, sigorta itmiş, viresiye kumanya virmiş olanlar ile kapudan ve tâ’ife ve sâ’ir bir takım eşhâsın hukûkî ta’alluk eyleyeceği cihetle her hâl ve zamânda haczi tecvîz olursa eshâb-ı sefâyinden başka ‘alâkadârân dahi mutazarrır olarak bu Sûret-i Ticâret-i Bahriyyeyi ve binâ’en’aleyh menâfi’-i ‘umûmiyyeyi sekte-dâr ideceğinden 13 üncü mâtde-i kânûniyye ahkâmından dahi müstebân olduğu vecihle sefâynin hacz ve fûrûht idilebilmeleri için limanda bağılu veyâhûd açıkda lenger-endâz olmaları icâb ideceği gibi böyle bir sefine şâyed sefere hâzırlanmış ise 29 ıncı mâtde ahkâmınca yine hacz ve fûrûht olunamaz. Meger ki o sefer için vâki’ olan deyûndan dolayı hacz ve fûrûhtı taleb idilmesi evvela bu hâlde dahi duyûn-u mezkûrenin edâsına kefil virildiği takdirde hacz ve fûrûhtundan kânûnen sarf-ı nazar idilmek lâzım gelür.

Her ne kadar metn-i kânûnda yalnız kefâlet denilmiş ise de [139] te’mînât-ı sâ’ire dahi irâ’e idilebilür ve kefâlet ve te’mînâtın be-heme-hâl sâhib-i sefine tarafından irâ’esi şart olmayub seyr ü seferde ‘alâkası bulunanların kâffesi tarafından irâ’e idilebilür.

Sefere hâzır bulunan sefâynin hacz ve fûrûht idilemeyeceğine dâ’ir olan müsâ’ade-i kânûniyyeyi medyûn olan eshâb-ı sefâynin sû-’i istimâl ile îfâ-yı deynden imtinâ’larına vesîle olmamak için mâtde-i mezbûrenin son fıkrasında:

[Sefinenin sefere hâzır olduğu yalnız Evrâk-ı Mürûriyyesini kapudanın ahz itmiş olmasıyla tebeyyün ider.] dinilmiştir. Ahkâm-ı Muharririyye ve 46 ıncı mâtde mündericâtına nazaran: bir sefine esnâ-yı hareketinde ve lev-i furtına veyâ sâ’ir bir sebebdan dolayı bir limana girmiş olsa bile hacz ve fûrûht olunması evleviyyetde kalur.

§ 126. Nehir ve göl gibi karasularında isti’mâl olunan merâkib-i bahriyye-i sagîre-i sefâyin hakkında kânûnın ta’rîf itdiği vecihle bahre sefer itmeyüb binâ’en’aleyh mu’âmele ve fâ’ideleri

mahdûd olduğundan bu makûlelerin hacz ve fûrûht idilebilmeleri hakkında kânûnen bir hadd-i ta'yîn kılınmayub anlar her hâlde ve her zamanda hacz ve fûrûht idilebilür. “TB 10 ” [140]

Üçüncü Mebhas

Haczin Sûret-i İcrâsı

§ 127. Bir sefinenin ihtiyâten hacz itdirilebilmesi için:

Evvelen deynin mikdârı ma'lûm deynin zâtına mahsûs ve mu'accel olması ve bir şart ile mukayyed olmaması lâzımdır.

Deyn-i mü'eccelin va'desi münkaziyye olduğu hâlde mu'accel hükmünü kesb ider.

Deynin mikdârı ma'lûm olmadığı sûrette haczin icrâsına teşebbüs olunmazdan evvel mahkemenin ruhsatnâmesinde tahmînen ta'yîn ve beyân olunmak iktizâ ider “Usul-ü Hukûkiyye 273”

Sâniyen sefinenin haczini taleb iden kimseden kefil olunması icâb ider. “Usûl-ü Hukûkiyye 272”

§ 128. Bir sefinenin hacz icrâ'î sûretiyle hacz itdirilebilmesi için:

Evvelen sefine semeninden istîfâsı matlûb olan alacak-ı sâhib sefinenin deyni olması lâzımdır.

Sâniyen deynin matlûbı lâzım elâ-icrâ? olan ya'nî kâbil-i istinâf ve temyîz olmayan bir i'lâma merbût olarak yeniden muhâkeme ve isbâta muhtâc olmaması iktizâ ider.

Bu sebebe mebnî hacz-i icrâ'îde kefil irâ'esine hâcet kalmaz “Usûl-ü Hukûkiyye 272”

§ 129. Bir sefinenin zabt itdirilebilmesi için gerek hacz-i ihtiyâtî gerek hacz-ı icrâ'î sûretiyle haczi istida'â idilmiş olsun her hâlde haciznâmenin müdde'î 'aleyhe tebliğiyle berâber ifâ-yı deyn itmediği hâlde sefinenin zabt idildikten sonra yirmi dört sâ'at mürûrî iktizâ ider “TB 11”

Çünkü hacz-i ihtiyâtî sâhib-i sefinenin tasarrufuna ve sefinenin seyr ü seferine mâni' ve hacz-i icrâ'î bundan başka sefinenin fûrûhtını ve binâ'en'aleyh sâhibinin izâle-i muntehic yedini olacağından keyfiyyet medyûna veyâ vekîline teblîğ ve icâbına bakmak üzere bir müddet ta'yîni muktezâ-yı 'adâletdendir.

Eyyâm-ı ta'tîliyye müddet-i mezbûreye mahsûb idilmez “K 1 §576”

§ 130. Onuncu Mâdde-i Kânûniyyede [Her dürlü sefâyin-i merâkib-i bahriyye Mehâkim-i Ticâretin hükm ve i'lâmı ile zabt ve fûrûht olunabilür] denilmiştir.

Vâkı'â hacz-i ihtiyâtî henüz bi'l-muhâkeme ta'yîn ve tebeyyün itmemiş bir alacakdan dolayı icrâ kılınacağı cihetle bir sefînenin bu sûretle hacz itdirilebilmesi için evvel emirde işin [142] Â'id olduğu mahkemeye mürâca'atla bir karâr istihsâline lüzûm vardır.

Fakat hacz-i icrâ'î kesb-i kat'îyyet itmiş bir i'lâm üzerine icrâ kılınacağından hacz için mahkemeden başka karâr ve i'lâm istihsâline hâcet olmayub icrâ me'mûriyyetince mu'âmele-i lâzıme icrâ kılınur.

İhtâr: Der-sa'âdet Bidâyet ve İstînâf Ticâret Mahkemelerinden virilen veyâhûd Der-sa'âdet ve mülhakâtında ikâmet idenler 'aleyhine sâ'ir mehâkim-i ticâretten virilmiş olan i'lâmâtın icrâsı Der-sa'âdet Bidâyet ve Ticâret Mahkemesi ve Taşrada Ticâret Mahkemelerinden virilmiş olan Ticâret İ'lâmlarının icrâsı dahi o mahall Bidâyet Mahkemesi Re'îs olana 'âid mevâddan olub her re'îs evvelin ma'îyyetinde dahi bir icrâ me'mûr ve lüzûmı kadar mu'âvini bulunur. "İcrâ Kânûnı 3, 4, 14"

Der-sa'âdetde Ticâret-i Bahriyye Mu'âmelâtına mahsûs olarak Liman Da'iresinde [De'âvî-i Ticâret-i Bahriyye] Kalemî bulunmadıktan nâşî müceb suhûlet ve intizâm olmak üzere sefâyyinin hacz ve fûrûhtına dâ'ir olan mu'âmelât kalem-i mezkûr ma'rifetiyle ifâ olunagelmekdedir.

§ 131. Hacz-i ihtiyâtî vukû'nda haciznâmenin teblîği târihinden i'tibâren dâyin ve medyûnun ve şahs-ı sâlise mürâca'at [143] iktizâ itdikde anın ikâmetgâhları bir mahallde ise sekiz gün, başka başka mahallelerde ise gerek medyûnun mahallinden dâyyinin mahalline ve gerek şahs-ı sâlisin ikâmetgâhına kadar beher altı sâ'at mesâfe için bir gün ilâvesiyle bâliğ olacağı eyyâm zarfında hâciz hacz ve zabt husûsunda haklı olduğunu isbât mu'rizinde ikâme-i da'vî itmesi ve istid'â-nâmesinin birer sûretini medyûna ve şahs-ı sâlise resmen teblîğ itdirmesi lâzım gelür iddi'â itmediği ve istid'â-nâmesinin sûretini teblîğ itdirmediği hâlde hacz-ı vâki' ke-en-lem-yekûn add olunur "Usûl-ü Hukûkiyye 279, 280"

Hacz-i İcrâ'înin hükmi zîrde muharrer tafsîlâtdan anlaşılır.

§ 132. Taleb olunan akçe ve sâ'ire sefîne üzerine imtiyâzlu duyûndan değil ise haciznâmenin sefîne sâhibine veya ikâmetgâhına teblîği iktizâ ider. Sefîne üzerine imtiyâzlu duyûndan ise dâyyinin hakkı kânûnen sefîneye ta'alluk ideceğinden ve kapudan sefîneye müte'allık husûsâtta sâhibinin vekîli bulunduğundan haciznâme ister sefîne sâhibine ister kapudana teblîğ olunabilür "TB 12"

Dâyyinin hem imtiyâzlu ve hem imtiyâzsız alacağı bulunur ise o hâlde deyn-i 'âdînin vücûdî haciznâmenin kapudana teblîğine mâni' ve deyn-i mümtâzın vücûdî haciznâmenin kapudana

teblîğ idilebilmesini muktezî olduğundan “Mâni’ ile muktezî ta’ârruz itdikde [144] Mâni’ takdîm olunur” kâ’idesine binâ’ en haciznâmenin sefine sâhibine teblîğ idilmesi iktizâ ider.

§ 133. Haciznâmenin nasıl teblîğ olunacağına ve sâhib-i sefine ve kapudan bulunduğu ma’lûm ikâmetgâhları veyâ mahall-i süknâları olmadığı veyâ bir şirket-i şürekâsından bulundukları veyâhûd i’lân-ı iflâs itmiş oldukları hâlde ne yapılacağına dâ’ir Ticâret-i Bahriyye Kânûnunda sarâhat olmadığından celb ve ihzâr varakalarının sûret-i teblîği hakkında Usûl-ü Muhâkemât-ı Hukûkiyye Kânûnunda mûnderic ahkâmı tevfiğ-i mu’âmelâ olunmak iktizâ ider şöyle ki:

Haciznâme iki nüsha olarak bi’t-tanzîm gün ve ay ve sene târihleri ve haczi taleb eyleyen ile kendüsüne haciznâme teblîğ olunacak olan kimsenin isim ve şöhet ve mahall-i ikâmetleri ve ecnebî olanların tâbî’iyyetleri ve mübâşirin ismi yazılmak ve hacz-i icrâ’ide yirmi dört sa’ât zarfında ifâ-yı deyn idilmediği sûretde sefinenin zabt olunacağı ihtâr idilmek lâzımdır.

Mübâşirin sâhib-i sefine veyâ kapudan her nerede olur ise olsun bulduğu hâlde orada bizzât teblîğ ider bulamadığı hâlde ikâmetkâhlarına ve eğer sâkin iseler gemiye teblîğ ider. Bir şirket şürekâsından olub da şirket bâkî ise şirketin ikâmetgâhında bulunan müdür veyâ şürekâsından birine ve iflâs hâlinde ise sandıklarından birine i’tâ ider. Sefine limanda [145] bulunur ve deyn-i gayr-ı mümtâz olur da sâhibi icrâ-i me’mûrünün mensûb olduğu mahkemenin dâ’ire-i hükmî hâricinde bir mahallde mukîm ise ihbârname kendüsüne teblîğ idilmek üzere o mahallin büyük me’mûrine doğrudan doğruya ve eğer memâlik-i ecnebiyyede mukîm ise Hâriciyye Nezâreti ma’rifetiyle Devlet-i ‘Aliyye Şehbenderine ırsâl idebilir. Ma’lûm bir ikâmetgâhı veyâ mahall-i süknâsı olmadığı hâlde haciznâme mahkemenin Divân Hânesine ta’alluk ve bir sûreti gezeteye derc ile i’lân idilir. Sûret-i muharrereden biriyle teblîğ olunan haciznâmenin bir nüshası teblîğ olunan kimesneye bırakılarak diğer nüshası birinci nüshayı kabz itdiğine dâ’ir şerh virilerek ve teblîğ olunduğu sene ve ay ve gün ve sâ’ati tahrîr ve imzâ ve tahtîm itdirilerek ahz ve hıfz olunur.

Kendüsüne haciznâme teblîğ olunan kimesne mühri olmadığını ve yazı bilmediğini beyân ve mühür basmak veyâ imzâ itmekden imtinâ’ ider ise o hâlde mübâşir veyâ mübellîğ olan me’mûr haciznâmeyi teblîğ idüb fakat temhîr veyâ imzâ idilmediğini ve sâ’ir güne sebebini nüsha-i sâniyesine tahrîr itdirerek teblîğ olunan kimesne eğer bir karyede sâkin ise karye imâm ve muhtârlarından veyâhûd papaslarından mevcûd olanlarına ve bunlardan kimse bulunmaz ise karyenin ilerü gelenlerinden iki üç kişiye ve me’mûründen bulunduğu sûretde dâ’iresi âmirlerinden birine ve kasabada sâkin olduğu hâlde mahallesi imâm ve muhtârlarından kangisi bulunur ise anlara ve mümkün olduğu takdîrde komşularından bir ikisine ve gemide ise geminin kapudanına ve her ne kadar kânûnda tasrîh idilmemiş ise de maksad-ı kânûn haciznâmenin teblîğ olunduğunu mübeyyen bir şehâdetnâme istihsâli olmasına nazaran haciznâme kendüsüne

teblîğ olunan kapudan ise ta'ifelerden iki üçüne imzâ ve temhîr itdirmegi ve bunlardan hiçbirinin icrâsına muktedir olamaz ise derhâl keyfiyyeti icrâ-i me'mûrîne beyân eylemeğe mecbûrdur.

§ 134. Sâhib-i matlûb gerek hacz-i ihtiyâtî ve gerek hacz-i icrâ'îyi mübeyyen olan haciznâmenin teblîğinden i'tibâren kânûnen mu'ayyen olan müddet zarfında alacağına destres olamaz ise me'mûrîn-i icrâ'îye tarafından sefinenin zabtına ibtidâr olunur. Şöyle ki:

İcrâ-i me'mûr veyâ mu'âvinlerinden biri zabt olunacak sefineyi mesâha itmek için bir mühendis ve makbûlû's-şahâde iki şâhid istishâb iderek mezkûr sefineye 'azîmetle bir [Mazbata] ya'nî zabt varakası tanzîm ider. İş bu zabt varakası:

1: Sefinenin haczini istid'â iden sâhib-i matlûbun isim ve şöhreti ve san'atı ve mahall-i ikâmeti ve eğer teb'a-i ecnebiyyeden ise hanki devlet tâbi'iyetinde bulunduğu. **[147]**

Çünkü müdde'î ma'lûm olmayınca da'vî sahîh olmaz müdde'înin ma'lûmiyyeti ise isim ve şöhet ve san'atının bilinmesine ve lede'l-îcâb aranılıb bulunması ikâmetgâhının ma'lûm olmasına mütevekkîf olduğu gibi teb'a-i ecnebiyyeden olduğu hâlde hakkında 'ahden ve usûlen ba'zı mu'âmelât-ı istisnâ'îye icrâ kılınmak iktizâ ideceğinden tâbi'iyetinin dahi ma'lûm olması lâzımdır.

2: Zabıt mu'âmelesinin icrâsına esâs olan i'lâm ve hacz-i ihtiyâtî mahkemece virilecek karâr üzerine ve hacz-i icrâ'î kesb-i kat'îyyet itmiş bir i'lâma müsteniden icrâ kılınacağından zabıt varakasında sefinenin böyle bir karâr-ı mahsûsa veyâ i'lâma müsteniden zabıt olundığının zikri lâzımdır.

3: Te'diyesi talep olunan akçenin mikdârı.

Müdde'â bihin ma'lûmiyyeti da'vânın şerâ'it-i sıhhatinden olduğundan ve deyn cins ve nev' ve vasf ve mikdârının beyânı ile ma'lûm olacağından [M: 1619-1620] meselâ elli aded yüzlük 'Osmânlı Altını gibi te'diyesi talep olunan akçenin mikdârının dahi yazılması lâzımdır.

4: Huzûrunda sefinenin fûrûhtı iddi'â olunacak Ticâret Mahkemesinin mahalli.

Zabıt mu'âmelesinin icrâ kılındığı mahallde Ticâret Mahkemesi olmayub da ticâret işleri Hukûk Mahkemesinde rû'yet olunuyor **[148]** ise o mahkemenin mahalli yazılır ve mahkeme mahallinin yazılmasından maksad mu'amele-i mezkûrenin salâhiyyeti olan bir mahallden icrâ olunub olunmadığını ve tarafeynin iddi'â ve i'tirâz için mürâca'at itmeleri lâzım gelen mahkeme mahallinin ma'lûm olması içündür.

5: Dâyinın sefinenin lenger-endâz olduğu veyâhûd palamarda bulunduğu mahallde intihâb ve ta'yîn itmiş olacağı ikâmetgâhı.

Usûl-ü Muhâkemât-ı Hukûkiyye Kânûnunun “16” ıncı mâddesinde dahi muharrer olduğu vecihle her müdde'î lede'l-îcâb aranılıb bulunmak ve kânûnen lâzım gelen husûs kendüsüne tebliğ idilebilmek üzere ikâme-i da'vâyı virecekleri arzuhâlde ikâmetgâhını ta'yîne mecbûrdur.

İkâmetgâh yâ dâ'imî olur yâ muvakkat olur dâ'imî ikâmetgâh-ı müdde'inin müstakarran oturmak niyetle mukîm olduğu mahall dîmeğdir.

Muvakkat ikâmetgâh bir kimsenin ikâmetgâh-ı dâ'imîsi hâricinde olarak maslahaten göreceği lüzûm üzerine intihâb ve ta'yîn ideceği ikâmetgâhdır.

Fıkra-i mezbûreden maksad zabt olunan sefinenin lenger-endâz olduğu veyâhûd palamar-bend bulunduğu mahall-i müsted'inin ikâmetgâh-ı dâ'imîsinin hâricinde ise mu'âmelât-ı kânûniyyenin teshîl-i icrâsı [149] için orada muvakkaten bir ikâmetgâh ta'yîni lüzûmını ? 'ibâretdir.

6: Sefinenin sâhibi ile kapudanın isim ve şöhretleri.

Müdde'î 'aleyhin ma'lûm olması da'vânın şerâ'it-i sıhhatinden olduğundan dolayı “M 1617” bunların isim ve şöhretlerinin zıkr ve dercine lüzûm görülmüşdür. Eğer kapudan teb'a-ı ecnebiyyeden ise hangi devlete teb'asından bulunduğu dahi tahrîri lâzım gelür.

Bir de duyûn-u gayr-i mümtâzede medyûn doğrudan doğruya sâhib-i sefîne olduğundan kapudanın isminin zikrine hâcet yok gibi ise de kapudan sefinenin başlıca 'alâkadârânından olmak hasebiyle anın ismi ve şöhretin dahi zikri îcâb ider.

7: Sefinenin ismi ve nev'î ve mikdâr-ı istî'âbı.

Müdde'î alacağını istîfâ etmek üzere sefinenin fûrûhtını talep itdiğinden sefîne bu hâle göre müdde'â bih oluyor.

Da'vânın sıhhati için müdde'â bihin ma'lûm olması şart olub sefinenin ma'lûmiyyeti ise ismi ile nev'inin ya'nî vapur veyâhûd yelken gemisi midir veyâ merâkib-i bahriyye-i sagîreden midir burasının bilinmesine menûtdur ve cesâmeti on tonilatodan noksân olan merâkib-i bahriyyenin emr-i fûrûhtında zîrde beyân kılınacağı vecihle fark olduğundan sefinenin nusûretle satılabileceği [150] bilinmek için kaç tonilato olduğunun dahi ta'yîni iktizâ ider.

8: Filika ve sandal ve takım ve edevât ve esleha ve mühimmât ve kumanyanın kayd ve tasrîhi.

Bunlar sefinenin levâzım ve tevâbi'inden olmağla sefinenin bey'inde min-gayri zıkr dâhil olurlar. Fakat kâbil nakl oldukları cihetle sefineden ihrâc olunabileceklerinden bilâhare noksân veyâ fazla iddi'âsına mahall kalmamak üzere sefinede mevcûd olanların aded ve nev' ve mikdârının zabt varakasinda dercine kânûnen lüzûm gösterilmiştir.

9: Bir nefer bekcinin ta'yîn kılındığı.

Haczin devâm-ı icrâsıyla şâyed sefinede kimse kalmayı virir ise muhâfaza itmek üzere bekci ikâmesine lüzûm olduğu derkârdır.

Zabt varakası ber-vech muharrer kuyûd ve şurût-u lâzıme-yi câmi' olarak tanzîm idildikten sonra haczin icrâsına me'mûr olan zât ile istishâb itdiği mühendis ve şâhidler tarafından imzâ veyâ tahtîm ile tasdik idilmek lâzım gelür "TB 13"

§ 135. Sefineyi hacz itdiren kimse sefine sâhibi mu'âmele-i hacziyyenin icrâ kılındığı mahall Ticâret Mahkemesinin bulunduğu belde veyâhûd oraya nihâyet altı sâ'at mesâfe bir mahallde mukîm ise üç gün zarfında mezkûr zabt varakasının bir sûretini **[151]**

tebliğ itdirmesi ve târîh-i tebliğinden i'tibâren sekiz gün zarfında hacz olunan sefine ve müteferri'âtının fûrûhtını iddi'â ile sefine sâhibinin mahkemeye celbini taleb eylemesi iktizâ ider.

Şayed mezkûr zabt varakası sûret-i resmiyyede tebliğ itdirilmez veyâhûd müddet-i mu'ayene-i kânûniyye zarfında ikâme-i da'vî idilmez ise hacz ke-en-lem-yekûn hükmünde tutulur.

Eğer sâhib-i sefine belde-i mezbûreye bir konaklık mesâfeden ziyâde ba'îd mahallde mukîm ise zabt varakası sûretiyle celb ve da'vet tezkereleri sefinenin kapudanına ve o dahi bulunmadığı hâlde sefine sâhibinin veyâ kapudanının vekîli bulunan adama i'tâ olunur ve bu takdîrde sefine sâhibi Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhânenin Kıta'ât-ı Berriyyesinde sâkin ise celb ve da'vetine tahsîs olunan mahall-i 'âdî üzerine mahkemenin mahallinden mahall-i ikâmetine kadar beher konâk mesâfe için birer gün mehl daha zam ve 'ilâve olunur. Usûl-ü Muhâkemât-ı Hukûkiyye Kânûnunun "32" inci mâddesinde beyân kılındığı vecihle iki aydan dört aya kadar müddet ta'yîn kılınmaz zîrâ sefâyin durdukca masrafa ve harâba müste'idd olduğundan hacz ve fûrûht mu'âmelâtının bir an evvel icrâ ve ikmâli lâzımdır.

Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhânenin Kıta'ât-ı Berriyyesinden hâric bir mahallde veyâhûd hem hudûd olan diyâr-ı ecnebiyyede mütemekkin ise iki aydan dört aya kadar ve Amerika misillû memâlik-i ba'idede ise **[152]** bir sene ta'yîn kılınur. Muntazam vapur işlemeyen adalardan Memâlik-i Bahriyyeden ihzâr olunacaklara virilecek müddet mahkeme cânibinden münâsib

vecihle ta'yîn idilür. Düvel-i ecnebiyye memâlikinden celb olunacakların müddeti muhârebe gibi ahvâl-i fevka'l-'âdede temdîd idilür.

Îcâbına göre ya'nî sefinenin fûrûht idilmesi hakkında olan da'vânın bir an evvel fasl ve rû'yetine lüzûm görüldüğü hâlde mahkeme re'îsi kânûnen mu'ayyen olan müddetlerden dahâ az bir müddet zarfında ve hattı istid'ânâmenin virildiği veyâhûd irtesi günü müdde'î 'aleyhi celb ve ihzâr idebilir.

İhtâr: İzâhât-ı mebsûta "14" üncü mâdde-i kânûniyye ile Usûl-ü Muhâkemât-ı Hukûkiyye Kânûnunun "32, 33, 279, 280" inci mâddeleri ahkâmına müsteniddir. Eğer çi sâlifü'z-zıkr 14 inci mâddede Usûl-ü Muhâkemât-ı Ticâret Nizâmnâmesine 'atıf makâl olunmuş ise de ahîren tanzîm kılınmış olan Usûl-ü Muhâkemât-ı Hukûkiyye Kânûnı ile nizâmnâme-i mezbûrun bu makûle ahkâmının hükmî kalmadığından kânûn-u mezkûr mündericâtına istinâd idildi. [153]

Dördüncü Mebhas

Sefâyinin Keyfiyyet-i Fûrûhtı

§ 136. Sefâyin me'mûrîn-i icrâ'îye ma'rifetiyle 'alenen bi'l-müzâyede fûrûht olunur "TB 15"

Şu kadar ki sefine on tonilatoluk veyâ dahâ küçük ise başka, on tonilatolukdan cesîm ise yine başka yolda mu'âmele olunacağından bu bahsin ikiye taksîmi iktizâ ider.

Birinci Kısım

On Tonilatolukdan Cesîm Olan Sefâyinin Keyfiyyet-i Fûrûhtı

§ 137. Mikdâr-ı istî'âbı on tonilatolukdan ziyâde olan sefinenin fûrûht idilmesi için münâdî ve gazeteler ve i'lânnâmeler vâsıtasıyla üç def'a neşr ve i'lân-ı keyfiyyet idilmek lâzımdır.

İş bu nidâ ve neşr ve i'lân husûsları beher sekiz günde bir kere mütevâliyen sefinenin palamarda bulunduğu mahallin etrâfında —ve borsa var ise—borsada ve çarşı ve bazâr gibi mecma'-nâs olan mahallerde icrâ olunmak ve mahall-i mezbûrde gazete neşr olunmuyor ise gazete neşr olunan mahallerden en yakîn olan mahall gazetelerinde neşr ve i'lân itdirilmek iktizâ ider "TB 16" [154]

§ 138. Nidâ ve i'lân husûslarının her birinin icrâsından sonra nihâyet iki gün zarfında sefinenin orta direğine ve hacz ve fûrûhtına karâr viren mahkemenin kapusuna ve sefinenin palamar-bend olduğu mahallin mecmâ'-nâs olan mevki'ne ve limânın kenârında olan başlıca bir mahalline ve borsa var ise kapusuna ve yoğışa Hükûmet Konağı kapusuna birer i'lânnâme ta'lik olunur. "TB 17"

§ 139. Münâdî ve gazete ve sâ'ir evrâk-ı matbû'a vâsıtasıyla idilecek i'lânatda

- 1: Müdde'înin isim ve şöhreti ile mahall-i ikâmeti ve san'atı
- 2: Müdde'înin hacz ve fûrûht ve iddi'âsına esâs olan senedâtı
- 3: Alacağı olan meblâğın mikdârı
- 4: Sefînenin hacz ve fûrûht idilmesine hükm iden mahkemenin mahalli ile sefînenin palamar-bend veyâ lenger-endâz olduğı mahallde müdde'înin intihâb eylediğı ikâmetgâhı
- 5: Hacz olunan sefîne sâhibinin isim ve şöhret ve mahall-i ikâmeti
- 6: Sefînenin ismi ve techîz olunmuş veyâhûd olunmakda bulunmuş olduğı hâlde kapudanın dahi isim ve şöhreti
- 7: Sefînenin tonilato veyâ kîle i'tibârıyla mikdâr-ı istî'âbı [155]
- 8: Sefînenin lenger-endâz veyâhûd palamar-bend olduğı mahallin ismi
- 9: İcrâya me'mûr olan zât ile mübâşirin isimleri
- 10: Müzâyede için vaz' olunan pey ya'nî ilk verilen bahâ
- 11: Müzâyedenin icrâ olunacağı günler

Kuyûd ve şurût-u mezkûre “Kef” § inci fıkırâda esbâbı birer birer zikr ve beyân olunduğı vecihle müdde'î ve müdde'î ‘aleyh ve müdde'â bihin ma'lûmiyyeti ile berâber emr-i nidânın teshîl icrâsı ve müzâyede gününün müşterîlerce ma'lûm olması için olub müzâyedede mebd'e' ittihâz olunan ilk bahâ dahi dâyin veyâhûd kable'l-i'lân zuhûr idecek bir müşterî tarafından ve dâyin rağbet itmediğı ve böyle müşterî dahi zuhûr itmediğı hâlde sefînenin kıymetine göre gâyet mu'tedil olmak üzere icrâ me'mûrî cânibinden vaz' olunur “TB 18”

§ 140. Birinci nidâdan sonra i'lânnâmelerde beyân olunan günde müzâyedeye ibtidâr ve her bir nidâdan sonra sefînenin fûrûhtına me'mûr olan zât tarafından beher sekiz günde bir kere olarak ta'yîn olunacak günde müzâyedeye devâm ile zammı icrâ olunur “TB 19”

Üçüncü nidâdan sonra olunacak müzâyedede en sonra [156] ve en ziyâde zamm iden her kîm ise müzâyedenin hîn-i bedâ'inde ‘âdet üzere yakılacak mumların hitâm ve intifâsında sefînenin ol kimesne üzerinde takarrür itmesi lâzım gelür. Ya'nî emr-i müzâyedenin hadd-i hitâm ve karârı ta'yîn etmek için bir an gayr-i münkasım olub da anın hulûlünde müzâyede karâr bulmuş add olunmak lâzım gelüb esnâ-yı müzâyedede yakılan mumun hitâm bularak tabî'atiyle sönmesi bir an gayr-i münkasım vâki' olacağı cihetle nihâyet müzâyedede mumları yakılarak bunların tabî'atiyle söndüğü anda en ziyâde zamm kîm itmiş bulunur ise müzâyede olunan şey'in

o kimse üzerine karâr-gîr olması ‘âdet olduğundan sefâyinin nihâyet müzâyedesinde dahi bu ‘âdete ri’âyet lüzûmı kânûnen beyân kılınmıştır. Fakat keyfiyyete yine ol gün ya’nî üçüncü nidâdan sonra icrâ kılınan son müzâyede gününde karâr virilmeyüb de bir veyâ iki def’a sekizer gün sonra tekrâr müzâyede hâlinde zamm-ı me’mûl olunur ise ol-vecihle îcâbı icrâ kılınmak üzere me’mûr-u mûmâ-ileyh emr-i ihâleyi tevkîf ve te’hîr idebilür. Bu hâlde iş bu tevkîf ve te’hîr mâddesi gazeteler ve i’lânnâmeler ile i’lân itdirilüb ve bu vechile te’hîr iden günlerde olunacak müzâyededede bir güne zamm ve ‘ilâve vukû’bulmaz ise artık sefinenin tevkîf-i mezkûrden mukaddem üzerine takarrür iden kimesnede kat’iyyen kalması lâzım gelür “TB 20” [157]

§ 141. Sefâyinin fûrûhtında ber-vech bilâ-beyân kılınan usûle ri’âyet evvelen sefinenin bi’l-müzâyede satılacağı şâyi’ olarak müte’addid tâlib zuhûruyla diğerinde satılmasını sâniyen sefineyi satdırandan başka tâlib-i hakk var ise işiderek muhâfaza-i hukûk idebilmesini sâlisen emr-i müzâyedenin dâ’ire-i selâmetde cereyân itmesini müceb olur.

İkinci Kısım

On Tonilatoluk Veyâ Dahâ Küçük Olan Merâkib-i Bahriyyenin Sûret-İ Fûrûhtı

§ 142. On tonilato cesâmetinde bulunan sefineler ile dahâ küçük olan kâyıık ve ma’vna ve sâ’ir liman teknelerinin hacz ve fûrûhtı lâzım geldikde bunların kısm-ı evvelde beyân kılındığı vecihle keyfiyyetin gazeteler ile i’lânı ve sekizer gün ara ile üç def’a icrâ-yı müzâyedesı ve lede’l-îcâb müzâyedenin iki def’a dahâ icrâsı misillû tekellüfâta tahammülü olduğundan yalnız üç gün mütevâliyen liman kenârında dellâl ma’rifetiyle nidâ ve teknenin sereni var ise serenine yoğısa görinecek bir mahalline ve Mahkeme-i Ticâret kapusuna i’lânnâme yapışdırılarak i’lân-ı keyfiyyet olundukdan sonra [158] bi’l-müzâyede fûrûht idilür. Şu kadar ki teknenin zabt idildiğinin sâhibine târîh-i teblîğinden i’tibâren tam sekiz gün mürûr itmek lâzımdır “TB 21”

Bu misillû merâkib-i bahriyyenin hacz ve fûrûhtı husûsunun dahi mahkemece taht-ı karâra alınması lâzım geleceği gibi sefâyinin hacz ve fûrûht idileceğinin eshâbına teblîğine ve sûret-i hacze dâ’ir kânûnen mu’ayyen olub kısm-ı evvelde beyân kılınan usûlün bunlar hakkında dahi icrâsı iktizâ ider. Çünkü mebhûsün-anh olan “21” inci mâddeden maksad sûret-i icrâsı masrafa ve külfete muhtâc olan merâsimin bunlar hakkında icrâsına tahammülleri olmadığı ya’nî merâsim-i mezbûrenin icrâsı takdîrinde melhûz olan fâ’ide ihtiyâr olunacak masrafa tekâbül idemeyeceği cihetle bu bâbda ta’dilât icrâsından ‘ibâret olarak müzâyedenin ber-vech muharrer sâdece icrâsı ve zabt olunan şey’in emîn bir mahallde hıfzı mümkün olduğu hâlde bekci ikâmesinden sarf-ı nazar olunması ve müzâyedenin icrâ dâ’iresinde icrâ idilebilmesi câ’iz ise

de satılacak şey'in ta'yîn-i mâhiyyetini ve sâhibinin haberdâr idilmesi gibi hacz ve fûrûht mu'âmelesinin sıhhat ve selâmeti müceb olan şeylerden sarf-ı nazar idilmesi câ'iz olamaz. [159]

Beşinci Mebhas

Müzâyedenin Takarrüruyla Hâsıl Olan Te'sîrâtı

§ 143. Sefînenin tamamının bi'l-müzâyede fûrûhtı ile kapudanının me'mûriyyeti hitâm bulur.

Kapudan sefîne sâhibinin yâ ecîri yâhûd şerîkidir. Eğer kapudan ecîr ise sefînenin satılması mezkûr sefîne ile icrâ-yı seyr ü sefer itmeğe mâni' olacağından sefînenin fûrûhtıyla kapudanın me'mûriyyeti hitâm bulur. Zîrâ müceb akdîn icrâsına mâni' olur bir özr zuhûr itdikde icâre münfesi olur. “M 443” ve andan sonra kapudan ücret veyâ ma'âş talep idemez.

Fakat sefîne sâhibi borcını vaktiyle te'diye idemeyüb de sefînesi fûrûht olunur ve binâ'en'aleyh kapudanın me'mûriyyeti beyinlerinde mu'ayyen olan müddetden evvelce hitâm bulur ise kapudanın zarar ve ziyânını tazmîn ideceğini ta'ahhüd ile kefil dahi virmiş veyâhûd böyle bir ta'ahhüd şahs-ı sâlis tarafından vukû'bulmuş ise kapudan-ı mûmâ-ileyh öyle bir ta'ahhüdde bulunan gemi sâhibi ile kefil veyâhûd şahs-ı sâlis 'aleyhinde ikâme-i da'vî ile zarar ve ziyânının tazmînini talep ve iddi'â idebilür “TB 22”

Eğer kapudan sefînede şerîk ise tamamı satıldığı hâlde [160] kendüsi dahi müdde'î 'aleyh olacağından sefînenin tamamının satılmasından dolayı me'mûriyyeti bi't-tabi' hitâm bulacağı gibi kimseden zarar ve ziyân da'vâsına dahi mahall kalmaz.

Sefînenin nısfından ziyâdesi fûrûht olundığı takdîrde sefînenin nısfından ziyâdesini alanlar kapudanı hukûk-ı muhâfaza idilmek şartıyla azl veyâ îfâ iderler. Nısfından noksânı satıldığı sûrette çünkü 34 inci mâdde-i kânûniyye ahkâmınca sefînenin mutasarrıflarının menâfi'-i 'umûmiyyesine muta'allık husûsâtta nısfından ziyâdeye mutasarrıf olanların re'y ile 'amel olunmak lâzım geleceğinden kapudanın nısfından ziyâdesine mutasarrıf olanlar ile kendüsi beyinde mün'akid mukâvele mûcibince me'mûriyyetine devâm ider.

§ 144. Sefînenin mikdâr-ı istî'âbı ne olur ise olsun bi'l-müzâyede üzerinde takarrür iden kimesneler müzâyede-i kat'îyyesinden i'tibâren yirmi dört sâ'at zarfında icrâ-i me'mûrîne semen-i mukarrerin sülüsünü îfâ ve teslîm ve sülânı içün dahi Teb'a-i Devlet-i 'Aliyyeden olarak bir mu'teber kefil irâ'e itmeğe mecbûr olur “TB 23”

İkâme-i da'vî olunabilmek içün teb'a-i ecnebiyyenin Mu'âhedât-ı 'Atîke ahkâmına ve te'âmüle müsteniden hukûkca iddi'â itmekde bulundukları imtiyâzâta ri'âyet olunmak iktizâ ideceği

cihetle istîfâ-yı semen-i [161] te'hirât ve müşkülâta dûcâr olacağından buna mahall kalmamak için kefilin Teb'a-i Devlet-i 'Aliyyeden olması lüzûmı kânûnen beyân kılınmıştır.

İş bu kefil sefinenin fûrûhtından on bir güne değin sefine esmânından iki sülûsi tamamen edâ etmek üzere müşteri gibi zâmin olur ya'nî iş bu kefâletten maksad semen-i mebi'n sülûsânını müşteri îfâ itmediği hâlde tazmînini ta'ahhüd olmayub 'ale'l-ıtlâk tazmînini ta'ahhüd olduğundan yalnız müşteri veyâ kefiline veyâhüd hem müşteri ve hem kefiline mürâca'at olunabilür. Ve sefine sâhibi ve vekîli lede'l-icâb îfâ-yı deyn için habs ile dahi ihbâr olunabilürler.

Fransa Kavânîn-i İcrâ'iyesi ahkâmınca yalnız mu'âmelât-ı ticâriyyeden dolayı medyûn olanlar habs idilebilüb deyn-i 'âdisi bulunanların îfâ-yı deyn için habsleri câ'iz olmadığından bu mâddede kefil olan kimse tâcir olmasa bile mādâm ki sefine iştirâsı gibi bir mu'âmele-i ticâriyyeden dolayı medyûn olan müşteriye kefil olmuştur Ticâret-i Bahriyyenin sekleden vikâyesi için kefilin dahi müşteri ile birlikde habs olunacağı beyân kılınur.

Ticâret-i Bahriyye Kânûnunun hîn-i neşrinde Devlet-i 'Aliyyece mer'î olan usûl ve kavâ'id iktizâsınca her nev' medyûn ve kefilleri habs olunabilür idi binâ'en'aleyh o târîhde iş bu [162] mâdde-i kânûniyye hükmî usûl ve kâ'ide-i câriyyeyi te'yîdden 'ibâret kalmış ise de 1296 târîhinde neşr olunan İcrâ Kânûnı ahkâmınca küfelânın habsi câ'iz olmayub medyûnların bahsi dahi iki hâlde câ'izdir.

Evvelen îfâ-yı deyniden imtinâ' iden medyûnun îfâ-yı deyne kadar ki? Olduğunu dâyin evrâk veyâ icâzât-ı mu'tebere ile isbât ider.

Sâniyen dâyin hükmî hâvî i'lâm istihsâl eyledikten sonra medyûnun firâr ideceğini isbât idüb medyûn nefesine veyâ firâr ider ise deynine kefil viremez ise habs olunur. bi'l-'akis kefil virer veyâhüd mikdâr-ı deynine mukâbil nukûd veyâ eşyâ ve emlâğı bulunur ise habs olunamaz.

Şu hâldeki Ticâret-i Bahriyye Kânûnunun teşrih idilmekde olan "23" inci maddesi ile İcrâ Kânûnunun buna müte'allik mevâdı beyninde mübâyenet hâsıl olur ise de Ticâret-i Bahriyye Kânûnı husûsi ve diğeri 'umûmî kânûnlardan olduğundan ve kânûn-u 'umûmî ile sarâhaten ta'dîl ve ilgâ olunmayan kavânîn-i husûsiyye ahkâmının mer'îyyü'l-icrâ tutılacağı dahi kâ'ide-i 'umûmiyye iktizâsından bulunduğundan bu bâbda Ticâret-i Bahriyye Kânûnunun zikr olunan 23 üncü mâddesi ahkâmına tevfiğ-i mu'âmele olunmak iktizâ ider. [163]

Ancak müddet-i habsin ne kadar devam idebileceğine dâ'ir kânûn-u mezbûrda bir hadd ta'yîn idilmemiş olduğundan ve İcrâ Kânûnunda ise deyn için habsin nihâyet doksan bir gün olacağı muharrer olub kavânîn-i husûsîde bulunmayan şeyler için kavânîn-i 'umûmiyye ahkâmına

tatbîk-i mu'âmele olunacağı dahi kavâ'id-i külliye iktizâsından bulunduğundan sefine semeninden dolayı medyûn olan müştêrî ile kefilinin dahî doksan bir günden ziyâde habs idilmemeleri ve târîh-i habslerinden evvel mahkûm oldukları mebâliğ-i sâ'ire için başkaca habse konulmamaları ve dâyin doksan bir günden evvel medyûn veyâ kefilini habsden çıkarır ise bir dahâ habs idilmemeleri ve yevmi beşer guruşdan bir aylık nafaka bedelinin dâyin tarafından habishâne müdürine ber-vech-i peşin virilmesi lâzım gelür ve medyûn ve kefilinin habsi için başkaca hüküm istihsâline hâcet yokdur zîrâ medyûn zâten mahkûmün 'aleyh olub kefil dahi bir mu'âmele-i resmiyyenin îfâsı sırasında kefil olmuştur.

§ 145. Semen-i mukarrarın yirmi dört sâ'at zarfında bir sülûsi îfâ olunmadığı veyâhûd sülûsi virilüb de sülâni için kefil irâ'e kılınmadığı takdîrde sefine tekrâr müzâyedeye konulub nidâ ve evrâk-ı matbû'a ve i'lânnâmeler bir def'a olarak neşr ve i'lân olundukdan üç gün sonra mukaddemâ üzerlerine takarrür iden [164] kimesneler ile kefillerinin hesâbına olarak bi'l-müzâyede fûrûht olunur ve şâyed semen-i mukarrer sâbıkadan noksân bahâ ile takarrür ider ise iş bu noksânın duyûndan dolayı terettüb iden zarar ve ziyânın ve gûzeşteler ile mesârif-i vâkı'anın te'diyesine mukaddemâ bi'l-müzâyede üzerlerinde takarrür iden kimesneler ile kefilleri mecbûr olurlar.

Mukaddemâ semenin bir sülûsi virilmiş olduğu takdîrde iş bu meblağ tazmînât-ı mezkûreye mahsûb idilür. Gerek iş bu sülûsden gerek sefinenin evvelki müzâyededeki takarrür iden bedelinden ziyâdeye satılmasından fazla zuhûr ider ise iş bu fazlanın dahi kendülerine virilmesi lâzım gelür. "TB 23"

İkinci Mebhas

[Sehven ikinci diye yazılmış olub aslında altıncı mebhastır]

Hacz ve Fûrûht Mu'âmelâtına Vukû'bulacak İ'tirâzât

§ 146. Hacz ve fûrûht olunan sefine veyâ sandal ve donanması gibi tevâbi'nin mecmû'nda veyâ bir kısmında istihkâk iddi'âsında bulunacak olanlar emr-i müzâyedenin takarrüründen evvel

mezkûr sefinenin hacz ve fûrûhtına hükm iden mahkemeye tahrîren beyân-ı keyfiyyet itmeleri lâzımdır. [165]

Emr-i müzâyede takarrür itdikden sonra sefinenin veyâ müteferri'âtının fûrûhtına 'adem-i rızâ ve ızhâr-ı muhâlefet iddi'âları vukû'bulur ise akid bey' ve fesh olunmayub fakat semen-i mebi' mezbûr sefineyi hacz ve fûrûht itdiren kimesneye virmemek üzere kânûnen muhâlefet olunmuş gibi add olunur. "TB 24"

Esbâbı mebâhis-i sâbıkada beyân kılındığı vecihle sefâynin hacz ve fûrûhtı kânûnen mevâdd-ı müsta'celeden olduğundan bir sefinenin hacz ve fûrûhtı hakkında olunacak i'tirâzâtın emr-i müzâyedenin takarrüründen sonra istimâ' idilmemesi kararlaştırılmışdır. Böyle olmayub da mevâdd-ı 'âdiyede mer'î olan mürûr-u zamân vukû'buluncaya kadar istihkâk da'vâlarının istimâ'î tecvîz olursa sefâynin hacz ve fûrûhtı husûsunun mevâdd-ı müsta'celeden add olunmasını müceb olan esbâbın ke-en-lem-yekûn add olunarak menâfi'-i 'umûmiyyeye hâlel tatarruk ider.

Ma'mâfih "Bir iş zayk oldukda müttesa' olur." Kâ'idesine mebnî mukarrizler hakkında kânûnen gösterilen şu mu'âmeleye mukâbil ba'zı güne ve sa'at irâ'esi dahi lâzıme-i 'adâletden olmağa istihkâk da'vâsının muhâfazası için yalnız tahrîren ihtâr kâfidir. Da'vî 'arzuhalleri hakkında cârî olan tekellüfâta hâcet yoktur.

§ 147. Hacz ve fûrûht olunan sefine ve müteferri'âtında emr-i [166] müzâyedenin takarrüründen sonra istihkâk da'vâsı ikâme olunamayub fakat emr-i müzâyedenin takarrüründen i'tibâren üç gün zarfında bedel-i müzâyedenin i'tâsına mümâna'at olunabilür. Üç günden sonra bu yoldaki mümâna'ât dahi mesmû' olmaz. Lakin müdde'inin hakk-ı da'vâsı mürûr-u zamân vukû'buluncaya kadar bâkî olacağından şu müddet zarfında müdde'î 'aleyhin emvâl-i sâ'iresinden istîfâ-yı hakk iddi'âsında bulunabileceği gibi mebhûsün-anh olan sefine ve müteferri'âtının esmân-ı hâsıla-i vâkı'ası mezkûr sefine ve müteferri'âtını hacz ve fûrûht itdiren kimselerin alacağından ziyâde ise iş bu ziyâdeden istîfâ-yı matlûb idilmek üzere vukû'bulacak iddi'âları dahi istimâ' olunur. "TB 26" Çünkü gerek sefine ve müteferri'âtının hacz ve fûrûhtı ve gerek bunların esmân-ı hâsılasının hacz ve fûrûht itdirenlere i'tâsı için 24, 26 ıncı mâddelerde muharrer olub bâlâde beyân kılınan gâyet kısa müddetler mezkûr sefine ve müteferri'âtını hacz ve fûrûht itdirenlere ile bunları alanların ve bi'l-vâsita 'umûmun menfa'atı muhâfaza için zarûrî ihtiyâr olunmuş ahvâl-i istisnâ'iyedendir. Hâlbûki sefine ve müteferri'âtı satıldıktan ve esmân-ı hâsılasından eshâb-ı matlûbun hakları virildikten sonra fazla kalacak mikdâr hakkında mülâhaza-i mezkûreye mahall kalmayub medyûnun emvâl-i sâ'iresi [167] hakkında mer'î kavâ'id-i 'umûmiyyeye tâbi' olur. Zîrâ mikdârlarınca takdîr olunur. "M 22"

Muhâlefet iddi'âsından şu fâ'ide hâsıl olur ki: vaktiyle mûmâna'at iddi'âsında bulunub isbât-ı müdde'â iden kimse evvelen sefine ve müteferri'âtının esmânından istîfâ-yı hakk idebilmeği te'mîn ider.

Sâniyen: Kendi alacağı düyûn-u mümtâzeden olduğu ve sefini ve müteferri'âtını hacz ve fûrûht itdiren kimesnenin matlûbı düyûn-u âdiyyeden veyâhûd mûmâna'at iden kimsenin alacağından dûn derecede bulunan düyûn-u mümtâzeden bulunduğu takdîrde mukarriz anâ muraccihen istîfâ-yı deyn ider.

Vaktiyle mûmâna'at idemediği hâlde sefine ve müteferri'âtını hacz ve fûrûht itdirenler tamâmen istîfâ-yı hakk itmedikce velev düyûn-u mümtâzeden olsun kendi alacağını sefine ve müteferri'âtını esmânından alamaz.

İş bu mûmâna'atın muhâfazası için tahrîren beyânı îcâb ider.

§ 148. Hacz olunan sefine ve müteferri'âtının müzâyedesinin takarrüründen evvel fûrûhtına ve takarrüründen sonra esmân-ı hâsılasının i'tâsına mûmâna'at idüb hakk-ı i'tirâzını müddet-i mu'ayene-i kânûniyyesinde muhâfaza itmiş olan kimseye esbâb ve delâ'ili tahrîren **[168]** beyân ve i'tirâz itmek üzere cânib-i mahkemeden üç gün ve kezaik müdde'î 'aleyh ya'nî mezkûr sefine ve müteferri'âtını hacz ve fûrûht itdirmiş olan kimseye dahi mu'teriz tarafından dermiyân idilen esbâb ve delâ'ile mukâbil cevâb vermek üzere i'tirâznâmenin kendüsüne târîh-i teblîğinden i'tibâren üç gün mehl verilüb bu mehillerin inkizâsında vukû'bulacak istid'â ya'nî taleb-i sifâhî üzerine i'tirâz-ı mezkûr tedkik olunmak üzere tarafeyn mahkemeye celb ve ihzâr olunur. "TB 25"

"Tarafeynin mahkemeye celbi için Usûl-ü Muhâkemât-ı Hukûkiyye Kânûnında muharrer olan müddetler bu bâbda mer'î olmadığı gibi mu'terizin hakkı yâ hacz yâ fûrûht olunan sefine ve müteferri'âtına veyâhûd bunların sâhib olunan zimmetine ta'allik ideceğine nazaran bu bâbda müdde'î 'aleyh mezkûr sefine ve müteferri'âtının sâhib-i evvel veyâ sânisî olmak lâzım gelür iken bunları hacz ve fûrûht itdiren kimseye kânûnen tevcîh-i husûmet idilmiştir."

Ma'mâfih 27 nci maddede muharrer olduğu vecihle sefinenin sâhib-i evveli dahi bu bâbda bî-taraf kalamayub mu'terizi isbât-ı müdde'âya da'vet için da'vâyı dâhil olur. Şöyle ki:

Mezkûr müddetlerin inkizâsında sefine ve müteferri'âtını hacz ve fûrûht itdiren alacaklılar cânibinden veyâhûd sefine ve müteferri'âtının sâhib-i evvel veyâ vekîl ve vârisleri tarafından vukû'bulacak hakk **[169]** taleb ve teklîf üzerine mu'teriz üç gün zarfında da'vânın rû'yet olduğu mahkeme kalemine olmadığı hâlde sefine ve müteferri'âtının fûrûhtını hükm itmiş olan mahkemeye senedlerini ibrâz ile isbât-ı müdde'âya mecbûrdur bu müddetde senedlerini

ibrâz idemediği hâlde kendüsine hisse çıkarılmayub esmân-ı hâsıla-i vâkı'a mezkûr sefine ve mütefferi'âtını hacz ve fûrûht itdirmiş olan kimselere tevzî' ve taksîm olunur.

Sefine veyâ mütefferi'âtının sâhib-i sânisî olan müşterî semeninin her kime virilmesi kararlaştır ise anâ i'tâ ideceği ve binâ'en'aleyh i'tirâz-ı vâkı'adan kendüsüne zarar terettüb itmeyeceği cihetle anın muhâlefet da'vâsına duhûlüne hâcet yoktur.

Yedinci Mebhas

Bedel-i Müzâyedenin Sûret-i Tevzî'i

§ 149. Bi'l-müzâyede fûrûht olunan sefine ve mütefferi'âtından hâsıl olan akçe ile mezkûr sefine ve mütefferi'âtını hacz ve fûrûht itdirmiş veyâhûd başkası hacz ve fûrûht itdirdiği hâlde kendüsü vaktiyle istihkâk da'vâsında bulunmuş veyâ semeninin i'tâsına mümâna'at eylemiş olanlardan evvel emirde “K 2 § —110 “ ıncı [170] fıkra da beyân kılınan kâ'ideye ri'âyet olunmak şartıyla kânûnen imtiyâzlu alacaklıların matlûbâtı tesviye kılındıktan sonra kalacak mikdâr-ı sâ'ir eshâb-ı matlûbun alacağına göre garâmeten tevzî' ve taksîm idilür.

Gerek imtiyâzlu gerek imtiyâzsız alacaklıların her biri matlûbunun hem asıl malı hem de güzeşte ve mesârifi için hesâba dâhil olur. Ve asıl mal imtiyâzlu alacak ise güzeşte ve mesârifi dahi imtiyâzlu add olunur. “TB 28”

Bu vecihle tesviye-i düyuûn idildikten sonra fazla akçe kalur ise rehin veyâ bey' bi'l-vefâ sûretiyle mümtâz olan alacaklılar ve ba'de zabt ve fûrûht ve mümâna'at ve istihkâk da'vasında bulunamamaları hasebiyle alacakları düyuûn-u 'âdiyyeye münkalib olanlar ile sâ'ir 'âdî alacaklılar andan istîfâ-yı matlûb idebilirler. [171]

İkinci Bâb

Sefîne Sahîblerinin Hukûk ve Vezâ'ifi—Kapudanların Hukûk ve Vezâ'ifi—Tâ'ifenin Hukûk ve Vezâ'ifi

Birinci Fasıl

Sefîne Sahîblerinin Hukûk ve Vezâ'ifi

§ 150. Bir sefine birkaç kimse beyninde müşterek olabileceği gibi sefinenin teknesi bir şahıs ve techîz ve tezyîni dahi başka bir şahıs cânibinden inşâ ve icrâ itdirilebilir ve başkasının inşâ ve techîz itdiği sefineyi bir kimse istîcâr idüb kullanabilir.

Bu fasılda muharrer sefine sâhibleri ta'bîri gerek müstakillen veyâ müştereken bir sefineyi inşâ ve i'mâl itdirüb de kendi veyâ başkalarının işlerinde kullananların ve gerek başka başka olarak sefineyi inşâ ve techîz idenlerin veyâhûd sefineyi bi'l-istîcâr kullananların kâffesine şâmindir.

§ 151. [Her sefine sâhibi kapudanının harekât-ı mu'âmelâtından hukûkca mes'ûldur. Ya'nî kapudanın harekât ve mu'âmelâtından [172] neş'et iden zarar ve ziyânların tazmînine ve sefineye ve seyr ü sefere dâ'ir itdiği mukâvelât ve ta'ahhüdâtın îfâsına mecbûrdur] “TB 30”

Kapudan, sefine sâhibinin yâ şerîki veyâ ecîridir. Her iki sûretde de vekîlidir. Ahkâm-ı Fıkhiyye iktizâsınca bir kimse vekîlinin tasarrufât-ı fi'liyyesinden aslâ mes'ûl olmayub tasarrufât-ı kavliyesinden dahi yalnız kendi emrine muvâfık mukâvelât ve ta'ahhüdâtdan mes'ûl olur.

Fransa Kânûn-ı Medenîsi ahkâmınca ise herkes ef'âl-i zâtiyyesinden mâ'adâ mes'ûliyyeti tahtında bulunan kimesnelerin dahi ef'âliyle muhâfaza itmedkde oldukları emvâlin sebebiyyet virdiği mazarratdan dolayı dahi mes'ûlün bi'l-mâl ve zâmin olur.

Binâ'en'aleyh ta'yîn ve istihdâm kılınan hademe ve vekîllerin îfâ-yı vazîfe esnâsında îkâ' itdikleri mazarratdan efendi ve müvekkilleri mes'ûl olurlar.

Şu kâ'ideye göre kapudan sefine sâhibinin ecîr veyâ şerîği olsun her iki sûretde dahi vekîli olmak i'tibâriyle kendüsünün harekât ve mu'âmelâtından hukûkca sâhib-i sefine mes'ûl olmak lâzım geleceğinden “30” uncu mâdde-i kânûniyyede sefine sâhibi [173] kapudanın kendi emrine muvâfık olsun olmasun her nev' tasarrufât-ı kavliyesinden mes'ûl ya'nî mukâvelât ve ta'ahhüdât vâkı'ası ahkâmını îfâya ve tasarrufât-ı fi'liyyesinin müceb olduğu zarar ve ziyânı dahi tazmîne mecbûr olduğu beyân kılınmıştır.

Meselâ: Kapudanın eşyâ nakli ve kumanya mübâyâ'ası gibi husûsât için vukû'bulacak mukâvelât ve ta'ahhüdâtını lede'l-îcâb sâhib-i sefine îfâya mecbûr olacağı gibi kapudanın diğer sefine ile müsâdeme iderek îkâ' ideceği zararı dahi sâhib-i sefine tazmîn ider.

Fakat kapudanın ef'âl ve harekât-ı vâkı'asını kapudanlık sıfatıyla icrâ itmiş olması lâzım gelüb ef'âl ve harekât-ı âdiyyesinden meselâ kendi için akçe istikrâz itmiş ve sefine hâricinde birinin malını telef eylemiş olmasından dolayı sâhib-i sefine mes'ûl olamaz.

Metn-i kânûnda muharrer olan [Hukûkca Mes'ûldur] ta'bîrinden dahi anlaşılacağı vecihle sâhib-i sefinenin bu bâbda olan mes'ûliyyeti îfâ-yı ta'ahhüdâtı ve tazmîn-i mala münhasır olub kapudanın habs gibi cezâ-yı müstelzim ef'âl ve harekâtından dolayı sâhib-i sefinenin dahi cezâlandırılması îcâb itmez.

Kezalik kapudan tuz ve tütün kacakcılığı gibi nizâmen memnû' olan bir fi'ilde bulunduğı takdîrde bundan dolayı kendüsüne [174] terettüb iden cezâ-yı nakdîyi sâhib-i sefinenin kapudan tarafından îkâ' idilen fi'il-i mezkûra sarâhaten veyâ delâleten izni munzam olduğu sâbit olmadıkca tazmîn itmesi lâzım gelmez. Çünkü sâhib-i sefine usûl ve nizâmı dâ'iresinde icrâ-yı seyr ü sefer ve ticâret itmek şartıyla kapudanı me'mûr itmiştir farz olunur meger ki 'aksi sâbit ola.

Bir de sefinenin esnâ-yı seyr ü seferinde kapudan tebeddül itse meselâ: Vefâtı vukû'bulub da yerine sâhib-i sefinenin emri olmaksızın bir başkası kâ'im olsa sâhib-i sefine bunun harekât ve mu'âmelâtından dahi mes'ûl olur.

Sefinenin sâhibleri müte'addid olur ise herkes kendi hissesi nisbetinde mes'ûl olur.

§ 152. Sefine sâhibi kapudanı tarafından emr-i mahsûsı olmaksızın vukû'bulan harekât ve ta'ahhüdâtdan hukûkca mes'ûl olması ba'zen hakkında pek ağır netâyici müstelzim olabileceğinden mes'ûliyyet-i mebhûsaya bir hadd ta'yîni lâzım gelerek mâdde-i meşrûhanın bir fıkrasında:

[Lâkin eğer iş bu ta'ahhüdât kendüsünün emr-i mahsûsuyla vâki' olmamış ise sâhib-i sefine geminin ve nevlinin terkiyle ol ta'ahhüdâtdan her hâlde halâs olabilür] denilmiş ve bu fıkra-i kânûniyye hükmünün mukâvelâta ve kapudanın harekât ve mu'âmelâtının [175] müceb olabileceği zarar ve ziyânın tazmînâtına dahi şumûli derkâr bulunmuştur.

Sefine gark olmuş olsa dahi terk idilebilür ve burada beyân kılınan nevliden mesarif-i seferiyye tenzîl idildikten sonra kalacak mikdâr ya'nî "ücret-i sâfîyye" dimekdir.

Gemi nevlinin terkine "terk-i emvâl" ta'bîr olunur.

Fransa Kânûnları ahkâmınca ıskât düyûnı müceb olan esbâbdan birisi de terk-i emvâldir.

Fransa Kânûn-u Medeniyyesinin buna dâ'ir olan ahkâmının ber-vech zîr-i beyânı münâsib görüldi:

[Bir medyûnun düyûn-u vâkı'asını edâdan 'âciz bir hâlde bulunmasıyla emvâl-i mevcûdesini dâ'inlerine teslîm ve i'tâ itmesine terk-i emvâl ta'bîr olunur.]

Terk-i emvâl ya bi'l-rızâ yâhûd bi'l-kazâ olur.

Terk olunan emvâli dâ'in bi'l-ihitiyâr kabûl ider ise terk-i rızâ'î itlâk olunub bu bâbda dâyin ile medyûn beyrinde akd olunan mukâvele ahkâm ve şerâ'itine i'tibâr olunur.

Terk-i kazâ'î hîlesiz olarak müstagrik bi'd-deyn olan medyûn hakkında bir müsâ'ade-i kânûniyye olup bu yolda mügâyiri olan bi'l-cümle şurûta hâlel gelmemek üzere medyûn emvâl-i mevcûdesini mahkeme [176] ma'rifetiyle dâ'inlerine terk iderek husûmetden vâreste olabılır.

Bi't-tarîke'l-kazâ terk olunan emvâli dâ'inler temellük idemeyüb yalnız yalnız istîfâ-yı hakk içün fûrûht itmeğe ve hîn-i bey'a değin hâsıl olan vâridâtı kabza salâhiyyetleri vardır.

Kânûnen müstesnâ tutılan ahvâlin gayride dâ'inler bi'l-kazâ terk olunan emvâli kabûlden imtinâ' idemezler. Terk-i kazâ'î medyûnun habsden mu'âfiyyetini müstelzim ise de yalnız terk itmiş olduğu malın kıymeti mikdârınca bir berâ'et istihsâl idebilüb emvâl-i mezbûre düyûna vefâ itmediği ve kendüsi emvâl-i sâ'ire iktisâb eylediği hâlde kusûr-u zimmetini îfâya mecbûr olur.]

Ahkâm-ı muharrereden dahi müstebân olacağı vecihle terk-i emvâl medyûn hakkında bir müsâ'ade olup sefîne sâhibi kapudanın harekât ve mu'âmelâtından dolayı terettüb iden mes'ûliyyetden gemi ve nevlininin terkiyle kurtulmasına kânûnen müsâ'ade olunmuş ise de [Sefinenin kapudanı müstakilen ol sefinenin sâhibi olduğu takdîrce ber-minvâl-i muharrer gemi nevlinin terkiyle aslâ kurtulamayacağı gibi hissedârân ve sâ'ire ile müştereken ol sefinenin sâhibi olduğu takdîrce dahi sefîneye ve seyr ü sefere dâ'ir akd itdiği mukâvelât ve ta'ahhüdâtından dolayı yalnız kendi hissesine isâbet edecek mikdâra kadar şahsen mes'ûl olur.]

Ya'nî şerîk olan kapudanın mes'ûliyyeti kendi harekât [177] ve mu'âmelâtından mütevellid olduğundan kendi hissesine isâbet iden düyûnı kemâlen îfâ itmesi lâzım gelüb terk-i emvâle dâ'ir olan müsâ'ade-i kânûniyyeden istîfâde idemez.

Mes'ele geminin teknesi başkasının malı olup bir mücehhize îcâr ile anın tarafından tecehhüz edilmiş ve hukûkca mes'ûliyyeti müceb olan hâl dahi mücehhizin ta'yîn itdiği kapudan cânibinden müddet-i îcâre zarfında îkâ' edilmiş bulunur ise mücehhiz olan kimse geminin nevlini ve donanmasını terk idebileceği derkâr ise de sefinenin dahi terk idilmesini mutazarrır olan kimse taleb idebilür mi?

Sefîne âhirin malı olmak hasebiyle mücehhizin vekîli olan kapudanın ef'âl ve harekât ve ta'ahhüdâtından mütevellid tazmînâta mukâbil terk idilememesi lâzım gelür gibi görünür ise de ârâ-yı erbâb-ı hukûka göre sûret-i sû-i istimâlâta bâ'is olacağından sefinenin dahi terk edilebilüb fakat sefîne sâhibinin bilâhare mücehhiz ve kapudana mürâca'atla bedelini istemeğe hakkı olur.

§ 153. Kânûnun 31 inci mâddesinde korsanlık itmek üzere techîz olunan sefîne sâhiblerinin derece-i mes'ûliyyetinden bahs olunuyor. Fıkra-i mahsûsunda beyân kılındığı vecihle Paris Kongresinde korsanlığın lağvı hakkında ittihâz olunan kararı [178]

Meksika, İspanya, Müctemi’-a-i Amerika Hükûmetleri kabûl itmemiş oldukları cihetle Cânib-i Saltanat-ı Seniyyeden lede’l-îcâb bu devletlere karşı korsanlığa müsâ’ade olunabileceğinden bu mâddenin bu sûretle hükmi bâkîdir.

Mâdde-i mezbûre ahkâmınca Devlet-i ‘Aliyye Sancâğını hâmil olan ticâret sefinelerinin korsanlıkda kullanılmaları için eshâb-ı sefâyin: 1: Ruhsat-ı resmiyye istihsâl itmeleri, 2: Bir mikdâr mu’ayyen kefâlet akçesi irâ’e eylemeleri lâzımdır. “TB 31”

Muhârebe esâsen devletlere ‘â’id işlerden olub bir devlet teb’asının diğerk bir devlet teb’ası ‘aleyhinde hûd-be-hûd harbe kıyâm itmesi telâfisi gayr-i kâbil mazarrât-ı ‘azîmeyi müceb olacağı cihetle gayr-i câ’iz olduğğundan şimdiki hâlde Cemâhîr-i Müctemi’-a-i Amerika, İspanya ve Meksika devletlerinden mâ-‘adâ devletlerce men’ ve ilgâ olunmuş olan korsanlık usûlî vaktiyle bi’l-cümle devletlerce mer’î olduğu hâlde bile bir sefinenin korsanlıkda kullanılmak üzere techîzi için mensûb olduğu devletden ruhsat istihsâline lüzûm gösterilmiştir.

Devletin ruhsatıyla korsanlık iden sefineler sefâyin-i harbiyyenin mu’âvinleri olduklarından bu misillû sefâyinde müstahdem ‘asâkir ve tâ’ifenin deniz hırsızları gibi keyfe-mâ-yeşâ hareket [179] itmeleri câ’iz olmayub hukûk-ı harbe ve kavâ’id-i insâniyyete tevfi-k-i hareket itmeleri îcâb ideceğinden devlet bir sefîneye korsanlıkda kullanılmak üzere ruhsat vermek için sâhib-i sefinenin istihdâm ideceği ‘asker ve tâ’ifeyi hüsn-i intihâb ile berâber Dâ’ire-i İnzibâtta tutmağa mecbûr olmak üzere ‘asker ve tâ’ife tarafından vukû’bulacak cünha ve cinâyet ve gasb ve gâretten dolayı sâhib-i sefine kânûnen mes’ûlün bi’l-mâl add olunmuştur.

Sefîne sâhibi cünha ve cinâyeti veyâhûd gasb ve gâreti bi’z-zât icrâ itmiş ise bi’t-tab’ mes’ûl olacağı gibi istihdâm itdiği ‘asker ve tâ’ifeye icrâ itirdiği hâlde dahi mes’ûliyyet-i mâliyyenin mikdârı neye bâliğ olur ise olsun tazmîn itmesi lâzım gelür.

Fakat kendi emriyle vukû’bulmayan cerâ’imin kable’l-vukû’ men’ine pek de muktedir olamayacağı cihetle bu misillû hâlâtdan dolayı sefine sâhiblerinin dâ’ire-i mes’ûliyyeti mahdûd olması ya’nî sâhib-i sefinenin bi’l-cümle emvâline mürâca’at olunabilse korsan gemisi techîzine rağbet iden bulunamayacağından yüz elli nefere kadar ‘asker ve tâ’ifesi bulunan sefine sâhiblerinin iki yüz, ziyâdesinin dört yüz bin guruh Kefâlet Akçesi irâ’e eylemeleri lüzûmî kânûnen beyân kılınmıştır. [180]

§ 154. Sefinenin sâhibi her ne zamân ister ise kapudanını ‘azl idebilir. “TB 32”

Buradaki sefine sâhibinden maksad sefinenin tamamını mülkiyyet veyâ istîcâr gibi bir sebep ile mutasarrıf olan, kapudandan maksad dahi ücreti tutulmuş bulunan kimse dimekdir.

Ecîr olan kapudan sefine sâhibinin me'mûrî olub âmir me'mûrîni istediği zamân 'azl idebilceği kâ'ide-i 'umûmiyyeden olmağla berâber sefine sâhibinin kapudan ile akd itdiği mukâvelenâmede bir müddet-i mu'ayyene zarfında 'azl itmeyeceğini şart itmiş olsa bile iş bu şarta ri'âyeti için icbâr olunamayacağı gibi Mecelle'nin "1561" inci Mâddesi hükmünce mü'ekkil vekîlini gayrin? hakkı ta'alluk itmiş ise 'azl idemediği hâlde sâhib-i sefine vekîli ve me'mûrî olan kapudanı gayrin? hakkı ta'alluk itmiş olsa bile yine 'azl idebilür.

Ya'nî bâlade beyân kılındığı vecihle sefine sâhibleri kapudanlarının harekât ve mu'âmelâtından hukûkca mes'ûl olduklarından lede'l-îcâb kapudanları 'azl idebilmek için kendülerine kânûnen salâhiyyet-i mutlaka i'tâsına lüzûm görüldüğünden eshâb-ı sefâyinın şu salâhiyyeti hiçbir kayd ile takyîd olunamaz.

Kapudan sâhib-i sefine ile mukâvele itmiş olduğu müddetin inkizâsından evvel 'azl idildiği hâlde tazmînât i'tâsı [181] için sâhib-i sefine ile sûret-i mahsûsada bir mukâvele akd itmiş ise usûl ve kânûn dâ'iresinde ahkâmına ri'âyet olunmak lâzım gelür ise de böyle bir mukâvele akd itmediği hâlde mücerred kendüsini müddet-i me'mûriyyeti münkaziyye olmaksızın 'azl ittiğinden dolayı sâhib-i sefineden tazmînât taleb ve iddi'âya hakkı olmayub [Fakat kapudan ta'yîn olundığı mahallden başka bir mahallde kendüsüne ruhsat virilmiş ise yalnız ol mahalle 'avdeti için mesârif-i lâzımenin istihsâline hakkı olur.]

Zîrâ kapudanın bu kadar bir hakkı olması memleketinden gayri bir mahallde infisâli vukû'nda 'avdet itmek üzere ihtiyâre mecbûr olduğu mesârif-i îfâya kâfi akçesi olmadığı takdirde dûçâr-ı zarûret ve meşakkat olması lâzım gelüb bu ise şân-ı 'adâlet ve insâniyyete tevâfuk itmez.

§ 155. Sefine sâhibleri olub da kapudanın 'azli husûsunda ittifâk iderler ise fıkra-i sâbika mücebince kapudan ma'zûl olur. İttifâk idemedikleri hâlde gemide nısfından ziyâde hissesi olanlar kapudanın 'azli re'yinde bulunur ise zîrde muharrer fıkra mücebince kapudan yine 'azl olunur.

§ 156. Kapudanın sefine hissesi olub da diğer hissedârân kendüsünü 'azl itmek istedikleri hâlde nazar olunur. [182]

Sefinenin nısfından noksânına mâlik ise nısfından ziyâdesine mutasarrıf olanların re'yiyle ittihâz olunacak mukarrerâta etbâ'a mecbûr olduğundan ol vecihle sefinede hissesi bulunması 'azline mâni' olmayub fakat muhayyer olur. Dilerse hissesi bâkî kalmak üzere kapudanlıktan çekilür dilerse hissesini şeriklerine terk ve ferâğ idüb anlar da iştirâya mecbûr olurlar.

Şu kadar ki birkaç şerik olub da sefinenin nısfından ziyâdesine mutasarrıf olanların kapudanın 'azline karâr verdikleri hâlde diğerleri kapudanın devâm-ı me'mûriyyeti re'yinde bulunurlar ise

kapudanın yine ‘azli lâzım gelüb ancak sefinde hissesi olup da şeriklerine satmak istediği ve devâm-ı me’ mûriyyeti re’ yinde bulunanlar anın hissesine tâlib olmadıkları hâlde yalnız ‘azline karâr virenlerin hisse-i mezbûreyi tamâmen iştirâ itmeleri lâzım gelür.

Kapudanın sefinde olan hissesi nısfından ziyâde ise diğer şerikleri kendüsünün ‘azline karâr viremezler ise de sefinenin nısfına mâlik olduğu ve nısf-ı diğerine mutasarrıf olan şerikleri kendüsini ‘azl itmek isteyüb de râzı olmadığı ya’nî nisâvet? ârâ vâki’ olduğu takdîrde zîrde şerh ve îzâh idilen 34 üncü mâdde-i kânûniyyenin son fıkrası ahkâmına kıyâsen ‘azli hakkındaki re’ yin tercihi lâzım gelür. [183]

Ber-vech-i muharrer kapudanın diğer şeriklerine satmak isteyeceği hisse bedelinin mikdâr ve kemiyetinin tarafeynin müttetikan tensiye? ve ittifâk idemedikleri hâlde bi'l-mürâca’a ‘â’id olduğu Ticâret Mahkemesinin kararı ile intihâb ve ta’yîn kılınacak ehl-i hibre ma’rifetiyle nakd-i biri lâzım gelür. “TB 33”

Kapudan sefinenin menfe’atında müşterik ise ne yolda mu’âmele olunacağına dâ’ir sarâhat-ı kânûniyye olmadığından sefinde müşterik olduğu hâlde icrâsı mu’ayyen olan ahkâm-ı kânûniyyeye kıyâsen tesviye-i maslahat idilmek iktizâ ider.

§ 157. Sefîne hissedârlarının menâfi’-i ‘umûmiyyesi için tedâbîr-i lâzîmenin ittihâzına dâ’ir olan müzâkerelerinde ittifâk hâsıl olamadığı hâlde ekseriyyet-i ârâ ile karâr virilür. “TB 34”

Ya’nî Mecellenin 1192 inci mâddesind beyân kılındığı vecihle ‘ilm-i hukûkun kavâ’id-i esâsiyesi iktizâsınca herkes mülkünde keyfe-mâ-yeşâ tasarruf ider. Fakat başkasının hakkı ta’alluk ider ise mâlikî mülkünde istiklâl üzere tasarrufdan men’ ider.

Binâ’en’aleyh bir sefineye müştereken mutasarrıf olanlardan her biri diğer hissedârın hakkı ta’alluk itdiği cihetle ‘umûm hissedârâna ta’allukı olan husûsâtda kendi kendine bir karâr viremez bu misillü mevâdd hakkında bi'l-cümle hissedârânın müttetikan karâr vormeleri îcâb ider ise hissedârândan yalnız birinin muhâlefeti [184] mâni’ icrâ olacağı cihetle her iş için ittifâka lüzûm gösterilse ekserî akla tâbi’ kılmak lâzım gelüb bu hâlde ise ekalliyetde bulunanın menfe’ati için ekseriyyet-i ârâyı teşkil idenlerin mutazarrır olmaları îcâb ider. Bir şey’e ekseriyyetle karâr virildiği takdîrde dahi ekalliyet re’ yinde bulunan mutazarrır olur. Alâ kullî’t-takdîrin bir tarafın mutazarrır olması zarûrî olup şu kadar ki ekseriyyet-i ârâ mu’teber tutıldığı hâlde hissedârândan ekserîsinin menfe’ati muhâfaza idilüb ba’zısı kısmen mutazarrır olmuş olur. Bu sebebe mebnî ekser için hükm-ü küll vardır denilür ve Mecellenin 29 uncu mâddesinde dahi beyân kılındığı vecihle ‘ilm-i hukûkda kâ’ideten ehven-i şerrin ihtiyâr olunur.

Ma'mâfih bu bâbda beyân kılınan ekseriyyetden maksad hissedârânın aded-i nüfûsuna nisbeten ârâda hâsıl olacak ekseriyyet demek olmayub sefinenin nısfından ziyadesine mutasarrıf olanların re'yi dimekdir.

Meselâ: Beş yüz bin guruş kıymetinde bir sefineye mâlik olan üç zâtdan birinin hissesi üç yüz diğer ikisinin hisseleri yüzer bin guruş kıymetinde olsa evvelkinin re'yi diğerlerinin re'ylere tercîh olunur.

Re'ylerde müsâvât hâsıl olur. Meselâ: Beş yüz bin guruş kıymetinde bir sefineye mâlik olan üç zâtdan birinin [185] hissesi iki yüz elli bin guruş kıymetinde olup sefinenin kerâste nakl itmek üzere şehir-i martın hulûllünden mukaddem sefere gitmesinde fâ'ide melhûz olduğu ve diğer ikisinin hisseleri dahi cem'an iki yüz elli bin guruş kıymetinde olarak anlar da mart hulûl itdikden sonra sefinenin sefer itmesi münâsib olacağı re'yinde bulunurlar ise bunların re'yi diğerinin re'yine tercîh kılınur. Zîrâ: Birinci re'y sefinenin hemân sefere gitmesini iktizâ ideyor ikincisi mâni' oluyor. Mâni' ile muktezi te'âruz itdikde mâni' takdîm olunur. "M 46"

Fakat sefine kıymetinin nısfına mâlik olan hissedârân sefinenin resmen veyâ min-gayr-i resm fûrûhtuyla esmânının tevzî' ve taksîmini taleb idüb diğer nısf-ı hissesine mâlik olanların râzî olmadıkları hâlde hissedârân beyinde [âhir güne bir mukâvele-i muharrere olmadıkca] ya'nî sefinenin yalnız nısfına mâlik olanların talebi üzerine fûrûhtı câ'iz olmayacağı hissedârân beyinde evvelce tahrîren mukâvele idilmiş bulunmadıkca mezkûr sefinenin ol vechile vukû'ubulacak taleb üzerine fûrûhtına mahkemece karâr viriliyor.

Eğer böyle olmasa ya'nî tesâvî ârâ vukû'nda sefinenin fûrûhtı tecvîz olmasa esâsen şirketi müceb olan bir şeyde beyne's-şürekâ ihtilâfın devâm itmesi lâzım gelür. Bu ise celb-i [186] menfe'at için idâme-i mefsedetü müceb olacağı cihetle gayr-i câ'izdir zîrâ kâ'ideten def'-i mekâsid celb-i menâfi'den oluyor. "M. 30"

§ 158. Hissedârândan her biri diğerini ısrâr itmemek şartıyla kendi menfe'atine müte'allik mevâd ekseriyyet-i ârânın istihsâline hâcet olmaksızın kendi kendine icrâ idebilür.

Meselâ: Hissedârlardan biri sefinenin sigorta itdirilmesini diğer hissedâra teklîf idüb de anlar muvâffakat itmedikleri hâlde kendi hissesini sigorta itdireceği gibi böyle bir teklîfde bulunmaksızın dahi kendi hissesini hûd-be-hûd sigorta itdirebilir. Zîrâ: Herkes mülkünde âhir ısrâr itmemek şartıyla keyfe-mâ-yeşâ tasarruf ider.

İkinci Fasl

Kapudanların Sıfâtı—Hukûk ve Vezâ'îf-i 'Umûmiyyesi—Sefinenin Hareketinden Evvel Olan Hukûk ve Vezâ'îfî—Esnâ-yı Seferde Olan Hukûk ve Vezâ'îfî—Geminin Limana Vusûlünde Olan Hukûk ve Vezâ'îfî

Birinci Mebhas

Kapudanların Sıfâtı

§ 159. Kapudanlarda birkaç sıfat ictimâ' ider. [187]

1: Kapudan sefine sâhibinin yâ ecîr veyâ şerîkidir. Mebhas-ı mahsûsunda tafsîl ve îzâh olunacağı vecihle kapudan ücretli mi yoksa gemide veyâ menfe'atde şerîk olmak üzere mi her ne sûretle sâhib-i sefine ile akd-ı mukâvele itmiş ise ikisi beyninde olan mu'âmele ana tevfiîk idilür.

2: Kapudan sefine sahibinin ister ecîr ister ise şerîki olsun her iki hâlde dahi sâhib-i sefinenin ve bir ber-vecheye kadar eshâb-ı hamûlünün vekîlidir.

Binâ'en'aleyh kapudan ile eşhâs-ı sâlise beyninde vukû'bulacak mu'âmelâtdan dolayı kapudan sâhib-i sefinenin ve ba'zen eshâb-ı hamûlenin vekîli tanılır. Ve sefine ve hamûle sâhibleri müvekkil sıfatıyla mes'ûl olur.

3: Kapudan gemide istihdâm olunanların kâffesinin re'isi ve âmiridir.

4: Kapudan geminin esnâ-yı seyr ü seferinde bir dereceye kadar limanda bulunduğu sırada gemide mevcûd olan gemi me'mûr ve tâ'ifesi ile yolcuların kâffesine karşı bir sıfat-ı resmiyyeyi hâ'izdir.

Çünkü insanların cem'iyet hâlinde bulunmaları tabî'yyetleri iktizâsından olduğu gibi bir mahallde yalnız iki kişi bulunsa bile hüsn-ü [188] imtizâclarının muhâfaza ve takrîri ve ihtiyâclarının def'î için bir kuvve-i 'âdaleye etbâ'ileri lüzûmı derkârdır.

Küre-i arzda görülen mahkemeler, hâkimler vesâ'ir mü'essesât-ı medeniyeye insanların mesâlih-i 'umûmiyye ve husûsiyyelerini fasl ve rû'yet ile kuvvâ-i cismâniyye ve rûhâniyyelerinin tevessü'î ve ahlâk-ı zemînenin men'-i âsârı esbâbını tehiyye ve ihzâr için te'sîs ve teşkîl olunmuştur.

İnsanlar sefinede bulunmağla şu ihtiyâcdan vâreste olamayacaklarından ve her ne kadar mensûb olduğu devletin karasularında bulunan sefâyın ora hükûmetinin taht-ı nezâret ve idâresinde bulunur ise de “K 2 § 80” inci fıkırdaki beyân kılındığı vecihle ecnebî bir devletin karasularında bulunan sefâyın oranın asâyişini ihlâl itmedikçe müdâhale olunamayacağı gibi açık denizlerde

bulunan sefâyin mensûb oldukları devletin kavânîn ve nizâmâtı ahkâmına tamâmen tâbi' olduklarından sefâyinde intizâm ve asâyîşin muhâfazası ve lede'l-îcâb ba'zı mu'âmelât-ı resmiyyenin icrâsı için kânûnen kapudanalara me'zûniyyet virilmiştir.

§ 160. Kapudanların hâ'iz oldukları sıfat iktizâsınca kendülerinin birinci kitâbın birinci bâbının ikinci faslında tafsîl ve îzâh olunduğı vecihle ehliyyet-i kânûniyye-i ticâriyyeyi **[189]**

Hâ'iz olmaları lâzım geleceğı gibi Teb'a-i Devlet-i 'Aliyyeden olmaları dahi îcâb ider.

4 üncü cild-i Düstûrun 354 üncü sahîfesinde münderic fi 10 Rebîü'l-Evvel sene 1290 târîhli tezkere-i 'aliyyede Devlet-i 'Aliyye Sancâğı altında seyr ü hareket iden sefâyinde istihdâm olunan ecnebî kapudan ve tâ'ifeleri Devlet-i 'Aliyye teb'asından ma'dûd olub haklarında ol vecihle mu'âmele olunmak ve binâberîn muhâkim Devlet-i 'Aliyyede muhâkeme idilmek iktizâ ideceğı misillû mahkûm olacakları zarar ve ziyânda dahi kendülerini istihdâm iden kumpanyanın mes'ûl olacağı beyân kılınmıştır.

Vâkı'â kapudanların ef'âl ve harekâtından sâhib-i sefinenin veyâ şirketin mâlen mes'ûl olacağı madde-i kânûniyye ahkâmından olmağıla kapudanın teb'a-i ecnebiyyeden olması sebebiyle şu mes'ûliyyet zâ'il olamaz ise de hukûk-ı düvel kavâ'id ahkâmınca teb'a-i ecnebiyyenin mücerred 'Osmânî Sefâyinde istihdâm olmaları vesîlesiyle haklarında Teb'a-i Devlet-i 'Aliyye misillû mu'âme olunabilmesi için mensûb oldukları devletin muvâffakatı îcâb idüb istihsâl muvâffakat idilmedikce tezkere-i mezbûre mûcibince mu'âmele olunması şikâyeti mûceb olacağından kapudanlar ile tâ'ifenin Teb'a-i Devlet-i 'Aliyyeden intihâb lüzûmı derkârdır.

Hattı Şehbenderler Ta'lîmâtında Memâlik-i Ecnebiyyede mübâya'a veyâ inşâ olunan 'Osmânî bir **[190]** sefinenin kumandası mümkün olduğı hâlde bir 'Osmânî kapudanına ve 'Osmânî kapudanı bulunamaz ise tâ'ifenin ekserîsi tarafından söylenilen lisâna âşînâ bir ecnebîye tevdi' olunması ve tâ'ifenin mümkün mertebe Teb'a-i Devlet-i 'Aliyyeden intihâb idilmesi lâzım geleceğı muharrerdir.

İkinci Mebhas

Kapudanların Hukûk ve Vezâ'if-i 'Umûmiyyesi

§ 161. Süvâr olduğı sefinenin kumandası 'uhdesinde muhavvil olan her kapudan esnâ-yı me'mûriyyetinde eylediğı hatâların en hafiflerinden dolayı dahi mes'ûl ve zarar ve ziyânın tazmînine mecbûrdur.

Merâkib-i sagîre ru'esâsı dahi böyledir “TB 35” zîrâ: Merâkib-i Bahriyyenin idâresi kapudan ve re'îslere müfevviz olmağla kapudan ve re'îsler kemâl-i teyakkuz ve intibâh ile sefineyi idâreye me'mûr olub bu bâbda vukû'bulacak kusûr ve hatâlarından mes'ûl ve tevellüd idecek zarar ve ziyânı zâmin olurlar.

§ 162. Her kapudan naklini der'-uhde eylediği emti'a ve eşyânın [191] zâyî' veyâ telef olmasından veyâ bozulmasından veyâhûd vaktiyle mahall-i maksûda îsâl idilememesinden mes'ûl olur. “TB 46”

Sefine ru'esâsı dahi böyledir.

Fakat zîrde sırası geldikce beyân ve îzâh olunacağı vecihle emti'a ve eşyâ-yı mezkûrenin telef veyâ zâyî' olması veyâ bozulması fevka'l-âde bir sebebden veyâ cinsi îcâbından nâşî olmamalı ve vaktiyle mahall-i maksûda îsâl idilememesi mucer sefine veyâ kapudanın hatâ veyâ tekâsülünden neş'et itmeli “TB 117”

Bir de mesmû' olamayan da'vâlar hakkındaki fasılda îzâh olunacağı vecihle mutazarrır olan kimse kânûn dâ'iresinde protesto itmeli.

§ 163. Gemi tâ'ifesinin tedârîki vesâ'ir bi'l-cümle mellâhanın intihâb ve nasbi ile ma'âş ve ücretlerinin ta'yîni husûsları kapudanın iktizâ-yı me'mûriyyetindendir. “TB 37” Bu sûret ânifen beyân kılınan vezâ'ife mukâbil kapudana virilmiş bir hakdır. Re'isler dahi bu hakkı hâ'izdir çünkü kapudan mâdâm ki süvâr olduğu sefinenin harekâtından ve tahmîl olunan emti'a ve eşyânın emr-i muhâfazasından dolayı mes'ûl oluyor. Vezâ'if mertebe-i mezkûrenin hüsn-ü îfâsı için kendüsüne iştirâk ve mu'âvenet idecek tâ'ife ve sâ'ir mellâhların emr-i intihâb ve nasbı ve ma'âş ve ücretlerinin ta'yîni husûslarına dahi hakkı olmak lâzım gelür. [192]

Kapudan tâ'ifeleri nasb ve 'azle muktedir olamaz ise tâ'ifelerin kendüsüne derece-i itâ'atlerine binâ'en'aleyh kapudanın dahi vazîfesini hüsn-ü îfâyâ hâlel târî olur.

Ma'mâfih sefine sâhibleri istihdâm olunacak tâ'ifenin meselâ ma'âş veyâhûd menâfî'den bir hisse i'tâsı gibi şerâ'it isticârını evvelce kapudana ta'yîn ve beyân eyleyebilecekleri gibi kapudan sefine sâhibinin bulunduğu mahallde tâ'ife intihâb ve nasb itmek istediği hâlde sâhib-i sefinenin re'yini istihsâle mecbûrdur.

Fakat bir kimsenin tâ'ifelîge alınub alınmaması veyâ alındıktan sonra gemiciliğe müte'allik husûsâtta bi'l-farz dümencilikte mi yoksa çımacılıkta mı istihdâm olunmalıdır burası hakkında sefine sâhibi ile kapudan beyinde ihtilâf-ı ârâ vukû'bulur ise kapudanın re'yi mürecceh olmak lâzım gelür.

Vâkı'â kapudan sâhib-i sefînenin me'mûrî olmasına nazaran anın emrine i'tâ'at itmesi lâzım gelür gibi ise de “Gemisin kurtaran kapudandır” meselinden dahi anlaşılacağı vecihle sefine ve yolcularının ve emti'a ve eşyânın selâmeti emrinde kapudan ve tâ'ifenin himmetlerinin dahil olduğundan bu bâbda kapudanın re'yi menâfi'-i 'umûmiyyeye müte'allik olub sâhib-i sefînenin re'yi menfe'at-ı husûsiyyesini muhâfaza şâ'ibesinden kurtulamaz “zarar-ı 'âmmı def” [193] içün zarar-ı hâss ihtiyâr olunur “M 26” kâ'idesine tevfikân sâhib-i sefînenin menfe'ati menâfi'-i 'umûmiyyeye fedâ idilüb kapudanın re'yi tercîh kılınmak icâb ider.

Mâ'mâfih sâhib-i sefine kendi re'yine muvâffakat itmediğinden dolayı kapudanı 'azl ile yerine başkasını ta'yîn idebilür.

§ 164. Her kapudan “gemi jurnâli ve liberto” ta'bîr olunan defterleri tutmağa mecbûrdur. Merâkib-i Sagîrede bu yolda defterler tutmağa ihtiyâc yokdur.

Gemi Jurnâli: Yevmiyye Defteri olub birinci kitâbın birinci bâbının üçüncü faslında Yevmiyye Defterlerinin sûret-i tanzîmi hakkında tafsîlen beyân kılınan şerâ'ite tevfikân tanzîm ve tasdik ve her sene tebdîl ve tecdîd itdirilmesi lâzım gelür.

İş bu Yevmiyye Defterine:

- 1: Havâ ve rüzgârların ahvâl-i yevmiyyesi
- 2: Geminin beher gün ilerü gitmek ve gecikmek üzere vâki' olan hareketi
- 3: Geminin her gün bulunduğı derece-i tûl ve 'arzı.
- 4: Gemiye ve hamûlesine vukû'bulan zarar ve ziyân ile bunların sebepleri
- 5: Kazâ'en vukû'bulan telefât ile kat' veyâ terk olunan şeylerin mümkün mertebe taksîri? [194]
- 6: Geminin döndüğü tarîk ile tav'an veyâ kerhen ol tarîkden şaşmasının sebepleri
- 7: Gemi tâ'ifesinin zâbitânı ve ru'esâsı ile berâber kapudan tarafından meclise ittihâz olunan tedâbîr ve karârlar
- 8: Gemi tâ'ifesinin zabitan ve neferâtından herhangiisine izin virilmiş ise anların isimleri ile izin virilmesinin sebepleri
- 9: Geminin emvâl-i mahmûlesinin îrâd ve masrafları

Velhâsıl gemi veyâ hamûlesine dâ'ir olub bir muhâsebe-i irâ'esini veyâ bir güne iddi'â ve münâzi'yi lâzımdır “TB 38”

Defter-i mezbûr mûndericâtı kapudanın yoluyla îfâ-yı vazîfe idûb itmediğine ve gemide vukû'bulan ahvâl ve kavâ'ide Yevmiyye Defterleri misillû delîl olabileceği gibi sefine-i harbiyye tarafından bi'l-îcâb mu'âyene idildikde iş bu defterde muharrer olacağı vecihle sefinenin mahall-i kıyâmından i'tibâren beher zevâlde istihrâc olunan “ ? sefine” ile esen rüzgârın ve kat' olunan mîllerin ve zâviye-i rüzgârın harîtaya tatbîk olunmasıyla hakikat-i hâl anlaşılacağından defterlerin muntazam tutulmasının ve cihetle dahi fâ'idesi derkârdır.

165. Liberto: İstikrâzât-ı bahriyyenin sebt ve kaydına [195]

Mahsûs bir küçük defter olup bunun dahi Yevmiyye Defterlerinin şerâ'it-i tanzîmine tevfikân tanzîmi lâzım gelür. “TB 39”

Liberto: İtalyanca olup “cüz'üden” dimekdir

Üçüncü Mebhas

Kapudanların Sefinenin Hareketinden Evvel Olan Hukûk ve Vezâ'ifi

§ 166. Ticâret-i Bahriyye Kânûnunun 10 Zilhice sene 1292 ve 26 Kânûn-u Evvel sene 1291 târîhinde ta'dîlen tanzîm idilen 40 ıncı mâddesinin fıkra-i evvelsi ahkâmınca her kapudan emti'a ve eşyâ tahmîlinden evvel sefinenin seyr ü sefer idebilecek bir hâlde bulunub bulunmadığı ve lâzım gelen mühimmâtı hâzır olup olmadığı bilinmek içün Liman Re'îsine ve olmayan yerlerde Meclis-i Beldeye ve diyâr-ı ecnebîde Devlet-i 'Aliyye Şehbenderine bi'l-mürâca'a oradan mahsûsen ta'yîn kılınacak ehl-i hibre ma'rifetiyle gemisini keşf ve mu'âyene itdirmeğe mecbûrdur.

Ber-vech-i muharrer ta'yîn kılınan ehl-i hibre sefinenin icrâ ideceği seferlerin mesâfe ve ehemmiyyetine göre kâbiliyyeti hâ'iz ve o sefer içün lâzım olan takım ve âlât ve edevâtı ve kömür ve kumanya gibi [196] gerek sefineye ve gerek tâ'ifeye muktezî mühimmâtı hâvî olup olmadığını keşf ve mu'âyene ile tebeyyün idecek hâli müş'ir bir kıt'a takrîr bi't-tanzîm kendülerine intihâb ve ta'yîn iden Liman Re'îsine veyâ Meclis-i Beldeye veyâ Şehbendere i'tâ itmeleri ve oradan dahi bir sûret-i musaddıkasının kapudana virilmesi lâzım gelür.

Sefinenin bu vechile keşf ve mu'âyene itdirilmesinden iki fâ'ide hâsıl olur. Birisi sefinenin seyr ü sefere kâbil ve mühimmâtı mükemmel olmadığı hâlde islâh ve ikmâl idilmedikce Mürûr Tezkeresi virilmeyüb seferden men' idiyor ve bu sûretle 'umûmun ve husûsuyla mahmillerin menâfi'î muhâfaza idilür. Diğerî geminin seyr ü sefere kâbil ve mühimmâtı mükemmel olduğu anlaşıldıkda ol bâbda tanzîm idilen takrîr sûreti bilâhare kapudan 'aleyhinde ikâme olunacak da'vâya karşı sened olarak ibrâz olunabilür. Bu sebebe mebnî kapudanları gemilerini keşf ve

mu'âyene itdirmeğe mecbûr itmek için 40 ıncı mâtde-i kânûniyyenin bir fıkrasında [Mahmiller sefinenin keşf ve mu'âyesinden sarf-ı nazar itseler bile kapudan mârru'z-zıkr keşf mazbatasını "takrîrini" ibrâz itmedikce Mürûr Tezkeresini istihsâl idemeyecektir.] denilmiştir. Şurasını ihtâr idelim ki: geminin son gideceği limana kadar sarf ve istihlâkine lüzûm olan kömür ve kumanya gibi şeylerin tamâmen istihzârı îcâb itmeyüb bunlar geminin esnâ-yı [197] râhda uğrayacağı iskeleden hangisinde bulunur ise oraya kadar kifâyet idecek mikdârın mevcûd olması te'mîn-i maksad için kâfidir.

Tafsîlât-ı mebsûtadan müstebân olacağı vecihle sefâynin keşf ve mu'âyene itdirilmesi hem mahmiller hem de eshâb-ı sefâyn ve kapudanlar haklarında fâ'ideli olduğu ve keşf ve mu'âyesesi ile icrâ-yı seyr ü sefere kâbiliyyeti ve mühimmâtının mükemmeliyyeti tebeyyün itmedikce sefâyine Mürûr Tezkeresi virilmemesi hükm-ü kânûn muktezâsından bulunduğu hâlde kapudanlarca keşf ve mu'âyene husûsuna i'tinâ idilmemekde ve bundan dolayı kendüleri mutazarrır olmaktadır.

‘Acabâ bunun sebebi nedir?

Ticâret-i Bahriyye Kânûnı ile me'hazı olan kânûnlar vapurların şimdiki gibi tekessür itmediği ve saçdan yapılmadığı bir zamânda tanzîm idilmiş olduğundan mündericâtı ahşâb yelken sefâynin sûret-i seyr ü hareketine muvâffak olub fi'l-hakîka keşf ve mu'âyene idilen bir ahşâb yelken sefinesi seferini icrâ ve ikmâl idinceye kadar haylice zamân geçeceğinden ikinci bir seferin icrâsı için keşf ve mu'âyesine ihtiyâc hâsıl olacağı derkârdır.

Vapurlar ise esfâr-ı medîde müstesnâ olmak üzere seferlerini âz bir zamân zarfında icrâ ve ikmâl ideceklerinden her seferin [198] icrâsı için sefinenin mu'âyene itdirilmesi lüzûmsuz tekellüfâtı ve postalarını icrâda te'ehhürâtı müceb olduğundan keşf ve mu'âyene husûsı nâdiren icrâ kalınur mevâdd hükmüne geçmiştir. ‘Ale'l-husûs Boğaziçi vapurları gibi günde birkaç def'a seyr ü sefer idüb münhasıran yolcu taşıyan vapurların ne zamân keşf ve mu'âyene itdirileceğine dâ'ir kânûn ticâretde sarâhat bulmaması dahi esbâb-ı mebsûtadan nâşîdir.

Tagyîr-i zamân ile tegayyür-ü ahkâmın kâbil inkâr olmadığı bu bâbda dahi sâbit olarak İdâre-i Mahsûsa vapurlarının lüzûm göründükce ve Şirket-i Hayriyye vapurlarının dahi senede bir def'ada bir Hey'et-i Mahsûsa ma'rifetiyle keşf ve mu'âyesesi ve mahsûsî müfettişler ma'rifetiyle mütemâdiyen teftîş itdirilmesi öteden berü usûl-ü ittihâz idildiği gibi Şirket-i Hayriyyenin şartnâmesine buna dâ'ir kuyûd-u lâzime dahi derc edilmiştir.

§ 167. Sefâyin-i Ticâriyye sâlifü'z-zikr 40 ıncı mâdde-i kânûniyyenin son fıkrasında ve Usûl-ü Muhâkemât-ı Hukûkiyye Kânûnunun 63 üncü mâddesinde beyân kılındığı vecihle hukûka müte'allik husûsât için dahi keşf ve mu'âyene itdirilür.

Ya'nî münâze'un fih olan bir sefine veyâ müteferri'âtının keşf ve mu'âyenesiyle ehl-i hibre ve vukûfdan ma'lûmât alınmasına mahkemece lüzûm görülür veyâhûd tarafeynden biri istid'â ider ise [199] ol vecihle ve tarefeyn veyâhûd vekîlleri hâzır oldukları hâlde keşf ve mu'âyene eylemek üzere mahkemenin bir kıt'a karârnameesi ile a'zâsından biri nâ'ib ta'yîn olunur.

İş bu karârnamede ehl-i hibre ve vukûfun kimler olacağı ve icrâ olunacak keşf ve tahkîkâtında i'bâret olduğu ve mahall ve vakt-i ictimâ' keyfiyyâtı bi't-tahrîr nâ'ibe ve bir kıt'a sûreti tarafeyne i'tâ olunur.

Karârname mücibince mahallinde keşf ve mu'âyene olacak hâl ve keyfiyyet olunacak ma'lûmât üzerine nâ'ib tarafından derhâl bir kıt'a takrîr tanzîm ve kendüsüyle ehl-i hibre ve vukûf cânibinden imzâ ve tahtîm olunarak bir kıt'a sûreti tarafeyne virildikten sonra mahkemeye i'tâ ve anın üzerine tarafeyn celb idilerek muhâkemeleri ikmâl idilür.

Bu iki nev' keşf ve mu'âyene beyninde esâsen şu fark vardır ki birincisi selâmet-i 'umûmiyye ve intizâm-ı 'âmmeyi te'mîn ve muhâfaza maksadına müstenid ve idâreye müte'allik husûsâtdan olmasına mebnî Liman Re'îsi veyâ Meclis-i Belde veyâhûd Şehbender tarafından ta'yîn kılınacak ehl-i hibre ma'rifetiyle icrâ idilür.

İkincisi hukûka müte'allik bir işden dolayı keşf ve mu'âyene itdirildiğinden ehl-i hibre dahi zât-ı maslahatı ru'yet iden mahkeme tarafından ta'yîn idilür. [200]

Ma'mâfih Liman Me'mûrları hukûka müte'allik ba'zı husûsâtı rü'yete me'zûn olduklarından ve Şehbenderler dahi bu salâhiyyeti hâ'iz bulunduklarından anlar cânibinden dahi gerek re'sen ve gerek tarefeynin talebi üzerine sefâyin bu ikincisi sûretle keşf ve mu'âyene itdirilebilir.

§ 168. Kapudanlar ikinci mebhasda zikr olunan Yevmiyye Defteri ve Liberto ve keşif takrîrinden başka sefinde dahâ bir tâkım evrâk bulundurmağa mecbûrdur ki anlara evrâk-ı mürûriyye ta'bîr olunub müfredâtı ber-vech-i zîr beyân kılınur:

1: Sefine kimin mâlî olduğunu müş'ir sened-i bahrîsi veyâhûd bir musaddik sûreti.

2: Sancâk Berâtını ya'nî Devlet-i 'Aliyye Sancâğı altında olduğunu mübeyyen berâtı.

Kânûnun üçüncü mâddesinde beyân kılınub bâlâde şerh ve tefsîl olunduğu vecihle sefâyin Liman Da'ireleri ma'rifetiyle fûrûht olunacağından sefinenin fûrûht olunduğunu ve Devlet-i 'Aliyyenin Sancâğı altında bulunduğunu müş'ir resmen virilen senede "Sened-i Bahrî" itlâk olunur.

İş bu sened Tuğrâ-yı Garrâ-yı Hümâyûn ile müveşşeh olduğundan buna kânûnen Sancâk Berâtı denilür.

Şu hâlde Sened-i Bahrî ile Sancâk Berâtı bir şey [201] demek olduğu hâlde ayrı ayrı zikr olunması Fransa Kânûnı ahkâmınca sefinenin sened-i ‘âdî ile satılması câ’iz ve bu hâlde başkaca Sened-i Bahrî i’tâsı lâzım olmasıyla kânûnen aslında başka başka zikr olunmasından neş’et itmiştir.

Sened-i Bahrînin iki fâ’idesi vardır: Biri sefine Devlet-i ‘Aliyye Tabi’iyyetinde bulunduğunu ve sâhiblerini mübeyyendir. Diğeri: Sefâyin-i Ticâriyyenin süfûn-ü harbiyye tarafından mu’âyenesi lâzım geldik de hânki devlete mensûb olduğu müstebân olur.

Sened-i Bahrînin bir sûreti “3” rakımıyla zeyl kitâbda derc olundu.

3: Tâ’ife Defterîni.

Ya’nî 6 ıncı maddenin 4 üncü fıkrasında beyân kılınan defter dımeğdir ki kapudanların kânûnen tutmağa mecbûr oldukları defterlerindendir.

4: Tahmîliyye Senedi ile Nevl Mukâvelenâmesi

Nevl Mukâvelenâmesi kânûnun 6 ıncı ve Tahmîliyye Senedi 7 inci faslında zikr olunmuş olduğundan mahallerinde ta’rîf ve îzâh idileceğdir. Yalnız şurası beyân olunur ki eğer sâhib-i sefine kendi gemisi ile kendi eşyâsını nakl ideyor ise bi’t-tabî Tahmîliyye Senedi ve Nevl Kontratosı tazmînine ve bunların [202] birer nüshasının gemide bulundurulmasına hâcet kalmaz. “ Bunlara dâ’ir ba’zı numûneler “4” rakamıyla tezyîl olundu”

5: Manifesto ta’bîr olunan Hamûle Kâ’imesi.

Bilâd-ı Ecnebiyyeden Sevâhil-i ‘Osmâniyyeye gelen sefâyin kapudanlarının manifestolarını hareket itdikleri iskelede Devlet-i ‘Aliyye Şehbenderi var ise anâ vize itdirmeleri âhîren usûl-ü ittihâz idilmiştir. Manifesto numûnesi “5” rakamıyla müzeyyeldir.

6: Sefîne hamûlesi içün virilmesi lâzım gelen rûsûmâtın îfâ olunduğunu mübeyyen Gümrük Tezkeresini veyâhûd hamûlesinin götürülmesi şart olunan iskeleden başka bir iskeleye nakl olunmayacağına dâ’ir kefâlet virildiğini müş’ir ‘ilm ü haberini.

1878 târîh-i milâdiyesinde akd olunan Ticâret Mu’âhedeleri ahkâmınca mahsûlât ve ma’mûlât-ı dâhiliyyeden olan emti’a ve eşyânın Memâlik-i Şâhânenin bir iskelesinden diğeri iskelesine hîn-i naklinde Dâhiliyye Resm-i Gümrük’i nâmıyla yüzde sekiz ve bunların İrandan mâ-adâ memâlik-i ecnebiyyeye hîn-i ihrâcında İhrâcât Resm-i Gümrük’i nâmıyla yüzde bir Memâlik-i İraniyyeye ihrâc olunanlardan yüzde on iki Resm-i Gümrük alınur.

Dâhilî Resm-i Gümrük'i ile İhrâcât Resm-i Gümrük'i beyninde ber-vech-i muharrer olan farka mebnî memâlik-i ecnebiyyeye götürülmek üzere bir sefîneye tahmîl ve ol vecihle Resm-i Gümrük'i îfâ olunan emti'a [203] ve eşyânın Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhânedan bir iskeleye ihrâc idilerek bu vecihle hîle vukû'na meydân virilmemek için memâlik-i ecnebiyyeye ihrâc olunacak emti'a ve eşyâ Resm-i Gümrük'i hakkında ba'zı usûl ve kavâ'idi hâvî bir nizâmname yapılmıştır.

Bu nizâmnamede mahsûlât ve ma'mûlât-ı dâhiliyyeden olan emti'a ve eşyâ yâ sefîneye tahmîl olunduğı mahalliden doğrıca veyâhûd Memâlik-i Şâhânedan diğeri bir iskelede diğeri bir sefîneye aktarma idilerek memâlik-i ecnebiyyeye irsâl olunacağına göre başka başka ahkâm vaz' olunmuştur.

Meselâ Der-sa'âdetden Marsilyaya gönderilmek üzere bir sefîneye tahmîl olunan emti'a ve eşyâ-yı dâhiliyye ya mezkûr sefîne ile doğrıdan doğrıya veyâhûd bi'l-farz İzmirde diğeri bir sefîneye aktarma idilerek irsâl kılınur.

Eğer mezkûr emti'a ve eşyâ Der-sa'âdetde tahmîl olunan sefîne ile doğrıdan doğrıca Marsilyaya gönderilür ise yalnız İhrâcât Resm-i Gümrüğü olan yüzde bir resm virilerek Gümrük Tezkeresi alınur bu hâlde 'ilm ü habere hâcet yoktur.

Fakat Der-sa'âdetde sefîneye tahmîl olunan emti'a ve eşyâ-yı dâhiliyye Memâlik-i Şâhânedan diğeri bir iskelede bi'l-farz İzmirde başka sefîneye nakl idildikten sonra Marsilyaya gönderilecek olur ise mürsel olan kimse zîrde beyân kılınacak 'ilmü [204] haberi altı ay zarfında i'âde ve ibrâz ile mezkûr emti'a ve eşyânın İzmirde sarf olunmayub Marsilyay gönderildiğini isbât iderek fazla virdiğı Resm-i Gümrüğü istirdâd itmek ve iş bu müddet zarfında mezbûr 'ilm ü haberi i'âde ve ibrâz idemez ise emti'a ve eşyâ-yı mezkûreye İzmirde sarf ve istihlâk olunmuş nazarıyla bakılmak üzere yüzde bir bir İhrâcât Resm-i Gümrüğünden mâ-adâ Sarfıyyât-ı Dâhiliyye resmine bâliğ olmak üzere yüzde yedi resm dahâ dipozito itmek lâzım gelür.

Mürsel yüzde yedi mikdârı bir akçeyi dipozito itmek istemez ise de emti'a ve eşyâ-yı mersûlenin altı ay zarfında Marsilyaya gönderildiğini ber-vech-i muharrer isbât idemediğı hâlde resm-i mezbûrî fâ'iz ile berâber tesviye ideceğine dâ'ir sened i'tâsı dahi câ'izdir. Şu kadar ki kendüsi gümrük ma'rûfı ya'nî mu'temedi değil ise gümrükce şâyân-ı kabûl bir tâcirî kefil olarak irâ'eye mecbûr olur.

Resm-i mezbûr dipozito idildikten veyâhûd sened virildikten sonra Gümrük İdâresinden mürsele beyân-ı keyfiyyeti mutazammın bir 'ilm ü haber verilür. İş bu 'ilm ü haber 41 inci mâtde-i kânûniyye ahkâmınca kapudanın nezdinde bulunarak emti'a ve eşyâ-yı mahmûlenin

İzmire îsâliyle aktarma idilmesi için İzmir Gümrük İdâresine bi'l-irâ'e emti'a ve eşyâ-yı mezkûrenin olvecihle diğer sefîneye [205] aktarma idilerek Marsilyaya gönderildiğini zahrine işâret ve tasdîk itdirdikten sonra Der-sa'âdetde mürsele gönderilmek üzere İzmirde bulunan adamına virmesi veyâhûd posta ile göndermesi îcâb ider.

İş bu 'ilm ü haber târîh-i tanzîminden i'tibâren altı ay zarfında ber-vech-i muharrer İzmir Gümrüğünden tasdîk idilmiş olduğu hâlde Der-sa'âdet Gümrüğüne ibrâz olundukda dipozito idilmiş olan akçe veyâhûd virilmiş bulunan sened sâhibine i'âde kılınur. Ve eğer kefil gösterilmiş ise kefâleti fekk idilür.

7: İzn-i sefîne emr-i 'âlîsi.

Bundan maksad sefinenin seyr ü sefere ruhsatı mutazammın varaka-i resmiyye dimek olub Liman İdârelerinden virilen Mürûr Tezkeresi bunun yerine kâ'im olmaktadır.

8: Ticâret-i Bahriyye Kânûnunun bir nüshâsı

Kânûnun bir nüshâsının gemide bulundurulmasından maksad seyr ü sefer esnâsında bi'l-mutâla'a ahkâm-ı münderecesine tevfi'k mu'âmele idilebilmesidir.

Sefîneye müte'allik ahkâmı hâvî olan nizâmât-ı sâ'ireden [206] dahi birer nüsha bulundurulmasının müceb-i fevâ'id olacağı derkârdır.

1: Mes'ele: Şehbenderler Ta'lîmâtı ahkâmınca bilâd-ı ecnebiyyede sancâk berâtı ve izn-i sefîne emr-i 'âlîsi istihsâli mümkün olamayacağından ve bunların Merkez-i Saltanat-ı Seniyyeden celbi dahi vakte muhtâc olacağından kapudan orada bulunan ve eğer yoğisa karîb olan Devlet-i 'Aliyye Şehbenderinden bir kıt'a Mürûr Tezkeresini alır ve evrâk-ı sâ'ireyi dahi istihzâr ider. Şu kadar ki iş bu tezkeresinin hükmî sefinenin ilk vâsıl olacağı 'Osmânlı Limanına kadar mu'teber olub sefîne bir 'Osmânlı Limanına vâsıl oldukda kânûnen lâzım olan evrâk ile mübâdelesi iktizâ ider.

2: Mes'ele: Bir ecnebî limanına giden bir 'Osmânlı sefînesi kapudanı esnâ-yı râhda evrâk-ı mürûriyyeyi zâyî' eylediğini orada mukîm Devlet-i 'Aliyye Şehbenderine ifâde etdik de Şehbender kapudanın şu ifâdesi muvâza'a olmadığından mutma'in olduğu takdîrde zâyî' olan sened-i bahrîde sefinenin hakk-ı tasarrufunu nez' veyâhûd harc idebilen evrâka veyâ rehn-i kontoratolarına veyâhûd kilitlü istikrâz ve sâ'ireye dâ'ir hiçbir şart munderic olmaıdğı hakkında kapudana yemîn itdirdikten sonra hükmî sefinenin bir 'Osmânlı Limanına vusûlüne kadar mer'î olmak üzere bir kıt'a Mürûr Tezkeresi i'tâ ider. [207]

§ 169. Kapudanların vezâ'ifinden biri mahmillere Tahmîliyye Senedi i'tâsı olub senedât-ı tahmîliyye faslının hîn-i taksîrinde îzâh idilecektir. “TB 36”

§ 170. Emti'a ve eşyânın sûret-i muntazamada mazbût bir hâlde bulundırılması kapudanların cümle-i vezâ'ifindendir. “TB 247”

§ 171. Kapudanlar müstesnâ ba'zı ahvâlden mâ-'adâ emti'a ve eşyâ-yı mahmûleyi güverteye vaz' itdirmemek îcâb ider 44 üncü mâdde-i kânûniyyeden anlaşıldığına göre “seyâhat-ı sâhiliye-i kasîre” nâmıyla yakîn mahallere kadar âmed-şüd iden ufak sefine ve kayıklardan mâ-'adâ sefâyine tahmîl olunan emti'a ve eşyânın anbârlara vaz' itdirilmesi kapudanların cümle-i vezâ'ifindendir. Şâyed mahmillin tahrîren rızâsı istihsâl itmeksizin kapudan emti'a ve eşyâyı geminin güvertesine vaz' ider ise bunlara isâbet iden her nev' hasârâtıdan dolayı kendüsi mes'ûl olur.

Bunun sebebi ikidir: Birisi anbâr mevzû' emti'a ve eşyâ yalnız ahvâl-i bahriyyeden hasâr-dîde olabilir güvertede bulunan emti'a ve eşyâ ise yağmurdan ıslanmak, denize düşmek gibi esbâb-ı sâ'ireden dolayı dahi hasâr-dîde olabilir.

Sebebi diğeri: Hasârât-ı bahriyye faslının ve 'ale'l-husûs 263 üncü mâddenin hîn-i teşrîhinde îzâh idileceği vecihle [208] emti'a ve eşyâ-yı mahmûleden bir mikdârının denize ilkâsına lüzûm göründükde evvel emirde güvertede bulunanlar ilkâ idileceği gibi anbârda mevzû' emti'a ve eşyâdan denize ilkâ idilenlerin kıymeti gerek anbâra ve gerek güverteye vaz' idilüb kurtarılmış olan emti'a ve eşyâ-yı sâ'ire eshâbı tarafından garâmeten te'diyye idilmek lâzım geldiği hâlde güvertede bulunan emti'a ve eşyâdan denize atılan veyâ denize eşyâ atılmasından dolayı hasâr-dîde olanlar içün anbârda bulunan emti'a ve eşyâ sâhiblerine mürâca'at idilemeyüb fakat emti'a ve eşyâ-yı mezbûre sâhibinin tahrîren rızâsı olmaksızın güvertede birağılmış ise bu hâlde sâhibi kapudana mürâca'atla zarar ve ziyân-ı da'vî idebilir.

Esbâb-ı muharrerere mebnî kapudanın dahi sefinenin tahammülünden ziyâde yolcu ve emti'a ve eşyâ almamağa hakkı vardır. Şâyed alur ise vâki' olacak zarardan kendüsünün mes'ûl olması lâzım gelür.

§ 172. Vezâ'if-i Muharrer-i Mezbûrenin icrâsına ve bir de zîrde beyân kılınacağı vecihle sefinede kılağuz bulundırılmasına bir sebep-i mücbirin mâni' olduğunu isbât itmedikce bunların 'adem-i icrâsından dolayı gerek sefineye ve gerek hamûlesine vâki' olacak mazarrâtıdan dolayı kapudan mes'ûl olur. “TB 43,45” [209]

§ 173. Sefine sâhiblerinin veyâ vekîllerinin bulundukları mahalde ya'nî ikâmetgâh-ı dâ'imî veyâ muvakkatlarında kapudan rızâlarını istihsâl itmedikce sefinenin ta'mîrine ve yelken ve îp ve halat ve eşyâ-yı lâzime-i sâ'irenin iştirâsına ve geminin îcârına mübâşeret idemez. "TB 47"

Şâyed ider ise mukâvele-i mu'teber ve 30 uncu mâtde-i kânûniyye mûcibince sefine sâhibi kapudanının mukâvele ve ta'ahhüdâtını îfâya mecbûr olub fakat ba'de'l-îfâ kapudana müraca'at ider.

Kezâlik ta'mîri ve eşyâ-yı lâzîmenin mübâyâ'sı içün gemi üzerine dahi istikrâz idemez. Şâyed ider ise bundan dolayı 163 üncü mâtde-i kânûniyye hükmünce mu'atarazlara karşı yalnız kapudan mes'ûl olub gemi sâhibi mes'ûl olamaz.

Fakat sâhiblerinin rızâsıyla sefine îcâr olunub da bunlardan ba'zıları seferine hâzırlanması içün muhtâc olduğu mesârifden hisselerini virmekden imtinâ' eyledikleri hâlde hamûle sâhibleri vesâ'irenin 'alakası ta'alluk itmiş olduğu cihetle kapudan iş bu mesârifden hisselerini virmelerini Mukâvelât Muharrirliği ma'rifetiyle kendülerine resmen ihtâr ve teklîf itdikden yirmi dört sâ'at sonra Mahkeme-i Ticâretin ve bulunmadığı mahallerde Mevâdd-ı Ticâriyyeyi ru'yete mâmûr olan mahkemenin ruhsatı ile merkûmların hesâbına [210] olarak gemide olan hisseleri üzerine bir istikrâz-ı bahrî akd idebilir. "TB 48"

§ 174. Seyr ü sefer itmek üzere derûn-u sefinede olan veyâ sefineye gitmek üzere filikada bulunan kapudan ve tâ'ife edâ-yı deyn içün ahz ü girift olunamazlar meğer deyn-i mezkûr ol sefer içün vâki' olmuş ola bu hâlde dahi edâsına kefil irâ'e iderler ise yine ahz ü girift olunamazlar. "TB 44"

Dördüncü Mebhas

"Kapudanların Esnâ-yı Seferde Olan Hukûk ve Vezâ'ifi"

§ 175. Kapudanlar sefere başladıkları andan sâhil-i selâmete veyâ bir emîn limana muvâsâlât idinceye kadar sefine derûnunda bizzât bulunmağa mecbûrdurlar. "TB 42"

Binâ'en'aleyh bir geminin müte'addid kapudanları olduğu hâlde birinci kapudan geminin idâresini ikinci kapudana havâle iderek "Ben bu iskeleye çıkayım da falan iskelede yine gemiye geliyorum" diyemez şâyed çıkar ise mes'ûl olur. [211]

§ 176. Gerek kapudanın ve gerek tâ'ifeden hiçbirinin mukaddemâ duhûl itmedikleri bir limana ya da boğaz veyâhûd nehre girilmek icâb idüb de orada duhûle vâkıf kılağuzlar bulunduğu takdîrde geminin hesâbına olarak kapudan bir kılağuz istihdâmına mecbûrdur. “TB 42”

Bundan başka Süveyş Kanalı gibi ba'zı mahallere âmed-şüd idecek gemilerin birer kılağuz almaları Nizâmât-ı Mahsûsası ahkâmından olduğundan öyle yerlere girüb çıkacak gemi kapudanları oralara mükerreren gelüb gitmiş olsalar bile gemilerinde yine kılağuz olunmağla kapudan ve kumandayı terk itmeyüb kılağuzun irâ'e ideceği yolda ifâ-yı vazîfeye devâm ider.

§ 177. Sefînenin seyr ü seferi esnâsında ta'mîrine veyâhûd yelken ve îp ve halat ve takım ve kumanya ve eşyâ-yı sâ'irenin iştirâsına lüzûm görüldükde kapudan sefine ve hamûle sâhibleri tarafından her ne hâl ve zamânda olur ise olsun levâzım-ı mezkûrenin iştirâsına ve lede'l-icâb akçe istikrâzına salâhiyyeti hâ'iz ise ol vecihle hareket idebilür.

Böyle bir salâhiyyet-i mahsûsayı hâ'iz olmayub yalnız kânûnun kapudanlara virmiş olduğu salâhiyyet dâ'iresinde hareket itmesi [212] lâzım gelür ise 49 uncu mâtde-i kânûniyyeye nazaran ber-vech-i âtî mu'âmele itmek iktizâ ider.

Eğer sefine ve hamûle sâhiblerinin ikâmetgâhı geminin bulunduğu mahalle yakîn olur ve keyfiyyetin istîzânıyla alınacak cevâba kadar te'hîr-i mâtde idilmesinde mahzûr görülmez ise kapudan sefine ve hamûle sâhiblerinden istîzân-ı keyfiyyet iderek alacağı ruhsat üzerine zîrde beyân olunacak tarîkler ile veyâhûd iş'âr itdikleri suver-i sâ'ire ile akçe tedârik iderek icâbını icrâ eyler.

Lakin sefine ve hamûle sâhiblerinin ikâmetgâhları sefinenin bulunduğu mahalle ba'id olub da telgraf gibi vâsıtâ-i muhâberenin dahi fikdânıyla istîzân-ı keyfiyyet idilmesi müşekkil veyâ vakte muhtâc bulunur veyâhûd sefinenin bulunduğu mahall sefine ve hamûle sâhiblerinin ikâmetgâhlarına ister ba'id ister karîb olsun masraf-ı ihtiyârını müceb olan hâl sefinenin su alması gibi telgrafla muhâbere idecek kadar zamân te'hîri gayr-i kâbil veyâ küllî hasârı müceb olur ise bu iki hâlde kapudan [Mu'teberân-ı Tâ'ife] ya'nî tâ'ifenin ileri gelenleri ve ikinci kapudan ve çarhçı gibi zâbitleri var ise anlar ile bi'l-müzâkere geminin ta'mîrine veyâ ba'zı eşyâ iştirâsına şiddet-i lüzûm olub muhâbere idecek kadar zamân te'hîrinde mahzûr olduğunu musaddık bir kıt'a mazbata tanzîm ve dâhil-i meclis müzâkere olanlar ile birlikde [213] imzâ veyâ tahtîm eyledikten sonra Memâlik-i Mahrûsada ise Mahkeme-i Ticâriyyenin bu bulunmadığı mahallerde mevâdd-ı ticâriyyeyi ru'yet iden mahkemenin ve diyâr-ı ecnebiyyede ise Devlet-i 'Aliyye Şehbenderinin ve bulunmadığı yerlerde bu misillû şeyleri ru'yet iden me'mûr ve muhâkemin ruhsatı ile sefine ve müteferri'âtı ve icâb itdiği takdîre hamûlesi üzerine

istikrâz-ı bahrî akd idebilir. Zîrâ hükkâmın vilâyet-i âmmesi olduğundan hükkâmın izni sefine ve hamûle sâhiblerinin izni makâmına kâ'im olur.

İstikrâz-ı bahrî mukâvelesinin ta'rîf ve îzâhı esnâsında tafsîlen beyân kılınacağı vecihle istikrâz-ı bahrî sefine veyâ hamûlesi veyâhûd bunların ikisi üzerine akd olunur.

Şerh ve îzâh idilmekde bulunan 49 uncu mâdde ahkâmınca ahvâl-i mebhûsadan dolayı akdine lüzûm görinen istikrâz-ı bahrînin evvel emirde sefine ve teferru'âtı karşuluk tutularak tedâriğine çalışılıb mümkün olamadığı hâlde hamûlenin dahi karşuluk tutulması lâzım gelür. Sefine ve teferru'âtı karşuluk ittihâz olunmaksızın hamûle üzerine istikrâz-ı bahrî akdinden kapudanlar memnû'dur.

Çünkü istikrâz akdini müceb olan mesârif-i sefineye râci'dir. Ve sâhib-i sefine veyâ vekîli olan kapudan hamûleyi ücret-i mu'âyene mukâbilinde bir mahallden diğer mahalle nakli müte'ahhiddir. [214]

Bu takdîrce hamûlenin karşuluk tutulamaması lâzım gelür iken sefine ve müteferri'âtı üzerine istikrâz akdî kâbil olamayub da sefine ta'mîr idilemediği veyâ eşyâ-yı lâzıme alınamadığı hâlde hâsıl olacak mazarratdan hamûle sâhibleri de mutazarrır olacaklarından bunun def'î için hamûlenin dahi karşuluk tutulmasına kânûnen müsâ'ade olmuşdur ya'nî ehven-i şerrîn ihtiyâr olunmuşdur.

Lüzûmı olan akçenin tamamı veyâ bir kısmı istikrâz-ı bahrî tarîkiyle tedârik idilemediği hâlde kapudan hamûleden münâsib mikdârını 'âdiyen terhîn iderek bu sûretle akçe istikrâz ider. Ya'nî istikrâz-ı bahrî sûretiyle akçe tedâriği kâbil olamadığı hâlde lüzûmı mikdâr-ı akçeyi tamâmen ve eğer mikdârı ol vecihle tedârik idilmiş ise üst tarafı hamûleden mikdâr-ı münâsibini terhîn iderek tedârik ile melhûz olan mazarratı def' ider.

Kapudan terhîn emvâl sûretiyle dahi akçe tedârik idemez ise nâçâr hamûleden bir mikdârını bi'l-müzâyede sâtub bedeliyle işi görür.

Kapudanlar sefineyi rehn-i 'âdî sûretiyle terhîn veyâ fûrûht idemez. Terhîn itse sefinenin olduğu mahallde tevakkufî satsa müşterîye teslimi iktizâ ider.

Kezalik sandal ve halat gibi müteferri'âtını dahi terhîn veyâ [215] fûrûht idemez. İdebilse bunların mürtehin veyâ müşterîye teslimi iktizâ ider.

Akçe tedâriği geminin ta'mîri ve eşyâ-yı lâzımenin iştirâsıyla mahall-i maksûda vusûlünü te'mîn için lâzım olub gemi müteferri'âtının terhîn veyâ fûrûhtı şu maksadın husûlüne mâni'

olacağı cihetle aslâ câ'iz olamaz. Meger ki mürtehin rehin idilen sefine veyâ müteferri'âtı râhin olan kapudana i'âde itmek şartıyla akd-ı rehin ideler. "M. 749"

Kapudanların akçe tedâriği emrinde ber-vech-i muharrer tertîb-i kânûnîye ri'âyete mecbûrdur. Binâ'en'aleyh istikrâz-ı bahri sûreretiyle akçe tedâriği mümkün iken hamûleden mikdârını terhîn iderek istikrâz-ı 'âdî akd idemeyeceği gibi istikrâz-ı bahrî akdı mümkün olamayub fakat istikrâz-ı 'âdî 'akdı mümkün olmadığı hâlde hamûleden bir mikdârını fûrûht idemez.

Çünkü: İstikrâz-ı bahrî ile tedârik olunan akçeye her ne kadar müstekrazât-ı 'âdiyye için virilen fâ'izden ziyâde fâ'iz virilür ise de evvelen karşuluk ittihâz olunan sefine veyâ hamûlesi müstekrazın yeddinde kalur. İstikrâz-ı 'âdiyyede ise rehnin mukrîza virilmesi lâzımdır. Sâniyen istikrâz-ı bahrîde karşuluk ittihâz kılınan sefine ve hamûle gark ve telef oldukda kânûnen deyn-i sâkıt olur. İstikrâz-ı 'âdiyyede mürtehinin te'addî ve taksîri [216] olmaksızın rehin telef veyâ zâyî' olsa deyn-i sâkıt olmaz.

Esbâb-ı muharrereye mebnî istikrâz-ı bahrî sefine ve hamûle sâhibleri haklarında istikrâz-ı 'âdî ve bey'-i emvâl sûretlerinden hayırlı olduğundan kapudan ânifen dahi beyân kılındığı vecihle evvel emirde sefine, mümkün olamadığı hâlde sefine ve hamûlesi üzerine istikrâz-ı bahrî akd ider. Bu da mümkün olamaz ise hamûleden bir mikdârını rehn-i 'âdî sûretiyle terhîn iderek istikrâz ider bu sûretle akçe tedâriği mümkün iken hamûleden bir mikdârını satamaz. Zîrâ bey'-i izâle-i mülkî, rehn-i habs-i mülkî mücebdır. Habs izâle-i mülkden evlâdır.

Kapudan tertîb-i kânûnîye ri'âyet itmez veyâhûd mazbata-i tanzîm ve izn-i istihsâl eylemez ise mu'âmelât-ı vâkı'ası barataryadan ma'dûd ve kendisinin zîrde beyân kılınacağı vecihle mes'ûl olması icâb ider.

§ 178. Ber-vech-i muharrer sefinenin ta'mîri veyâ ba'zı eşyânın mübâyâ'ası için görülen lüzûma mebnî hamûleden münâsib mikdârının karşuluk gösterilerek veyâ 'âdiyen terhîn idilerek istikrâz idilmiş olan akçenin fâ'iz ile berâber bilâhare sefine sâhibi cânibinden te'diye idilerek akd-ı rehnin fekki lâzımeden olduğu gibi şâyed hamûleden bir mikdârı satılmış ise semeninin sâhibine te'diyesi iktizâ ider. Zîrâ hamûlenin istikrâz-ı bahrîde karşuluk [217] tutulması veyâ terhîni veyâhûd fûrûht idilmesi ızdırâra mübeyyendir.

Izdirâr ise gayrın hakkını ibtâl itmez "M. 33"

Ancak istikrâz olunan akçenin mikdâr ve fâ'izi mu'ayyen olduğundan olmakda ve mu'ayyeni te'diye ile iş biter ise de hamûleden bir mikdârı satılmış olduğu takdîrde bi-hasebül-zarûre bey'-i 'arz idilmesi kıymet-i hakîkîyyesinden dûn bahâ ile satılmasına sebep olacağından her kaçâ satılmış ise sâhibine ol-mikdâr akçe i'tâsı mağdûriyyetini müceb olacağı cihetle sefine sâhibi

veyâ kapudan eşyâ-yı mezbûrenin bedelini [Geminin mahall-i maksûda vâsıl olduğu vakitte orada ol cins ve el nev'den olan sâ'ir emti'anın râyic fi'âtı her ne ise ol fi'ât üzere bi'l-hesâb virmeğe mecbûrdur. Fakat gemi mû'ahharan gark ve telef olur ise eşyâ-yı mezbûre her kaç guraşa satılmış ise andan geminin vara bildiği yere kadar olan nevlini bi't-tenzîl üst tarafını virir.] “TB 120”

Bir de [Sefinenin bir müste'ciri olduğu veyâ müte'addid mahmilleri olub da beyinlerinde kâffesi müttefik bulundukları hâlde geminin kat' itmiş olduğu mesâfeye göre îcâb iden nevlini te'diye ve emvâl ve emti'alarını gemiden ihrâc eyleyerek fûrûht beyâ rehne vaz' olunmasına mümâna'at idebilürler. **[218]**

Ammâ mahmiller müttefik olmadıkları takdîrde emvâl ve emti'asını gemiden çıkarmak isteyenler emti'alarına isâbet iden nevlini sefer-i tam üzere virmeğe mecbûr olur.]

Nevlin mikdâr ve sûret-i te'diyesi hakkında 115, 118, 120 inci mâddelerde tafsîlât olduğundan anların şerhi esnâsında zikr beyân kılınacaktır.

Yalnız 120 inci mâddenin son fıkrasından münâsebeti cihetiyle burada bahs olunur. Şöyle ki: Kapudan sefine ve hamûle sâhiblerinin ruhsat-ı mahsûsasını istihsâl itmeksizin ber-vech-i muharrer emti'a ve eşyâ-yı mahmûle karşuluk gösterilerek veyâ terhîn idilerek istikrâz sûretiyle veyâ fûrûht olunarak akçe tedârik itdiği hâlde istikrâz idilen akçenin veyâ fûrûht olunan emti'a ve eşyâ esmânının te'diyesi için sefine sâhibi istediği hâlde kânûnun 30 uncu mâddesi ile kapudan olmayan eshâb-ı sefâyine virdiği sâlâhiyyeti isti'mâl iderek meblağ-ı mezbûre mukâbil gemi ve nevlini terk idebilür.

Ya'nî te'diye olunacak akçe geminin kıymetiyle nevlinin mikdâr-ı sâfiyyesinden ziyâde olur ise sâhib-i sefine bu ziyâdeyi virmekden ve şâyed gemi gark ve telef olmuş ise meblağ-ı mezbûre tamamen te'diyeden azâde olarak istifâ ider.

Sâhib-i sefinenin ber-vech-i muharrer terk-i emvâl itmesiyle emti'a **[219]** ve eşyâsı terhîn veyâ fûrûht idilmiş olanlara zarar terettüb itdiği hâlde eğer sefine bi's-selâme mahall-i maksuda vâsıl olur ise terhîn veyâ fûrûht idilmiş olan emti'a ve eşyâ dahi dâhil hesâb idilerek bi'l-cümle hamûlenin ve eğer sefine ol vecihle akçe tedâriğini müceb olan esbâbdan sonra hâdes olan bir sebep ile gark olur ise hamûleden kurtarılan mikdârın kıymet-i sâfiyyesinden garâmeten tesviye idilür.

§ 179. Kapudan diyâr-ı ecnebiyyede veyâhûd Memâlik-i Mahrûsadan Basra Körfezinde veyâ Ceziretü'l-'Arab ile Afrikanın sevâhilinde kâ'in bir limandan sâ'ir Sevâhil-i Devlet-i 'Aliyyeye 'avdet itmek üzere kıyâm ve hareket itmezden evvel gemi sâhiblerine veyâhûd vekîllerine

hamûlesinin kâ'imesini ve anların hesâbına olarak iştirâ ve tahmîl itmiş olduğu emvâl ve emti'anın fi'atlarını ve istikrâz itmiş oldukları meblağ-ı ile ikrâz idenlerin ism ve şöhet ve mahall-i ikâmetlerini mübeyyen tarafından mümzî bir kıt'a hesâbnâme göndermeğe mecbûrdur. Fakat salifü'z-zikr limanlarda hamûle gibi müste'cirlerinin hesâbına olarak komisyoncuları cânibinden tahmîl olunmuş olur ise o hâlde bunların fi'atlarının beyânına hâcet olmayub kapudan gemi sâhiblerine veyâ vekîllerine yalnız imzâ itmiş olduğu senedât-ı tahmîliyye mûcibince hamûlenin kâ'imesini ve istikrâz itmiş olduğu meblağın mikdâr ve kıymeti ile ikrâz [220] idenlerin ism ve şöhet ve mahall-i ikâmetlerini iş'âr ider. "TB 50"

Kapudan zikr olunan hamûle kâ'imesini ve hesâbnâmeyi gemi sâhiblerine veyâ vekîllerine göndermeğe mecbûriyyeti şâyed gemi kazâzede olur ise keyfiyyetin gemi sâhibleri veyâ vekîllerince ma'lûm olması içündür.

Esfâr-ı kasîrede esfâr-ı medîdede olduğu kadar kazâ melhûz olmamağla berâber evrâk-ı mezbûreyi sefinenin hareket ve mahall-i maksûda muvâsâlâtinden mukaddem îsâl idecek vâsıta dahi her zamân bulunamayacağından esfâr-ı kasîrede bu gibi külfetlere kânûnen lüzûm gösterilmemiştir.

§ 180. Kapudan-ı 'âdî barataryada bulunur ya'nî bilâ-mûceb sefine veyâhûd me'kûlâtı ve zahîre ve sâ'ir mühimmâtı ve takımları üzerine akçe almış veyâhûd emvâl ve emti'adan veyâ zahîreden terhîn veyâ fûrûht itmiş olur ise bundan dolayı lâzım gelenler ya'nî mücehhezler tarafından mes'ûl tutulub aldığı akçenin redd ve i'âdesine ve terhîn ve fûrûht itdiği eşyanın tazmînine bizzât mecbûr olur.

Kapudan hîleli barataryada ya'nî aslı olmayan ba'zı avariye ve hesâbâtı hesâbına geçürmek gibi hîlekârlıkda bulunur ise bizzât tazmîne mecbûr oldukdan başka Cezâ Kânûnı ahkâmına tevfikân icrâ-yı mecâzâtı için ef'âl ve harekât-ı mezbûrenin [221] sûret-i vukû'na nazaran 'aleyhine sirkat ve emniyyeti sû-i isti'mâl ve sâ'ire da'vâları ikâme olunur. "TB 51"

§ 181. Kapudan sâhiblerinden ruhsat-ı mahsûsa istihsâl itmedikce süvâr olduğu gemiyi fûrûht idemez ya'nî kapudan sâhib-i sefinenin vekîli olub vekâletde ise takyîd-i asıl olduğundan sefine sâhibinin sûret-i mahsûsada ruhsatını istihsâl itmediği şeylerde kapudan kânûnun kendisine bahş itdiği salâhiyyet dâ'iresinde hareket itmesi lâzım gelür kânûn kapudanlara süvâr olduğu gemiyi fûrûht itmek için esâsen salâhiyyet virmemiştir binâ'en'aleyh bir kapudan süvâr olduğu gemiyi sâhibinin izni olmaksızın fûrûht itdiği hâlde bey'i fuzûlî olub sâhibi sefinenin iznine mevkûfen mün'akid olur. Sâhib-i sefine ba'de izin virir ise bey'-i nâfiz olur virmez ise ke-en-

lem-yekûn add olunur ve kapudan bilâ-izin gemiyi satdığından dolayı gerek sâhib-i sefîneye ve gerek müştêriye terettüb iden zarar ve ziyânı dahi tazmîne mecbûr olur.

Fakat sefinenin sefere ‘adem-i kâbiliyyetini tahakkuk ider. Meselâ sefine bir kazâyâ uğrayub da ta’mîr ile icrâ-yı sefere sâlih olamayacağı yâhûd icrâ-yı sefere sâlih bir hâle gelmesi mümkün olsa bile ba’de’t-ta’mîr geminin kıymetine müsâvî veyâ ziyâde akçe sarfına lüzûm [222] olduğu anlaşılır ise kapudan sefineyi sâhibinin izni olmaksızın satabilir.

Ancak bu hâlde dahi sefinenin sefere ‘adem-i kâbiliyyeti husûsunun Memâlik-i Mahrûsada Mahkeme-i Ticâret olduğu hâlde Ticâret Kançılaryası ya’nî Mukâvelât Muharrirliği ve bu dahi bulunmadığı takdirde Meclis-i Memleket tarafından ve diyâr-ı ecnebiyyede Devlet-i ‘Aliyyenin Şehbenderi ve bulunmadığı sûrette icâb iden hükûmet-i mahalliyesi cânibinden ta’yîn ve tahlîf olunmuş ehl-i hibre tarafından bâ-mazbata tasdîk idilmesi icâb ider.

Geminin sefere ber-vech-i muharrer isbât olunmuş olan ‘adem-i kâbiliyyeti cihetiyle fûrûhtı icâb idüb de sâhiblerinin ruhsatı ve ta’lîmâtı istihsâl olunmadığı hâlde sevk-i sultâniyyede bi’l-müzâyede fûrûht olunur. “TB 52”

Kapudan sefinenin nısfından ziyâdesine mâlik ise sâhib-i sefine hükmünde olacağından bu mâddenin o misillûlere bi’t-tâb’ şumûlî olamaz.

§ 182. Bir seferin icrâsını müte’ahhid olan kapudan ol seferi itmeğe mecbûr olup itmediği hâlde gerek gemi sâhiblerinin ve gerek müste’cirlerinin mesârif-i vâkı’alarını i’tâyâ ve zarar ve ziyânlarını tazmîne mahkûm olur. “Tab 53”

32 inci mâdde-i kânûniyye şerhinde esbâbı beyân kılındığı vecihle [223] sefine sâhibleri kapudanı her zamân isterler ise ‘azl idebilirler ise de kapudan icrâ-yı vazîfeye muktedir olamayacak sûrette hasta olmak gibi esbâb-ı mâni’a-i kânûniyye bulunmaksızın müte’ahhid olduğu seferi itmâm itmedikçe kendini ‘azl idemez. ‘Azl idebilse sefine sâhib ve müste’cirlerinin mutazarrır olması lâzım gelür. Zâten rızâsıyla müte’ahhid olduğu seferi itmâm için kapudanın mecbûr turulması ise hakkında zararı müceb değildir. Kapudan îfâ-yı vazîfeden şâyed imtinâ’ eyler ise gerek sâhib-i sefine ve gerek müste’cirlere terettüb iden zarar ve ziyânı ve mesârifî tazmînine mahkûm olur ve akdemce beyân kılındığı vecihle sâhib-i sefine kapudanının ef’âl ve harekâtından mesûlün bi’l-mâl olmağla nevl hakkındaki faslın şerhi esnâsında dahi îzâh idileceği vecihle müste’cirler kapudanın itmâm-ı sefer itmemesinden mütevellid zarar ve ziyânların tazmîni için sâhib-i sefineye dahi mürâca’at idebilirler.

§ 183. Hamûleden hâsıl olacak kâr ortanın olmak üzere sefer iden kapudan şerîkleri ile beyinde bir mukâvele-i mahsûsa olmadıkca kendi hesâbı için hiç bir âhz ve i'tâ ve ticâret idemez. “TB 45”

Kapudana kendi hesâbı için ticârete müsâ'ade irâ'e olursa yâ hamûlenin cins ve nev'inden gemiye emti'a ve eşyâ tahmîli ile [224] veyâhûd diğer cins ve nev' emti'a ve eşyâ tahmîli ile icrâ-yı ticâret itmesi lâzım gelür birinci sûretde kapudan kendi emti'a ve eşyâsını müşterek olduğu hamûleye tercîhen dahâ kârlı bir sûretde satmak ya'nî kendi istifâdesi için şerîklerini mutazarrır itmek isteyebilür emti'a ve eşyâ-yı mahmûlenin cins ve nev'inin gayr-i emti'a ve eşyâ tahmîlinde pek o kadar zarar melhûz değilse de yine dâ'î-i şübhe olmağla berâber kendi emti'a ve eşyâsını satmak gayretine düşüb emti'a ve eşyâ-yı mahmûlenin fûrûhtına pek o kadar çalışmaz binâ'en'aleyh bu sûret dahi şerîklerinin zararını müceb olacağından kânûnen men' edilmiştir.

Ancak kapudanların “Pakotil- Pacotille” denilen mikdâr-ı cüz'î eşyâ ve emti'a tahmîl idebilmeleri beyne'l-tüccâr mecâzdır.

Beyne'l-tüccâr ma'rûf olan şey ise beyinlerinde meşrût gibidir. “M. 44”

Şâyed kapudan mügâyir-i kânûn olarak sefîneye kendi hesâbı için emti'a ve eşyâ tahmîl ider ise tahmîl itmiş olduğu emti'a ve eşyâ Ticâret Mahkemesinin hükm-ü karârıyla sâ'ir bi'l-cümle hissedârânın menfe'atine olmak üzere zabt olunur. “TB 55”

Fakat kapudanın dahi sefîneye kendi hesâbı için emti'a ve eşyâ tahmîl iderek sûret-i mahsûsada ticâret itmesine diğer şerîkleri râzî olmuş ise bir şey lâzım gelmez. [225]

§ 184. Kapudan nevinde müşterek olmak üzere veyâhûd şehriye veyâ bir sefer mu'ayenenin icrâsı için ücret-i mu'ayene ile tutulmuş ise kendi hesâbı için sefîneye emti'a ve eşyâ vaz' ve tahmîl ile ticâret itmesinden dolayı mes'ûl olmayub yalnız vaz' ve tahmîl itmiş olduğu emti'a ve eşyâdan dolayı diğer mahmiller misillû nevl i'tâsı lâzım gelür “ K 2 § 206” ıncı fıkra bunun mütemmimidir. Fıkra-i mezbûreye kıyâsen zâbitân ve tâ'ife dahi kapudan misillû kendi hesâblarına emti'a ve eşyâ tahmîl idememek lâzım gelür.

§ 185. Esnâ-yı seyr ü seferde her ne hatr olur ise olsun kapudan tâ'ifenin zâbitân ve mu'teberânının re'yini istihsâl itmedikce sefîneyi terk ve isti'fâ idemez. Ve ol vecihle me'zûn olduğu takdîrde dahi gemiyi terk ider iken kendüsiyle berâber nevl-i konturatosı ve tahmîliyye senedâtı ve mürûr tezkeresi misillû sâ'ir bi'l-cümle evrâk-ı mühimmeyi ve nukûd-u mevcûda ile hamûlenin en kıymetli envâl ve emti'asından alabileceği mikdârını kurtarmağa mecbûr olub kurtarmadığı hâlde bunların zâyi' veyâ telef olmasından dolayı bizzât mes'ûl olur. Fakat eşyâ-

yı mezkûre gemiden ihrâc olundukdan sonra kazâ'en zâyî' veyâ telef olur ise o hâlde kapudan mes'ûl olmaz. "TB 56"

§ 186. Esnâ-yı seyr ü seferde geminin kumanyası tükenüb de [226] derûnunda bulunanlardan ba'zılarının ayruca me'kûlâtı olduğu takdîrde kapudan mu'teberân tâ'ifenin re'yini istihsâl iderek kıymetlerini vermek şartıyla me'kûlât-ı mezkûreyi ortaya kodurtmağa kânûnen me'zûndur. "TB 64"

Ya'nî me'kûlât sâhibinin rızâsını istihsâle hâcet yoktur. Eğerçi bir kimesnenin izni olmaksızın malını ahz ve zabt itmek "M 881" gasb ise de zarûretler memnû' olan şeyleri mübâh kılar "M 21" kâ'idesine binâ'en tecvîz kılınub fakat ızdırâr gayrın hakkını iptâl itmeyeceğinden "M 33" ortaya kodurtdırılan me'kûlâtın kıymetini eshâba vermek îcâb ider.

Beşinci Mebhas

Kapudanların Geminin Limana Vusûlünde Olan Hukûk ve Vezâ'ifi

§ 187. Mukaddemâ bir tafsîl beyân kılındığı vecihle bir sefineye herhangi limana vâsıl olur ise olsun kapudan evvel emirde hâ'iz olduğu Sıhhiyye Tezkeresi Sıhhiyye Me'mûrına irâ'e iderek geldiği mahall bulaşık ise karantina beklemeğe [227] mecbûr, temîz ise yolcu ve hamûlesini ihrâca me'zûn olur.

§ 188. Geminin vâsıl olduğu liman yâ o sefere nihâyet virilecek olan mahalldir yâhûd reh-i râst olmak münâsebetiyle veyâ bi'l-mecbûriye uğranılan yerdir.

Gemi maksûd olan mahalle muvâsalat itdikde kapudan geminin mahall-i mezbûre muvâslatından i'tibâren mukaddemâ beyân kılındığı vecihle yirmi dört sâ'at zarfında Yevmiyye Defterini mu'âyene ve tasdîk itdirmeğe ve iş bu müddet zarfında takrîrini i'tâ eylemeğe mecbûrdur.

İş bu takrîrde kapudan yola çıktığı mahall ve zamânı ve tutduğu tarîk ve uğradığı kazâ ve hatırları ve şâyed gemide nâ-be-câ hareket ve uygunsuzlukar vukû'bulmuş ise anları velhâsıl esnâ-yı seferde cereyân iden ve şâyân-ı işâret olan keyfiyyetleri beyân ider. "TB 57"

İş bu takrîre gemiciler beyninde "Pruva di furtuna -Pruova di fortuna" dinür ki sebs vukû'ât ma'nâsında olarak İtalyanca bir ıstılahdır.

§ 189. Geminin vâsıl olduğu liman Memâlik-i Mahrûsa Dâhilinde ise takrîr orada bulunan Mahkeme-i Ticâret Re'îsine ve Mahkeme-i Ticâret yoğusa Ticâret Kançılaryası me'mûrına ve bu dahi bulunmadığı takdîrde hükûmet-i mahalliye'nin baş me'mûrına [228] takdîm kılınub bir kıt'a musaddık sûretini kapudan ahz ider. "TB 57"

Her ne kadar kânûnda tasrîh idilmemiş ise de Yevmiyye Defterini dahi takrîri takdîm itdiği me'mûra bil'irâ'e tasdîk itdirmesi îcâb ider. Şehbenderler Ta'lîmâtında Şehbenderlerin tasdîk ideceği beyân kılınmıştır.

Takrîr-i mezbûr Kançılaryası veyâ hükûmet-i mahalliye me'mûrına virilmiş ise taraflarından deş'rakab en yakîn olan Mahkeme-i Ticâretin Re'îsine bi'l-irsâl her hâlde Mahkeme-i Ticâretin kalemine emâneten vaz' ve tevkîf olunur. "TB 58"

İş bu takrîrin Liman Re'îsine virilmeyüb zikr olunan mahkeme veyâ me'mûrlara i'tâsı çünkü Liman Re'îslerinin vazîfesi umûr-u zâbitaya 'â'id olub mebhûsün 'anh olan takrîrin tanzîm ve i'tâsından ihticâc olduğundan ve bu ise mehâkim-i ticârete 'â'id mevâddan bulunduğundan nâşîdir.

§ 190. Geminin vâsıl olduğu liman diyâr-ı ecnebiyyede ise mebhûsün 'anh olan takrîr Devlet-i 'Aliyye Şehbenderine ve Şehbender bulunmayan yerlerde mahallî hükûmetinin lâzım gelen me'mûrına i'tâ olunub buna mukâbil kapudan oraya 'azîmetinin ve oradan dahi [229] kalkmasının târîhive hamûlesinin hâl ve cinsi mübeyyen bir kıt'a 'ilm ü haber istihsâl ider. "TB 59"

Bu takrîr sefîne techîz idenler ve sâ'ir 'alâkadârân için te'mînât makâmındadır. Ve istihsâl olunan 'ilm ü haber limana muvâsalat ve andan hareketi ve hamûlenin bulunduğu hâli isbâta medâr olur.

Saltanat-ı Seniyye Şehbenderlerine mahsûs ta'lîmât ahkâmınca her 'Osmânlı Tüccâr Sefinesi Devlet-i 'Aliyye Şehbenderi bulunan bir mahalle vâsıl oldukda Şehbenderhâneye gidüb sâlifü'z-zikr takrîrini i'tâ ve sefîne evrâkını teslîm itmeyen kapudandan yüz guruşdan beş yüz guruşa kadar ve Şehbenderlerin haberi olmaksızın ve sefîne evrâkını ibrâz itmeksizin limanı terk iden kapudanlardan beş yüz guruşdan bin guruşa kadar cezâ-yı nakdî âhzı lâzım gelür.

Şehbender iş bu kapudanı derdest idemez ise kapudan ile sefînenin ismini bi't-tahkîk îcâbı icrâ kılınmak üzere Hâriciyye Nezâretine iş'âr-ı keyfiyyet ider.

Kapudanı derdest ider ise kapudan Şehbenderhâne rûsûmını ve lâzım gelen cezâ-yı nakdîyi tesviyeden imtinâ' itdiği takdîrde evrâk-ı mürûriyyeyi i'tâ eylememeye ve irsâlâtı men'e Şehbenderin sâlâhiyyeti vardır. [230]

Kapudan takrîrini virmedikce yeniden hîçbir vakit emti'a ve eşyâ ihrâc idemez.

Meger ki kuvve-i karîbeye gelmiş bir tehlikeden dolayı emti'a ve eşyâ zâyî' veyâ telef olmak üzere buluna.

§ 191. Geminin mahall-i maksûda vusûlüne kadar reh-i râstda uğrayacağı iskelelerde Yevmiyye Defterini mu'âyene ve tasdîk va takrîr i'tâsına hâcet yokdur.

Fakat kapudan esnâ-yı seyr ü seferinde 'Osmânî veyâ Ecnebî Limanına tarîk-i mahsûsundan ya'nî mahall-i maksûda fennen ve kâ'ideten gitmesi lâzım gelen yoldan ayırılıb bi'z-zarûre meselâ geminin yoluna devâma mâni' olacak bir furtına zuhûr sebebiyle yanaşması iktizâ eylediği sûrette orada yirmi dört sâ'at tevakkuf idilmese bile fikrât-ı sâbıkada beyân kılınan me'mûrlara bir takrîr i'tâsıyla beyân-ı keyfiyyet itmek lâzımdır. "TB 60"

Bu takrîrin son limanda virilecek takrîre derci lüzûmı bâlâde beyân kılınan kuyûdî hâvî olması meşrûr olmayub yalnız zâten mukarrer olmayan bir mahalle gelüb tevakkuf idilmesi sebebinin beyânı kâfîdir. Her ne kadar kânûnda sarâhat yok ise de kapudan bu takrîrin ihtiyâten bir musaddık sûretini almalı.

Yevmiyye Defterini mu'âyene itdireceği kânûnda tasrîh idilmemiştir.

§ 192. Kezalik gemisi gark olub yalnız kendüsi veyâ [231] tâ'ifeden ba'zıları ile berâber halâs olan kapudan der-akab mahalline göre bâlâde gösterilen me'mûrlara gidüb takrîrini virmeğe mecbûrdur. Ve bir kıt'a musaddık sûretini istihsâl idebilür. "TB 61"

Ahvâl-i sâ'irenin kâffesinden ziyâde kânûnen bu bâbda takrîre ehemmiyyet viriliyor çünkü sefineyi techîz idenler ve mahmillere ve emti'a ve eşyâyı sigorta tarîkiyle te'mîn ve emti'a ve eşyâ üzerine akçe ikrâz eyleyenler kapudanın vezâ'ifini ifâ idüb itmediğini ve emti'a ve eşyâyı imkân derecesinde kurtarub kurtarmadığını ve garkın bir hileye mebnî olub olmadığını bilmeğe kendülerince lüzûm vardır. Kapudan dahi nıfsını her dürlü şübheden azâde itmek için takrîrini tanzîme mecbûr ve bir kıt'a musaddık sûretini almağa müstahakktır.

Kapudan iş bu takrîri garkdan halâs olub da imkân hâsıl olduğu zamândan i'tibâren yirmi dört sâ'at zarfında i'tâ itmesi icâb ider.

§ 193. Kapudan ber-vech-i muharrer i'tâ eylediği takrîr me'alini kendüsüyle berâber halâs olan tâ'ife ve yolcuların ifâdeleri ile tasdîk itdirilebileceği gibi kapudanın şu salâhiyyetine hâlel gelmemek üzre takrîr-i mezkûr kendüsüne virilen me'mûr tarafından dahi mâl-ı takrîrin muvâfık sıdk ve sevâb olub olmadığı anlaşılmak [232] için tâ'ifelerden lâzım gelenlerin ve mümkün olduğu hâlde yolcuların dahi ifâdeleri re'sen istimâ' ve zabt olunabilür.

Bu sûretle idilen isticvâb 'âdetâ istintâk demek olduğundan şahidlerin tahlîfî lüzûmı erbâb-ı 'ilm-i hukûkun cümle-i mutâla'âtındandır.

Tasdîk olunmayan takrîr kapudanın mes'ûliyyetinden tahlîs ve hîn-i muhâkemedede kendi iddi'âlarının isbâtı için şâyân-ı kabûl olamaz. Meger ki kapudan takrîrini virdiği yerde yalnız olarak garkdan halâs olmuş ola. Ma'mâfih kapudan takrîri mündericâtını tâ'ife ve yolcularının ifâdesinden başka sûretlerle dahi isbât idebilür. Meselâ o civârda bulunan sâ'ir gemi tâ'ifesinin veyâ yolcusunun veyâhûd Tahlîsiyye Me'mûrînin veyâhûd vukû'âtı görmüş olan eşhâs sâ'irenin şehâdetleri ve delâ'il ve emârât-ı sâ'ire ilede isbât idebilür.

Hülâsa kapudan takrîrini tasdîk itdirir ise hilâfını iddi'â idenlerin isbât-ı müdde'â eylemeleri lâzım gelür.

Kapudan takrîrini tasdîk itdiremediği hâlde geminin ve hamûlesinin gark ve telef olduğunu isbât itmesi îcâb ider. "TB 62"

§ 194. Kapudan müntehâ-yı sefer olan limana vusûlünde lâzım [233] gelen takrîri tanzîm ve i'tâ ile tasdîk itdirmeksizin gemiden eşyâ ve emti'a ve ihrâc idemez.

Çünkü hasârât olmuş mı olmamış mı? Olmuş ise ne derecededir? Kara veyâ denizde mi olmuş ve eğer denizde olmuş ise furtına mülâbesesiyle gemi su almak gibi bir sebep-i zarûrîden mi yoksa kapudanın malları enbâra istîf itmekde olan kusûrundan mı neş'et itmiştir? Buraları anlaşılmaq için lede'l-îcâb gemi ve hamûlesinin mu'âyesine lüzûm görüneceği cihetle îcâbı icrâ kılınabilmek üzere takrîrin tasdîk idilmeksizin emti'a ve eşyânın gemiden ihrâcı kânûnen men' olunmuşdur.

Şâyed kapudan takrîri tasdîk idilmeksizin emti'a ve eşyâyı kısmen veyâ tamâmen gemiden ihrâc ider ise bu hareketi 'aleyhine delîl olabileceğinden emti'a ve eşyâda 'alâkası olanların kapudan 'aleyhine tazmînât da'vâsı ve eğer emti'a ve eşyâ-yı mezkûrenin olvecihle ihrâcı sirkat gibi bir maksada mebnî ise hukûk-ı 'umûmiyye da'vâsı ikâme idilebilür fakat kuvve-i karîbeye gelmiş bir tehlikeden dolayı emti'a ve eşyâ-yı mahmûle hemân zâyî' olmak derecesine gelmiş ise kapudan bu hâlde takrîri tanzîm ve tasdîk itdirmeksizin emti'a ve eşyâyı ihrâc idebilür. "TB 63"

Meselâ hamûle arasında kibrit, kirli yapağı, ma'den kömüri, petrol gibi mâ'il-i işti'âl ve harâret-i mevâdd bulunub da te'hîr [234] ihrâcında mazarrat görilür veyâhûd gemi su almağa başlaması mülâbesesiyle gark olmamak için hamûlesinin hemân ihrâcına ihtiyâc hâsıl olur ise kapudan îcâbını icrâ ider.

Kapudan geminin yolda 'ale'l-'âde uğradığı iskelelerde takrîr i'tâsına mecbûr olmadığından oralarda takrîr virmezsizin gemiden emti'a ve eşyâ ihrâc idebilür ise de o iskelelerde çıkarılmayacak olan emti'a ve eşyâyı fevka'l-'âde bir sebebdan bi'l-farz emti'a ve eşyâ-yı

mezkûre furtınadan ıslanarak bozulmağa başlamasından dolayı eshâbını zarardan vekâye maksadıyla karaya ihrâcına lüzûm görülmesinden nâşî karaya çıkarılır ise kapudanın beyân-ı keyfiyyeti hâvî bir takrîr tanzîm ve i'tâ ve sûretini âhz itmesi lâzım gelür.

Kezalik kapudan tarîk-i mahsûsundan ayrılıb bi'z-zarûre bir limana ve uğradıkda bir kıt'a takrîr i'tâsına "TB 60" mecbûr olduğu cihetle iş bu takrîr tasdîk idilmeksizin ve esbâb-ı mücbire bulunmaksızın emti'a ve eşyâ ihrâc idemez.

§ 195. 11 Cemâdiye'l-Ahire sene 1312 ve 28 Teşrîn-i Sânî sene 1310 târîhli Pasaport Nizâmnâmesi ahkâmınca Memâlik-i 'Osmâniyye Limanlarına işleyen vapur ve yelken sefâyini kapudanlarının ve sefinelerden karaya yolcu nakl iden kayıkçıların pasaport [235] mu'âyenesi içün ta'yîn olunan mevkı'lerden gayriye yolcu nakl ve ihrâc eylemeleri memnû'dur.

Buna muhâlif olarak hareket iden vapur ve yelken sefâyini kapudanlarından on aded 'Osmânlı Altunundan elli altuna kadar cezâ-yı nakdî alınur. Ve kayık ile yolcu nakl iden eşhâsdan iki altuna kadar cezâ-yı nakdî olunmağla berâber bunlar üç günden on güne kadar habs dahi idilür.

Yolcular kapudanın vesâ'it-i nakliyyesinden gayri vesâ'it ile karaya çıkdıkları hâlde kapudanlar sâlifü'l-beyân mes'ûliyyetden biri olurlar.

Mücâzât-ı mezkûre Müdde'î 'Umûmîlerin talebi üzerine muhâkim-i mahalliyye tarafından ta'yîn idilür.

§ 196. Gümrüklerce hîle ve haddâ' nın men'î hakkındaki nizâmnâme ahkâmınca: Devlet-i 'Aliyye Limanlarına gelen sefâyinin mensûb olduğu kumpanyanın acentesi veyâ sefinenin kapudanı veyâhûd kapudan tarafından birisi Gümrük Me'mûrına manifestonun aslını ibrâz ve gemide bulunub oraya çıkarılacak olan emti'a ve eşyâ-yı ticâriyye denklerinin marka ve numero ve adedlerini hâvî olmak üzere iki kıt'a musaddık sûretlerini i'tâ itmedikce sefineden karaya hamûle ihrâcı memnû' olup ancak bi'l-tevakkuf mahall-i âhire 'azîmet idecek olan yelken sefineleri ile evkât [236] mertebede âmed-şüd iden vapurlarda bulunan emti'a ve eşyâ-yı ticâriyyenin manifesto sûretleri gümrüğe teslim oluncaya kadar ma'ûnalara nakline müsâ'ade olunur.

Meger ki çıkarılan emti'a ve eşyâ manifestoya muvâfık olduğu hâlde zikr olunan iki sûret-i gümrük me'mûrî ile acente veyâ kapudan veyâhûd tarafından me'mûr olan kimse cânibinden imzâ olunarak bir nüshası aslı ile berâber anâ virilür. Ve diğeri Gümrük İdâresinde hıfz idilür.

İhrâc idilen emti'a ve eşyâ manifestodan noksân zuhûr itdikde bunların gemiye tahmîl idilmemiş veyâ başka limana çıkarılmış veyâhûd zâyî' olmuş olduğu fark sekiz sâ'at zarfında

isbât idemez ise altı ay mühlet virilür ancak iş bu müddet zarfında isbât ideceklerini mübeyyen sefinenin mensûb olduğu kumpanyaya acentesi tarafından bir sened i'tâ idilmek ve vekilleri bulunmayan sefâyin kapudanı cânibinden lâzım gelen Gümrük Resmi dipozito idilmek veyâ kefil gösterilmek şartdır.

İş bu müddetde dahi isbât idilemez ise noksân zuhûr iden mikdârın manifestoda gösterilmiş veyâhûd sigorta olmuş olan kıymetleri i'tibârıyla ve eğer kıymetleri mechûl ise nevlinin iki misli olmak üzere lâzım gelen Resm-i Gümrüki istîfâ olunur. [237]

§ 197. Saltanat-ı Seniyye Şehbenderlerine dâ'ir olan ta'lîmât ahkâmınca kapudanlar ecnebî bir limana muvâsalat itdikde Devlet-i 'Aliyye Şehbenderine mürâca'at idüb bâlâde beyân kılınan takrîrini i'tâ ve Yevmiyye Defterini tasdik itdirmeğe ve mu'âmelât-ı lâzıme-i sâ'ireyi îfâyâ mecbûr oldukları gibi gümrük mu'âmelâtını teshîl ve izâ'a-i vakt olunmaması için îcâbı takdîrinde hükûmet-i mahalliyye nezdinde mu'âvenet eylemek üzere kendülerine bir bahriye dellâhı irâ'esi veyâ süver-i sâ'ire ile mu'âvenet itmesi misillû vukû'bulacak metâlîbi is'âf itmek dahi şehbenderlerin cümle-i vezâ'ifindendir.

Kapudanlar 'Osmânî Sefâyinin mu'âmele-i sevkîyyesinin icrâsını şehbenderlerden talep idüb anlar dahi îcâbını icrâyâ mecbûrdurlar.

Kezâlik bir kapudan limanı terke mecbûriyyetinden nâşî 'Osmânî ise sefinenin mu'âmele-i sevkîyyesi ve ecnebî ise Sıhhiyye Tezkeresi Vizesi için her ne vakit Şehbenderhâneye mürâca'at ider ise Şehbender evrâk-ı mürûriyyeyi tanzîm itmekden imtinâ' idemez.

Şehbenderler mu'âmele-i sevkîyyesini îfâ itdikleri sefîne kapudanlarının bedellerine âhz olunan rûsûmun müfredâtını mübeyyen bir kıt'a mûmzî ve mahtûm-u makbûz pusulası vireceklerdir.

Kapudan hareket ideceğini beyân itdikden yirmi dört [238] sâ'at sonra sefinenin sekinde te'hir vukû'a gelür ise bundan dolayı hâsıl olacak netâyicden Şehbender mes'ûl olur.

Memâlik-i Şâhâne Limanlarından birine 'âzim olan Teb'a-i 'Osmâniyye veyâ ecnebiyye kapudanları hamûleyi terk eyledikleri liman hükûmetinden bedellerine i'tâ kılınan Sıhhiyye Patentesini olmayanda Devlet-i 'Aliyye Şehbenderi bulunduğu hâlde anâ vize itdirmeğe mecbûrdur.

§ 198. Sicil-i Nüfûs Nizâmnamesinin 17 inci mâddesi ahkâmınca sefinenin seyr ü seferi esnâsında tevellüdât vukû'bulur ise kapudan iki şahid huzûrunda iki nüsha olarak bir 'ilm ü haber tanzîm iderek çocuğun ebeveyni Memâlik-i Şâhânedan bir iskeleye çıkar ise Limân İdâresine ve memâlik-i ecnebiyyeden bir iskeleye çıkar ise Şehbenderhâneye i'tâ ider.

Liman Re'îsi veyâ Şehbender iş bu 'ilm ü haberin bir nüshasını Liman İdâresinde veyâhüd Şehbenderhânedede eli koyarak diğerini Liman Re'îsi Bahriye Nezâreti ve Şehbender Hâriciye Nezâreti ma'rifetiyle Dâhiliyye Nezâretine irsâl ider.

Dâhiliyye Nezâretince dahi iş bu 'ilm ü haber sicil-i nüfûs İdâre-i 'Umûmiyyesi vâsıtasıyla çocuğun pederinin ve olmadığı hâlde vâlidesinin mukayyed bulunduğu mahallin Nüfûs Me'mûrına gönderilüb sicil-i nüfûsa kayd itdirilür. [239]

Şehbenderler Ta'lîmâtına nazaran kapudan ber-vech-i muharrer 'ilm ü haber tanzîm itmeyüb yalnız Şehbendere i'tâ-yı ma'lûmât itse kâfidir.

Bu sûretde Şehbender bir zabıtnâme tanzîm idüb ber-veche bi'l-mu'âmelât-ı kaydiyye icrâ kılınmak üzere Hâriciyye Nezâretine irsâl ider.

Mebhûsün 'anh olan Nizâmnâme ve Ta'lîmâtın revş-i tahrîrinden müstefâd olduğına göre mu'âmelât-ı mezbûre ebeveyni 'Osmânlı olan çocuklar hakkında lâzıme'l-icrâdır. 'Osmânlı Sefînesinde tevellüd iden ecnebî çocukları kendi memleketleri sicil-i nüfûsuna kayıd idileceğinden bunlar için 'ilm ü haber ve zabıtnâme tanzîmine hâcet olmayub fakat esnâ-yı seyr ü seferde vukû'bulmuş olması i'tibâriyle gemi jurnaline ve kapudanın i'tâ ideceği takrîre kayd olunmalıdır.

§ 199. Esnâ-yı seyr ü seferde gemide bulunanlardan biri vefât ider ise tevellüd idenler misillü mu'âmele-i ihbâriyye icrâ kılınur.

Bunların metrûkâtına gelince: Devlet-i 'Aliyye Teb'asından ise Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhânedede mahkeme-i şer'iyyeye ve diyâr-ı ecnebiyyede Devlet-i 'Aliyye Şehbenderine teslîm idilmek iktizâ ider.

Teb'a-i ecnebiyyeden ise Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhânedede müteveffânın tâbi' olduğu devlet konsolusuna ve memâlik-i ecnebiyyede keزالik tâbi' olduğu devlet konsolusuna ve eğer müteveffâ Devlet-i 'Aliyye Şehbenderinin mukîm olduğu memleket ahâlisinden ise hükûmet-i mahalliyyeye teslîm [240] ile iki nüsha olarak bir kıt'a makbûz 'ilm ü haberi alınur.

Şehbenderin mukîm olduğu mahallde müteveffânın tâbi' olduğu devlet me'mûrı bulunmadığı takdirde metrûkâtı Şehbenderhâne ma'rifetiyle Hâriciyye Nezâretine irsâl kılınur.

§ 200. Teb'a-i ecnebiyyeden birinin metrûkâtı kapudan tarafından tevdi' olunmazdan evvel sebt-i defter idilmek ve iş bu defter üç nüsha olarak tanzîm Şehbender ve kapudan tarafından imzâ kılınmak icâb ider.

Nesh-i mezkûreden biri metrûkâtı âhz iden hükûmete veyâ konsolushâneye ve diğeri hükûmet-i mezkûreye veyâ konsolushâneden alınacak makbûz ‘ilm ü haberi ile berâber Şehbenderhâneye teslîm kılınur. Ve üçüncüsü yine sâlifü'z-zikr hükûmet veyâ konsolushâneden alınacak makbûz ‘ilm ü haberi ile berâber kapudan nezdinde kalmak lâzım gelür.

§ 201. [Kitapta sehven 101 olarak yazılmıştır] Saltanat-ı Seniyye Sefâyin-i Ticâriyyesinden birinin kapudanı vefât itdiği ve sâhib-i sefine veyâ kefâlet-i nizâmiyyeyi hâ'iz bir vekîli mahallinde bulunmadığı takdirde Şehbender müteveffânın hâmil olduğu kâffe-i evrâka kesb-i ittilâ' ile sefine evrâkı ile berâber cümlesini muhâfaza tahtında bulundurmağa mecbûrdur.

Şehbender vukû'hâli sâhib-i sefineye iş'âr ile başka bir kapudan ta'yînine da'vet idecek ve eğer sâhib-i sefinenin [241] cevâbı esbâb-ı mücbireden nâşî menâfî'-i sefineyi ihlâl idecek sûretde te'hîr ider ise ol vakit Şehbender mümkün olduğu hâlde Teb'a-i 'Osmâniyyeden ve olamadığı sûretde teb'a-i ecnebiyyeden tâ'ifenin ekserîsi tarafından söylenilen lisâna âşinâ bir kapudan intihâb idecektir.

§ 202. Tâ'ifeden vefât idenlerin alacakları olan “âylık” veyâhûd “pây” Şehbendere teslîm olunarak metrûkâta idhâl idilecek ve vefât iden kapudanın alacağı olan aylık ve payların mikdârı Şehbender tarafından mümkün mertebe tahkîk ve ol bâbda bir beyânnâme tanzîm ile Metrûkât Defterine rabt olunarak Hâriciyye Nezâretine gönderilecektir. [242]

Üçüncü Fasıl

Tâ'ifenin Şerâ'iti İstihdâmı—Ta'dîl Veyâ Fesh-i Mukâveleyi Mûceb Ahvâl

Birinci Mebhas

“Tâ'ifenin Şerâ'it-i İstihdâmı

§ 203. Kânûnun beşinci faslının ‘unvânı [Geminin hıdmetinde istihdâm olunan tâ'ifenin tutulmalarına ve ücretlerine dâ'irdir] deyû muharrer ise de fasl-ı mezbûrun mündericâtında tâ'ifeden başka zâbitândan ve ba'zı mevâddan da birinci kapudandan dahi bahs idildiğinden [Tâ'ife] kelimesi bunlara dahi şâmil olmasıyla bu faslın mündericâtı ve husûsuyla tâ'ifenin ücretine ve sûret-i tedâvisine ve esîr veyâ sakat olanlara virilecek azâdlık bedeli ve tazmînâta

dâ'ir olan ahkâmı yolculardan mâ-'adâ gemide bulunanların kâffesine ya'nî tabîb ve çarhçı gibi zâbitân ile kamarot misillû me'mûrîn muvazzafa ve gemide ta'mîr ve techîz için istihdâm olunanlar haklarında dahi tatbîk olunmak iktizâ ider. Ancak birinci kapudan veyâ zâbitân hakkında gerek bu fasılda gerek bundan evvelki fasılda sûret-i mahsûdada beyân kılınan ahkâm müstesnâdır. [243]

§ 204. Kapudan ve zâbitân ve tâ'ife dört sûretle istihdâm olunur.

1: İcâre-i seferiye

İki dürlüdür: Biri yalnız bir mahall-i mu'ayyene kadar gitmek, diğeri mahall-i maksûda kadar gidüb gelmek şartıyla akd olunan icâredir.

Meselâ: İstanbuldan Selânike kadar gitmek veyâhûd gidüb gelmek için ücret-i ma'lûme ile istîcâr gibi 'azîmet ve da'vet tasrîh olunmaksızın mutlak olarak Selânike sefer itmek şartıyla bir tâ'ife istîcâr olundukda seferden maksad gidüb gelmek demek olarak tefsîr idilür.

2: Şehriye.

Tâ'ife şehriye şu kadar gurus ücret ve bir iki veyâ üç aylık olmak üzere müddet-i mu'ayyene istîcâr olundukda sefer hitâm bulmaksızın müddet-i münkaziyye olsa seferin hitâmına kadar îfâ-yı hıdmete mecbûr olub fakat bu müddet için ecr-i müsemâyı tecâvüz itmemek şartıyla ecr-i misl alır. "M 462, 480".

3: Kârda müşâreket.

Gemi sâhibi ba'zen emti'a ve eşyâ mübâyâ'a idüb satılmak üzere gemisi ile diyâr-ı âhire gönderir bundan hâsıl olacak kârda müşâreket dimekdir. [244]

4: Nevlde müşâreket.

Gemi nevlinden kumanya vesâ'ire masrafı çıkdıktan sonra üst tarafının ber-mûceb şart veyâ 'âdet gemi sâhibi veyâ müste'ciri ile kapudan ve zâbitân ve tâ'ife beyninde taksîmi dimekdir.

Tâ'ifenin gemide hisseleri olduğu hâlde kendüleri şerîk olub haklarında şirket mu'âmelesi cereyân ider.

§ 205. Kapudan ve zâbitân ve bi'l-cümle tâ'ifelerin tutulmalarını şerâ'iti Tâ'ife Defteri veyâ tarefeynin mukâvelât-ı muharrresi ile isbât olunur ve mukâvelât-ı muharrre olmadığı ve Tâ'ife Defterinde dahi buna dâ'ir hiçbir şey zikr ve beyân olunmadığı takdîrde tâ'ifenin tutuldukları ya'nî hidmete alındıkları yerde cârî olan usûl ve kâ'ideye tevfiq-i hareket idilür. "TB 65"

Ya'nî müddet ve ücret ta'yîn kılınmaksızın tâ'ife istîcâr olundukda tutuldukları mahallde cârî olan 'örf ve 'âdet dahi bulunmaz ise bir sefer-i tâm için tutulmuş farz olunarak ücret i'tâsı icâb ider.

206. Kapudan ve zâbitan ve tâ'ifeleri sefine sâhiblerinin veyâhûd gemi iskarçe üzerine ya'nî topdan istîcâr olunmuş ise müste'cirlerinin rızâlarını istihsâl itmedikce ve nevlini dahi [245] virmedikce kendi hesâbları için hîçbir 'özü ve bahâne ile sefineye emti'a ve eşyâ tahmîlinden memnû'durlar. Şâyed tahmîl iderler ise emti'a ve eşyâ-yı mahmûle sefine sâhiblerinin veyâhûd müste'cirlerinin menfe'atine olarak zabt olunabilür. Meger ki şikk-ı evvelde sefine sâhibleri ile ve şikk-ı sâinde müste'cirler ile 'aksine bir mukâvele-i mahsûsa ola. "TB 66"

Bundan mukaddem beyân kılındığı vecihle memnû'iyet-i mezkûre sût-i isti'mâli men' içündür. 55 ve 56 ıncı mâddeler beyninde şu fark vardır ki hamûleden hâsıl olacak kâr ortanın olmak üzere sefer idiyor ise kapudan ve tâ'ife tarafından bilâ-izin tahmîl olunan emti'a ve eşyânın be-heme-hâl zabtı lâzım gelüb fakat gemi iskarçe üzerine tutulmuş ise emti'a ve eşyânın be-heme-hâl zabtı lâzım gelmeyüb [Zabt olunabilür] kaydına nazaran sût-i isti'mâli maksadıyla tahmîl idilmiş olmak gibi bir sebebe müstenid olması icâb ider. Çünkü iskarçe üzerine tatılan gemiye bilâ-izin emti'a ve eşyâ tahmîlinde hamûleden hâsıl olacak kâr ortanın olmak üzere sefer iden gemiye bilâ-izin emti'a ve eşyâ vaz'î kadar mazarrat melhûz değildir.

Kapudan ve zâbitân ve tâ'ifenin kendi hesâblarına vaz' idüb zabt idilmeyen emti'a ve eşyânın nevlini i'tâ itmeleri [246] lâzımdır. Çünkü kendüleri ücret mukâbilinde ifâ-yı hıdmeti müte'ahhid olub akd-ı icâre ve lev-i me'zûnen olsun tahmîl idecekleri emti'a ve eşyâyı nevlinden vâreste olmalarını istilzâm itmez meger ki nevl virmemelerini hîn-i mukâvelede şart itmiş olalar.

Memnû'iyet-ı mebhûsa li-ecli't-ticâre tahmîl olunacak emti'a ve eşyâ hakkında olub elbîse gibi havâyic-i zarûriyyeden olan şeyleri bilâ-istîzân gemiye tahmîl idebilürler.

İkinci Mebhas

Ta'dîl Veyâ Fesh-i Mukâveleyi Mûceb Ahvâl

§ 207. Seyr ü seferin icrâsı geminin kıyâm ve hareketinden evvel esbâb-ı mücbireden olmayub sâhiblerinin veyâ kapudanının veyâhûd iskârçe sûretiyle gemiyi istîcâr iden müste'cirlerinin sebebiyyetinden dolayı terk ve ta'tîl olunur ise sâhib-i sefine veyâ müste'cir tarafından şehriye ile tutulmuş olan tâ'ifeye bir aylık ma'âşları ve sefer-i tâm üzere tutulmuş bulunanlara bunun için meşrût olan ücretin rub'i mikdâr akçe tazmînen i'tâ [247] kılınur. Tâ'ife geminin donanılmasında istihdâm olunmuşlar ise anın için lâzım gelen gündelikleri dahi virilür iş bu

gündelikler ‘amel mukâbili ücret demek olup ‘amellerinin nev’ine göre ücret sûretiyle i’tâ kılınur. Tâ’ifelik için mu’ayyen olan ücretlerine nisbetle mikdârı ta’yîn kılınmaz.

Tazmînât virilmesinin sebebi dahi tâ’ife sefere gideyoruz diyerek ba’zı eşyâ mübâyâ’ası gibi masraf ideceklerinden ve husûsuyla seferin terki esbâb-ı mücbireden neş’et itmeyüb sâhib-i sefine veyâ kapudanının veyâhûd müste’cirlerin sebebiyyetinden ilerü geldiğinden tâ’ife hakkında husûlî me’mûl olan zarara mukâbil tazmînât olarak mikdâr-ı mu’ayyen akçe i’tâsı kânûnen tensîb olunmuştur tâ’ifelik idenler ekserîyyâ fukarâdan olduklarından kesb-i istihkâk idecekleri ma’âş ve ücretlerinin mahsûben sâhib-i sefine veyâ müste’cirden veyâhûd kapudandan ber-vech-i peşîn pâre olup ihtiyâclarına sarf iderler ki: Buna gemici istilâhınca “Politika” dinür. Böyle bir pâre almışlar ise yâ buna kanâ’at etmek veyâhûd iş bu aldıkları akçe tenzîl idilmek şartıyla sâlifü’l-mikdâr tazmînâtı istemek husûsunda müncer olurlar. Ya’nî eğer ber-vech-i peşîn aldıkları pâre alacakları tazmînât mikdârından az ise tazmînât ahzını tercih idüb üst tarafını [248] isteyecekleri derkâr olup fakat ziyâde ise fazlasını redde mecbûr olmazlar.

§ 208. Seyr ü seferin icrâsı sefinenin kıyâm ve hareketinden sonra esbâb-ı mücbireye mebnî olmayub sâhib-i sefine veyâ kapudan veyâhûd müste’cirin sebebiyyetiyle men’ olunur ise tâ’ife evvelki hâlden dahâ ziyâde mutazarrır olur. Çünkü sefinenin kıyâm ve hareketinden evvel seferden vaz geçilirse tâ’ife diğer bir sefinede kendülerine iş bulabilürler. Kıyâm ve hareketinden sonra sefer ta’tîl idilür ise orada kendülerini kabûl ve istihdâm edecek bir başka gemi bulmak güc oldukdan mâ-‘adâ kendülerinin merkez ticâret-gâhı olan limana bile ‘avdetleri ba’zen müşkil olur.

Esbâb-ı muharrireye mebnî bu misillûlere olan ma’âş veyâ ücretlerinden müddet-i istihdâmlarına isâbet iden mikdârı virilür.

Ma’âş ile tutulmuşlar ise hesâbı kolaydır. Ya’nî kaç gün istihdâm olunmuşlar ise ma’âşlarından isâbet iden mikdârı virilür. Sefer-i tâm üzere tutulmuşlar ise mahall-i maksûda kaç günde gidilebilecek ve bu yolun muhâtarâtı ve müşkilâtı ne derecede ise nazar-ı i’tibâra alınarak hesâb idilmek lâzım gelür.

Sâniyen fıkra-i sâbıkada mikdârı beyân kılınan tazmînâtın iki misli i’tâ kılınur. [249]

Ya’nî geminin donadılması için istihdâm olundukları müddet gündeliklerinden başka şehriye ile tutulmuşlar ise iki aylık ma’âşları ve sefer-i tâm üzere tutulmuşlar ise bunun için mu’ayyen olan ücretin iki rub’î mikdâr akçe tazmînen i’tâ kılınur ise de ücret ve tazmînâtın mikdârı hitâm-ı seferde virilmesi meşrû olan akçeden ziyâde olamaz.

Fakat tâ'ifenin ber-vech-i peşîn almış oldukları akçe hitâm-ı seferde kendülerine virilmesi meşrû olan ücretin mikdârından fazla bile olsa fazlanın reddi lâzım gelmez.

Sâlisen diğer bir gemiye konulub terk-i sefer iden geminin kıyâm ve hareket itdiği mahalle i'âde kılınur. Ve böyle i'âde olunamaz ise her birine sıfat ve haysiyyetine göre lâzım gelen mikdâr-ı harc-i râh virilür. “TB 67”

Ancak bir başka gemiye ırkâb olunarak i'âde kılınan tâ'ifeye bu gemide icrâ-yı san'at itmeleri teklîf olundukda istinkâf iderler ise harc-i râh talebine hakları kalmaz.

§ 209. Seferin bed'andan evvel sefinenin gideceği mahall ile emr-i ticârete dâ'ir veyâhûd geminin îcâr olunub nakl ideceği emti'a ve eşyânın memleketden ihrâcına devletce memnû'iyet vukû'bulur veyâhûd devletin emriyle gemi tevkîf olunur ya'nî iş bu seyr ü seferinden kat'iiyen men' idilür ise o hâllerde izn [250] ve ruhsat virilen tâ'ifeye yalnız geminin hıdmetinde bulundukları günler için kiste'l-yevm hesâbıyla ücretleri virilüb tazmînât i'tâsına mahall yokdur. “TB 68”

Zîrâ ahvâl-i muharrire esbâb-ı mücbireden ma'dûd olub gemi sâhib veyâ müste'cir veyâ kapudanının sebebiyyetinden neş'et itmemiştir.

§ 210. Geminin esnâ-yı seyr ü seferinde emr-i ticâret men' olunur ise tâ'ifenin istihdâm olundukları günlerin ücretiyle mahallerine 'avdetleri mesârifi rakamî muvakkaten tevkîf idilür ise tâ'ifeden şehriye ile tutulmuş olanlara geminin müddet-i tevkîfi esnâsında aylıklarının nısfı ve sefer-i tâm üzere tutulmuş olanlara dahi geminin müddet-i tevkîfine mahsûsan bir şey virilmeyüb yalnız sefer-i tâm için meşrû olan ücretleri te'diye olunur. “TB 69”

Şehriye ile tutulmuş olanların gemi muvakkaten tevkîf idildiği hâlde güzâr iden müddet için tam aylık istemeğe hakları olabilir ise de geminin tevkîfi esbâb-ı mücbireden neş'et itmesine mebnî sâhib ve müste'cirlerin dahi mutazarrır olacaklarından tâ'ifeye nısf-ı aylık i'tâsı ve sefer-i tâm üzere mukâvele idildiği takdîrde yalnız ücret-i meşrûtanın virilmesi kânûnen tensîb idilmiştir.

§ 211. Sefinenin seferi esbâb-ı mücbireden nâşî olmayub kasden ya'nî bi'l-ihitiyâr tatvîl ve tezyîd olunduğı hâlde tezâyüdine [251] göre sefer-i tâm üzere istihdâm olunan tavâ'ifin ücretleri dahi yolluk-u keyfiyyet tatviline ve mühlik ve muhâtârâta göre tezyîd idilmek îcâb ider. “TB 70”

Bu mâddede şehriye ile tutulmuş olan tâ'ife ücretinden bahs olunmaması sefer ne kadar müddet uzar ise o mikdâr aylık âhzına kesb-i istihkâk idecekleri cihetle seferin kasden tatvîl edilmesinden dolayı kendülerine zarar terettüb itmeyeceğinden nâşîdir.

Sefer-i tâm üzere tutılan tâ'ifenin sûret-i muharrirde ücretleri tezyîd idilmese gemi sâhibi veyâ müste'cirleri geminin yolda uğrayacağı iskeleleri söylemeyüb yalnız son gideceği mahalle doğrudan doğruya gideceğini zikr ve beyân iderek tâ'ifeleri iğfâl ve izrâr idebilürler.

§ 212. Sefine nevl-i mukâvelesinde beyân olunan mahallden dahâ yakîn bir mahallde kasden tahliye olunur ise bundan dolayı sefer-i tâm üzere istihdâm olunan tâ'ifelerin meşrût olan ücreti tenzîl idilmez. “TB 71” Böyle olmasa uzak bir mahalle ‘azîmet edilecektir deyû tâ'ife tutulduktan sonra yakîn bir iskelede emti'a ve eşyâ tahliye idilüb ücretden bir mikdârın i'tâsıyla tâ'ifeye ruhsat virildikde mutazarrır olmaları lâzım gelür.

Bu mâddede şehriye ile tutulmuş olanlardan bahs idilmemesi [252] fıkra-i sâbıkada beyân kılındığı vecihle anlara zarar terettüb itmemesindendir.

Lakin sefine furtınada sakatlanarak devâm-ı sefere kâbiliyeti kalmaması gibi bir sebep-i mücbireden nâşî tahliye idilür ise o hâlde 69 uncu mâtde-i kânûniyye ahkâmına tevfi-k-i hareket olunmak iktizâ ider.

§ 213. Geminin nevlîne veyâhûd seferinden hâsıl olacak kâra hissedâr olmak üzere istihdâm olunan tâ'ifelere seferin sebep-i mücbireden dolayı kat' ve fesh veyâ te'ahhur veyâhûd tezâyüdi içün ücret-i yevmiyye ve bir güne tazmînât i'tâsı lâzım gelmez.

Zîrâ zarar kârın ortağıdır. Ve bir şey'in menfe'atine nâ'il olan anın mazarratına mütehammil olur. “M 87”

Seferin kat' ve feshi ve te'ahhur ve tezâyüdi geminin mahmillerinin sebebiyyetiyle vâki' olur ise bunun içün taraflarından sefine virilmesi hükm olunacak zarar ve ziyân tazmînâtından tâ'ifeler dahi hissedâr olurlar.

İş bu tazmînât sefine sâhibleriyle tâ'ifenin kâr ve nevlinden her ne mikdâr hisse almaları meşrût ise ol hisseye kıyâsen beyinlerinde tevzî' ve taksîm olunur.

Seferin kat' ve feshi veyâ te'ahhur ve tezâyüdi geminin kapudan veyâ sâhiblerinin sebebiyyetiyle vukû' [253] bulur ise bunlar tâ'ifeden her birine şart ve mukâvelelerine göre münâsib mikdâr tazmînât virmeğe mecbûr olurlar. “TB 72” Bu sûretle virilecek tazmînâta tâ'ife râzî olmaz ise mikdârı ehl-i hibre ma'rifetiyle ta'yîn idilmek lâzım gelür.

§ 214. Sefine zabt ve müsâdere veyâhûd darb ve şikest veyâ gark olub gerek gemi ve gerek hamûlesi bütün bütün zâyî' ve telef oldukda zâbitân ve tâ'ife gerek icâre-i seferiyye gerek ma'âş ile tutulmuş olsunlar o seferden dolayı bir güne ücret talep idemezler. "TB 73"

Tâ'ifenin sun' ve taksîrâtından neş'et itmeyen ahvâl-i muharrireden dolayı fikarât-ı sâbıkaya nazaran ücretleri sâkıt olmamak lâzım gelür ise de bir geminin seyr ü seferinin ikmâli ile menâfi'-i melhûzanın istihsâlinde sâhib-i sefineyden başka mukarrizler, mahmiller, sigortacılar vesâ'ir bir takım kimseler 'alâkadârdırlar. Bunların menâfi'nden muhafazası ise tâ'ifenin ihtimâmına vâ-bestedir gemi gerek gark olsun gerek şikest idilsün her ne olur ise olsun tâ'ife ücretlerini tamamen alacaklarından emîn olurlar ise tabî'î iş bu menâfi'-i müşterekenin muhâfazası emrinde o kadar ihtimâm itmezler. Ve matlûb-u vecihle hâl-i teyakkuzda bulunmazlar. Bâ-husûs son limana duhûl esnâsında çok dikkat itmezler zîrâ ücretlerini hak itmiş olurlar. İşte evvelâ bu bâbda dikkatleri ber-devâm [254] olmak sâniyen 124 üncü mâddede musarrah olduğu üzere ahvâl-i muharrirde sâhib-i sefine dahi mahmillerden nevl alamayacağı cihetle bundan mahrûm olmuş ve gemisi gark ve şikest veyâ zabt idilmiş bir âdeme tâ'ife ücreti vermek pek ağır olacağından anlar dahi kendi hallerince zarardan hissedâr idilmek için kâ'ide-i mebhûsa vaz' olunmuşdur. Şu hâlde seyr ü seferde 'alâkası olanlar menfe'atleri ne ise anın hâricinde bir zarar ile mükellef tutulmazlar.

Ancak mukaddemâ ücretlerine mahsûben tâ'ifeye bir şey virilmiş ise anı i'âdeye mecbûr olmazlar.

Çünkü evvelce aldıkları bir pâre hakkında mütâla'ât-ı mebsûta vârid olamayacağı gibi fakîr olmaları hasebiyle haklarında mu'âmele-i istisnâ'îyye icrâsına dahi ihtîyâc vardır. Ma'mâfih şurasının zikr ve beyânına lüzûm görüldüğüne bu fıkra münderic olan [Zabt ve Müsâdere] kelimelerinden maksad geminin taraf-ı Devlet-i 'Aliyyeden kânûnen veyâhûd düvel-i ecnebiyye veyâ korsan cânibinden cebren zabt ve müsâderesi demek olub yoksa gemi dâyinler tarafından zabt ve fûrûht itdirilür ise tâ'ife dahi ücretini esmânından istîfâ ider. Bir de tâ'ife sefer-i tâm üzere tutulmuş olub da 'azîmet-i seferi bi'l-selâme icrâ kılındıktan sonra 'avdetde sefine [255] zikr olunan kazâyâ uğramış ise 'azîmet ücretinin tamamen i'tâsı lâzım gelür.

Kezalik geminin gark ve şikest ve darbı kazâ'en bir gemi ile olan müsâdemededen neş'et idüb tazmînât âhz iddilür ise tâ'ifenin iş bu tazmînât akçesinden ücret talebine hakları olur.

§ 215. Gemi ve teferru'âtından ba'zı parçaları gark ve telefdan muhâfaza olundığı hâlde şehriye ile veyâ sefer-i tâm üzere istihdâm olunan tâ'ifeler tahlîs itdikleri parçaların kıymet-i sâfiyyesinden ya'nî mezkûr parçaların tahlîs ve muhâfazası ve fûrûhtı için virilen yevmiyye ve

idilen mesârif çıkdıktan sonra kalacak akçeden kesb-i istihkâk itmiş oldukları ücretlerini istihsâle hakları olur. Eğer hâsılât-ı mezkûre ücretlerinin îfâsına kifâyet itmez veyâhûd emti'adan başka bir şey kurtarılmamış olur ise o hâlde tâ'ifenin ücretlerinden kalan mikdârı kurtarılmış olan emvâl ve emti'a nevlinden almağa salâhiyyetleri olur. "TB 74"

§ 216. Nevline hissedâr olmak üzere istihdâm olunan zâbitân ve tâ'ife ma'âş ve ücretlerini yalnız geminin nevlinden olarak kapudanın veyâ müste'cirin alacakları hisselere kıyâsen istihsâl idebilürler. "TB 75" [256]

Ya'nî emti'adan ne mikdâr kurtarılmış ise anın nevlinden kapudan veyâ müste'cir ya'nî mücehhizin alacakları hisselere nisbeten tâ'ifeye dahi birer mikdâr şey virilür.

Nevline hissedâr olmak üzere tutulmuş olan tâ'ife istifâ-yı ücret için gemi ve müteferri'âtının kurtarılmış olan kat'a ve parçalarında bir güne hakk iddi'â idemezler.

§ 217. Tâ'ife her ne şart ve mukâvele ile ya'nî ister şehriye ister ise sefer hesâbıyla tutulmuş olsunlar gark olan sefinenin parçalarını ve eşyâ-yı sâ'ireyi kurtarmağa sarf eyledikleri eyyâmın ücretlerini başkaca isteye bilürler. "TB 76"

Ya'nî kâ'ideten müceb 'akdin icrâsına mâni' olur bir 'özür zuhûr itdikde icâre münfesih olur "M. 443" binâ'en'aleyh geminin gark olmasıyla tâ'ife ile sefine sâhibi beyinde mün'akid icâre münfesih olur. Andan sonra tâ'ifenin vukû'bulan hıdmetleri 'akd-i münfesih mezbûrun mütemmemâtından olmayub başka bir işdir. Ve kendüleri mu'adili'n-istiklâl takmadan olmadıklarından şer'en ve kânûnen ücretle müstahakk olurlar.

Kânûnda kârda müşterek olan tâ'ife ücretinden bahs olunmaması kâr ve zararda müşterek olmaları hasebiyle bu bâbda bir kâ'ide-i mahsûsa vaz'ına lüzûm görülmemiştir. [257]

§ 218. Tâ'ifenin her biri esnâ-yı seyr ü seferde hasta olur yâhûd gerek geminin hudmetinden ve gerek düşman ve korsan gavgâ ve muhârebesinden dolayı yaralanur veyâ sakatlanur ise ücretlerini kemâ-kân aldıktan başka hasta ve mecrûh oldukları müddetce tabîb ve cerrâh mesârifinin ve 'ilâc bahâsının ve sakat kaldıkları takdîrde mesârif-i mezbûre ile berâber [Tazmîn] nâmıyla dahi münâsib bir mikdâr akçenin ahzına hakları olur.

Gemicilik zâten tehlikeli ve su'ûbetli bir san'at olduğundan tâ'ifeliğe tergîb için bu yolda mu'amelâta maslahaten lüzûm oldukdan başka fikarât-ı sâbıkada beyân kılındığı vecihle tâ'ifeyi îfâ-yı vazîfede ihtimâma mecbûr itmek mülâhazasıyla sefineleri gark ve şikest oldukda mâdâm ki ücretlerine hâlel geliyor esnâ-yı seyr ü seferde hastalanan veyâ gavgada mecrûh

olanların vazîfelerinde gösterdikleri himmet ve gayrete mukâbil mükâfâta müstahakk olmaları ve zîrdeki fıkrada muharrer olduğu vecihle kendülerinin tedâvitidirilmeleri îcâb ider.

İş bu tazmîn husûsunda tarefeyn uyuşamadıkları hâlde mikdârı mahkemece ta'yîn idilür. Hekîm ve cerrâh mesârifîyle 'ilâc bahâsı ve sakatlık tazmînâtı hastalık ve mecrûhiyyet ve sakatlık husûsları geminin hıdmetinden nâşî olmuş ise hasârât-ı bahriyye-i husûsiyyeden add olunarak gemi nevlinden i'tâ, [258] sefinenin emr-i muhâfazası-çün olunan gavgâ ve muhârebede vukû' bulmuş ise hasârât-ı bahriyye-i 'umûmiyyeden ma'dûd olup gemi nevlinden ve hamûlesinden garâmeten tesviye ve îfâ olunur "TB 77"

§ 219. Fıkra-i sâbıkada beyân kılınan esbâbdan dolayı hasta ve mecrûh ve sakat olan tâ'ife ister şehriye veyâ sefer-i tâm hesâbıyla ister ise nevlde veyâ menfe'atde şerîk olmak üzere tutulmuş bulunsun hatar ve tehlikeden ya'nî sefinede kalur ise lâyıkiyla tedâvî olunamayacağından veyâhûd 'illet-i sârî olup da sâ'ir tâ'ife ve yolculara sirâyetinden ihtirâzen sefere devâm idemediği hâlde sefine hareket itmeksizin kapudan merkûmı kâyıkiyla bakılabilecek bir hastahâneye veyâ sâ'ir mahalle çıkarmağa ve tedâvî ve nafaka mesârifîyle şifâ bulur ise 'avdeti ve vefât ider ise defni içün lâzım gelen mesârifî gemi hesâbına olarak tedârik ve îfâya mecbûrdur.

Bunun içün kapudan Memâlik-i Mahrûsada ise Mukâvelât Muharririne ve olmayan yerde bu vazîfeyi îfâ iden me'mûra ve o da yoğışa Nâhiye Müdîri ve Kâ'im-makâm gibi orada bulunan en büyük me'mûra ve memâlik-i ecnebiyyede ise Devlet-i 'Aliyye Şehbenderine ve bulunmadığı mahallde hükûmet-i mahalliyyenin en büyük me'mûrına kâfi mikdâr akçe emânet sûretiyle i'tâ veyâhûd edâsını müte'ahhid bir kefil irâ'e ider. Bununla berâber merkûmun ücretleri şifâ bulduğu güne [259] kadar işledildikten başka herhangi limandan gemi ile sefere çıkmış ise o limana 'avdet ideceği güne değîn bi'l-hesâba i'tâ ve harc-ı râhı dahi îfâ olunur. "TB 78"

Ahkâm-ı muharrir intizâm ve inzibât-ı 'umûmîye müte'allık olduğundan tâ'ife ile gemi sâhib veyâ müste'cirleri beyninde akd olunan mukâvelede ahkâm-ı mebhûsa-i kânûniyyeye mugâyir bir şart dermiyân idilse mu'teber olmaz.

Ahkâm-ı muharrirîye tevfiğ-i hareket itmeyen, meselâ: Hasta veyâ mecrûh olan tâ'ifeyi gemiden dışarı çıkarub hastahâne veyâ münâsib mahallde tedâvî itdirmeyen veyâhûd ber-vech-i muharrer lüzûmı mikdâr akçe veyâ kefil i'tâ ve irâ'e itmeyen kapudan 'aleyhine hasta veyâ mecrûh olan tâ'ife tarafından ikâme-i da'va ile lâzım gelen akçe talep olunabileceği gibi şâyed

kendüsi kânûnun ta'rîf itdiği yolda bakılmamasından dolayı sakat kalur veyâ sâ'ir sûretle mutazarrır olur ise bundan dolayı başkaca tazmînât dahi taleb idebilür.

§ 220. Tâ'ife sefine derûnunda veyâ ruhsat ile dışarıya çıkdığında gavga iderek mecrûh veyâhûd nâ-be-câ ve uygunsuz hareketinden dolayı hasta olduğu hâlde her ne kadar kendüsi sebebiyyet virmiş ise de yine fıkra-i sâbıkada beyân kılındığı vecihle geminin mesârifıyla bakılub ancak iş bu mesârif kendüsünden istirdâd olunmak üzere da'va olunabilür. [260]

Mellâh bilâ-ruhsat gemiden dışarı çıkub gavga ve mu'araza itmesinden veyâhûd harekât-ı nâ-ce-bâsından nâşî mecrûh veyâ sakat ve hasta olduğu takdirde kezalik gemi hesâbına bakdırılub fakat hakîm ve cerrâh mesârîfî kendi üzerine kalur. Ve iş bu ef'al ve harekâtından dolayı kapudan tarafından tard olunur ise ücreti dahi yalnız istihdâm olundığı güne kadar hesâb ve i'tâ olunur. “TB 79”

Hülâsa tâ'ifenin ber-vech-i muharrer hasta veyâ mecrûh olması kendi serkeş ve münâsebetizliğinden ilerü geliyor ise de yine tedâvî itdirilmesi muktezâ-yı insâniyyetdir. Şâyed bakdırılmayub merkûm sakat kalur veyâ sâ'ir bir sûretle mutazarrır olur ise kapudan 'aleyhine ikâme-i da'vî ile tazmînât taleb idebilür.

Sefine hareket itmezden evvel hastalanur veyâ mecrûh olur ise kapudan anı 79 uncu mâdde ahkâmına tevfiken hıdmetinden ihrâc idebilür.

§ 221. Esnâ-yı seferde vefât iden tâ'ifenin ücreti vârislerine virilür. Şöyle ki: Şehriye hesâbıyla istihdâm olunmuş ise yevm-i vefâtına kadar işleyen ma'âşları tamâmen i'tâ kılınur ve sefer-i tâm üzere istihdâm olunub da esnâ-yı seferde veyâ gidilen limanda vefât ider ise ücretinin nısfı eğer vefâtı hîn-i 'avdetinde vukû'bulur ise tamâmı îfâ olunur. Mahall [261] 'avdete muvâsalat idememiş olmasından dolayı ücretinden bir mikdârı tezyîl idilmez.

Seferden hâsıl olacak kâra ve nevl-i sefineye hissedâr olmak üzere isticâr olunub sefere bedâ' olundukdan sonra vefât ider ise nevliden ve vukû'bulan kârdan kezalik hisse-i meşrûtası kâmilten virilür.

Tâ'ife her ne sûretle müstahdem olur ise olsun sefinenin selâmeti uğrına düşman ve korsana karşı muhârebe iderek telef olur ise geminin selâmet ile limana muvâsalat itdiği hâlde muvâsalatı gününe kadar vefât itmemiş nazarıyla bakılarak ücreti kâmilten virilür. “TB 80”

Gemi selâmet ile muvâsalat itmeyüb gark ve şikest olmuş ve o sırada tâ'ifeden biri vefât itmiş bulunur ise müteveffânın ücreti hakkında 73 ve 74 üncü mâddeler ahkâmına tatbîk-i mu'âmele olunur.

Tâ'ife geminin hareketinden evvel vefât itdiği hâlde şehriye ile veyâ sefer-i tam üzere tutulmuş ise 68, 86 ıncı mâddelere kıyâsen kiste'l-yevm hesâbıyla hakkına isâbet iden mikdârın veresesine i'tâsı icâb ider kârda veyâ nevilde müşterek ise 72 inci mâddenin birinci fıkrasına kıyâsen bir şey virilmemesi iktizâ ider. Çünkü şirket-i akidde ribhe istihkâk mâl veyâ 'amel veyâ zamân ile olub ribh hâsıl olmaksızın tâ'ifeden birinin vefâtı [262] kendi hakkında şirketin infisâhına müceb olarak ba'de hâsıl olacak ribhe müstahakk olamayacağı cihetle veresesine bir şey i'tâsı lâzım gelmez. "M 1347 ve 1352"

Şurası dahi ihtâr olunur ki: Bir âdem vefât itdikde şer'an terekesine hukûk-ı erba'a ta'alluk ider. Şöyle ki terekesinden evvel emirde techîz ve tekfini mesârîfî îfâ sâniyen ve bunı edâ, sâlisen vesâyâsı tenfiz ve icrâ idildikten sonra ne kalur ise dördüncü derecede veresesı beyrinde taksîm idilür.

Binâ'en'aleyh vefât iden tâ'ifenin deyni veyâ vasiyeti olmak gibi bir sebeble terekesine hukûk ve sâ'ire ta'alluk ider ise o hâlde ber-vech meşrûh-u te'diyesi lâzım gelen akçenin hemân veresesine virilmeyüb terekesini tahrîr iden veyâhûd alacak veyâ vasiyet da'vâsını rû'yet iden mahkemenin karârına tevfik-i hareket olunmak iktizâ ider.

Müteveffânın deyni, vasiyeti, veresesı olmadığı hâlde cânib-i beytü'l-mâla i'tâsı lâzım gelür.

§ 222. Derûn-u sefînde iken esîr tutulan tâ'ife azâdlığı bedelinin te'diyesi içün gerek kapudan ve sefîne sâhiblerinden ve gerek müste'cirlerinden bir şey talebine kânûnen hakkı olmayub yalnız esîr tutulduğu güne kadar işleyen ücretini isteyebilür "TB 81"

77 inci mâdde ahkâmınca muhârebede mecrûh olan tâ'ife [263] tedâvî idildikten başka tamâm-ı ücreti ve eğer sakat kalmış ise mikdâr-ı münâsib tazmînât i'tâ kılındığı hâlde esîr olan tâ'ifeye ücretinin bile tamamen virilmemesi çünkü tâ'ifenin sefîne derûnunda esîr tutulması yâ düşman veyâhûd korsan veyâ deniz hırsızları tarafından sefînenin zabt idilmesiyle olur. Sefînenin düşman cânibinden zabt olunması hukûk-ı düvel-i bahriyye kavâ'idine muhâlif hareketde bulunmasından ve korsan veyâ deniz hırsızları tarafından zabt idilmesi zamânımızda 'adîmü'l-vukû' dinilecek nevâdirden olmağla berâber ahvâl-i muharrer seyr ü seferin muktezâyâtından olarak gemide bulunanların kâffesine şâmil olduğundan ve sefîne sâhib ve müste'cirleri dahi hissedâr olacaklarından tâ'ifeye tazmînât i'tâsına mahall görilememiştir.

Geminin veyâ hamûlesinin bir hıdmeti içün gerek bahre ve gerek karaya irsâl olunan tâ'ife karada veyâ sandalda esîr tutulduğu hâlde îfâ-yı hıdmet maksadıyla âmîrinin emrine i'tâ'aten nefsinı tehlikeye ilkâ itmiş olacağından sefîne limana bi's-selâme vâsıl olsun olmasun ücretini kâmilten ahza müstahakk olur. Ve eğer sefîne selâmetle limana vâsıl olur ise azâdlık bedelinin

dahi otuz aded ‘Osmânlı Altunundan ziyâde olmamak üzere tazmînini talep idebilir. “TB 82, 84” Ya’nî esîr edilen tâ’ifenin azâdlığı bedeli otuz altundan noksân ise tamamını ziyâde ise [264] fakat otuz altunını isteyebilir ve andan ziyâdesini kendüsi virmek îcâb ider.

§ 223. Tâ’ife su ve kumanya almak ve sefinenin alât ve edevâtını ta’mîr itdirmek misillû gemiye ‘â’id bir iş için bahre veyâ karaya gönderildiği hâlde esîr olur ise hasârât-ı bahriyye-i husûsiyyeden add olunarak lâzım gelen tazmînât yalnız gemi sâhibleri tarafından i’tâ olunmak îcâb ider.

Her ne kadar kânûnda sarâhat yoğısa da tâ’ifeden ba’zısı hamûleyi ihrâc eylemek veyâ sâ’ir eşyâ ile mübâdele itmek misillû sarf-ı hamûleye ‘â’id bir iş için kara veyâ bahre gönderildiği hâlde esîr idilür ise tazmînâtının dahi münhasıran hamûle sâhibleri tarafından te’diye idilmesi lâzım gelür.

Gemi muhâlefet-i havadan dolayı limana girmeyüb römorköre ihtiyâc hâsıl olmağla anın celbî için tâ’ife bahre veyâ karaya gönderildiği hâlde esîr olur ise hıdmet-i mezkûre hem geminin hem hamûlesinin selâmet ve muhâfazası maksadına müstenid olduğundan keyfiyyet hasârât-ı bahriyye-i ‘umûmiyyeden add olunarak lâzım gelen tazmînâtın gemi ve hamûle sâhibleri tarafından müştereken îfâ olunması lâzım gelür. “TB 83”

§ 224. Tâ’ifelerin müddet-i istihdâmlarında sefine bi’r-rızâ fûrûht olunur ise âhir güne bir mukâveleye râzî olmayan [265] ya’nî sâhib lâ-hakkı tarafından teklîf olunan şerâ’iti kabûl itmeyen tâ’ife geminin sâhib-i sâbıkı tarafından sefinenin mesârifıyla mahalline götürülmeğe ve ücretlerini dahi kâmilten almağa müstahakk olur. “TB 85”

Meselâ: Tâ’ife altı mâh hıdmet itmek üzere Der-sa’âdet Limanında tutulduktan bir ay sonra gemi Samsun Limanında bi’r-rızâ fûrûht idilse geminin sâhib-i sâbıkı tâ’ife-i merkûmeye hem tamam altı aylık ücretini hem de Samsundan Der-sa’âdete kadar ‘avdet mesârifini i’tâ itmesi lâzım gelür.

Gemi hükmen fûrûht olunur veyâhûd geminin sâhib-i cedîde ile tâ’ife beyinde yeniden mukâvele akd idilür ise o hâlde geminin eski sâhibi yalnız geminin fûrûht olduğu güne kadar ücretten olan haklarını i’tâ ider.

§ 225. Esnâ-yı seferde kânûnen makûl bir sebebe mebnî hıdmetden tard olunan tâ’ifelere kapudan yalnız tard olundukları güne kadar ücret-i meşrûtalarını ne kadar yol alınmış ise anâ göre bi’l-hesâb i’tâyâ mecbûrdur. Seferin bedâ’inden evvel tard olunan tâ’ifelere hıdmetde bulundukları eyyâm-ı gündelikleri te’diye olunub bundan ziyâde bir şey i’tâsı lâzım gelmez. “TB 86”

Esbâb-ı makbûle-i kânûniyye şöyledir:

1: Hıdmete ‘adem-i ehliyyet [266]

2: İtâ’atsizlik

3: Bekrîlik- ya’nî müskirâta inhimâk-

4: Derûn-u sefîne mu’âmele-i cebrîye ve darbîye ile sefînenin intizâmını ihlâlâ bâ’is olan sâ’ir bi’l-cümle ahlâk-ı kabîha

5: Bilâ-izin ve ruhsat gemiyi bıragub sâvuşmak “TB 79”

6: Esbâb-ı mücbire veyâ kânûnun tecvîzi ile “TB 29, 92”

Seferin kat’ ve feshi husûslarıdır. “TB 87”

§ 226. Tâ’ife Defterine kayd olunmuş olan mellâhânın her biri kânûnen makbûl olmayan bir sebep için hıdmetden tard olunduğunu isbât idebilür ise kapudandan tazmînât talebi da’vâsına hakkı olur. Kâ’ideten kapudanın tardı sebebinin makbûliyyetini isbât kapudana ‘â’id olmak lâzım gelür iken sebep-i tardın ‘adem-i makbûliyyetini tâ’ifenin isbâta mecbûr olması kapudanlar tâ’ifeyi esbâb-ı makbûleye mebnî tard ider meger ki ‘aksi sâbit ola, mülâhazasından neş’et idiyor.

Tâ’ifenin tazmînini taleb idecek akçenin mikdârı: Kendüsi seferin bedâ’inden evvel tard olunmuş ise seferden kazânacağı melhûz olan ücretinin sülüsünden ve eğer esnâ-yı seferde tard olunmuş ise tardı gününden seferin nihâyetine kadar tard olunmamış olduğu hâlde her ne mikdâr ücret alacak idise ol- mikdâr ile berâber ‘avdet mesârifinden ‘ibâretidir. [267]

İş bu tazmînât ile mahkûm olan kapudan beyân olunan şıkların hiçbirisinde tazmînât-ı mezkûreyi sefîne sâhiblerinden istirdâda hakkı olamaz. Meger mellâhın tardı husûsuna bunlar tarafından me’zûn olmuş ola.

Zîrâ: Kapudanın bilâ-sebeb tâ’ifeye izin virmesi kendi münâsebitsizliğinden neş’et itmiş olacağından sâhib-i sefînenin gerek evvelce gerek izin virildikten sonra rızâ ve muvâffakatı munzamm olmaz ise tazmînât-ı lâzımının kapudan tarafından kendi hesâbına i’tâsı îcâb ider.

§ 227. Tâ’ife Defterine kayd olunduktan sonra zîrde beyân olunan beş nev’ vukû’âtından başka hiçbir vecihle tâ’ifeler gemiyi ve hıdmetini terk ve isti’fâ idemezler.

Vukû’ât-ı mezkûre:

1: İcrâsını ta’ahhüd itdikleri seferin bedâ’inden evvel kapudan sefîneyi gitmesi meşrût olan limandan başka bir limana götürmek istemesi

Bu liman evvelki limandan ister yakîn veyâ uzak olsun isterse tehlikesi az veyâ ziyâde bulunsun gidileceği meşrût olan mahallin gayri olduğundan tâ'ife kânûnen isti'fâ idebilmek hakkı virilmiştir.

2: Seferin bedâ'inden evvel Devlet-i 'Aliyyenin bir muhârebe-i bahriyyesi [268] zuhûr idüb veyâhûd sefine bir limana yanaşmış olduğu hâlde Devlet-i 'Aliyye ile sefinenin gitmesi meşrût olan mahallin devleti beyninde bir muhârebe vukû'bulub da bundan sefinenin bir tehlikeye uğrayacağı ihtimâline gayr-i ba'id olması veyâhûd gidilecek limanın abluka olunmuş olması.

Birinci bâbın birinci faslında tafsîl ve îzâh olunduğu vecihle hâl-i harbin ticâret-i bahriyyeye te'sîrât-ı 'azîmesi bulunduğundan muhârebe vukû'nda henüz tehlike melhûz veyâ taht-ı muhâsarada bulunan bir mahalle gidecek olan sefine tâ'ifesinin isti'fâya hakları derkârdır.

3: Seferin bidâ'inden evvel veyâhûd sefinenin bir limana yanaşmış olduğundan asıl gideceğim mahalde Tâ'ûn veyâ Sârı Humma veyâ sâ'ir bu misillü 'ilel-i sâriyye olunduğuna vecihle öyle bir mahalle uğrayan sefâyin 'illetden sâlim bir limana vusûl ile mu'âmelede bulunmak için evvel emirde bir müddet karantina beklemek mecbûriyyetinde bulunacağından bu dahi tâ'ife hakkında zararı müceb olacağı cihetle ber-müceb kânûn isti'fâya hakları olur.

Lakin seferin bedâ'inden evvel yâhûd sefine bir limana yanaşub da orada sefinenin gideceği mahalde hastalık olduğunu haber alamayub [269] mahall-i maksûda vâsıl oldukda haberdâr olan tâ'ife hıdmetinden isti'fâ idecek olsa öyle bir yerde tâ'ife tedâriği fevka'l-'âde müşkil olmağla berâber mâdâm ki kendüsi hastalık olan mahalle gelmiştir artık kavâ'id-i sıhhiyyeye bi'l-mecbûriyye tâbi' olacağı cihetle isti'fâ ile bundan kurtulurum mülâhazasına dahi mahall olmadığından öyle bir mahalde tâ'ifenin isti'fâ idebilmelerine kânûnen müsâ'ade olunmamıştır.

4: Seferin bedâ'inden evvel sefinenin kâmilen âhir sâhiblere ya'nî mâlik veyâ mücehhiz veyâhûd müste'cirlere geçmesi.

Zîrâ, tâ'ife sefinenin evvelki sâhibleri ile akd-ı mukâvele itmişler idi. Sefine âhire intikâl idince bunlar ile bir güne mukâveleleri olmadığından gemiyi terke hakları olur.

Akdemce beyân kılındığı vecihle gemiye müte'allık husûsâtda mâdâm ki nısfından ziyâdesi mâlik olanların re'yi kânûnen müreccahdır geminin nısfından ziyâdesi âhire geçdikde tâ'ifenin yine terk-i hıdmet itmeğe hakları olmak lâzım gelür.

5: Seferin bedâ'inden evvel kapudanın vefât itmesi veyâhûd geminin mâlik veyâ mücehhiz veyâhûd müste'cirleri tarafından kendüsine ruhsat virilmesi husûslarıdır. "TB 89"

Kapudanların tâ'ifeler üzerinde gerek fennen gerek maslahaten te'sîrât-ı 'azîmesi olduğundan kapudanın tebeddülünde tâ'ifelerin gemiyi terk idebilmeleri kânûnen tecvîz olunmuştur. [270]

Şehbenderler Ta'lîmâtında esbâb-ı muharrîreye mebnî olmaksızın [sefineden firâr itdikleri kapudan tarafından ihbâr olunan tâ'ifeyi Şehbender inde'l-îcâb zâbita vâsıtasıyla bi't-teharri tekrâr sefineye idhâl idecektir.] denilmiştir.

Liman Me'mûrları tarafından dahi bu vecihle mu'âmele olunması iktizâ ider.

§ 228. Sefîne nevli kapudan ve tâ'ifelerin ücret ve tazmînâtı ile 'avdet mesâriflerinin te'diyesine rehn-i mahsûs makâmında tutulur. "TB 26"

Rehn-i mahsûsdan maksad imtiyâz-ı husûsî olup kapudan ve tâ'ifenin sefer-i âhirdeki ücretlerinin düyûn-u mümtâzeden olduğu 5 inci maddenin altıncı fıkrası şerhinde beyân kılınmış idi.

Kapudan ve tâ'ifenin hıdmetleri ve tazmînâtı müceb olan hâl-i sefinde vâki' olmuş olduğundan ücret ve tazmînâtın mahall-i istîfâsı sefine ve nevl oluyor başkalarına sirâyet itmez.

Fakat Şehbenderler Ta'lîmâtı ahkâmınca sefine gark olup hiçbir şey tahlîs olunamaz veyâhûd tahlîs idilen şeylerin bahâsı mesârif-i tahlîsiyye ba'de'l-tenzîl tâ'ifenin idâreleri ve memleketlerine i'âdeleri mesârifine kifâyet itmez ve gemi sevâhil-i ecnebiyyede gark olmuş bulunur ise Şehbenderhânece bunların idâre ve i'âde masrâfları devletin i'ânesi olmak üzere tesviye idilerek geldikleri mahalle i'âde kılınurlar. [271]

§ 229. Sefîne ve nevli tâ'ifenin 'adem-i sadâkatinden veyâ hatâlarından nâşî hamûle sâhiblerine terettüb iden zarar ve ziyânın tazmînine rehin makâmında tutulub fakat iş bu tazmînâtın istirdâdı için sefine sâhiblerinin kapudandan ve bunun dahi tâ'ifeden da'vâya salâhiyyetleri olur. "TB 91"

Bu da hamûle sâhiblerine mahsûs bir imtiyâz-ı husûsîdir 5 inci maddenin son fıkrasında dahi beyân kılınmıştır 'adem-i sadâkât müceb-i mes'ûliyyet olmağla berâber her bir kapudan veyâ re'îsin esnâ-yı me'mûriyyetinde eylediği en hafif hatâlardan ilerü gelen zarar ve ziyânı zâmin olması 35 inci mâdde ahkâmındandır.

§ 230. Şehbenderler Ta'lîmâtı ahkâmınca: 'Osmânî Şehbenderleri 'Osmânî Sefâiyini kapudanları ile tâ'ifeleri beyinde gerek iş bu fasılda beyân kılınan mevâdda ve gerek husûsât-ı sâ'ireye müte'allık zuhûr iden ihtilâfâtı sulhân tesviyeye me'mûrdur. Ve kapudanın izin ve kefâleti ile tâ'ifeler tarafından idilen borçları ödemek için kapudanı ihbâra me'zûndur.

§ 231. Esnâ-yı seyr ü seferde tâ'ifeden vefât iden vukû'bulur ise “K 2 § 220, 221 “fıkralar mûcibince bir limana vâsıl olur ise müteveffânın alacağı olan aylık veyâhûd pây Saltanat-ı Seniyye Şehbenderine teslîm olunarak metrûkâta idhâl idilür. [272]

§ 232. Pasaport Nizâmnâmesi ahkâmınca Memâlik-i Şâhâne Limanlarından birine vâsıl olan bir geminin tâ'ifesi ve sâ'ir gemi hademesinden biri sefîneyi terk ile dâhil-i memleketde ikâmetgâh ittihâz itmek ister ise mahallî Liman Re'îsine ve Liman Re'îsi bulunmayan mahallerde me'mûrîn-i mahalliyyeye mürâca'atla Tâ'ife Defterinden isminin terkîn idilmiş olduğunu bir şehâdetnâme ibrâz eylemeğe ve mahall-i ikâmetini ta'yîn itmeğe mecbûrdur.

İş bu şehâdetnâmeyi hâ'iz olan tâ'ife veyâ gemi hademesinden biri Teb'a-i Ecnebiyyeden ise mensûb olduğu konsoloshâneye mürâca'at itmesi ve konsolosun keyfiyyeti mahallî liman riyâsetine bildirüb riyâset-i mezbûrece mu'âmele-i kaydiyenin îfâsı lâzımdır.

Ecnebî konsoloshânesi bulunmayan mahallerde teb'a-i ecnebiyyeden olan tâ'ife veyâ gemi hademesinin Teb'a-i Şâhânedan bulunanlar gibi doğrudan doğruya mahallî liman riyâsetine veyâhûd me'mûrîn-i mahalliyyeye mürâca'at eylemeleri îcâb ider. [273]

Üçüncü Bâb

Sefâyinin İstîcârı—Senedât Tahmîliyye—Nevl—Yolcular—İstikrâz-ı Bahrî—Sigorta—Hasârât-ı Bahriyye—Mürûr-u Zamân ve Mesmû' Olmayan Da'vâlar

Birinci Fasl

Nevl Mukâvelesinin Şerâ'it-i 'Akdi—Ta'dîl Veyâ Fesh-i Mukâveleyi Mûceb Ahvâl

Birinci Mebhas

Nevl Mukâvelesinin Şerâ'it-i 'Akdi

§ 233. Sefâyin yolcu taşımak ve emti'a ve eşyâ nakl itmek ve sayd-ı mâhî misillû husûsâtda lede'l-hâce harb sefinesi makâmında kullanılmak üzere esâsen iki dürlü îcâr olunur:

Birincisi nev'î, bir kimse mutasarrıf olduğu tekneyi bir mücehhize ücret ile îcâr idüb mücehhiz dahi ânı techîz ve isti'mâl ile istifâde ider. Yâhûd tekne sâhibi ile mücehhiz beyninde birisi tekneye mâlik olmak diğeri techîz eylemek haysiyyetiyle akd-ı şirket idilür ki bu sûretde mücehhiz dahi sâhibi sefîne hükmünde bulunur.

Tekne sâhibi ile mücehhiz beyninde gerek îcâr ve gerek şirket [274] sûretiyle akd olunan mukâvele usûl ve kavâ'id-i 'umûmiyye-i hukûka tevfiğ idilmek îcâb ider.

İkinci nev'î: Sefîneyi inşâ ve techîz itdiren sâhibi veyâ techîz iden kimse ile yolcular veyâ emti'a ve eşyâ nakl itdirmek isteyenler beyninde akd olunan icâre der ki kânûnun şerh ve îzâh idilmekde olan altıncı faslında muharrer [Nevî Kontoratosundan] maksad dahi bu yolda vukû'bulan mukâvelât ve ol bâbda tanzîm kılınan senedâtıdır.

Bu sûretle olan akd-ı icâre hem sefîne ile müteferri'âtının isti'mâli, hem de kapudan ile tâ'ifelerin istihdâmı husûslarını câmi' olduğundan ma'kûd-u 'aliyye sefîne ve müteferri'âtının isti'mâlinden hâsıl olacak menfe'at ile kapudan ve tâ'ifenin 'amelidir.

§ 234. Mu'âmelât-ı Bahriyyede mücer akd-ı icâre ile evvelen yolcu ve emti'a ve eşyânın sefîneye irkâb ve tahmîli ile yerleştirilmesini sâniyen bunların mahall-i maksûda nakl ve îsâlini ta'ahhüd ider.

İcâre-i 'âdiyyede meselâ bir kimse eşyâ vaz' itmek üzere bir mahall-i istîcâr itse oranın tathîri ve eşyânın yerleştirilmesi müste'cire 'âid olduğu hâlde icâre-i sefâyinde hamûlenin tahmîl ve tahliyesi ve me'cûrun techîz ve tathîri ve sâ'ir bu gibi hizmetleri mücire [275] ya'nî sâhib-i sefîne, veyâhûd mücehhize 'â'id olur. Ammâ akd-ı icâre sâhib-i sefîne ile mücehhiz arasında vâki' ise sâhib-i sefîne tekneyi teslim ile vazîfesini ikmâl itmiş olacağından husûsât-ı mezbûrenin icrâsı mücehhize 'â'id olur.

§ 235. Sefînenin tamâmı veyâ bir kısmı ya'nî bir mahall-i mu'ayyeni îcâr olur. Rubi' ve salis gibi cüz'-i şâyi'i îcâr olunsa akd-i fâsid olur. Zîrâ akdin sıhhati tarefeynin rızâsına mütevakıftır. Sefînenin cüz-i şâyi'i îcâr olunsa müste'cir sefînenin her cüz'-inde şâyi'an hissesi bulunduğunu beyân ile ârzû itdiği yere emti'a ve eşyâ vaz' itmek ister müste'cir bundan mutazarrır olabileceğinden muhâlefet ider. Bu sûretle hâsıl olan nizâ' rızâyâ menâfi olduğundan bu yolda akd-ı icâre fâsiddir. Şâyed böyle bir akd vâki' olur ise yâ feshi yâhûd bir mahall ta'yîni ile sıhate kalbî icâp ider. Her ne kadar yolcular ile akd olunan mukâvelâtta yolcunun nerede oturacağı mu'ayyen değilse de yolcu emti'a ve eşyâ gibi olmayub bizzât münâsib bir mahall intihâb ideceğinden veyâ kapudan tarafından ta'yîn olunacağından mukâvelenin sıhhati suhûletle tekarrür ider.

Sefinenin mecmû'î icâr olundukda müste'cir geminin 'örfen ma'lûm ve mu'ayyen olan mahallerine yolcu ikâme ve emti'a ve eşyâ tahmîl [276] idebilür meselâ tâ'ifenin ikâmetine mahsûs olan mahallere yolcu ikâme ve makina mahalline emti'a ve eşyâ tahmîl idemez. Zîrâ :

'Örfen ma'rûf olan şey şart kılınmış gibidir. Ve 'âdet-i muhakkimdir. "M 43, 36"

Sefinenin kısmen icârı ve emti'a ve eşyânın tonilato veyâ keyl veyâ kantâr hesâbıyla sefinede işgâl ideceği mahallin mikdâr-ı istî'âbına nazaran veyâ bir yığın buğdayın şu kadar guruş nevl ile tahmîli misillû götürî pâzâr veyâhûd beher denki şu kadar guruşa olmak üzere emti'a ve eşyânın 'adedi hesâbıyla veyâ kırk enbâr sûretiyle akd olunur.

Bunlar zîrde muharrer tafsîlâtdan müstebân olur.

§ 236. Nevl Mukâvelesi senede rabt olunmalıdır. Ya'nî mukâvelenâme tanzîm idilmelidir. Fakat bir nüsha mı yohsa nüsha-i müte'addide mi tanzîm idilmelidir? Buna dâ'ir sarâhat-ı kânûniyye bulunmadığından bir nüsha olarak tanzîmi akde îrâs-ı vehn itmez ise de 'âkideyn kaç kişiden 'ibâret ise mukâvelenâme nüshalarının o kadar tanzîminde fâ'ide derkârdır.

Ma'mâfih nevl mukâvelenâmesi tanzîmi mecbûrî değildir. Husûsuyla zîrde fasl-ı mahsûsunda beyân kılınacağı vecihle Tahmîliyye Senedş Nevl Mukâvelisini mutazammın olduğuından sefine tamâmen istîcâr olunmayub da parâkende sûretde hamûle vaz' idildikde Nevl Mukâvelenâmesi [277] tanzîm idilmeyüb yalnız Tahmîliyye Senedi i'tâsıyla iktifâsı usûl ve 'âdât-ı mer'iiyedendir.

Kezalik yolcularda dahi yalnız bilet virilmekdedir.

Binâberîn Nevl Mukâvelenâmesinin tanzîm idilmemesi nevl müte'allik de'âvînin istimâ'ına mâni' değildir. Müdde'î suver sübûtiyye-i sâ'ire veyâ husûsî Tahmîliyye Senede ile isbât-ı müdde'â idebilür. Ancak müdde'â bihin mikdârı beş bin guruş mütecâviz ise Usûl-ü Muhâkemât-ı Hûkûkiyye Kânûnunun 80 inci maddesi hükmünce şuhûd-u şahsiyye ile isbât olunamaz. Fakat bir sebep-i ızdırârîden dolayı veyâ kânûnen makbûl olan esbâba mebnî mukâvelenâme tanzîmi mümkün olamamış veyâhûd tanzîm idildikden sonra zâyi' olmuş ise kânûn-u mezbûrun 82 inci maddesi hükmünce nevlin mikdârı beş bin guruşdan ziyâde bile olsa yine şâhidle isbât olunabilür.

Nevl Mukâvelenâmesi tanzîm olunub olunmamasından şu netîce hâsıl olur ki: Zîrde muharrer şerâ'ite tevfi ken tanzîm kılınan mukâvelenâmeler ile isbât-ı müdde'â sâde ve suhûletli olduğu gibi bunların ahkâmı Tahmîliyye Senedâtına kıyâsen 'âkdinin başka şahs-ı sâlis ya'nî geminin seyr ü seferinde 'alâkası olanlar hakkında dahi cârî ve nâfiz olur. Muvâfık kânûn olmayan

mukâvelenâmeler ahkâmının veyâ senede rabt olunmamış olan mukâvelâtın hükmî ‘âkdinin başkasına sirâyet itmez. Ve senedsiz mukâvelenin isbâtı müşkil olur. [278]

§ 237. Nevl Mukâvelenâmelerinin iki nev’ şerâ’iti hâvî olmaları îcâb ider.

Biri şerâ’it-i ‘umûmiyye, diğeri iş bu kânûnda beyân kılınan şerâ’it-i husûsiyyedir.

Şerâ’it-i ‘umûmiyye şunlardır ki: Usûl-ü Muhâkemât-ı Hukûkiyye Kânûnunun 64 üncü maddesinde beyân kılındığı vecihle Nevl Mukâvelenâmelerinin ‘ahden ve kânûnen ve nizâmen memnû’ ve adâb-ı ‘umûmiyyeye müğâyir ve asâyiş-i ‘umûmîyi muhill olmamak üzere şerâ’it-i kânûniyye ve nizâmiyyeye tevfiken tanzîmi lâzımdır.

Meselâ muhâlif-i nizâm olarak kaçakçılık tarîkiyle barut ve esliha ve sâ’ir eşyâ-yı memnû’iyye veyâhûd tuz ve tütün gibi taht-ı inhisârda bulunan şeyleri nakl etmek veyâhûd ‘ahden ve kânûnen memnû’ olan deniz hırsızlığında bulunarak asâyiş-i ‘umûmîyi ihlâl eylemek veyâ sefine derûnunda fuhşiyâta dâ’ir müğâyir-i âdâb ba’zı mu’âmele icrâ idilmek maksadıyla gemi istîcâr ve ol bâbda bir mukâvelenâme tanzîm edildiği takdîrde iş bu mukâvelenâme zîrde muharrer şerâ’iti hâvî olsa bile gerek mukâvelenin gerek mukâvelenâmenin hükmî olamayacağı gibi bi’l-‘akis gemi kânûnen ve nizâmen tecvîz olunan mu’âmelâtta isti’mâl olunmak üzere istîcâr olunub fakat mukâvelenâmenin sûret-i tahrîri senede benzemez ya’nî ma’rûf ve meşrût olan tarzda yazılmaz ise o hâlde mukâvelenâme mu’teber olamayub [279] mukâvelenin suver sübûtiyye-i sâ’ire ile isbâtı lâzım gelür.

Şerâ’it-i husûsiyye ya’nî mukâvelenâmede zikri lâzım olan şartlar şunlardır : “TB 92”

1—Sefinenin ismi.

Emti’a ve eşyâ ve yolcunun vâsıta-i naklî olan sefine ta’yîn etmek için isminin zikri lâzımdır.

2—Tonilato veyâ keyl i’tibâriyle mikdâr-ı isti’âbı.

Sefinenin hüviyyetini ta’yîn ile berâber müste’cir tahmîl ideceği şey’in mikdâr ve mikyâs-ı sahîhini bildirmek ve tonilato veyâ keyl hesabıyla nevl i’tâsı hâlinde anın ve tahmîl ve tahliyenin te’hirinde hâsıl olacak zararın mikdârını ta’yîn emrinde mikyâs-ı ittihâz idilebilmek içündür.

3—Kanğı devlet sancâğı altında bulunduğı.

Sefâyin hâmil olduğu sancâğa ve binâ’en’aleyh mensûb bulunduğı devlet kavânîni ahkâmına tâbi’ olmasına ve derûnunda bulunan emti’a ve eşyâ ve yolcular dahi o devlet memleketinde bulunuyorlar farz idilmesine mebnî mukâvelenâmede şart-ı mezkûrun dahi zikri lâzımdır.

4—Süvâr olan kapudanın ismi ve şöhreti.

Birinci kapudanın yolcu ile emti'a ve eşyâ-yı mahmûle üzerinde nüfûzı mü'essir olduğundan kim olduğunun bilinmesi lâzımdır. [280]

5—Mucer ile müste'cirin isim ve şöhretleri.

'Âkideyni ta'yîn için lâzımdır. Kapudan ile akd-i mukâvele idilmiş ise müvekkili olan sefine sâhibinin ismini zikre hâcet yoktur.

6— Tahmîl ve tahliye için meşrû olan mahall ve müddet.

Def'-i nizâ' için lâzımdır. Zîrâ yolcu ve emti'a ve eşyânın nireye götürüleceğinin bilinmesi lâzımeden olduğu gibi her vakit mahall-i akd ile mahall-i tahmîl bir olmayacağından meselâ İzmirde palamut ve incir tahmîl idilmek üzere Der-sa'âdetde bir sefine istîcâr olunabileceğinden mahall-i tahmîlin ve sefine müddet-i medîde tahmîl ve tahliye muntazar olub kalmamak için ne kadar müddet zarfında tahmîl ve tahliye idilebileceğinin ta'yîniyle mukâvelenâmede zikr ve beyânı lâzımdır. Zikr ve beyân olunmaz ise 'âdet-i mahalliyyeye tevfi-k-i hareket olunur. Geminin bulunduğu mahalde buna dâ'ir 'örf ve 'âdet yoğusa kapudanın tahmîl veyâ tahliye hâzır olduğunu beyân itdiği günden i'tibâren tatîl günlerinde mâ'-a-dâ ala't-tevâlî on beş gün zarfında emr-i tahmîl veyâ tahliye icrâ ve ikmâl idilmediği hâlde andan sonra güzâr idecek müddet için tazmînât i'tâsı lâzım gelür. "TB 93"

7—İcâre ya'nî nevl bedelinin mikdârı ve kıymeti.

Akdin şerâ'it-i sıhhatinden olub zikr olunmaz ise ecr-i misl lâzım gelür. [281]

8— Mukâvele geminin mecmû'î veyâ ne mikdâr yeri üzerine veyâhûd ne kadar hamûle tahmîl idilmek üzere akd olundığı velhâsıl me'cûrun ta'yîni için ne sûretle istîcâr olundığının mukâvelenâmede zikri lâzımdır.

9— Hamûlenin tahmîl ve tahliyesinde vukû' bulacak te'hirden dolayı virilmesi meşrû olan tazmînât.

Müddet-i mu'ayyen-i meşrûta da ve eğer ta'yîn olunmamış ise 'örfen veyâ kânûnen mu'ayyen olan istaryâ günlerinde hamûlenin emr-i tahmîl veyâ tahliyesi icrâ ve ikmâl idilmediği hâlde güzâr idecek müddet için virilecek tazmînât mikdârının ta'yîni def'-i nizâ' için lâzımdır. Şâyed ta'yîn idilmez ise ecr-i misl i'tâsı iktizâ ider.

Ekserîyyâ nevlden başka kapudana bahşış olarak “Kapu” ta’bîr olunan ücret-i mahsûsa virilmek şart idilür ki bunun mikdârı dahi mukâvelenâmede zikr ve beyân olunur. Mukâvelenâmede mezkûr değilse ‘örf ve ‘âdete bakılır. Lâzım gelür ise virilür gelmez ise virilmez.

§ 238. Hamûlenin bir mikdârı bir yerde kûsûrî diğêr mahallde tahmîl veyâ taliye olunması mukâvele olundığı hâlde sefine birisinden diğêrine gidinceye dek mürûr iden zamân tahmîl veyâ tahliyesi için meşrût olan müddete mahsûb idilmez. “TB 94” [282]

Meselâ: Der-sa’âdetde istîcâr olunan gemi hamûlesinin bir kısmı Çanakkal’ada ve kûsûrî İzmirde tahmîl olunduktan sonra bir kısmı Mersine ve kısm-ı diğêri İskenderuna çıkarılır.

Bu hâlde geminin Der-sa’âdetden Çanakkal’aya ve andan İzmiire kadar gitmek için geçen zamân tahmîl için mu’ayyen olan istarya müddetine mahsûb idilmez.

§ 239. Sefîne şehriye üzerine îcâr olunub da bedel-i icâre hakkında âhir güne güne bir mukâvele olmadığı takdîrde şehriyesi sefinenin kıyâm ve hareketi gününden i’tibâren işler. “TB 95”

Binâ’en’aleyh müddet-i icâredahi sefinenin kıyâm ve hareketinden hamûlenin ta’yîn olunan iskeleyle ihrâc idildiği güne kadar cârî olur.

Lakin müddetin mebd’ ve mûntehâsı ta’yîn kılınur ise ol vecihle i’tibâr olunur.

Bir de sefine şu kadar gün veyâ ay gibi mu’ayyen bir müddet için istîcâr olunub da müddet-i mezbûrede esnâ-yi râhda mûnkaziyye olsa müddet-i icâre sefinenin mahall-i maksûda bi’l-vusûl hamûlenin ihrâcı için muktezî olan zamâna kadar temdîd ve bedel-i icâre ecr-i misl sûretiyle nezyîd olunur. “M 480” [283]

İkinci Mebhas

Ta’dîl Veyâ Fesh-i Mukâveleyi Mûceb Ahvâl

§ 240. Geminin kıyâm ve hareketinden evvel gideceği meşrût olan mahall ile icrâ-yı mu’âmele-i ticâriyye men’ idilür ise nevl mukâveleleri mûnfesih olub tarefeynin bir birinden tazmîn-i zarar iddi’âsına hakkı olamaz ve mahmil olan kimse emti’a ve eşyânın tahmîl tahliyesi için vâki’ olan mesârifin te’diyesine mecbûr olur. “TB 96”

Memnû’iyyet-i mezkûre esbâb-ı mücbireden olmağla akd-ı icâre mûnfesih ve tahliye mesârifî mahmile ‘â’id olur.

Sâhib-i sefîne dahi geçürdiği hâlde müstefîd olamadığından ve 68 inci mâdde mücibince tâ'ife ücretini i'tâyâ mecbûr bulunduğundan dolayı mutazarrır oluyor.

§ 241. Esnâ-yı râhda geminin gideceği limana duhûli veyâhûd hamûlesinin ihrâcı hakkında esbâb-ı mücbireden ma'dûd bir mâni' zuhûrunda kapudan ne yapacağına dâ'ir evvelce bir güne emr ve ta'lîmât almamış ise yanaşımı memnû' olmayan oraya karîb diğer bir limana gidüb keyfiyeti îcâbına göre mahmil yâhûd mütesellime vesâ'it-i mümkünâ serî'a ile iş'âr idüb alacağı cevâb üzere hareket ider. "TB 97" [284]

Bu hâlden dolayı akd-ı münfesid olmayacağı gibi 'âkideyn dahi yekdiğerinden tazmînât talep idemez. Fakat akdi fesih idebilirler.

§ 242. Def'i elden gelmeyen bir sebep-i mücbir geminin limandan çıkmasına muvakkaten mâni' olur ise îcâr mukâveleleri bâkî olub fakat seferin iş bu te'hirinden dolayı zarar ve ziyân talebine kimesnenin hakkı olmaz.

Kezâlik öyle bir sebep-i mücbir esnâ-yı seferde zuhûr ider ise îcâr mukâvelelerinin feshini ve bedel-i îcârın dahi zam olunmasını müceb olmaz. "TB 98"

Meselâ geminin limandan hareketinden evvel yâhûd maksûd olan limana muvâsalatında siyâseten veyâhûd karantina beklemek üzere bir müddet tevkîf idilür veyâhûd muhâlefet havâ te'hirine sebep olur ise bundan dolayı tarafeynin zarar ve ziyan da'vâsına ve gemi şehriye ile tutulmuş ise o müddet-i muvakkata içün sâhibinin ücret talebine ve sefer-i tam üzere tutulmuş ise ücretin tezyîdine mahall olmadığı gibi akd dahi münfesih olmaz.

Fakat tâ'ifenin bu müddet zarfında ki mesârif-i i'âşeleri hasârât-ı 'umûmiyeden add olunarak gemi ve hamûle sâhibleri beyrinde garâmeten tesviye idilür. "TB 122, 245"

§ 243. Geminin gerek hareketinden evvel ve gerek esnâ-yı seyr ü seferinde ber-vech bilâ-esbâb-ı mücbireden nâşî muvakkaten tevkîfî hâlinde mahmil [285] emti'a ve eşyâsını kendi mesârifîyle gemiden çıkarmağa me'zûn ve muhtârdır. Zîrâ denizde tehlike ihtimâli gâlibdir. Veyâhûd ba'zı emti'a ve eşyâ cinsi iktizâsınca denizde çok durur ise bozulur. Anın içün mahmil bu bâbda kânûnen muhayyer tutulmuşdur. Ancak bu hâlde tahliye ve sonra yine tahmîl masrafları malını ihrâc iden mahmile 'â'id olduğu gibi 122 inci mâddede tasrîh kılındığı vecihle vâki' olacak zarar ve ziyân ve mesârifât-ı sâ'ire dahi ana 'â'ididir.

Meselâ evvel kimsenin malı anbârın altında bulunur ve ânı çıkarmak içün üzerindeki hamûleleri çıkarmak ve belki muvakkaten bir sandala koymak ve altındaki malı çıkardıktan sonra emvâl-i mezkûreyi yine ânbâra istîf itmek îcâb ider. Bu hâlde sandala koymak ve istîf itmek içün vâki'

olan mesârifî dahi hamûlesini çıkarmak isteyen mahmil îfâyâ mecbûrdur. Zîrâ mesârifât-ı mezkûreye kendüsi sebeb olmuş oldu.

Gemi tevkîfden halâs oldukda mahmil ihrâc itdiği emti'a ve eşyâsını yine tahmîl itmek îcâb ider. Şâyed itmez ise tahmîl itmiş farz olunarak meşrût olan nevli tazmîni lâzım gelen zarar ve ziyân ve masraf ile berâber tamâmen îfâyâ mecbûr olur. Zîrâ sebeb-i te'hir hem muvakkat hem de mecbûrîdir.

§ 244. Sefîne ve takım ve âlâtları ile nevli bir taraftan [286]

Ve emti'a-i mahmûl diğer taraftan tarafeynin icrâ-yı mukâveleleri içün bir birlerine rehin makâmındadır. “TB 100”

Husûsî imtiyâzdır, 90 ıncı mâdde şerhinde beyân kılınan esbâb bunda dahi vardır. Mûcer ister sâhib-i sefîne veyâ mücehhiz olsun müste'cir ister sâhib-i mâl ve komisyoncu olsun müsâvîdir.

İş bu imtiyâzın bu vecihle zikr olunması 5 inci mâddede beyân kılınan derecâta hâlel getürmez. [287]

İkinci Fasıl

Tahmîliyye Senedinin Ta'rîf Ve Şerâ'it-i Tanzîmi—Ahkâmı

Birinci Mebhas

Tahmîliyye Senedinin Ta'rîf Ve Şerâ'it-i Tanzîmi

§ 245. Fasl-ı sâbıkada beyân kılındığı üzere nevl mukâvelenâmesi sefineye emti'a ve eşyâ tahmîline salâhiyyet viren akd-ı îcârı mutazammın olup Senedât-ı Tahmîliyye emti'a ve eşyânın gemiye tahmîl olunduğunu mübeyyen makbûz 'ilm ü haberidir ki emti'a ve eşyânın sefineye tahmîl olunduğunu isbâta medâr olur.

36 ıncı mâdde-i kânûniyyede beyân kılındığı vecihle kapudan Tahmîliyye Senedini tanzîm ve i'tâyâ mecbûrdur.

Nevl Mukâvelenâmesinin tanzîm idilmiş olması Tahmîliyye Senedinin tanzîm ve i'tâsı lüzûmunu ref' idemez. Çünkü Nevl Mukâvelenâmesi vukû' akdi mübeyyen bir sened olmağla berâber emti'a ve eşyânın sefîneye tahmîlinden mukaddem tanzîm kılınur. Hâlbûki ba'zen Nevl Mukâvelenâmesinde zikr ve beyân olunan emti'a ve eşyâ külliyyen veyâ kısmen tahmîl idilmez veyâhûd mezkûr mukâvelenâmede beyân kılınan emti'a ve eşyânın gayri şeyler tahmîl idilür. Eğer Nevl Mukâvelenâmesi Tahmîliyye Senedi makâmına dahi kâ'im olsa mürselün-ileyh bunda beyân kılınan [288] emti'a ve eşyâyı 'aynen ve tamâmen kapudandan taleb ider, ânın içün sefîneye her ne tahmîl olunur ise ânın kabzını mübeyyen kapudan tarafından bir 'ilm ü haber virilmeğe lüzûm görülmüşdür ki buna "Tahmîliyye Senedi" dinilür. Bil'akis Tahmîliyye Senedi akd-ı icârenin vukû'nı tezammün itdiğinden şâyed mukâvelenâme tanzîm idilmemiş ise zât-ı mukâvele Tahmîliyye Senedi ile isbât olunabilür.

Yolculara virilen bilet Nevl Mukâvelenâmesini tezammün itdiği gibi Tahmîliyye Senedi i'tâsına dahi mahall yokdur. Biletler ekserîyyâ hâmiline muharrerdir.

§ 246. Tahmîliyye Senedi bir şahs-ı mahsûsun ya'nî mürselün ileyhin ismine veyâ emrine veyâhûd hâmiline olarak tanzîm idilür. Meselâ Der-sa'âdetde Sâlih Efendi tarafından Tahmîl idilüb İzmirde Feyzî Efendiye teslîm olunacak, veyâhûd Der-sa'âdetde Salih Efendi tarafından tahmîl idilüb İzmirde Feyzî Efendinin emr ideceği zâta teslîm olunacak, veyâ Der-sa'âdetde Sâlih Efendi tarafından tahmîl idilüb İzmirde hâmiline teslîm olunacak deyû tahrîr idilür.

Birinci sûretde Tahmîliyye Senedi ciro idilemez. Emti'a ve eşyânın be-heme-hâl Feyzî Efendiye teslîmi îcâb ider.

Tahmîliyye Senedinin emre veyâ hâmiline muharrer olması husûsunun kânûnen tecvîz idilmesi ciro olunabilmesi içündür. Çünkü [289] emti'a ve eşyâ tahmîl edildikten sonra bir başkasına fûrûht olunabilür. O hâlde misâl-i mefrûza göre emti'a ve eşyâ-yı mezbûrenin İzmirde Feyzî Efendiye teslîm idilüb bizzât müşteriye veyâ emr ideceği zâta teslîm kılınması îcâb ider ki Tahmîliyye Senedinin isme muharrer olması buna mâni' olur. Şu mâni'î ref' içün Tahmîliyye Senedlerinin emre veyâ hâmiline muharrer olmasına lüzûm olacağı gibi bu senedlerin emre veyâ hâmiline muharrer olması zîrde fasl-ı mahsûsunda tafsîl ve îzâh olunacağı vecihle sigorta ve istikrâz-ı bahrî husûslarında dahi tasrî' ve teshîl-i mu'âmeleyi müceb olur.

Emre muharrer Tahmîliyye Senedinin ciro idilmesinde Ticâret-i Berriyye Kânûnunun 62 inci mâddesinde zikr ve ta'dâd olunub "K 1§ 520" inci fıkrada beyân kılınan ciro şerâ'itine ri'âyet lâzım ise de emti'a ve eşyâ gemide iken Tahmîliyye Senedi ciro idileceği cihetle ciroda emti'a ve eşyânın kabz olundığının zikrine bi't-tab' mahall olmayub yalnız "1" nâmına ciro idilen

kimsenin ismi “2” ciro idein imzâsı “3” ciro târîhi “4” ciro idilmesinin ne sebebdan ilerü geldiği ya’nî mâl birine esnâ-yı seferde bey’ olunmuş olmasından mı yoksa terhîn idilmesinden mi hâsıl olduğı beyân ve tahrîr idilmek lâzımdır.

Tahmîliyye Senedi hâmiline muharrer ise bu teklifâta dahi hâcet [290] olmayıb yalnız kime ciro idilür ise ânâ virilmekle maksad hâsıl olur: “K 1 § 106” ıncı fıkrada tafsîl ve îzâh olunduğı vecihle açık bonolar nizâmen men’ olunmuş ise de bunlar mürâbahacılar tarafından köylilerin ızrâr ve iğfâl idilmesi misillû sû-i isti’ mâline müsâ’id olduğından dolayı men’ olunmuş ise idilüb açık bonolara meşâbih olan açık Tahmîliyye Senedlerinde bu misillû sû-i isti’ mâlât tasavvur olunamaz. Zîrâ hiçbir kapudan gemisine tahmîl olunan mikdârdan ziyâdeyi müş’ir Tahmîliyye Senedi virmez.

Mes’ele: 1— Usûl-ü Muhâkemât-ı Hukûkiyye Kânûnunun 274 üncü mâddesinin dokuzuncı fıkrasında emre muharrer senedâtın taht-ı havze alınamayacağı muharrer olub açık ve emre muharrer Tahmîliyye Senedleri dahi bu kabîlden olmağla hacz olunamaz.

Mes’ele: 2 —Ticâret-i Berriyye Kânûnun 106 ıncı mâddesi hükmünce Poliçe Senedleri zâyî’ olmadıkca veyâhûd hâmilinin iflâsı vukû’bulmadıkca Poliçe Akçesinin te’diyesine muhâlefet olunamayacağı gibi bu iki sebebdan mâ-‘adâ Tahmîliyye Senedinde beyân kılınan emti’a ve eşyânın dahi teslîmine muhâlefet olunamaz.

§ 247. Tahmîliyye Senedinde iş bu mevâdd zikr olunmak lâzımdır. “TB 101”

1— Tahmîl olunan emti’a ve eşyânın cinsi ve nev’-i mikdârı ve çeşîdleri. [291]

Bunların zikri emti’a ve eşyânın ma’lûm olması için lâzımdır çeşîdden maksad ba’zen emti’a ve eşyâ meselâ iki denk pamuk, bir sanduk afyon veyâ beş denk sarı âlâca, üç denk kırmızı âlâca gibi mütenevvi’ olur bunların her nev’ ve çeşîdi ancak başka başka Tahmîliyye Senedine lüzûm olmayub yalnız cins ve nev’ ve mikdâr ve çeşîdleri beyân idilmek üzere bir sened tanzîmiyle iktifâ idilür.

Bir de kapudanın tahmîl olunan emti’a ve eşyâ denk ve kablarını açub mu’ayene itmeğe ve tartmağa salâhiyyeti var ise de müte’assir el-icrâ olunmasına mebnî Tahmîliyye Senedinde bunların cins ve nev’ ve mikdârı ve çeşîdleri ekserîyyâ mahmilin ifâdesi vecihle yazıldığından kapudan tahmîl olunan denklere mutazammen ya’nî aldığı gibi teslîm itdiği takdîrde Tahmîliyye Senedinde zikr olunan cins ve nev’ ve mikdâr ve çeşîdin gayri şey zuhûr itse mes’ûl olmaz.

Meselâ İpekli Şam Hırkası deyû kapudana teslîm idilen bir denkin mürselün ileyh hîn-i teslîminde açılub mu’âyene olundukda ‘âdî hırka zuhûr itse kapudan mes’ûl olmaz.

Bunun için Tahmîliyye Senedlerine mahmilin ifâdesi vecihle yazıldığı işâret idilür.

2— Mahmilin isim ve şöreti.

Bundan maksad emti'a ve eşyâyı tahmîl idenin ma'lûm olmasıdır mâl sâhibi olmak lâzım değildir. Ba'zen Nevl Mukâvelesini başkası [292] akd, tahmîli diğer biri icrâ ider. Binâ'en'aleyh Tahmîliyye Senedinde mahmilin isminin muharrer olmasıyla emti'a ve eşyâ-yı mahmûle ânındır denilemez. Fakat mahmil komisyoncu misillû mâl sâhibinin vekîli veyâ me'mûrî olduğu zıkr olunmaz ise mâl sâhibi nazarıyla bakılarak hilâfını iddi'â idenin isbât eylemesi lâzım gelür.

3— Hamûlenin irsâl olunacağı âdemin isim ve şöreti ile mahall-i ikâmeti.

Mürselün-ileyhin ma'lûm olması için lâzımdır fakat sened emre muharrer ise “Emrine” kaydının dahi 'ilâvesi îcâb ider ve hâmile muharrir olduğu hâlde bunların hîçbirine lüzûm kalmaz.

4—Kapudanın isim ve şöreti ve mahall-i ikâmeti.

Her kapudanın fenn-i bahrîde mehâreti ve beyne't-ticâr şöret ve i'tibârı müsâvî olamayacağından mahmil sigortacı vesâ'ire için kapudanın kim olduğunu bilmeğe lüzûm vardır.

5—Sefinenin ismi ve tonilato veyâ keyl i'tibâriyle mikdâr-ı istî'âbı ve hâangi devlet sancâğı tahtında olduğu.

Kuyûd-u mezkûre sefinenin ma'lûm olması için lâzımdır.

6— Sefinenin kıyâm ve hareket ideceği mahall ile vâsıl olacağı mahallin beyânı.

Emti'a ve eşyâ hâangi iskelede tahmîl olunub nerede ihrâc olunacağı anlaşılmak için kuyûd-u mezbûreye dahi lüzûm vardır. [293]

7— Bedel-i Nevlin mikdârı.

Akdin sıhhati için ücretin mu'ayyen olması şarttır. Ücret mu'ayyen olmaz ise ecr-i misl i'tâsı lâzım gelür.

Tahmîliyye Senedi kuyûd-u mezkûreyi câmi' olmağla berâber kenarında nakl olunacak emti'a ve eşyânın marka ve numeroları dahi derc ve tezyîd olunmak îcâb ider [Tahmîliyye Senedi numûnesi 4 rakamıyla tezyîd edilmiştir.]

§ 248. Tahmîliyye Senedi lâekâl dört nüsha olarak tanzîm ile bir nüshası mahmile virilür ki lede'l-hâce senedde beyân kılınan emti'a ve eşyâyı gemiye tahmîl itdiğini isbât idebilsün.

İkincisi: Emti'a ve eşyâyı irsâl olundığı mahalde kim âhz kim kabz idecek ise ânâ gönderilmek üzere bi't-tanzîm mahmile virilür. Tâ ki mürselün-ileyh ânı irâ'e ile hamûleyi ahz ve kabz idebilsün.

Üçüncüsü: Kapudana virilür ki îcâbında iş bu senedde beyân kılınan emti'a ve eşyânın gemisine tahmîl olundığını isbât idebilsün.

Dördüncüsü: Sefine kimin nâm ve hesâbına icrâ-yı seyr ü sefer ideyor ise ânâ virilür ki kapudanı ile ru'yet ideceği muhâsebede evrâk-ı müsbeteden olunsun.

Bunlar 'alâkadâr olduklarından herb birine birer nüshası virilmek [294] tahmîliyye Senedinin dört nüsha olarak tanzîmi lâzımdır. Fakat kapudan geminin sâhibi veyâ mücehhizi ise dördüncü nüshaya bi't-tâb' lüzûm kalmayacağı gibi aded-i eşhâs dörtten ziyâde olur meselâ sefine müştereken iki kimesnenin mâlî olub da her biri başka başka sened taleb ider ise o hâlde sened-i mezkûr beş nüsha veyâ dahâ ziyâde olarak tanzîm idilmek iktizâ ider.

Tahmîliyye Senedinin dört nüshası dahi sefinenin hareketine mâni olmamak için hamûlenin tahmîlinden nihâyet yirmi dört sâ'ate kadar mahmil ile kapudan tarafından imzâ olunmak lâzımdır.

Tahmîliyye Senedini kapudan nâmına müvekkili ya'nî sâhib-i sefine veyâ mücehhiz veyâhûd müste'cirin dahi imzâ idebilür. Bu hâlde sâhib-i sefine veyâ mücehhiz veyâhûd müste'cirin isim ve şöreti ve mahall-i ikâmetinin dahi senedde zikri lâzımdır.

Mahmil müddet-i mezkûre tarafında tahmîl olunan emti'a ve eşyânın Gümrük Tezkere ve 'ilm ü haberlerini kapudana teslîm ve i'tâyâ mecbûrdur. "TB 102"

29, 41 inci mâddelerde muharrer olduğu vecihle sefinenin evrâk-ı mürûriyyesi istihsâl olunabilmek için gümrük tezâkir ve 'ilm ü haberlerinin dahi kapudan nezdinde bulunmasına lüzûm vardır yirmi dört sâ'at zarfında mahmil senedi imzâ veyâ gümrük tezâkir ve 'ilm ü haberlerini 'itâ itmez ise bu hâl sefinenin te'hir-i 'azîmetine [295] sebep olabileceğinden mahmil hakkında zarar ve ziyân da'vâsı ikâme olunabilür.

İkinci Mebhas

Tahmîliyye Senedinin Ahkâmı

§ 249. Birinci kitâbın üçüncü bâbının esbâb-ı hükme dâ'ir olan altıncı faslında beyân ve îzâh olundığı vecihle senedât-ı sûret-i tanzîmi i'tibâriyle iki nev' münkasım olub birine "Senedât-ı Resmiyye" diğerine "Senedât-ı Âdiye" dinür.

Bu iki nev' senedâtın beyninde hükmen şu fark vardır ki: Senedât-ı 'Âdiyyede mevzû' mühür veyâ imzâyı her kim tasdik ider ise ânın hakkında mu'teber olub Senedât-ı Resmiyye ise bir tasdîke hâcet olmaksızın tarafeynin ve vârislerinin yerlerine kâ'im olanların haklarında mu'teber olur. Meger ki sahte olduğu isbât oluna.

Tahmîliyye Senedi kâ'ideten Senedât-ı Âdiyyeden olduğu hâlde Ticâret-i Bahriyye Kânûnunun 103 üncü mâddesi ile Senedât-ı Resmiyyeden add olunmuştur.

Binâ'en'aleyh birinci mebhasda muharrer şerâ'ite tevfikeyn tanzîm olunan Tahmîliyye Senedi sahte olduğu isbât edilmedikce hamûlede hisse ve 'alâkaları olan bil-cümle eşhâsın yekdiğeri beyninde ve bunlar ile [296] sigortacılar meyânında ihticâca sâlih olur. Fakat sigortacılar senedi mezburun fesâd üzere tanzîm idildiğini iddi'â idebilirler.

Meselâ bir gemiye tahmîl idilen emti'a ve eşyâ sigorta itdirildikten sonra tamamen veyâ kısmen zâyî' ve telef olduğu hâlde sigortacı tazmîn ideceği cihetle "Sefîneye tahmîl edilmiştir" diye sigorta itdirilen emti'a ve eşyâ tahmîl idilmeksizin nasılsa bir Tahmîliyye Senedi tanzîm edilmiş olur ise bu hâlde sigorta mukâvelesinin hükmî olmayacağından sigortacı Tahmîliyye Senedinin fesâdını iddi'â idebilir.

Tahmîliyye Senedinin sûret-i tanzîminde şerâ'it-i kânûniyyeye ri'âyet edilmez ise Senedât-ı 'Âdiyyeden add olunur.

§ 250. Bir Tahmîliyye Senedinin nüsha-i müte'addidesi beyninde mübâyenet olduğu hâlde kapudanın yedinde olan nüsha beyâz yerleri mahmilin veyâ komisyoncusunun hatt-ı dest ile imlâ edilmiş ise ânâ, mahmil veyâ mütesellim tarafından ibrâz olunan nüshânın beyâz mahmilleri kapudanın hatt-ı yediyle yazılmış ise buna i'tibâr olunur. "TB 104"

Senedin beyâz yerlerinden maksad iş bu senedât ekserîyyâ matbû' olub yalnız emti'a ve eşyânın cins ve nev' ve mikdârı ve nevl gibi akde göre mütebeddil olan kuyûdun derci için lâzım gelen mahalleri açık kalarak hîn-i tahmîlde tahrîr edilir.

Meselâ kapudanın yedinde bulunan nüshada "Kırk balya pamuk" [297] deyû muharrer olduğu hâlde mürselün-ileyhe gönderilmiş olan nüshada "Elli balya" yazılmış bulunur ise nazar olunur. Kapudanın nezdindeki nüsha mahmil veyâ komisyoncu tarafından imlâ edilmiş ise ânâ i'tibâr olunur. Mahmil veyâ komisyoncu nüsha-i mezburayı bizzât imlâ itmeyüb bil'akis mütesellimin nezdinde bulunan nüsha kapudanın hatt-ı destile muharrer olur ise buna i'tibâr olunur.

Bizzât kapudan yazmayub gemi kâtibi veyâ acente tarafından yazılmış ise hüküm yine böyledir.

§ 251. Her kapudan naklini der-‘uhde eylediği emti’a ve eşyânın zâyî’ ve telef olmasından veyâhûd bozulmasından mes‘ûl olduğundan emti’a ve eşyâyı bilâ-i’tirâz tesellüm iden kimesneden Nevl Mukâvenâmeleri veyâ Tahmîliyye Senedleri mündericâtına mutâbık olduğunu musaddık bir kıt’a ‘ilm ü haber istemeğe hakkı olur.

Mütesellim taleb olunan ‘ilm ü haberi i’tâdan kat’iyyen istinkâf ider veyâ ikâ’-i te‘hirât eyler ise gerek ‘adem-i i’tâsından gerek te‘hirât-ı vâkî’adan dolayı kapudana terettüb idecek zarar ve ziyân ile mesârif-i vâkî’asının tazmîn ve i’tâsına mecbûr olur.

Mürselün-ileyh emti’a ve eşyâyı ahz u kabzdan ictinâb ider veyâhûd gemiye mürâca’at itmez ve bi’t-taharri bulunamaz ise kapudan emti’a ve eşyâ-yı mahmûleyi 127 inci mâtde mûcibince gümrük anbarlarına [298] veyâ sâ‘ir bir emîn mahalle vaz’ idüb Gümrük İdâresinden bir kıt’a şehâdetnâme istihsâli îcâb ider. Şâyed böyle bir şehâdetnâme ahz itmediği takdîrde şehâdetnâmenin fîkdânından dolayı vâkî’ olabilecek zarar ve ziyânın tazmînine mecbûr olur. “TB 105” [299]

Üçüncü Fasl

Ücretin Sûret-i Ta’yîni—Ücret ve Tazmîni Mûceb Olub Olmayan Ahvâl—Hamûlenin Keyfiyyet-i Teslîmi

Birinci Mebhas

Ücretin Sûret-i Ta’yîni

§ 252. Gemilerin ve sâ‘ir merâkib-i bahriyyenin îcârına ve ücretine nevl dinüb kaç sûretle îcâr olunabileceği mebhas-ı mahsûsunda beyân kılınmışdı. Geminin sûret-i îcârı ve ücretin tarefeynin ya’nî mûcer olan sâhib-i sefîne veyâ mücehhiz veyâhûd kapudan ile müste‘cirin mukâveleleri ile ta’yîn ne nevl mukâvelenâmesi veyâ Tahmîliyye Senedi ile isbât olunur. “TB 106”

Şâyed ücretin mikdârı evvelce ta’yîn kılınmamış ise bâligân-mâ-belâğ ecr-i misl lâzım gelür. Ya’nî emti’a ve eşyânın tahmîl olunduğu zamân ve mahalle ve piyasa ahvâline nazaran erbâb-ı vukûf ma’rifetiyle ta’yîn idilen mikdâr ücretin i’tâsı lâzım gelür.

Ücretin mikdârı ta'yîn kılınub fakat müddet-i icârenin mu'ayyen olmaması misillû akdin şerâ'it-i sıhhatinden ba'zısı bulunmamasından dolayı fâsid olur ise ecr-i müsemâyı tecâvüz itmemek şartıyla ecr-i misl lâzım gelür. “M 462” [300]

§ 253. Sefîne iskarçe sûretiyle istîcâr olundukda tahmîle mahsûs olan mahalli müste'cire 'â'id olur. İsterse mâl-ı tahmîl ider isterse itmez. Lakin müste'cir dahi mûcere “Senin sefînen on bin kîle buğday nakline mütehammil iken iki bin kîle tahmîl itdim binâ'en'aleyh nevlin humusunu viririm” diyemez.

Kapudan dahi müste'cirin izni olmaksızın geminin hamûlesini ikmâl maksadıyla başkasının mâlını tahmîl idemez, şâyed ider ise alacağı nevl müste'cire 'â'id olur. “TB 107”

§ 254. Bir sefîne tamâmen îcâr olunduğı takdîrde müddet-i îcâr zarfında müste'cirin rızası olmaksızın başkasının emti'a ve eşyâsı tahmîl ve nakl olunamayacağından sefîneyi tamâmen istîcâr itmiş olan limse istarya günleri zarfında emti'a ve eşyâsını tahmîl itmediğı takdîrde sefînenin beyhûde tevakkufuyla sâhib ve mücehhiz ve kapudan ve tâ'ifesinin mutazarrır olmaları lâzım gelür.

Zarar izâle olunur “M 20” kâ'idesine ya'nî zarar hadd-ı zâtında vâcibü'l-izâle olmasına mebnî mûcer ya'nî sefînenin sâhib veyâ mücehhizi veyâhûd kapudan muhayyer olur. İster ise istarya günlerinden başka kontra-i istarya günlerini de bekleyüb fakat iş bu eyyâm tevakkuf için mahmilden Nevl Mukâvelenâmesinde mu'ayyen olan ve eğer ta'yîn kılınmamış ise ehl-i hibre ma'rifetiyle takdîr idilecek mikdâr-ı tazmînât alır ister ise Nevl Mukâvelesini fesh idüb nevlin [301] nısfî ile mukâvelenâmede meşrût olan meselâ kapudana yüzde beş mükâfât virilmek ve sâ'ire gibi menâfi'nin nısfını alır.

Kezalik müste'cir dahi istarya günlerinde bir şey tahmîl itmediğı takdîrde nevlin ve mukâvelenâmede meşrût olan menâfi'-i sâ'irenin nısfını sefîne mûcer veyâ kapudanına i'tâ etmek şartıyla kontra-i istarya günlerinin beda'inden evvel mukâveleyi fesh idebilir. “TB 108”

Müste'cirin ber-vech-i muharrer mukâveleyi feshe salâhiyyeti sefînenin beyhûde yere kontra-i istarya bekleyerek kendüsünden tazmînât istenememesi içündür.

§ 255. Müste'cir istarya günlerinde Nevl Mukâvelenâmesinde ta'yîn ve beyân kılınan emti'a ve eşyânın bir mikdârını tahmîl idüb kûsûrunu itmediğı hâlde mûcer-i muhayyer olub ister ise fıkra-i sâbıkada beyân kılındığı vecihle kontra-i istarya günlerini de bekleyüb lâzım gelen tazmînâtı ahz ider. İster ise tahmîl olunmuş olan emti'a ve eşyâ ile kıyâm ve hareket iderek seferini bilâhare tekmîl nevlini ve menâfi-i meşrûtayı alır. “TB 109”

Zîrâ hükm-ü mukâvele kısmen icrâ kılınmış ya'nî bir mikdâr emti'a ve eşyâ tahmîl idilmiş ve 100 üncü mâtde-i kânûniyye hükmünce emti'a ve eşyâ nevle karşuluk tutulmuş olduğundan fesh-i mukâveleye mahall olmayub müceb akdin icrâsı lâzım gelür. [302]

Fakat tahmîl idilen emti'a ve eşyânın kıymeti bedel-i nevle müsâvî olmaz ve müste'cir nevli tamamen îfâ ideceğini te'mîn eylemez ise mücerin fesh-i mukâveleye salâhiyyeti olur.

§ 256. Müste'cir sefinenin mecmû'nı istîcâr itmeyüb mikdâr-ı mu'ayyen hamûle tahmîl itmek üzere kısmen istîcâr itmiş olduğu hâlde fazla tahmîl ider ise Nevl Mukâvelenâmesinde mu'ayyen olan icâreye kıyâsen fazlası içün ecr-i misl i'tâsı lâzım gelür. "TB 110"

İş bu fazla geminin mikdâr-ı istî'âbını tecâvüz ider ise tahmîl itdirmemeğe kapudanın salâhiyyeti vardır.

§ 257. İskarçe sûretiyle olmayub tonilato hesâbıyla îcâr olunan sefinenin müceri ziyâde nevl olmak maksadıyla sefinenin mikdâr-ı istî'âbı bi'l-farz üç yüz tonilato iken üç yüz otuz tonilato diyüb ol vecihle akd-i mukâvele olunduktan sonra sefinenin üç yüz tonilato istî'âbında olduğu tebeyyün itdikde müste'cir iki sûretle mutazarrır olur. Biri mezkûr sefineyi üç yüz otuz tonilatoluk zan iderek nevlî ânâ göre hesâb itdiğinden dolayı mutazarrır olur.

Diğeri üç yüz otuz tonilatoluk hamûle hâzırladığı hâlde geminin istî'âb idememesinden nâşî otuz tonilatosı tahmîl idilemeyerek kalur maksad tamamen hâsıl olmaz ve diğeri bir [303] sefine bulub gönderinceye kadar çürüyüb bozulmak gibi müceb zarar ahvâl-i sâ'ire dahi vukû'a gelür.

Mücer müste'ciri hilâf-ı hakikat ifâdesi ile iğfâl ve âgrâr itmiş olduğundan dolayı nevliden otuz tonilatoya isâbet iden mikdârı tenzîl ile berâber müste'cire ber-vech-i muharrer terettüb iden zarar ve ziyânı tazmîne dahi mecbûr olur.

Ancak mücerin söylediği mikdâr ile sefinenin mikdâr-ı hakîkîsi beyindeki fark ve tefâvüt yüzde üçden ziyâde olmadığı hâlde bu mikdâr 'örfen ve 'âdeten şâyân-ı istiksâr olmadığı gibi ifâde-i vâkı'a sancâk berâtında muharrer mikdâra tevâfuk ider ise mikdâr-ı hakîkîsinden ziyâde söylenmesi müste'cir-i tağrîz maksadına hamal idilemeyecğinden iş bu iki vecihle hâsıl olan fark ve tefâvetden dolayı nevlin tenzîline veyâ tazmînât i'tâsına mahall görülmez. "TB 111"

Sefinenin tamâmı îcâr olunmayub da bir kısm-ı mu'ayyeni meselâ baş anbarı elli tonilatoluk olmak olmak üzere îcâr idildiği hâlde andan noksân zuhûritse yine ber-vech-i meşrûh mu'âmele olunur.

Sefinenin mikdâr-ı hakîkîsi beyân kılınan mikdâr-ı istî'âbından fazla olduğu meselâ iki yüz tonilato dinilen sefinenin iki yüz yirmi tonilato istî'âbında bulunduğu tebeyyün ider icâre sahîh

ve ecr-i müsemma lâzım olub mûcer iş bu fazla için başkaca [304] ücret talep idemez. Zîrâ sefinesini ma'lûm ve mu'ayyen olan ecr-i müsemma ile icâre esâsen râzı olmuş olub sefinenin mikdâr-ı istî'âbı hîn-i icârında beyân itdiği istî'âbından fazla olduğunu bilmemesi kendüsüne 'â'id bir kusûrdur. "M 503"

§ 258. Bir sefine kırk anbar olarak icâr olunub da mûcer veyâ kapudan geminin tahmîl olunması için durmasına bir müddet ta'yîn itmiş olduğu hâlde o müddetin ve eğer müddet-i mezbûreden başka bir müddet dahâ tevakkuf idebilmesini şart itmiş ise müddet-i sâniyenin inkizâsından sonra ilk müsâ'id hava ile kıyâm ve harekete mecbûrdur. "TB 112"

Bir müddet ta'yîn olunmadığı hâlde mahmillerin her biri kapudan tarafından imzâ olunmuş olan Tahmîliyye Senedlerini i'ade ve bunlardan ba'zıları mahalline irsâl olunmuş ise anlar için dahi bir kefil irâ'e ile emvâl ve emti'alarının tahmîl ve tahliyesi ve bu sebeble anbardan güverteye ve belki gemiden dışarıya çıkarılması lâzım gelen sâ'ir emti'a ve eşyânın tekrâr yerlerine vaz' olunmaları için vâki' olan mesârifden mâ'-a-dâ meşrû olan nevlin nısfını te'diye ve ifâ iderek emti'a ve eşyâlarını gemiden ihrâc idebilürler fakat sefinenin istî'âb idebileceği hamûleden üç rubî' kadar tahmîl olduğu sûrette kapudan mahmillerin ekserîsi kalkmasını talep iderler ise bunun için vâki' olacak teklîflerinin [305] kendüsüne resmen tebliğ olduğundan sekiz gün sonra müsâ'id hava ile kıyâm ve harekete mecbûr olub mahmillerin hiçbirisi emti'a ve eşyâsını gemiden ihrâc idemez. "TB 113"

Şâyed ihrâc ider ise nevlini tamâmen ifâ itmesi lâzım gelür çünkü 34 üncü mâtde-i kânûniyyede dahi beyân kılındığı vecihle bu misillû husûsâtta ekserîyyet ârâya i'tibâr olunur.

Sefinenin istî'âb ideceği hamûlenin üç rubî' kadar tahmîl alınmaz ise mûcer akd-ı icâreyi fesh idebilür. Zîrâ cüz'î hamûle ile hareket idecek olsa alacağı ücret mesârifine tekâbül itmediği takdîrde mutazarrır olması lâzım gelür. Bu da kânûnen tecvîz olunamaz.

§ 259. Akd-ı icârenin sıhhati 'âkidinin husûl-u rızâsına mütevakkıfdır. Ahd-ı 'âkideyn olan kapudan rızası istihsâl olunmaksızın sefineye emti'a ve eşyâ tahmîl idildiği hâlde sefine emti'a ve eşyâ-yı mezbûrenin tahmîl olduğu mahalliden kıyâm ve hareket itmeksizin kapudan muttali' olur ise emti'a ve eşyâ-yı mezbûreyi gemiden ihrâc itmelerini mahmillere resmen teklîf idebilür. Çıkarmadıkları hâlde kapudan eğer geminin istî'âb ideceği mikdârdan fazla veyâ nakli memnû' olan şeylerden ise her hâlde çıkarır. Böyle değilse karaya çıkarmak veyâhûd nakl etmek husûsunda muhayyer olur. Nakl itdiği hâlde o cins şeyler her kaç guruşa [306] nakl idilür ise hadd-i a'zaminden ücretini alır. Meselâ o cins eşyânın beher denki yirmi guruşdan otuz guruşa kadar nakl idilürse emti'a ve eşyâ-yı mezbûrenin beher denki için otuz guruş almağa kânûnen

muktedir olur bu vecihle ücret ahzı için kapudana kânûnen salâhiyyet i'tâsı ma'lûmâtı olmaksızın emti'a ve eşyâ tahmîl idilmemek içündür.

Kapudan emti'a ve eşyâ-yı mebhûsanın tahmîl idildiğine geminin hareketinden sonra muttali' olur ise eğer sefînenin mikdâr-ı istî'âbından fazlaz veyâ memnû' olan şeylerden ise sefînenin ilk uğradığı iskelede çıkarub Gümrük anbârları misillû emîn bir mahalle vaz' ider. Böyle değilse çünkü emti'a ve eşyâ-yı mahmûle karaya çıkarıldıkda sâhibi orada bulunmayacağı cihetle hakkında küllî gadri müceb olacağından ve gemi ise zâten îcâr ile istifâde için tehiyye idilmiş idüğünden kapudan bunları karaya ihrâc itmeyüb mahall-i maksûda îsâle mecbûr olur ve en yüksek fî'atdan nevlini alır. "TB 114"

Kezalik "262" inci mâdde mûcibince bir sefine tehlikeye uğrayub da ânın tehlikeden kurtarılması ve menfe'at-ı 'umûmîyyenin muhâfazası hamûleden bir mikdârının denize atılmasına tevakkuf ider ise ol emirde bilâ- izin tahmîl olunan şeyler atılır. Bir de emti'a ve eşyâ-yı sâ'ireden denize atılanların kıymeti bi'l-hesâb bi'l-cümle mahmiller tarafından garâmetan [307] tazmîn idilür ise de bi'r-rızâ tahmîl olunan emti'a ve eşyâdan denize atılan mikdârın kıymeti tazmîn idilmez.

İkinci Mebhas

Ücret ve Tazmîni Müceb Olub Olmayan Ahvâl

§ 260. Mahmiller tahmîl itdikleri emti'a ve eşyâyı sefine sefere hâzır olmuş olduğu hâlde veyâhûd hareket idüb de mahall-i maksûda vâsıl olmaksızın uğradığı bir iskelede hârice ihrâc idebilürler ise de nevlini tamâmen i'tâ itdikden başka bunların ol vecihle hârice ihrâc idebilmeleri için sâ'ir hamûle sefîneden çıkarılub tekrâr tahmîle veyâ istîfleri bozulmağa lüzûm görilür ise ihtiyâr olunacak mesârif ile sâ'ir zarûrî el-vukû' masrafları dahi îfâya mecbûr olurlar.

Lakin emti'a ve eşyâ-yı mebhûsanın ber-vech-i muharrer hârice çıkarılmasında vukû'bulan ihmâl ve tekâsül ve 'adem-i dikkatden nâşî sefînenin seyr ü seferi müte'assir bir hâle gelmesi veyâhûd emti'a ve eşyânın muhâfazalı bir mahallde güzelce istîf idilmemesinden nâşî [308] bozulmağa başlaması misillû kapudana 'azv olunacak hatâ ve taksîrâta sebep olduğu hâlde kapudan emti'a ve eşyâ-yı mezbûre için nevl istemeğe hakkı olmayacağından başka bi'l-cümle mesârif-i vâkı'a ile berâber îcâb ider ise Nevl Mukâvelenâmesinin 'adem-i icrâsından dolayı mahmile terettüb idecek zarar ve ziyânı dahi zamân olur. "TB 115"

§ 261. Sefine hîn-i kıyâmında veyâ esnâ-yı seferde veyâhûd tahliye olunacağı mahallde müste‘cirin veyâ mahmillerden birinin eşyâ-yı memnû’a tahmîl itmek gibi hatâsından veyâhûd vaktiyle Gümrük Tezkeresi alub kapudana teslîm itmemek misillû tekâsülünden dolayı tevkîf olunur ise sebep olan müste‘cir veyâ mahmil geminin te‘hirinden neş‘et iden mesârif ile zarar ve ziyânın mücer sefineye veyâ kapudana veyâ sâ‘ir mahmillere îfâsına mecbûrdur. Sefine gidüb gelmeğe îcâr olunub da bilâ hamûle veyâhûd noksân bir hamûle ile ‘avdet ider ise kapudan tamamen nevlini ve gemi te‘hîr olunmuş ise te‘ehhur neş‘et iden zarar ve ziyânı istihsâle hakkı olur. “TB 116”

Zîrâ sefer-i tâmda ücrete istihkâk için ber-mûceb-i mukâvele emti’a ve eşyâ tahmîl idilmek üzere geminin hâzır bulundurulması kâfidir. Gemiye be-heme-hâl isti‘âb idebileceği kadar veyâ bir mikdâr şey tahmîli şart değildir.

Bil’akis sefinenin hîn-i kıyâmında veyâ esnâ-yı seferde veyâhûd tahliye olunacağı mahallde mücerin veyâ kapudanın hatâsından meselâ [309] kapudanın gemiyi bir yere çarpmasıyla ta’mîre muhtâc olmasından veyâhûd gemi zâten muhtâc-ı ta’mîr iken tekâsül idilerek vaktiyle ta’mîr idilmeyüb hîn-i kıyâmında ta’mîre mecbûriyyet hâsıl olmasından dolayı tevkîf ve te‘hîr olunmuş ise bundan terettüb iden zarar ve ziyânın müste‘cire tazmînine mücer veyâ kapudan mecbûrdur.

Gerek müste‘cir veyâ mahmil gerek mücer veyâ kapudan tarafından i’tâsı lâzım gelen tazmînâtın mikdârı ehl-i hibre ma‘rifetiyle ta’yîn ve takdîr idilür. “TB 117”

§ 262. Mücer veyâ kapudanın hatâ ve tekâsülü olmaksızın sefinenin esnâ-yı seferde ta’mîrine eşedd-i lüzûm görüldüğü hâlde müste‘cir veyâ mahmil ta’mîrin icrâ ve ikmâlini beklemeğe veyâhûd “115” inci mâddede gösterildiği vecihle tâm nevlini ve hasârât-ı cesîme var ise ânî dahi te‘diye iderek emvâl ve emti’asını girü almağa mecbûrdur. Fakat sefinenin ta’mîriyyesi için şehriye ile îcâr olunmuş ise nevl virilmesi ve sefer-i tâm üzre mukâvele olunmuş ise ziyâde ücret i’tâsı lâzım gelmez. Sefinenin ta’mîri mümkün olmadığı hâlde hâmil olduğu emti’a ve eşyânın gitmesi meşrût olan mahalle nakli için kapudan mesârif-i vâkı’asını virmek ve ziyâde nevl istememek şartıyla bir veyâ müte’addid sefine istîcâr itmeğe mecbûr olub idemediği sûrette mukarrer olan nevliden yalnız kat’ olunan mesâfenin hissesine isâbet [310] iden mikdârı kendüsine virilür. Sefâ‘in-i sâ‘irenin istîcârıyla emti’a ve eşyâ-yı mahmûle nakl olunamadığı takdîrde nakl-i husûsî artık mahmillerin her birine bırakılub fakat kendülerine vukû-u hâlin beyânıyla ol esnâda hamûlenin vekâyası için tedâbîr-i lâzîminin ittihâzı kapudanın vâcibe-i zimmetidir. Ancak iş bu beyân olunan ahkâmın cümlesi tarafeynin âher gûne mukâveleleri

olmadığı hâlde mer'iy-ül-icrâ olub, olduğu takdîrde mukâvelât-ı vâkı'aya mürâca'at olunur. “TB 118”

Asıl nevliden kat' olunmuş olan mesâfenin hissesini ta'yinde yalnız bu'd-i mesâfe nisbeti kâfi olamayub kat' olunan mesâfe ile bâkî mesâfenin yek digere nisbetinde mikdâr-ı mesârif ve zamân-ı tehlike ve meşakatin dahi nazar-ı mütâla'aya alınması lâzımdır.

Kapudan başka gemi istîcâr eyledikde vireceği nevl alacağı nevl mikdârından fazla olur ise mâdâm ki müste'cirlerden iş bu fazlayı kânûnen talep idemeyecektir. Bil'akis ikinci nevl birinciden noksân olduğu takdîrde hâsıl olan fark dahi mûcere 'â'id olur.

§ 263. Müste'cir sefinenin hîn-i kıyâmında sefere kâbiliyyeti olmadığını isbât idebildiği hâlde kapudan navlundan mahrûm kalacağından başka müste'cire terettüb iden zarar ve ziyânı dahi tazmîne dahi mecbûr olur çünkü kapudan sefinenin hîn-i kıyâmında sefere [311] kâbiliyyeti olmadığını biliyor farz idildiğinden müste'ciri uğratmaktan çekinmediği zarar ve ziyâna kendüsünün mütehammil olması lâzım gelür. İş bu isbât keyfiyyeti sefinenin hîn-i kıyâmında 40 ıncı mâtde-i kânûniyye mûcibince keşf ve mu'âyene ile sefere kâbil olduğunu mübeyyen şehâdetnâme alınmış olsa dahi istimâ' ve kabûl olunur. “TB 119”

Şehâdetnâme sefinenin sefere kâbiliyyeti olduğunu mübeyyin olub hilâfı sâbit oldukda bi't-tab' hükmi kalmaz. Şu kadar ki kapudanın böyle bir şehâdetnâme almış olması sefinenin sefere 'adem-i kâbiliyyeti kendüsünce ma'lûm olub meydâna çıkmaması içün mu'âyene itdirmediğine delâlet ider.

Şehâdetnâme almış ise sefinenin sefere 'adem-i kâbiliyyetini müste'cirin isbât itmesi lâzım gelür ki şehâdetnâme var iken hilâfı kolayca isbât idilemez.

§ 264. Sefinenin kumanyası ve ta'mîri vesâ'ir eşedd-i lüzûmı olan şeylerin tedâriği içün kapudanın 49 ıncı mâtde mûcibince fûrûht itmeğe mecbûr olduğu emti'a ve eşyânın nevli îfâ olunmak lâzım gelür. Şöyle ki: Gemi maksûd olan limana bi's-selâme vâsıl olur ise tamâm-ı nevl ve eğer gark ve telef olur ise geminin varabileceği mahalle kadar nevliden isâbet iden mikdâr satılmış olan emti'a ve eşyânın tesviye kılınacak esmânından tenzîl idilür. [312]

§ 265. Geminin gitmesi meşrût olan mahall ile mu'âmele-i ticâriyye men' idilüb de hamûlesiyle berâber geriye 'avdet eylemesi lâzım geldiği hâlde gidub gelmeğe isti'câr olunmuş olsa dahi kapudanın yalnız gitmesi içün lâzım gelen navlunu istihsâle hakkı olur. “TB 121” Zîrâ: Müste'cir hamûleyi ihrâc ile yeniden hamûle alamadığından mutazarrır oluyor.

§ 266. Esbâb-ı mücbireden neş'et iden bu misillû zararlar kânûnen sefine 'alâkası bulunanlara tevzî' ve taksîm ile tahfîf idilmek istenilmiştir.

§ 267. Esnâ-yı seferde sefine bir devletin emriyle yalnız bir müddet tevkîf olunduğı hâlde müddet-i tevkîfi için şehriye ile istîcâr olunmuş ise ziyâde nevl i'tâsı lâzım gelmez. Tâ'ifenin müddet-i tevkîfinde olan [Ta'ayyüş Ücretleri] ya'nî 69 uncu mâtde hükmünce virilecek ücret ile mesârif-i ekkâliye 123 üncü mâtde-i kânûniyye hükmünce sefine şehriye ile istîcâr olunmuş olub da nevl i'tâsı lâzım gelmediğı hâlde hasârât-ı bahriyye-i 'umûmiyyeden "TB 245" sefine sefer-i tâm üzre istîcâr olunmuş olduğı hâlde hasârât-ı bahriyye-i husûsîden "TB 246" add olunarak ol vecihle tesviye idilür.

99 uncu mâtde şerhinde dahi beyân kılındığı vecihle müddet-i mezkûre zarfında mahmil emti'a ve eşyâsını kendi mesârif-i ile [313] gemiden ihrâca me'zûn olub fakat ihrâc itdiği sûretde yine mesârif-iyle tekrâr tahmîline veyâhûd îcâb iden tazmînâtı sefinenin mücerine veyâ kapudanına virmeğe mecbûrdur. "TB 122"

'Ammenin selâmeti için bahre atılmış olan emti'a ve eşyânın nevlî gemi bi's-selâme mahall-i maksûda vâsıl olduğı hâlde kapudana virilüb 'ammenin üzerine garâmeten tevzî' ile tesviye olunur. "TB 123" Sebebi 245 inci mâtde şerhinde beyân kılınur.

Emr-i tevzî' 259 uncu mâtde mûcibince tesviye idilür.

§ 268. Gark ve şikest olmakdan dolayı zâyî' ve telef olan ve korsan veyâ düşman tarafından gasb ve zabt olunan emti'â eşyâ için hiçbir nevl verilmesi lâzım gelmez kapudan bunların navluna mahsûben ber-vech-i peşîn almış olduğı akçeyi kapudan aksi bir mukâvele olmadığı hâlde i'âdeye mecburdur. "TB 124" Esbâb-ı mücebesi 73 üncü mâtdeşerhinde zikr olundu burada şunu beyân idelim ki: mezkûr 73 üncü mâtde hükmünce tâ'ifenin ücretlerine mahsûben bir mikdâr akçe peşîn virilmiş ise girü alınamıyordu fakat burada kapudan nevlle mahsûben peşîn akçe almış ise aksi mukâvele olmadığı takdîrde i'âde idiyor sebebi şudur ki: Seyr ü seferde 'alâkası olanların menfe'atleri ne ise ânın hâricinde bir zarar ile mükellef olmamaları lâzım geleceğine göre tâ'ifeye göre ber-vech-i peşîn virilmiş akçenin istirdâdı îcâb ider ise de anların [314] fakr-ı hâllerine mebnî istirdâd idilmemesi bi'l-istisnâ tecvîz olunmuştur.

Müstesnâlr ise sâ'ire makisün-'aleyh olmaz. "M 15"

Fakat sefine sefer-i tâm üzre îcâr olunub da 'azîmet-i seferi bi's-selâme icrâ kılındıktan sonra 'avdetde kazâzede olmuş ise virilmesi lâzım gelen nevlin bir kısmı 'azîmet-i seferine 'â'id olduğundan ânın te'diyesi lâzım geleceğı erbâb-ı hukûkun kavli ve mahkemelerin hükmî ile takarrür itmiştir.

Kezalik sefine diğerk bir sefine ile müsâdeme iderek gark ve şikest olur ve andan dolayı tazmînât alınur ise bu mâtde ahkâmına tevfi-k-i mu'âmele olunamayacağı gibi esnâ-yı muhârebede düşman tarafından zabt olunan sefinenin yolsuz zabt olunduğından dolayı i'âdesine karar virildiğı takdirde dahi bu mâtde ahkâmınca mu'âmele olunmaz.

§ 269. Kapudanın ikdâm ve ve gayret ve mu'âvenetiyle akçe i'tâ veyâhûd ta'ahhüd olunarak sefine ve emti'a ve eşyâ düşman elinden tahlîs olunub veyâhûd emti'a ve eşyâ gark ve telefden kurtarılıb da getirülmesi meşrût olan mahalle nakl olunmaz ise kapudan nevllerinden gazab ve zabt veyâ gark oldukları mahalle kadar isâbet iden mikdârı âhz ider. Fakat emti'a ve eşyânın tahlîsine mu'âbenet itmesiyle berâber getürmeğe müte'ahhid olduğı mahalle dahi nakl ider ise o hâlde kapudan mesârif-i tahlîsiyyenin i'tâsına hissedâr olmak üzere nevlini tamâmen istihsâl idebilür. Fakat emti'a ve eşyânın gark ve telefden [315] kurtarılmasına kapudanın sa'y ve gayreti munzamm olmayub da deniz üzerinde veyâ leb-i deryâda kurtatılarak mu'ahharan sâhiblerine redd ve teslîm olunan emti'a ve eşyâdan dolayı kapudana aslâ nevl virilmesi lâzım gelmez "TB 125"

Ya'nî kapudan emti'a ve eşyâ-yı mezbûreyi ücret ile nakl itdiğınden telef ve zayâ'dan vekâyesi ve şâyed ber-vech-i muharrer düşman eline geçer veyâ gark ve telef olmak üzere bulunursa tahlîsinde dahi himmet ve gayret itmesi lâzıme-i zimmeti olduğundan kapudanlara hakk-ı tahlîsiyye i'tâsı îcâb itmeyeceğı gibi böyle bir hakk virilse gark ve telefden kurtarıldığından bahisle gayr-i câ'iz olub kapudanları muhâfaza ve tahlîs emti'a ve eşyâ emrinde teşvîk ve tergîb itmek üzere kânûnen usûl-ü meşrûha vaz' olunmuşdur.

§ 270. Emti'anın korsan ve düşman elinden tahlîsine sarf olunan akçeden gerek emti'a ve eşyâ ve gerek sefine ve nevl hissedâr olur şöyle ki: Berây-ı tahlîs virilmiş olan akçe emti'a ve eşyânın tahlîye olunacağı mahallde cârî olan fi'atı üzre bedeli her ne ise andan mesârif-i vâkı'ası ba'de't-tenzîl bâkiyesinin ve bir de sefinenin ol mahallde diğeri üzere nısf-ı bedeli ile nısf-ı navlunun üzerlerine garâmeten tevzî' ve taksîm olunur. "TB 126" ya'nî hasârât-ı bahriyye-i 'umûmiyye kâ'idesine tevfi-ken hissedâr olurlar "TB 257, 258" [316] Fakat tâ'ife zâten fukârdan ve ma'âş ve ücretleri cüz'ıyyetden olduğundan ve san'atları muhâtaralı idüğünden anlar bu bâbda müstesnâdır.

Üçüncü Mebhas

Hamûlenin Keyfiyyet-i Teslîmi

§ 271. Mahall-i maksûda îsâl olunan emti'a ve eşyâyı mürselün-ileyh ma'lûm olub da âhz ü kabz itmekden istinkâf eylediğı hâlde kapudan emti'a ve eşyâ-yı mezbûreyi ahz ü kabz itmesi

lüzûmunu kendüsine resmen teklîf ider yine istinkâf ider ise kapudan mahallî mahkeme-i ticâretine ve olmayan yerlerde bu vazîfeyi gören mahkemeye veyâ Şehbendere bi'l-mürâca'a istihsâl ideceği karâr mûcibince emti'a ve eşyâ-yı mezbûreden navlunun ve hasârât-ı bahriyye-i 'umûmiyyenin ve mesârif-i vâkı'a-i sâ'irenin ya'nî mürselün-ileyha 'â'id emti'a ve eşyâ için idilen mesârifin istîfâsına kifâyet idecek mikdârını satdırub bâkiyesini Gümrük Anbârına veyâ sâ'ir bir emîn mahalle emâneten vaz' itdirir şâyed emti'a ve eşyâ-yı mezbûrenin kâffesi ol vecihle satdırılıb da bedel-i nevl ve sâ'irenin tamâmen istîfâsına kifâyet itmez ise kapudan kûsûr-u matlûbunun istihsâli için mahmillere mürâca'at ider. "TB 127" [317]

Mürselün-ileyh kapudanca zâten ma'lûm olmadığı veyâ ma'lûm olub fakat geminin vâsıl olduğu mahalde bulunmadığı ve nerede olduğu bilinmediği hâlde kapudan mahkemeye bi'l-mürâca'a keyfiyyeti gazete vesâ'ir vesâ'it ile i'lân itdirdikden sonra ber-vech-i muharrer emti'a ve eşyâdan lüzûmı mikdârını fûrûht itdirir.

"K 1 § 451" fıkra nazar oluna.

§ 272. Kapudan navlunun ve hasârât-ı bahriyye-i 'umûmiyye ile mesârif-i sâ'irenin 'adem-i te'diyesinden dolayı emti'a ve eşyâ-yı mahmûleyi tevkîf itmeğe kânûnen muktedir olamaz. Çünkü hamûlenin meşrût olan mahalle îsâliyle akd-ı icâre hitâm bulacağına ve müste'cerün-fihe bir eser-i zam olunmadıkca yalnız 'amel-i 'ayne müsâvî olamayacağına mebnî 'amelinde eser olmayan ecîrin ücret için müste'cerün-fihi habs ve tevkîf itmeğe "M 483" veyâ satmağa salâhiyyeti yokdur. Bir de kapudan gerek ücret-i nakliyyeden ve gerek hasârât-ı bahriyye-i cesîme ile mesârif-i sâ'irenin 'adem-i tesviyesinden dolayı emti'a ve eşyâ-yı mahmûleyi kısmen sefînde tevkîf idecek olsa bundan dolayı sefinenin bir müddet orada tevkîfi ile kapudan ve eshâb-ı sefinenin ve sefînde diğer iskeleye nakl idilecek emti'a ve eşyâ-yı sâ'ire var ise eshâbının mutazarrır olmaları lâzım gelür fakat kapudanın emti'a ve eşyâ-yı mahmûle kıymetinden ücret-i nakliyyeyi bi't-tarîkûl-imtiyâz âhza hakkı olduğundan şu hakkı muhâfaza ve te'mîn [318]

İçün nevli te'diye ideceğine dâ'ir mütesellim tarafından bir kefil irâ'e olunmadıkca te'diye olununcaya kadar emti'a ve eşyânın hîn-i tahlîyesinde âher bir kimsenin yeddine emâneten vaz' ve teslîmini veyâhûd vakt-i mürûruyla hitâmpezîr ve telef olur nev'den olduğu hâlde fûrûhtını iddi'âya haklıdır. Hasârât-ı bahriyye-i cesîmeden olub da kıymet ve keyfiyyeti der-akab takdîr ve tesviye olunamadığı takdîrde kapudan bunun için Mahkeme-i Ticâret ve olmayan yerlerde ticâret işlerini gören mahkeme veyâ şehbenderhâne sandukuna emâneten vaz'ına veyâ bir mu'teber kefil irâ'e olunmasını iddi'â idebilür fakat ücret bi'l-farz hamûlenin mahall-i maksûda îsâlından beş ay sonra te'diyesi meşrût olmak gibi mü'eccel ise kapudan ber-vech-i muharrer

mahkemeye mürâca'at itmeksizin hamûleyi teslim idüb ba'de vakt-i mu'ayyenin hulûlünde ücreti talep itmesi icâb ider. "TB 128"

§ 273. Kapudan fikra-i sâbıkada muharrer tarîklerden birine mürâca'at itmeksizin getürmüş olduğu emti'a ve eşyâyı mürselün-ileyh teslim idi virir ise bâdâme mebhûsün-anh olan imtiyâz-husûsînin sâkıt olub olmayacağını ta'yîn için nazar olunur.

Eğer emti'a ve eşyâ-yı mezkûre âher bir kimsenin yedine geçer ya'nî mürselün-ileyh başkasına satmak gibi bir sebep ile mülkünden ihrâc idüb başkasının yed-i temlikine geçer ise kâ'ideten bir şeyde [319] sebep-i temellükün tebeddülü ol şey'in tebeddülü makâmına kâ'im olacağından "M 98" güyâ emti'a ve eşyâ-yı mezbûre tebeddül itmiş add olunacağı cihetle hakk-ı imtiyâz sâkıt olur.

Lakin emti'a ve eşyâ-yı mezbûre âher kimesnenin yed-i temellüküne geçmediği hâlde târîh-i tesliminden on beş gün mürûruna kadar kânûnen hakk-ı imtiyâz devâm ider.

Binâ'en'aleyh kapudan şu müddet zarfında nevl ve hasârât-ı bahriyye ve mesârif-i vâkı'adan dolayı olan matlûbunu emti'a ve eşyâ-yı mezbûre kıymetinden istifâyı talep ve iddi'â idebileceği gibi şâyed emti'a ve eşyâ-yı mebhûsa mahmill veyâ mütesellimlerinin iflâsı vukû' bulsa bile sâ'ir guramâya tercîhen bi't-tarîkü'l-imtiyâz istifâ-yı matlûb ider. "TB 129, 130" müddet-i mezbûre münkaziyye olduktan sonra sâ'ir guramâ gibi olur.

§ 274. Hamûle mekîlât ve mevzûnât ve 'adediyyât ve mezzû'âtdan olub da nevl dahi mikdârı üzerine meşrût ise hîn-i tahliyesinde kapudan ta'dâd veyâ tekyîl veyâhûd vezn veyâ zirâ'idilmesini talep idebilir.

Kapudan böyle bir talebde bulunmaz ve bilâhare kendüsüyle mütesellim beyinde ihtilâf vukû'bulur ise mütesellimin isbât-ı müdde'âya salâhiyyeti olur.

[İş bu isbât-ı husûsî hamûlenin tahliyesinde istihdâm [320]

Olunmuş olan kimesnelerin yemîn tahtında olarak şehâdetleriyle dahi olabilir] "TB 131"

"§ K 1, 461" inci fıkrada mufassılan beyân kılındığı vecihle mu'âmelât-ı 'âdiyyede şâhid ikâmesi kânûnen ba'zı ahvâl-i istisnâ'iyede tecvîz idildiği hâlde mu'âmelât-ı ticâriyyede senede rabtı hükm-ü kânûn iktizâsından bulunan ba'zı husûsâtıdan mâ-'adâda şâhid ikâmesine müsâ'ade olunub fakat şu müsâ'ade-i kânûniyyeye mukâbil ikâme-i şuhûd maddesi zât-ı da'vâyı rü'yet iden mahkemenin tensîbine ta'allik olunmuş olduğundan şerh ve îzâ idilmekde bulunan 131 inci maddede kânûniyyede [Olabilir] kelimesiyle buna işâret idildiği gibi bu maddede mûcibince

ikâme olunacak şahidlerin müdde'â bihin tahliyesinde istihdâm kılınmış olmaları hasebiyle sıdk-ı ifâdelerini te'yîd ve tevsîk için tahlîf idilmelerine dahi lüzûm gösterilmiştir.

Müdde'inin suver-i sübûtiyye-i sâ'ire ile isbât-ı müdde'â idebileceği kâ'ideten derkâr olduğu gibi zîrde îzâh olunacak 132 inci mâtde-i kânûniyyede dahi tasrîh edilmiştir.

§ 275. Bir gemiye emti'a ve eşyâ tahmîl olunmasından maksad bir mahalliden sâlimen götürülüb teslim olunmasıdır.

Binâ'en'aleyh emti'a ve eşyâ-yı mahmûlenin mahall-i maksûda hîn-i îsâlinde sirkat olunmak gibi bir sebeble azalmış veyâ bozulmuş olduğına dâ'ir zann-ı kavî hâsıl olduğu hâlde sebebi anlaşılub ânâ göre [321] lâzım gelen mu'âmele îfâ olunmak üzere Mahkeme-i Ticâret ve olmayan yerlerde ticâret işlerini rû'yet iden mahkeme ve me'mûr ve şehbenderler ma'rifetiyle emti'a ve eşyâ-yı mebhûsün-'anhânın derûn-u sefînde keşf ve mu'âyene itdirilerek azaldığı veyâ bozulduğu tahakkuk itdiği takdîrde vâki' olan zarar ve ziyânın takdîri kapudan veyâ mütesellim veyâhûd sâ'ir 'alâkadârânın her biri tarafından talep ve iddi'â olunabilür.

Emti'a ve eşyâ-yı mahmûleye terettüb iden ziyân ve kesr ve noksân husûsları zâhir-i hâlden anlaşılamayub ba'de't-teslîm böyle bir zann hâsıl olur ise ber-vech-i muharrer yine keşf ve mu'âyene ile zarar ve ziyânın takdîri talep olunabilür ise de bu hâlde üç şarta ri'âyet idilmek lâzım gelür.

Birincisi: Mesmû' olmayan da'vâlar hakkındaki mebhûs-u mahsûsunda esbâbı beyân ve îzâh olunacağı vecihle emti'a ve eşyâ-yı mezbûrenin târih-i tesliminden i'tibâren nihâyet kırk sekiz sâ'at zarfında talep ve iddi'â lâzım gelür.

İkincisi: Müdde'â bih olan emti'a ve eşyânın sefîne ile getirülüb teslim edilmiş olan emti'a ve eşyâ idüğü hîn-i tahliyesinde istihdâm olunmuş olanların ma'al-tahlîf şehâdetleri veyâ suver-i sübûtiyye-i sâ'ire ile isbât idilmek lâzım gelür. Zîrâ getirilüb teslim edilen emti'a ve eşyânın o cinsden olub fakat bozulmuş olan diğer emti'a ve eşyâ ile tebdîl edilmiş olmak ihtimâli bulunduğundan isbâtına kânûnen lüzûm gösterilmiştir. [322]

Üçüncüsü: Mütesellim olan kimse emti'a ve eşyâ-yı mersûleyi kabzen ile berâber Tahmîliyye Senedini i'âde veyâhûd başkaca bir makbûz 'ilm ü haberi i'tâ itdiği takdîrde bunlarda emti'a ve eşyâ-yı makbûzanın bozulmuş veyâ sirkat veyâhûd taklîl olunmuş olduğu hakkında zann-ı kavî hâsıl olduğunu işâret itmek îcâb ider. Şâyed böyle bir kayd derc itmez ise Tahmîliyye Senedini i'âde veyâhûd mahsûsan bir makbûz 'ilm ü haberi i'tâ itmesi emti'a ve eşyâ-yı mezbûreyi her ayıbı ile kabûl itdiğine delâlet itmekle hakk-ı da'vâsı sâkit olur. "TB 132"

§ 276. Sefine mûceri ve kapudanı taraflarından Nevl Mukâvelenâmesinin kendülerine ‘â’id olan ahkâmı tamâmıyla icrâ olundukda emti’a ve eşyâ-yı mahmûle hasârât-ı bahriyye sebebiyle tenâkus itmek veyâ bozulmak veyâhûd revâcına hâlel veyâ kesâd târî olmak misillû sefinenin mûcer veyâ kapudanına ‘atıf ve isnâd idilemeyecek bir sebep ile kıymetine- navluna vefâ itmeyecek kadar- noksân gelse bile müste’cir veyâ mahmil meşrût olan navlunun tenzîlini taleb ve de’avî idemeyeceği gibi “TB 133” tabi’yetiyle veyâ bir kazâdan dolayı bozulmuş veyâ değeri tenzîl itmiş olan emti’a ve eşyâyı mahmil navluna bedel olmak üzere terk dahi idemez. Çünkü mûcer ve kapudan nakl itdikleri emti’a ve eşyâyı sigorta itmeyüb yalnız nakli ta’ahhüd itmişlerdir.

Ber-mûceb ta’ahhüd nakl itdiklerinde ücret-i mu’ayyeneye kesb [323]

İstihkâk iderler. Emti’a ve eşyâ-yı mezbûrenin revâcına hâlel târî olmak veyâ bozulmak gibi mûcer va kapudana ‘atıf ve isnâd idilemeyen bir sebepten dolayı ücretin tenzîli veyâ emti’a ve eşyâ-yı menkûlenin terki gibi kendülerince mûcer zarar olacak bir tarîke gidilemez [Ancak hamr ve rugan-ı zeyt ve ‘asel vesâ’ir bu misillû mâyi’âtdan olan eşyâyı hâvî fuçılar boş kalmış veyâ hemân boş kalma derecesine kadar akmış olur ise evvel fuçılar nevl bedel terk olunabilir.] “TB 134”

Mâyi’âtdan olan şeyler akacağından mahmil bunları kavî bir kâb içine vaz’ itmek lâzım gelür iken koymamış ve mûcer sefine mazrûf olan kâbları mahall-i maksûda götürerek îfâ-yı vazîfe itmiş olmasına nazaran boş kalan veyâ o dereceye kalan kâbların nevl bedel terk idilememesi lâzım gelür ise de gark veyâ şikest olmaktan dolayı zâyî’ veyâ telef olan veyâhûd korsan veyâ düşman tarafından gasb ve zabt olunan emti’a ve eşyâ içün kânûnen nevl i’tâsı îcâb itmeyeceğinden ve mâyi’âtının ber-vech-i muharrer akması kâblarının sâğlam olmadığına delâlet itmekle berâber gemide mazbût ve muntazam bir hâlde bulundurulmadığı takdîrde tazyîk ve esbâb-ı sâ’ireden delinüb akabileceği melhûz olmağla kapudanın bu bâbda celb-i nazar-i dikkati dahi lâzıme-i hâl ve maslahatdan bulunduğından kalan kâbların nevl bedel terk idilebilmesi kânûnen tecvîz idilmiştir. [324]

Dördüncü Fasl

[*55]Yolcular

⁵⁵ [*] Fransa Ticâret-i Bahriyye Kânûnunda yolculara dâ’ir fasl-ı mahsûs olmayub kânûn-u mezbûreden sonra tanzîm idilmiş olan Almanya ve Flemenk Devletleri Kânûnnâmelerinde buna dâ’ir bir fasl-ı mahsûs münderic olduğundan bunun ba’zı ta’dilât ve tashîhât icrâsıyla Ticâret-i Bahriyye Kânûnnâme-i Hümâyûnunun dokuzuncu faslı olmak üzere nakli bi’t-tensîb ol vecihle îcâbı icrâ kılınmıştır. Almanya ve Flemenk Devletleri

§ 277. Posta Vapuru gibi yolcu taşımağa mahsûs olmayan sefîneye hamûlede muhammil olmak gibi doğrudan doğruya veyâ sigortacı misillû dolayısı ile hiçbir alâkası olmayan yolcuların kabûli için kapudan ihbâr olunamaz “Tab 135”

Fakat kendi hüsn-ü rızâsıyla kabûl ider ise men’ idilemez.

Şu mâddenin mefhûm-u muhâlifine nazaran yolcu taşımağa mahsûs olan vapurlara yolcu almak için kapudan ihbâr olunabilür ise de gemide bulunması diğer yolculara ve hamûleye îrâs-ı zarar ideceği melhûz olan veyâhûd geminin tahammülünden ziyâde olan eşhâsı kabûl itmemekte kapudan ma’zûrdur. Bunun için vapurlar kaç nüfûs yolcu nakl idebilmeğe kâbil oldukları resmen bi'l-mu'âyene ta'yîn idilmektedir. [325]

Şehbenderler Ta'limâtı ahkâmınca ecnebî limanlarından Memâlik-i Şâhâneye giden kapudan ‘adedce tâ’ifesinin bir humusundan devn olub şehbender tarafından irkâb idilmek istenilen mücrimleri sefînesine almakdan imtinâ’ idemez. Ve kendüsüne tevdi’ olunan mücrimlerden mes’ûl olub ol bâbda lüzûm göreceği kâffe-i tedâbir-i ihtiyâtiyyeyi ittihâza me’zûn olur.

Sefîneye hasbe'l-îcâb irkâb olunan mücrimlerin ‘adedi sefîne erkânından Tâ’ife Defteri ile Patentesinde zikr ve tasrîh kılınur.

Memâlik-i Şâhâneye i’ade kılınan mücrimlerin Habishâneler Nizâm-nâmesinin ta’yîn itdiği mikdârı tecâvüz itmemek üzere sefînede vukû’bulacak i’âşe mesârifî Zabtiye Nezâretine ‘â’iddir.

Derûn-u sefînede kabûl olunmuş olan yolcu sefînenin umûr-u zâbıtasına dâ’ir kapudanı cânibinden vâki’ olan emr ü tenbîhlere tâbî’ olmak lâzımedendir. “TB 136”

“K 2 § 159” uncu fıkrada beyân kılındığı vecihle sefâyinde bir kuvve-i zâbıtanın vücûdî lâzımeden olub kapudanlar dahi bu bâbda kânûnen sıfat-ı resmiyyeyi hâ’iz olduklarından umûr-u zâbıtaya dâ’ir vukû’bulacak emr ü tenbîhâtına yolcular her kim olur ise olsun itâ’at itmeleri lâzımdır. Ve bu bâbda kapudan tedâbir-i ihtiyâtiyye ve lâzımeyle icrâ idebilür. [326]

§ 278. Nevl Mukâvelesini mutazammın olmak üzere yâ bir mukâvelenâme tanzîm veyâhûd bilet i’tâ kılınur. Bunlarda yâ nâma yâ hâmiline muharrer olur nâma muharrer olan kimse mukâvelenâme veyâ biletini ve anınla hâ’iz olduğu hakkını şahs-ı diğere devr idemez “TB 138”

Hâmiline muharrer olur ise sâhibi mukâvelenâme veyâ biletini ve anınla hâ’iz olduğu hakkını kapudan ve sâ’ireye haber vermeksizin âhre devr ve i’tâ idebilür.

Kânûnnâmelerinden sâ’ir ba’zı mevâdd dahi Kânûn-u ‘Osmânînin fusûl-ü sâ’iresine derc ve ‘ilâve kılınmıştır.

Boğaziçi vapurları gibi esfâr-ı kasîrede hâmile ve esfâr-ı ba'idede nâma muharrer bilet virilmek mu'tâd olmuştur. Çünkü esfâr-ı kasîrede yolcuların şahıslarını ta'yîne pek o kadar lüzûm yoğusa da esfâr-ı ba'idede sefîneye râkib olacak eşhâsın kapudanca ma'lûm olmasına lüzûm vardır. Bilet olmaksızın râkib olan kimseden sefîne mu'addün-li'l-istiglâl olduğu için ecr-i misl ahzı lâzım geleceği gibi Mecellenin 462 inci mâddesi hükmünce bunun mikdârı dahi bâligân-mâ-belag ücret bu demek olub ânın i'tâsı lâzım gelür. Ta'yîn idilmemiş olur ve tarafeyn dahi bu bâbda ihtilâf ider ise işin 'â'id olduğu mahkeme veyâ [327] me'mûra bi'l-mürâca'a resmen ta'yîn kılınacak ehl-i hibre ma'rifetiyle takdîr idilmek îcâb ider. "TB 237"

Kapudan Yolcu Mukâvelesi ile yolcuyu ve eğer eşyâsı için ahkâm-ı lâzıme derc idilmemiş ise 'âdet olan mikdâr eşyâsını mukâvele olunan mahalle îsâle mecbûr olur.

§ 279. Sefîneye yolcu irkâbında emti'a ve eşyâ tahmîlinde olduğu misillû istarya müddeti ta'yînine lüzûm olmayub yalnız sefînenin hangi gün ve hangi sâ'atde hareket ideceğinin ta'yîni kâfidir.

Binâ'en'aleyh bir yolcu mu'ayyen olan yevm ü sâ'atde seferin bedâ'inden evvel sefîneye gelmediği veyâhûd gemiye râkib olan yolculardan ba'zıları sefînenin esnâ-yı râhda uğradığı bir iskelede taşra çıkub da vaktinde 'avdet itmediği hâlde kapudan beklemeksizin gemiyi hareket itdirebilir.

Çünkü sefînenin vakit ve zamânıyla hareket itmesi umûr-u ticâretde ehem ve elzem olan sür'at-i mu'âmele muktezâsından olmağla kapudan vaktiyle gemiye gelmeyenleri beklemeğe mecbûr olsa şu esâsa muhâlif hareket iderek hem kendinin hem de yolcuların menâfî'ni ihlâl itmiş olacağından câ'iz değildir. Ve kapudan tanzîm ve i'tâ itmiş olduğu mukâvelenâme veyâ bilet mûcibince mezkûr yolcu için gemide bir mahall hazırlamış olacağı cihetle şâyed anınla akd-i mukâvele itmemiş olsaydı yerine diğer bir yolcu ile akd [328] mukâvele itmesi me'mûl olduğu hâlde andan dahi mahrûm kaldığından bu yolcunun vaktiyle sefîneye gelmemesinde kapudanın san' ve taksîri bulunmadığından merkûm yolcu nevli tamâmen te'diyeye mecbûr olur. "TB 139"

Fakat yolcu seferin bedâ'inden evvel mukâveleyi fesh arzûsunda bulunduğunu beyân itdiği veyâhûd vefât veyâ hastalığı vukû'î veyâ şahsına 'â'id diğer bir 'özü-şer'î zuhûrî ile sefîneye gelemediği ta'yîn idildiği hâlde nevlin yalnız nısfını te'diyeye mecbûr olur.

Çünkü geminin hareketinden evvel mukâvele fesh idildikde anın yerine başka bir yolcu tedâriği mümkün olabileceğinden ve mukâvele fesh idilmeyüb fakat yolcunun gemiye gelmemesi sebebi meşrû'dan neş'et itmiş ise ma'dûd olduğundan nısf-ı nevel i'tâsıyla iktifâ olunur.

Ma'mâfih gerek mukâvelenin feshi gerek esbâb-ı mezbûre esnâ-yı râhda vukû'bulur ise yine nevlın tamâmen te'diyesi lâzım gelür. "TB 140"

§ 280. Sefine bir kazâ-yı bahriden dolayı zâyî' veya telef olduğı hâlde yolcu mukâvelesi bi't-tab' münfesihtir olur. "TB 141"

Yolcu akd-ı mukâvele itdikden meselâ bilet aldıktan sonra gemi henüz kıyâm ve hareket itmeksizin batsa veya esnâ-yı râhda furtınadan [329] gark veya seyr ü hareket idemeyecek sûrette şikest olsa tarafeynin san' ve taksîri olmaksızın akd-ı icârenin vâsıta-i icrâ'ıyyesi olan sefine mahv olmuş veya o vesâdatı icrâ idemez bir hâle gelmiş olduğundan dolayı akd-ı icâre bi't-tab' münfesihtir olur.

§ 281. Bir muhârebe vukû'yla sefine zabt olunmak tehlikesine ducâr olarak serbest nazarıyla bakılamaz ya'nî serbest-i ticâret-i bahriyye kâ'idelerinden tamâmen istifâde idemez olduğı veya hüd kapudanın veya tâbi' olduğı kumpanyanın ahd-i iktidârından hâric olan esbâb-ı mücbireden nâşî seferin bedâ'inden evvel veya sonra seyr ü hareketi bütün bütün mu'attal kalmış veya te'hîr olunmuş bulunduğı hâlde yolcu mukâvelesini fesh iemeğe kânûnen me'zûndur.

Kezâlik kapudan veya tâbi' olduğı kumpanya zikr olunan hallerin biri vukû'nda seferi terk eylemeğe mecbûr olduğı veya hüd sefine hâssaten emti'a ve eşyâ nakli mümkün olamadığından dolayı seferin terkine lüzûm görüldüğü hâlde birkaç yolcu için sefineyi tahrikde ma'zûr olduğunu beyân ederek kapudan veya tâbi' olduğı kumpanya mukâveleyi fesh idebilir. "TB 142"

Ahvâl-i muharrer tarafeyn için fesh-i mukâvele ve salâhiyyet bahs olacak esbâb-ı mücbiredendir. [330]

Gerek esbâb-ı mezbûreden gerek fıkra-i sâbıkada beyân kılındığı vecihle geminin zâyî' veya telef olmasından dolayı mukâvele fesh olundukda tarafeynden hiçbirinin diğerine zarar ve ziyân i'tâsı lâzım gelmeyüb fakat mukâvele seferin bedâ'inden sonra fesh idilür ise yolcu sefinenin kat' itdiği mesâfeye göre nevl virmeğe mecbûr olup mikdârı "K 2, §, 262" fıkrada beyân kılınan usûle tevfiken hesâb ve ta'yîn olunur. "TB 143"

§ 282. Esnâ-yı seferde sefine ta'mîre muhtâc olduğı hâlde yolcu ta'mîrin hitâmına intizâr itmeksizin sefineyi terk ider ise nevlı tamâmen ifâya mecbûr olur. Ta'mîrin hitâmını beklemeğe râzı olur ise bu hâlde kapudan sefere tekrâr kıyâm idinceye kadar yiyüb içmek ta'ahhüd olunmuş ise cümlesini ifâya mecbûr olur.

İrâ'e idilecek mahall-i ikâmet ile i'tâ kılınacak at'ime yolcunun mukâvelenâmesi ahkâmına muvâfık veyâ aldığı biletin derecesiyle mütenâsib olmak îcâb ider.

Meselâ birinci kamara bileti olan yolcunun 'âdî bir mahallde ikâmesi câ'iz olmadığı gibi güverte yolcularının dahi fevka'l-'âde bir otelde ikâme idilmelerini talebe hakları olamaz.

Ma'mâfih kapudan yolcuyu o misillû diğer bir sefîne ile meşrût olan mahalle nakl itdirmegi vesâ'ir mukâvelât ve ta'ahhüdâtını icrâ [331] eylemeği teklîf idüb de bunu yolcu kabûl itmediği sûrette tekrâr sefere kıyâm oluncaya değin yolcunun mahall-i ikâmet ve me'kûlât talebine hakkı kalmaz. "TB 144"

§ 283. Me'kûlât hakkında bir güne mukâvele ve ta'ahhüd olunmadığı takdirce yolcu kendi ta'ayyüşi için muhtâc olduğu şeylerin tedârîğine mecbûrdur. Fakat evvelce hiss olunmamış bir kazâdan veyâhüd sefer uzadılmasından dolayı yolcunun nafakası kalmadığı hâlde yolcular 64 üncü mâtde mûcibince kendi nafakaları fazlasını sefîneye terk itmeğe mecbûr oldukları gibi kapudan dahi nafakası kalmayan yolcuya bedel-i münâsib ile lüzûmî mikdâr nafaka virmeğe mecbûrdur. "TB 145"

Şu kadar ki: Kapudan yolcuyu infâka mecbûr olmak için evvelce hiss olunmamış bir kazâdan veyâhüd seferin uzamasından dolayı yolcunun nafakası kalmamak lâzım gelüb yoksa yolcu nafakasını tedârik itmeksizin sefîneye râkib olub da infâkını kapudandan talep itse kapudan bir sebep-i mücbir olmadıkça ânî infâka kânûnen mecbûr değildir.

§ 284. Yolcunun mukâvelenâmesi mûcibince berâberce sefînde götürmeğe me'zûn olduğu eşyâ için nevl virmeğe mecbûr değildir meger ki bunun için nevl i'tâsı hakkında başkaca bir mukâvele ola. "TB 146"

'Âdet-i câriye iktizâsınca herkesin ihtiyâcât-ı şahsiyyesine [332]

Elzem olan eşyâ için nevl virilmez ve ekserîyyâ vapur kumpanyaları bir yolcu için ne mikdâr eşyâyı meccânen götürceğini biletleri zahrında yazar, fakat eşyâ-yı mezkûrenin yolcunun zâtına mahsûs olması meşrût olub bir yolcu ticâret için biletde muharrer ol mikdâr eşyâ götürür ise eşyâ-yı zâtiyeden ma'dûd olamayacağı cihetle yine nevl i'tâsı lâzım gelür.

Yolcunun götürceği evrâk-ı nakdiye için ücret i'tâsı lâzım gelmeyüb fakat ihtiyâcından fazla olarak götürceği nukûd için dahi eşyâ-yı ticâriyyeye kıyâsen ücret virmesi îcâb ider ise de kapudanlar nukûd için nâdiren ücret âhz itmekdedirler.

§ 285. Yolcuya sefînde berâber götürceği eşyâ için mahmil nazarıyla bakılır binâberîn ol eşyâ-yı kapudana teslim itdikde kapudan âhzını müş'ir-âne bir makbûz senedi i'tâsına mecbûr

ve mahmiller hakkında kânûnen mu'ayyen olan hukûk ve mecbûriyyet ol yolcu ve eşyâ hakkında dahi cârî olur fakat eşyâ-yı mezkûreyi kapudan veyâ kapudan nâmına tesellüme me'mûr olan kimesneye teslîm itmeyüb de kendi nezdinde alıkoyduğu takdîrde zâyî' veyâ telef veyâ hasâr-dîde olmasından dolayı kapudandan bir güne zarar ve ziyân tazmîni iddi'âdına hakkı olmaz. Meger ki iş bu zâyî' ve telef ve hasâr kapudanın veyâ tâ'ifesinin sebebiyyet ve hatâlarından nâşî vâki' olmuş ola. "TB 147" [333]

§ 286. Yolcunun esnâ-yı seferde vefâtı vukû'nda derûn-u sefînde bulunan eşyâsının muhâfazasıyla varisine i'tâsı için kapudan vakit ve hâle göre tedâbîr-i lâzîmenin ittihâzına mecbûrdur. "TB 148"

Sicil-i Nüfûs Nizâm-nâmesinin 29 uncu mâddesi ahkâmınca esnâ-yı seyâhatde sefîne ve vapurlarda vukû'bulan vefayât için kapudan tarafından iki kişinin şehâdetiyle iki nüsha olarak bir 'ilm ü haber bi't-tanzîm vapur veyâ geminin ilk uğrayacağı İskele-i Memâlik-i Şâhânede olduğu hâlde Liman İdâresine ve memâlik-i ecnebiyyede ise Şehbenderhâneye i'tâ olunur. Liman İdâresi veyâ Şehbenderhâne dahi bir nüshasını tevkîf ve diğerini Bahriyye veyâ Hâriciyye Nezâretleri ma'rifetiyle Dâhiliyye Nezâretine irsâl ider. Ve Dâhiliyye Nezâreti iş bu 'ilm ü haberi Nüfûs-u 'Umûmiyye İdâresi vâsıtasıyla müteveffânın mukayyed bulunduğu mahallin Nüfûs Me'mûrına gönderüb Sicil-i Nüfûsuna kayd itdirir.

§ 287. Henüz te'diye olunmamış olan nevl ve nafaka bedelinin istihsâli için yolcunun sefîne derûnunda olan eşyâsı üzerinde kapudan hakk-ı tevkîf ve imtiyâzı olub fakat bu hakk ve imtiyâz yalnız eşyâ-yı mezkûre sefînde tevkîf veyâ kapudan tarafından bir mahalle emâneten vaz' ile hıfz olunduğu müddetce bâkî [334] olub bir takrîb ile sâhibi tarafından âhz ve ihrâc olundukda hakk ve imtiyâz-ı mezkûr dahi sâkit olur. "TB 149"

§ 288. Sefînenin gideceği ve esnâ-yı râhda uğrayacağı liman ve iskeleler hareketinden evvel bi't-ta'yîn i'lân kılınacağı ve yolcular ânâ göre râkib olacakları ve mahmiller dahi ol vecihle emti'a ve eşyâ tahmîl idecekleri cihetle kapudan sefîne hareket itdikden sonra yolculardan bir takımının veyâ kâffesinin talebine ve menâfî'-i zâtiyelerine mebnî sefîneyi mu'ayyen olan limana ve iskelelerden mâ-'adâ bir limana idhâle veyâhûd dâhil olmuş olduğu limanda müddet-i ma'rûfeden ziyâde tevakkufa mecbûr değildir.

Tevakkufa mecbûr olsa ba'zı kesânın menfe'ati için diğerlerinin ve ale'l-husûs mahmiller ile sefîne sâhiblerinin mutazarrır olması lâzım gelür. Bu da câ'iz değildir.

Zîrâ zarar ve mukâbele bi'z-zarar yokdur "M 19" fakat esbâb-ı mücîr müstesnâdır. Çünkü zarûretler memnû' olan şeyleri mübâh kılar "M 21" meselâ kapudan furtınadan dolayı lede'l-

icâb sefîneyi bir limana idhâl idebileceği gibi yolcular meyânında ‘illet-i sâriyyeye dûçâr olmuş kimse bulunur ise en evvel yanaşması mümkün ve meskûn olan limana duhûl idüb mezkûr yolcuyu taşraya çıkarmağa kânûnen me’zûndur. “TB 150.

Çünkü ma’lûlun gemiden ihrâcî ‘illetin diğerlerine men’-i [335] sirâyetini mûceb olacağı cihetle yolcular hakkında fâ’idelü olduğu misillü kendüsi dahi metâ’ib-i seferiyyeden âzâde olarak tedâvî itdirebileceğinden anın hakkında dahi fâ’idelü ve ezher cihet muktezâ-yı insâniyyete muvâfık olmuş olur.

Beşinci Fasl

İstikrâz-ı Bahrînin Ta’rîf ve Sebeb-i İhdâsı—Mukâvelenâmenin Şerâ’it-i Tanzîmî— İstikrâz-ı Bahrî Karşılığı—Ahkâmı

Birinci Mebhas

İstikrâz-ı Bahrînin Ta’rîf ve Sebeb-i İhdâsı

§ 289. Ticâret-i Bahriyye pek eski ve gâyet fâ’idelü bir tarîk-i meslûk ise de muhâtarası dahi çokdur. Sefâyin esnâ-yı seyr ü seferde telâtum-u deryâdan veyâ müsâdemâtdan rahne-dâr olarak ta’mîre muhtâc olacağı gibi yelken, îp, halat, kömür ve kumanya misillü levâzım-ı zarûriyyesi dahi tükenüb yeniden bi’l-mübâyâ’a tedâriğine ihtiyâc hâsıl olur bunların mikdâr ve derecesi ise evvelce ya’nî sefine limandan hareket itmeksizin lâyıkıyla tahmîn ve takdîr idilemez. [336]

İşte böyle bir hâl vukû’nda sefîneyi ta’mîr itdirmek veyâ lâzım olan şeyleri olmak için icâb iden akçenin tarîk tedâriği aranılır. Bilâ-fâ’iz akçe i’tâsı mürüvvet kabîlinden ve binâ’en’aleyh nâdire’l-vukû’ şeylerden olmağla bu yolda akçe tedârik olunabilür. Mülâhazası te’mîn maksadı kâfil olamaz.

Sefinenin ‘âdiyen terhîni veyâ fûrûhtı ile akçe tedâriği mümkün olabilür ise de sefine terhîn idildikde mürtebine, satdıkdâ müşterîye teslîm idilmesi lâzım gelüb alâ-kile’t-takdîreyn akçe tedâriğini mûceb olan maksad ki geminin ve hamûlenin bi’s-selâme mahall-i maksûda îsâlini te’mîtdir hâsıl olmadıkdan başka sefinede ‘alâkadâr olanlar ve husûsuyla eshâb-ı hamûle pek ziyâde mutazarrır olur.

Hamûleden bir kısmının veyâ tamâmının terhîni veyâ fûrûhtı sûretiyle akçe tedâriği bilinse ehven kalur ise de bu da meselâ geminin ta’mîr veyâ levâzımâtının iştirâsı maksadıyla akçe tedârik idilebilmek için âherin mâlında tasarruf demek olub muzdar kalmayınca âherin mâlında tasarruf dahi bâtil olduğundan hamûleden bir kısmının veyâ tamâmının terhîni veyâ fûrûhtı başka sûretle akçe tedâriği kâbil olamamak şartı ve şerâ’it-i sâ’ire ile kânûnen tecvîz olunmuş ise de

bu iki sûretde dahi hamûle sâhibleri ziyâdece mutazarrır olacaklarından dahâ hafîf bir zarar ile istihsâl maksad idilebilmek [337] için Ticâret-i Bahriyye Mu'âmelâtına mahsûs ve münhasır olmak üzere [İstikrâz-ı Bahrî] usûlî ihdâs olunmuş ve sefine henüz limândan hareket itmeksizin lede'l-îcâb bu sûretle akçe tedâriğine dahi kânûnen müsâ'ade olunarak usûl-ü mezkûre Mu'âmelât-ı Ticâriyyenin her hâlde sekteden vekâyasına sebep-i ittihâz idilmiştir.

§ 290. İstikrâz-ı Bahrî: Sefîne veyâ hamûlesi veyâhûd her ikisi kısmen veyâ tamâmen karşuluk tutularak akd idilen istikrâz demek olup mukarrizin vireceği akçeye göre karz, karşuluk tutılan mâldan istîfâ-yı matlûb olunabileceğine nazaran rehin, mâl-ı mezkûr râhinin yedinde kalmak i'tibârıyla i'âre ahkâmına câmi' bir akiddir.

Mecelle-i Celîlenin 749 uncu mâddesinde mürtehin rehini râhine i'âre idebilür. Bu sûretde mürtehin rehine râhinin sâ'ir dâyinlerinden ahakk olur. Dinlemesine nazaran istikrâz-ı bahrîde sefine veyâ hamûlesinin karşuluk tutulması ve bunlardan istîfâ-yı hakk husûsunda mukarrızın imtiyâzı bulunması ahkâm-ı şer'iyyeye tevfiik idilebilür ise de istikrâz-ı bahrînin hükmi karşuluk ittihâz olunan sefine veyâ hamûlesinin bi's-selâme mahall-i maksûda vusûlünde müstakriz bih ile temettu'-u bahrînin metâlibesinden ve şâyed karşuluk esnâ-yı râhda zâyî' ve telef olur ise deynin sükûtundan 'ibâret olması [338] i'tibârıyla baht ve tâlî'a tâbî' olduğundan zât-ı akd ahkâm-ı şer'iyyeye tevfiik idilemeyeceğinden kânûnî ve Mu'âmelât-ı Bahriyyeye mahsûs ve münhasır bir mu'âmele nazarıyla bakılmak iktizâ ider.

§ 291. İstikrâz-ı bahrî usûlî kurûn-u evvelîden berî mer'î ve cârî olup Ticâret-i Bahriyyede kesb-i iştihâr itmiş olan Finikelüler tarafından îcâd idilmiştir zann olunuyor. Meşhûr Roma ve Rodos kavânînde buna dâ'ir ahkâm-ı mûnderic olup Yunan kitâblarında dahi usûl-ü mezbûreden bahs olunmuştur.

Zamânımızda tekessür iden vapurların seyr ü seferi ekserîyyâ yelken gemileri misillû imtidâd itmediği cihetle bunlarda gemilerde olduğu kadar istikrâz-ı bahrî akdına ihtiyâc hâsıl olamayacağı gibi sefâyin-i ticâriyye kumpanyalarının ticâretgâh olan iskelelerde me'mûrları bulunduğundan kazâya uğrayan bir sefine kapudanının telgrâf ile gerek eshâb-ı sefâyine gerek me'mûrlarına bi'l-mürâca'a akçe celbî kesb-i suhûlet itmiş ve fasl-ı mahsûsunda beyân ve îzâh olunacağı vecihle sigorta usûlî dahi bu bâbda haylice te'mînât bahş eylemiş olduğundan istikrâz-ı bahrî akdi günden güne azalmaktadır.

§ 292. İstikrâz-ı bahrînin şerâ'iti ve istikrâz-ı 'âdî ile beyinlerinde olan fark ber-vech-i zîr beyân kılınur:

1— İstikrâz-ı bahrî her hâlde te‘mîn deyn idecek bir mâl [339] karşuluk gösterilerek akd olunur. ‘Âdî istikrâzâtta be-heme-hâl bir mâl karşuluk gösterilmesi şart değildir.

2—Karşuluk olan mâl hem mevcûd hem de muhâtarâ-ı bahriyyeye tâbî’ olmalıdır. Meselâ henüz Nevl Mukâvelenâmesi tanzîm ve gemiye tahmîl idilmemiş olan emti’a ve eşyânın veyâhûd sefine limanda durmak şartıyla mevcûd bir sefinenin karşuluk tutularak akçe istikrâz idilse kânûnen istikrâz-ı bahrîden ma’dûd olamaz.

İstikrâz-ı ‘âdîde böyle bir şarta lüzûm yoktur.

3— İstikrâz-ı bahrîde karşuluk olan mâl müstakrizin yedinde kalur. İstikrâz-ı ‘âdîde karşuluk gösterilen rehinin mukarrıza teslîmi lâzım gelür. Zîrâ kabz bulunmadıkca akd-i rehin tamam ve lâzım olmaz “M 706” meger ki bâlâde dahi beyân kılındığı vecihle mürtehin rehini râhine i’âre itmiş ola.

4— İstikrâz-i ‘âdî nizâmen mu’ayyen olan mikdârdan ya’nî senevî yüzde dokuzdan ve terâkümü hâlinde re’sü’l-mâlden ziyâde fâ‘iz da’vâsı muhâkemece mesmû’ olamaz. İstikrâz-ı bahrîde ise tarafeyn ne kadar fâ‘iz alabilmek hakkı virilmiştir. “TB 151”

5— İstikrâz-ı ‘âdî resmî ve gayr-i resmî sened ile akd [340] olunabileceği gibi şifâhen dahi akd olunabilür. İstikrâz-ı bahrî be-heme-hâl senede rabt olunmağla berâber iş bu sened bir mahall-i resmîden tanzîm idilmeli ve eğer tarafeyn tanzîm ider ise on gün zarfında tasdik itdirilmeli şâyed deyn senede rabt olunmaz veyâhûd sened tasdik itdirilmez ise duyûn-u ‘âdiyyeden add olunur.

6— İstikrâz-ı bahrî akdi içün tarafeynin hem ehliyyet-i ‘âdiyye hem de ehliyyet-i ticâriyyeyi hâ‘iz olmaları lâzımdır istikrâz-ı ‘âdî akdi içün tarafeynin yalnız ehliyyet-i ‘âdiyyeyi hâ‘iz bulunmaları kâfîdir.

7— Kapudanlar sefine ve hamûle sâhiblerinden vekâlet-i mahsûsayı hâ‘iz olsalar bile lede’l-icâb şerâ‘it-i kânûniyye dâ‘iresinde istikrâz-ı bahrî akd idilebilmek içün kânûnen kendülerine salâhiyyet virilmiştir. Hâlbûki mu‘âmelât-ı ‘âdiyyede bir kimsenin bir husûsuna vekîli olan kimesne müvekkilinde izin almadıkca akd-ı istikrâz idemez.

8— İstikrâz-ı ‘âdiyyede fâ‘iz yürütmek istid’â veyâ mukâvele-i mahsûsaya muhtâc ve her hâlde bir sene-i kâmile mürûruna mütevakkıf olduğu hâlde istikrâz-ı bahrîde istid’âya ve bir sene-i kâmile mürûruna hâcet olmayub va’de hulûlünde re’sü’l-mâl ile temettu’ fâ‘iz yürütilür.

9— İstikrâz-ı bahrîde karşuluk gösterilen sefine veyâ [341] hamûlesi kapudan ve tâ‘ifenin ta’addî ve taksîri olmaksızın kazâ-yı bahrî ile zâyî’ ve telef olur ise istikrâz olunmuş olan akçeyi

artık müstakriz edâ itmez ya'nî deyn sâkıt olur “TB 151” istikrâz-ı ‘âdiyyede terhîn idilen mâl her ne kadar emânet ise de mürtehin lede'l-îcâb andan istîfâ-yı hakk itmek üzere aldığından rehinin yevm-i kabzında olan kıymeti mikdâr-ı deyne müsâvî veyâ ekal ise tamâmı ve ziyâde ise deyne müsâvî olan mikdârı mürtehinin taht-ı zimânına dâhil olmuş olur.

Binâ'en'aleyh deynin mikdârı bin guruş olup mürtehinin ta'addî veyâ tafsîri olmaksızın helâk olan rehinin kıymeti dahi bin guruş olsa deyn tamâmen, sekiz yüz guruş olsa deynden ol mikdârı sâkıt olup mürtehinin râhin zimmetinde iki yüz guruş matlûbı kalur. Rehinin kıymeti beş yüz guruş olsa bin guruşdan i'bâret bulunan deyn sâkıt olur bâkî beş yüz guruş için hükm-ü emânet cereyân idüb zimân lâzım gelmez lakin rehin mürtehinin ta'addî veyâ taksîri ile helâk olur ise mürtehin iş bu beş yüz guruşı zimân almak îcâb ider.

Mukarrız rehini râhine i'âre itse bu hâlde rehn-i dâyinin yed-i kabzında bulunmayacağı cihetle zâyî' ve telef oldıkda deynden hiçbir şey sâkıt olmaz. Hâlbûki bâlâde beyân kılındığı vecihle istikrâz-ı bahrîde karşuluk müstakrize i'âre idilmiş olduğu [342]

Hâlde kazâ-yı bahrîden dolayı telef veyâ zâyî' oldukda deyn sâkıt oluyor.

İkinci Mebhas

İstikrâz-ı Bahrî Mukâvelenâmesinin Şerâ'it-i Tanzîmi

§ 293. İstikrâz-ı bahrî mukâvelesinin kânûnen senede rabtı lâzımeden olduğu gibi mukâvelenâmeye bir takım kuyûd ve şurûtun dercine lüzûm gösterilmiş olduğundan ber-vech-i zîr şerh ve tezbîr olunur. “TB 152”

1— İstikrâz olunan akçe ile meşrût olan temettu'-u bahrînin mikdârları.

İstikrâz olunan akçe mikdârının zikri deynin ve temettu'-u bahrînin zikri mukarrıza te'mîn olunan fâ'idenin ma'lûm ve mu'ayyen olması içündür. Sarâhat-ı kânûniyyeye nazaran müstakriz bihin mutlakâ akçe olması lâzımdır. Temettu'-u bahrînin, sûretle hesâb ve i'tâ olunmak lâzım geleceğine dâ'ir kânûnda bir şey dinilmediğinden bu bâbda tarafeynin tanzîm ideceği mukâvelenâmede mu'ayyen bir mikdâr olmak veyâ yüzde hesâbıyla veyâhûd şehriye i'tibârıyla bir şey virilmek gibi [343] bir şart zikr ve beyân olunmuş ise şarta ri'âyet olunmak îcâb ider. Eğer temettu'-u bahrînin mikdâr ve sûret-i tesviyesi mukâvelenâmede zikr ve tasrîh olunmamış ise akd-ı istikrâz olundığı mahallde cârî olan ‘âdete ve eğer ‘âdet dahi yoğusa Murâbaha Nizâmnâmesi ahkâmına tevfi-k-i mu'âmele olunmak iktizâ ider.

2— Mebâliğ müstakrizde lede'l-hâce karşuluk gösterilen emvâlden istîfâ idilecektir karşuluğun ma'lûm olması lâzımeden olduğu gibi iş bu karşuluğun muhâtarât-ı bahriyyeye dahi tâbi' bulunması lâzımeden olduğu ve muhâtarât-ı bahriyyeye tâbi' bulunmayan karşulukla akd idilen istikrâz düyûn-u 'âdiyyeden ma'dûd olacağı cihetle mukâvelenâmede karşuluğun zikr ve beyânı muhâtarât-ı bahriyyeye tâbi' bulunub bulunmadığını ve binâ'en'aleyh akd idilen istikrâzın istikrâz-ı bahrî olup olmadığını ta'yîn için dahi lâzımdır.

3— Sefinenin ismi ile sâhibinin ce kapudanının ve ikrâz ve istikrâz idenlerin isim ve şöhetleri. Sefine karşuluk gösterilerek akd-ı istikrâz idilmiş ise müstakriz-bihin ma'lûmiyyeti için isminin zikr ve beyânı lâzım geleceği gibi hamûlesi karşuluk gösterilmiş ise emti'a ve eşyâ [344] sefineye tahmîl olunduktan sonra muhâtarât-ı bahriyyeye ma'rûz olacağı cihetle burası ta'yîn itmek ve bir de iki sefineye tahmîl idilen bir cins emti'a ve eşyâ üzerine başka başka iki istikrâz-ı bahrî akd idilmiş ise tereddüde mahall kalmamak için sefinenin zikr ve beyânı lâzımdır.

Sefinenin ta'yîni ile berâber ta'kîbât-ı lâzımeden bulunulmak için sâhib ve kapudanının ve 'âkideyn ya'nî mukarriz ve müstakrizin kim olduğu bilinmek için bunların isim ve şöhetlerinin dahi zikr ve beyânı lâzımdır.

4— Bir sefer veyâ bir vakt-i mu'ayyen için vâki' olan ikrâz ve istikrâzın hangi sefer veyâ ne müddet için olduğunun ya'nî istikrâz-ı bahrî müddetinin ma'lûm olması için ne kadar zamân için akd-ı istikrâz idildiğinin mukâvelenâmede zikr ve beyânı lâzımdır.

Çünkü mukarriz müddet-i mu'ayyene-i meşrûtanın inkizâsında temettu'-u bahrîye tamâmen müstehakk olacağı gibi 'aksi hâlde ya'nî müddet-i mu'ayyene zarfında müstakriz bih telef veyâ zâyî' olur ise müstakriz deynden biri olur.

Müddet zikr olunmadığı takdîrde "170" inci mâdde-i kânûniyye ahkâmına tevfiq-i hareket olunur.

İş bu dördüncü şartdan müstebân olduğına göre [345] istikrâz-ı bahrî yâ bir müddet-i mu'ayyene ile veyâ sefer i'tibârıyla akd olunur. Sefer dahi yâ sefer-i 'âdî veyâ sefer-i tâm olur. Tâam olur ise sefinenin 'azîmet itdiği mahallde hamûlesini ihrâc itdikde yeniden tahmîl olunacak emti'a ve eşyâ evvelki emti'a ve eşyânın yerine kâ'im olur.

5— İstikrâz olunan meblağ ile temettu'-u bahrînin ne vakit te'diye olunacağı.

Vakt-i te'diyenin hulûlünde ifâ kılınmayan re'sû'l-mâl ve temettu'a bilâ-istid'â fâ'iz işleyeceğinden burası ma'lûm olmak ya'nî mukarrizin müstakriz bihi ve temettu'-u bahrîsini

ne zamân talebe hakkı olduğu ve îfâ idilmediği takdîrde fâ'iz işleyeceği bilinmek için vakt-i te'diyenin mukâvelenâmede zikr ve beyânı lâzımdır.

6— İstikrâz-ı husûsî ne târîhinde ve ne mahallde vâki' olduğu.

Mukarrizlerin ta'addî hâlinde bunların sınıfı ta'yîn be tertîb idilebilmek için kayd-ı mezbûre lüzûm vardır. İstikrâz-ı bahrî mukâvelenâmesinin muntazam olması için şerâ'it-i muharrirenin derci lâzımdır. Bunlardan ba'zısı kasden veyâ zühûlen zikr olunmaz ise o hâlde mukâvelenâmenin mu'teber olup olmadığının ta'yîni hükkâmın takdîrine mahûldur. Hâkimler kendülerine 'arz ve beyân kılınacak de'âvînin ahvâl-i keyfiyyet-i mahsûsasına ve mukâvelenâmede [346] zikr ve beyân olunmayan şerâ'itin istikrâz-ı bahrî akdindeki maksada ve derece-i te'sîrine nazar iderek bir karâr vormeleri lâzım gelür.

§ 294. İstikrâz mukâvelenâmesi yâ resmî yâ gayr-i resmî olur.

İstikrâz-ı bahrî fevka'l-'âde sûretde akd olunan mukâvelâtıdan olduğu gibi temettu-u bahrî dahi fâ'iz-i nizâmîden ziyâde olacağından ve lede'l-hâce eşhâs-ı sâ'ireni emvâlî dahi karşuluk gösterilerek akd idilebileceğinden hem sû-i isti'mâli mâni' hem de eşhâs-ı sâlise hakkında dahi mu'teber olmak için mukâvelenâmenin resmî olması ve eğer gayr-i resmî olur ya'nî tarafeyn beyinde tanzîm idilür ise mukarrizin târîh-i tanzîminden i'tibâren on gün zarfında me'mûrîn-i mahsûsasına irâ'e ile kayd ve tasdîk itdirmesi şartdır. “TB 153, 154”

Resmî mukâvelenâme me'mûrîn-i mahsûsasına tanzîm itdirilmiş sened demek olup tarafeynin tanzîm itdikleri mukâvelenâme dahi me'mûrîn-i mahsûsasına tasdîk itdirilmekle resmî olur ise de bu iki nev' mukâvelenâme beyinde fark vardır. İş bu fark neden i'bâretidir? Memâlik-i Şâhâmede bu makûle senedâtı tanzîme kimler me'mûrdur? Buraları birinci kitâbımızın esbâb-ı hükme dâ'ir olan fasl-ı mahsûsunda îzâh idilmiş olduğundan tekrâra lüzûm görülmedi. Yalnız şurası beyân olunur ki: İstikrâz-ı bahrî memâlik-i [347] ecnebiyyede akd olunur ise mukâvelenâmenin ve orada bulunan Devlet-i 'Aliyye Şehbenderine ve şehbender olmayan yerlerde tanzîm ve tasdîk-i senedât vazîfesiyle mükellef olan me'mûrîn-i mahalliyyeye tanzîm veyâ tasdîk itdirilmesi lâzım gelür.

Mukâvelenâmenin tarafeyn beyinde tanzîm idildiği hâlde mukarrizin ber-vech-i muharrer bir müddet-i mu'ayyene zarfında taht-ı tasdîke aldırmağa mecbûr tutulması Çünkü mebâliğ-i müstakrazaya karşuluk olan emvâl üzerinde mukarrızın hakk-ı imtiyâzı olacağından hem mukarrizin bu hakkı te'mîn idilmek hem de ezhâr iflâs itmek üzere bulunan tâcirlere sâhte olarak istikrâz-ı bahrî mukâvelenâmesi tanzîmine mahall vormemek içündür.

İstikrâz-ı bahrî mukâvelenâmesi me'mûr-u mahsûsuna tanzîm veyâ tasdîk itdirilmez ise [İstikrâz-ı bahrî haysiyyetinden düşüb istikrâz-ı 'âdî kabîlinden olur. Benâberîn ikrâz iden kimesne terhîn olunmuş olan şeyler hakkında imtiyâzını zâyi' ideceği gibi istikrâz iden dahi akçeyi ve fâ'iz-i kânûnîsini "ya'nî Murâbaha Nizâm-nâmesi hükmünce lâzım gelen fâ'izi" kendüsüne şahsen ve mâlâ te'diye itmeğe mecbûr olur.] "TB 155" ya'nî deyn istikrâz-ı 'âdiye münkalib olunca müstakrizin sarf-ı zimmetine ta'alluk idüb karşuluk gösterilmiş olan sefine veyâ hamûlesine mürâca'at olunamayacağı temettu'-u bahrî dahi fâ'iz-i nizâmiye münkalib olarak senevî yüzde [348] dokuzdan her ne isâbet ider ise ol mikdârı i'tâ olunub ziyâdesine i'tibâr olunmaz ve terâkûmî hâlinde re'sû'l-mâlî tecâvüz iden mikdâr dahi virileceği gibi bilâ-istid'â fâ'iz-i mürekkeb dahi işlemez.

Şu mâddeye nazaran balâ mukâvelenâme istikrâz-ı bahrî akd olunamayacağı evleviyyetde kalur.

§ 295. İstikrâz-ı bahrî mukâvelenâmeleri ya isme veyâ emre muharrer olur hâmile muharrer olamaz. "K 1, 295 § 285" inci fıkrada tafsîlât-ı lâzıme mûndericdir.

Mukâvelenâme emre muharrer olduğu sûretde birinci kitâbın dördüncü bâbının ikinci faslının yedinci mebhasında poliçenin cirosı hakkında mûnderic usûl ve kavâ'id dâ'iresinde ciro idilebilir.

Mukâvelenâme kendüsine ciro idilen kimse ya'nî cirantenin makâmına kâ'im olur.

Ancak mukarriz yalnız müstakriz bihin edâsını medyûna karşı ta'ahhüd itmiş olduğundan mukâvelenâmeyi başkasına ciro itdiği hâlde şu ta'ahhüdün îfâsını der-'uhde itmiş ve asıl dâyin cirante sıfatını iktisâb ile hâmile kefil olmuş olacağından re'sû'l-mâlden dolayı bî-hasebi'l-kefâle mes'ûl olur ise de temettü'-u bahrînin medyûn tarafından îfâsı lâzım gelüb bunun için dâyin [349] müte'ahhid ve kefil olmadığından istikrâz-ı bahrî karşılığı olan sefine veyâ hamûlesinin bi's-selâme mahall-i mu'ayyene muvâsalatı hâlinde hâmil temettu'-u bahrîyi istîfâ idemediği hâlde ciranteye mürâca'at eyleyemez.

[Meger aksi bir mukâvele akd olunmuş ola] TB 156 ya'nî medyûn temettu'-u bahrîyi îfâ itmediği hâlde cirante tarafından îfâsı ta'ahhüd idilmiş olur ise bu sûretde hâmil olan medyûna bi'l-mürâca'a temettu'-u bahrîyi talep itdikde medyûn. Îfâdan imtinâ' ider ise ciranteye mürâca'at olunmak iktizâ ider.

İstikrâz-ı bahrî mukâvelenâmesinin ciro idilmesiyle hâmil-i sâni cirantenin yerine kâ'im ve anın hukûkuna nâ'il olacağından müstakriz bihin karşılığı olan sefine veyâ hamûlesinin sâhil-i

selâmete vusûlünde temettu’-u bahrî hâmile ‘â’id olacağı gibi kazâzede olduğu takdirde dahi zarar ve ziyân hâmile ‘â’id olur.

Her ne kadar cirante hâmilin kefilî ise de asılın zimmetindeki deyn sâkıt oldukda kefil dahi metâlibeden biri olur. Zîrâ asıl sâkıt oldukta fer’i dahi sâkıt olur. “M 50”

Bu bâbda aksi mukâvele mu’teber değildir. Ya’nî müstakriz bihin karşılığı olan sefîne veyâ hamûlesi kazâzede oldukda hâmilin ciranteye mürâca’at itmesi şart idilse mu’teber değildir.

Ma’mâfih sefîne veyâ hamûlesinin kazâzede olduğunu hâmil [350]

Vâkıf olduk da sonra istikrâz-ı bahrî mukâvelenâmesini ciro itdiğini hâmil-i sâni isbât ider ise bu hâl âharı ızrâr maksadıyla vukû’bulmuş bir fi’il olduğundan hâmil ciranteye re’sûl-mâl için her hâlde mürâca’at idebilir. Fakat kazânın vukû’na muttali’ olmaksızın ciro itmiş ise mu’teber zarar ve ziyân hâmil-i sâniye ‘â’id olur.

İstikrâz-ı bahrî mukâvelenâmesine müte’allık protesto ve ikâme-i da’vî husûslarında birinci kitâbın poliçeye dâ’ir olan ve dördüncü bâbının ikinci faslında mûnderic usûle ve kavâ’ide tevfiik-i mu’âmele idilmek lâzım gelür.

Üçüncü Mebhas

İstikrâz-ı Bahrî Karşılığı

§ 296. Geminin teknesi, âlâtı, takımları, donanması, kumanyası, humûsı ve’l-hâsıl esnâ-yı seferde muhâtarât-ı bahriyeye tâbi’ olan şeylerin kâffesi hey’et-i mecmû’asıyla veyâhûd tahsis ve ta’yîn kılınan birer parça hissesi karşuluk gösterilerek istikrâz-ı [351] bahrî akd idilebilir “TB 157” ancak istikrâz idilen akçenin mikdârı karşuluk gösterilen emvâlın kıymetinden ziyâde olmamak şarttır. Şâyed müstakriz tarafından karşılığın kıymetinin bir gûne hîle ve desîseye müsteniden ziyâde gösterilmiş olduğunu mukarriz ale’l-usûl ikâme-i da’vî ile isbât ider ise istikrâz-ı bahrî mukâvelesinin feshiyle mebâlig-i müstakrizenin fâ’iz-i nizâmîsiyle berâber müstakriz tarafından te’diyesine hükm olunabilir. “TB 158”

Fesh-i mukâveleyi talep ve iddi’â yalnız mukarrize ‘â’iddir çünkü hîle ve desîseden kendüsi mutazarrır olur müstakriz bu bâbda hîle ve desîse ikâ’ itdiğinden bahisle mukâvelenin feshini talep idemez. Müstakrizlerin böyle bir salâhiyyetleri olsa fâ’iz nizâmı mikdârından ziyâde temettu’-u bahrî şartıyla akd-i istikrâz idenler karşılığın bi’s-selâme mahall-i maksûda vusûlî hâlinde temettu’-u bahrînin fâ’iz-i nizâmiden ziyâdesini virmemek için o yolda ikâme-i da’vî ile mukarrizleri ızrâr idebilmeleri lâzım gelür. Bu da kâ’ideten câ’iz değildir.

Karşılığın kıymetinden ziyâde akçe istikrâz idilmesi bir gûne hîle ve desîseye müstenid olduğu tahakkuk ider yâhûd iddi'â olunan hîle ve fesâd isbât idilemez ise karşuluk ittihâz olunmuş olan [352] şeylerin tarafeyn beyinde musaddık olan veyâhûd ehl-i hibre ma'rifetiyle takdîr kılınan kıymetine müsâvî akçe hakkında istikrâz-ı bahrî mukâvelenâmesi hükmî mer'î ve mu'teber olub üst tarafı fâ'iz nizâmîsiyle berâber müstakrizden mukarriz için istirdâd ve istihsâl olunur. “TB 159”

Bir gûne hîle ve fesâda müstenid olmaksızın karşılığın kıymetinden ziyâde akçe istikrâz olunmuş olduğu mukarriz tarafından iddi'â olunacağı gibi müstakriz tarafından dahi iddi'â olunabilür. Zîrâ ba'zen müstakrizler dahi karşuluğın kıymetini bilmeyerek değerinden ziyâde akçe istikrâz ve fâ'iz-i nizâmîden fazla temettu'-u bahrî i'tâ idebilürler. Bunların dahi muhâfaza-i hukûkî ile takarrur olmamaları için fazla mikdâr hakkında hakk-ı neshleri vardır.

Şurasını takyîd idelim ki: Gerek bu sûretde ve gerek sûret-i evvelîde beyân kılınan fazla akçe re'sû'l-mâlden ziyâde dimekdir. Ya'nî kıymet-i mebâliğ müstakrizeye tekâbül idüb itmediği aranılır. Kıymet-i mebâliğ müstakrizeye tekâbül idüb temettu'-u bahrî ânîn hâricinde kalsa iş bu fazladan dolayı istikrâz-ı bahrî mukâvelesi fesh olunamaz.

Kıymet üç sûretle takdîr ve ta'yîn olunur.

1— Tarafeyn takdîr ve ta'yîn itmiş olur ki hilâfı isbât idilinceye kadar mu'teberdir.

2— Ehl-i hibre takdîr ider. [353]

3— Fatura veyâ tarafeynin defâtiri mündericâtıyla ta'yîn kılınur.

İş bu kıymetden emti'a ve eşyânın tahmîl olunduğu mahall ve zamândaki kıymettir. Şu kadar ki sefîne karşuluk gösterildikten sonra vukû'bulan seyr ü seferinden dolayı kıymetine halel gelür ise iş bu noksân için mukarrizin nevl-i seffînde hakk-ı ta'kîbi olur.

§ 297. Sefînenin henüz kazânılmamış nevli ve hamûlesinden melhûz bulunan temettu' ve kapudan ve tâ'ifenin kesb-i istihkâk itmedikleri ma'âş ve ücretleri karşuluk tutularak istikrâz-ı bahrî akdi kânûnen memnû'dur.

Zîrâ istikrâz-ı bahrînin hîn-i akdinde karşuluğın mevcûd olması şartdır.

Nevlin kazânılması hamûlenin bi's-selâme mahall-i meşrûta îsâli, hamûlenin temettu'î kâr ile satılması, kapudan ve tâ'ifenin ma'âş ve ücrete istihkâkî müddet-i meşrûtanın mürûrî ile hâsıl olacağından kable'l-husûl bunlar ma'dûm olmağla berâber bir mâni' zuhûruyla navlun kazânılmaması, hamûleden kâr vukû'bulmaması kapudan ve tâ'ifenin ma'âş ve ücrete kesb-i istihkâk idememeleri dahi melhûz olduğundan bunlar karşuluk gösterilerek istikrâz-ı bahrî akdi

tecvîz idilse karşuluksuz pâre virilmiş olur ki bu da kânûnen câ'iz değildir şâyed virilür ise mukarriz hilâf-ı kânûn-u hareket itmiş olduğundan dolayı yalnız bilâ-fâ'iz akçesini

Talebden başka bir hakkı olamaz. “TB 160, 161” Lakin sefinenin kazânılmış olan nevli, hamûlenin hâsıl olan temettu'î, kapudan ve tâ'ifenin müstehakk oldukları ma'âş ve ücrete karşuluk gösterilerek istikrâz-ı bahrî akdi olunabilür.

§ 298. Sefîne üzerine karz-ı bahrî cihetiyle virilen akçeye güzeştesine gemi ve takım ve âlât ve donanma ve kumanyası ve kazânılmış olan nevl ve hamûle üzerine karz-ı bahrî olmak üzere virilen akçeye ve güzeştesine hamûle karşuluk add olunur. Eğer istikrâz-ı bahrî geminin veyâ hamûlesinin ayru bir parçası üzerine vâki' olmuş ise de zikr olunan imtiyâzın yalnız ol parça üzerine istikrâz mikdârına kadar hükmi olur. “TB 162”

§ 299. Kapudan kânûnen hâ'iz olduğu salâhiyyet iktizâsınca esnâ-yı seyr ü seferde sefin ve hamûle sâhiblerinin mahall-i ikâmetlerinde anların rızâlarını istihsâl eylemeksizin veyâhûd kendileri tevessut itmeksizin istikrâz-ı bahrî akd idemez. Ancak 48 inci mâdde-i kânûniyyede beyân kılınan sebebdan dolayı o mâddede muharrer usûle tevfiken istikrâz-ı bahrî akd idebilür. “TB 164”

Kezalik bunların mahall-i ikâmetlerinin hâricinde olub istikrâz-ı [355] bahrî akdine lüzûm görüldüğü takdîrde kapudan 49 uncu mâdde-i kânûniyyede muharrer şerâ'ite tevfiken akd-i istikrâz idebilür.

Kapudan tarafından bu iki hâlde akd olunan istikrâz-ı bahrîye gösterilen karşuluk kânûnen mu'teber olur. Kapudan mügâyir-i kânûn olarak akd-i istikrâz ider ise istikrâz-ı bahrî kendi hissesi mikdârında mu'teber ve sefin ve navlunda olan hissesi karşuluk olub üst tarafı ve eğer ma'âş veyâ ücretle tutulub bunlara dahi henüz kesb-i istihkâk itmemiş ise tamâmı düyûn-u 'âdiyyeden add olunarak fâ'iz-i nizâmisi ile berâber kendüsünden tahsîl olunur. Mukarras sefin ve nevlden kapudan hissesi bulunmayan kısmında ve emti'a ve eşyâ-yı mahmûlede kânûnen bir gûne hakk-ı imtiyâz talep ve iddi'â idemez. “TB 163”

Dördüncü Mebhas

İstikrâz-ı Bahrînin Ahkâmı

§ 300. Gemi ve müteferri'âtı karşuluk gösterilerek akd idilen istikrazât-ı bahriyyenin düyûn-u mümtâzeden olduğu ve düyûn-u sâ'ireye nisbeten kaçınıcı derecede tesviyesi lâzım geleceği “5” inci mâddede [356] beyân kılınmışdı “165” inci mâddede dahi bir gemi ve müteferri'âtı

karşuluk gösterilerek mükerreren istikrâz-ı bahrî akd idilür ise bunların yekdiğerine olan tefevvük ve ruchânından bahs olunuyor.

İş bu mâtde ahkâmınca en sonra akd olunan istikrâz-ı bahrî evvelce akd olunan istikrâza tercîh idiliyor fakat sefine esnâ-yı seferde zarûrî bir limana uğrayub da orada birkaç kere istiktâz idilür ise bunlar müsâvî add olunur. Şöyle ki:

[Geminin bir sefer-i sâbıkı için vâki' olan istikrâz akçeleri bir sefer-i diğerde dahi isti'mâl olunacağı mukâvele olunmuş olsa bile yine ol akçelerden ol geminin sefer-i âhîri için istikrâz olunan meblağ müreccihen te'diye olunur.]

Meselâ Der-sa'âdetden Basraya gidüb gelecek olan bir sefine karşuluk tutularak akd olunan istikrâz-ı bahrînin mezkûr sefinenin ol vecihle 'azîmet ve 'avdetinden sonra vukû'bulacak ikinci seferinde dahi bâkî kalması şart idilse câ'izdir fakat ikinci seferinde lede'l-îcâb diğeri bir istikrâz-ı bahrî akd idilür ise bu istikrâzın emr-i te'diyesi evvelkine tercîh olunur.

[Esnâ-yı seferde vâki' olan istikrâzât geminin hareketinden evvel olunan istikrâzâta müreccih tutulur ve eğer bir seferin esnâsında birkaç istikrâz vâki' olmuş ise istikrâz-ı âhîr andan evvel vâki' olanlara müreccihdir.] [357]

Meselâ Der-sa'âdetden Basraya müteveccihen hareket idecek olan sefinenin hareketinden evvel Der-sa'âdetde bir istikrâz-ı bahrî akd idildikten sonra sefinenin uğradığı Süveyşde ikinci ve Ciddede üçüncü bir istikrâz dahâ akd idilür ise üçüncü ikinciye ikinci birinciye tercîh olunur.

[Geminin bir seferinde olarak bir limana zarûrî yanaşub orada durduğu müddetde istikrâz olunan akçeler derece-i mütesâviyede te'diye olunur]

Mesâl-i sâbıkada beyân olunan sefine bi'z-zarûre hadîdiyye yanaşub orada durduğu müddetce birkaç def'a akd-i istikrâz idilse bunlar evvelce akd olunan istikrâzâta müreccih ve yekdiğerine nisbeten müsâvî add olunurlar.

Her ne kadar bunlar dahi yekdiğerinden bir müddet evvel ve sonra akd olunmuş olmak gibi beynelerinde fark var ise de cüz'i olmağla sebeb-i tercîh add olunmamıştır.

Hamûle karşuluk gösterilerek mükerreren istikrâz-ı bahrî akd idilür ise anlar dahi iş bu mâtde-i kânûniyye ahkâmına tevfikeyn mu'ahhar olanı mukaddem bulunana bi't-tercîh tesviye idilür.

Gemi ve müteferri'âtının karşuluk gösterilmesiyle hamûlenin karşuluk ittihazında şu fark vardır ki "5" inci mâtde-i kânûniyyede beyân ve ta'dâd olunan düyûn-u mümtâze sefine ve müteferri'âtına müte'allik borçlar [358] olub tâlepleri sefinenin hamûlesinden istîfâ-yı hakk idemezler.

Emvâl-i menkûle esmânından ale't-tarîkû'l-imtiyâz iş bu deynler te'diye olunur:

1— Emti'a ve eşyâ sâhibinin virgü ve 'aşr ile tekâlif-i devletden olan rüsûm-u mütenevvi'adan mütevellid deyn.

2— Mahkûm bih olan zevcât ve evlâd-ı sigâr nafakası.

3— Gümrük Resmî.

4— İstikrâz-ı bahrî bedeli.

5— Mesârif-i Tahlîsiyye.

§ 301. Bir sefîneye tahmîl edilmiş olan emti'a ve eşyâ karşuluk gösterilerek istikrâz-ı bahrî akd idildikten sonra emti'a ve eşyâ-yı mezbûre ve o birinci sefîneden dahâ cisîm ve metîn olsun diğer sefîneye nakl ve tahmîl olunarak kazâ-yı bahrîden veyâ sâ'ir bir sebebden nâşî zâyî' veyâ telef olur ise ber-vech-i muharrer nakl ve tahmîl-i keyfiyyeti bir sebep-i mücbirden neş'et eylediği kânûnen isbât olunmaz ise emti'a ve eşyâ-yı mebhûsanın zâyî' veyâ telef olmasından dolayı mukarrıza zarar terettüb itmez “TB 166”

Binâ'en'aleyh mukarrız ikrâz itmiş olduğu akçeyi tamâmen alacağı gibi muhâtarât-ı bahriyyeden bedâ'inden evvel nakli ve tahmîl edilmiş ise nizâmen lâzım gelen mikdâr-ı fâ'iz ve eğer sonradan [359]

Nakl edilmiş ise meşrût olan temettu'-u bahriyi âhza müstehakk olur. “TB 171”

Fakat mukâvelenâmede zikr edilmiş olmasına veyâ bir sebep-i mücbire mebnî başka gemiye nakl ve tahmîl idildikten sonra telef veyâ zâyî' olur ise zararı mukarrıza 'â'id ya'nî deyn sâkit olur.

§ 302. İstikrâz-ı bahrîde karşuluk gösterilen emvâl külliyyen zâyî' veyâ telef olub veyâhûd korsan veyâ düşman tarafından gasb ve zabt olunub da zâyî' ve telef olmak ve gasb ve zabt olunmak husûsları bir kazâdan veyâ esbâb-ı mücbireden neş'et itmiş ve istikrâz-ı bahrî mukâvelenâmesinde mûnderic olan vakit ve mahalde vukû'bulmuş ise deyn sâkit olur.

Ancak ahvâl-i mezbûreden bir mikdârı kurtarılmış ise bunların esmânından evvel emirde mesârif-i tahlîsiyye îfâ idildikten sonra “TB 169” mukarrız istîfâ-yı hukûk ider “TB 167”

Zîrâ emvâl-i müstahsilenin kıymeti mesârif-i tahlîsiyye mikdârınca tenezzül itmiş farz olunur.

Mebhûsün anı olan vakitten maksad istikrâz-ı bahrî eğer bir müddet-i mu'ayyene için akd olunmuş ise karşuluk gösterilmiş olan emvâl o müddetde, mahalliden maksad dahi istikrâz-ı bahrî eğer bir sefer ma'lûm için akd olunmuş ise o sefer yolunda bir kazâdan veyâ sebep-i

mücbirden dolayı telef veyâ zâyî' [360] olmak demek olup müddet-i mu'ayyene münkaziyye olduktan veyâ sefîne tebdîl-i tarîk itdikden sonra velev bir kazâ veyâ sebeb-i mücbirden nâşî telef veyâ zâyî' olsa bile mukarriz virdiği akçeyi temettu'-u bahrî ile birlikte olur. Zîrâ mukarriz yalnız esbâb-ı mücbireden tevellüd iden hasârât mütehammil olur.

§ 303. Karşuluk gösterilen emvâlin cinsen fenâ ve çürük olduğundan dolayı vâki' olan tenezzül fi'at ve tenâkus mikdâr ve telefât ile müstakrizin sebebiyyetinden veyâhûd kapudan veyâ tâ'ifenin hatâsından neş'et iden hasârât mukarrıza tahmîl olunamaz. "TB 168"

§ 304. İstikrâz-ı bahrî sûretiyle hâsıl olan deynin sükûtı karşuluğun müddet-i mu'ayene zarfında telef veyâ zâyî' olmasına mütevakkıfıdır. Bu müddetin mebd'e' ve muntehâsı istikrâz-ı bahrî mukâvelenâmesinde ta'yîn kılınur ise ânâ ri'âyet olunur. Ta'yîn kılınmadığı hâlde "180" inci mâtde-i kânûniyye ahkâmına tevfiğ-i mu'âmele idilür. Şöyle ki:

Eğer istikrâz-ı bahrî sefîne ve takım ve âlât ve donanma ve kumanyası karşuluk tutularak akd olunmuş ise müddet-i mezbûre sefinenin kıyâm ve hareketinden i'tibâren bedâ'idüb gitmesi meşrût olan liman veyâ bir mahallde lenger-endâht idince veyâ palamar bağlayınca hitâm bulur. Zîrâ muhâtara-i bahrîye sefinenin kıyâm [361] ve hareketinden i'tibâren beda' ider lenger-endâht veyâ palamar-bend olunca hitâm bulur.

Eğer istikrâz-ı bahrî emti'a ve eşyâ karşuluk tutularak akd olunmuş ise nazar olunur.

İstikrâzın hîn-i akdinde emti'a ve eşyâ-yı mezbûre sefîneye tahmîl idilmemiş ise sefîneye götürülmek üzere ma'vnaya konulduğu târîhden beda' ider. Çünkü bu ândan i'tibâren muhâtara-i bahriye başlar.

Emti'a ve eşyâ sefîneye tahmîl olunduktan ve sefîne kıyâm ve hareket itdikden sonra istikrâz-ı bahrî akd edilmiş ise târîh akdinden beda' ider.

Şu iki sûretle akd olunan istikrâz-ı bahrînin nihâyeti emti'a ve eşyâ-yı mahmûlenin götürülmesi meşrût olan mahallde karaya çıkarıldığı zamândır. Zîrâ ol vakit muhâtara-i bahriye hitâm bulur.

§ 305. İstikrâz-ı bahrî mukâvelenâmesi bir sefer mu'ayyen için olup da ol sefere gidilmediği hâlde ikrâz iden kimesne temettu'-u meşrû'nı alamayub yalnız virdiği akçe ile fâ'iz-i nizâmîsini imtiyâz-i vecihle istirdâd idebilir.

Zîrâ istikrâz-ı bahrî sefere gitmek şartıyla akd olunur. Şart tahakkuk itmeyince akd münfesiğ olur ve ânın zımmında vâki' olan temettu'-u bahrînin îfâsı dahi lâzım gelmez. Ancak mukarrizin [362] akçesi bir müddet müstakrizin zimmetinde kaldığı gibi seferin 'adem-i icrâsı emrinde dahi müstakrizin san' ve dahli olmadığından virmiş olduğu akçe ile berâber nizâmen lâzım gelen

fâ'izini imtiyâz-ı vecihle taleb ve istirdâda hakkı olur. Ya'nî temettu'-u bahrî muhâtara-i bahriye mukâbili olduğu için fâ'iz-i nizâmîden ziyâde olabileceğinden esbâb-ı muharrereye mebnî akd-i münfesi olmağla berâber müstakriz bih bir müddet müstakrizin zimmetinde kalmış ise mukarriz senevî yüzde dokuz hesabıyla lâzım gelen fâ'izi alâ vechi'l-imtiyâz taleb idebilüb üst tarafı talebe hakkı olmaz.

Fakat gerek mukâvelenâmede ta'yîn kılınmış gerek fıkra-i sâbıkada muharrer olduğu vecihle kânûnen mu'ayyen bulunmuş olan muhâtârât-ı bahriyye zamânı başladıktan meselâ sefine limandan kıyâm ve hareket ile üç dört mîl mesâfe kat' itdikden sonra ta'tîl-i sefer idilürse bu hâlde müstakrizin temettu'-u bahriyyeyi istihsâle hakkı olur. Zîrâ muhâtaranın vukû'î mesâfenin kısa veya uzunluğuna göre değildir. Gemi limandan hareket ider iken kazâzede olabilür. “TB 171”

§ 306. Emti'a ve eşyâ üzerine istikrâz-ı bahrî akd iden kimesne sefinenin hamûlesi meyânında mebâliğ-i müstakrize kıymetinde kendi mâlî bulunduğunu isbât itmedikçe mücerred-i sefine ve hamûlesinin zâyî' veya telef olmasıyla deyn sâkıt olmaz. “TB 172” [363]

Mâdâmki istikrâz-ı bahrî sefine veya hamûlesi karşuluk tutularak akd olunuyor, kazânın vukû'nda karşuluğun dahi mevcûd olarak kazâzede olması lüzûmı derkârdır.

Bu mâddede sefinden bahs idilmemesi sefinenin mevcûdiyeti umûr-u tabî'îden bulunmasından nâşîdir. Zîrâ mevcûd olmayan bir sefine karşuluk tutularak akçe istikrâz olunsabile ma'dûm olan bir sefinenin kazâzede olması tasavvur idilemez.

Fakat bir sefineye meselâ yüz altın kıymetinde emti'a ve eşyâ vaz' idildiği hâlde bin altın dinilerek ol-mikdâr akçe istikrâz idilebilür işte bu misillû ahvâle mahall kalmamak için müstakrize istikrâz itdiği akçe kıymetinde emti'a ve eşyâsının zâyî' veya telef olduğunu isbât itmesi lüzûmı kânûnen beyân kılınmıştır.

Müstakriz zâyî' ve telef olan emti'a ve eşyânın mikdâr ve kıymetini Tahmîliyye Senedi ve sefinenin kazâzede olduğu sırada kapudan tarafından kânûnen tanzîm idilecek takrîr veya suver-i sâ'ire ile isbât idebilür.

Emti'a ve eşyânın kıymeti mebâliğ müstakrizeden devn olduğu tebeyyün ider ise 158, 159 uncu mâddeler ahkâmına tevîk-i mu'âmele olunur.

§ 307. İkrâz-ı bahrî iden kimesneler hasârât-ı bahriye-i 'umûmiyyeden hilâfına bir mukâvele olsun olmasun her hâlde ve [364] hasârât-ı bahriyye-i husûsiyyeden hilâfına mukâvele olmadığı takdîrde hissedâr olub anların hisse-i mu'ayyibeleri mikdârı müstakrizler dahi borclarından

halâs olurlar. Ve iş bu hisseler akraz olunan re'sül-mâl ile meşrût olan temettu'-u bahrînin mecmû'î üzerine hesâb olunur. “TB 173”

Meselâ ikrâz idilen meblağ on bin guruş ve meşrût olan temettu'-u bahrî iki bin guruş oldukda dört bin guruş mikdârına bâliğ olan hasârın mezkûr on iki bin guruşdan tenzîli lâzım gelür. Hasârât-ı bahriyye-i ‘umûmiyye sefine ve hamûlesinde ‘alâkadâr olanların kâffesinin hukûkuna ta'alluk ideceğinden mukarriz ile müstakriz hukûk-ı mezbûreye dokunur bir şart-ı dermiyânından kânûnen memnû'dırlar. Şâyed iderler ise hükmî olamaz.

Hasârât-ı bahriyye-i husûsiyye yalnız tarafeyne ya'nî mukarriz ile müstakrize ‘â'id olub eşhâs-ı sâliseye ta'allıkı olmadığından bu nev' hasârât hakkında tarafeyn istedikleri yolda şart-ı dermiyân idebilür.

§ 308. Bir sefine veyâ bir hamûle üzerine hem istikrâz-ı bahrî hem de sigorta vâki' olduğu hâlde mu'ahharan sefine gark ve şikest olub da bundan ba'zı şeyler kurtarılabilür ise [365] kurtarılmış olan şeyler esmânının hakk-ı tahlîsiyye tenzîl idildikten sonra kalan mikdârında “5” inci mâddede zikr ve ta'dâd olunan düyûn-u mümtâzede dokuzuncı dereceye kadar olanları ba'de'l-edâ üst tarafı mukarrizin yalnız re'sül-mâlî ile sigortacının sigorta itdiği mikdâr-ı meblağa göre beyinlerinde garâmeten taksîm olunur. “TB 174”

Meselâ yüz bin guruş kıymetinde bulunan hamûle karşuluk tutularak yirmi bin guruşluk istikrâz-ı bahrî akd olunduktan ve seksen bin guruşa sigorta itdirildekden sonra sefine kazâzede olub hamûlenin bir mikdârı tahlîs idilür ise müstakriz mukarrize karşı ber'û'z-zimme olur. Ve sigortacıdan seksen bin guruş alır. Hamûleden tahlîs olunan mikdâr satılarak esmânından hakk-ı tahlîsiyye ve mukaddem olan düyûn-u mümtâze-i sâ'ire ba'de'l-ikâ kalan mikdârı misâl-i mefrûza göre tahmîs idilerek humusını mukarriz ve beşde dördünü sigortacı âhz ider. [366]

Altıncı Fası

Sigortanın Ta'rîf ve Târîhi—Şerâ'iti—Sigorta İttirilmesi Câ'iz Olub Olmayan Şeyler—Âkideynin Hukûk ve Vezâ'ifi—Terk-i Emvâl

Birinci Mebhas

Sigortanın Ta'rîf ve Târîhi

§ 309. Sigorta –Sicorita- İtalyanca bir kelime olub te'mînât ma'nâsındadır. Fransızca “Assurance” dinür.

Erbâb-ı 'ilm-i hukûka göre: Sigorta itdirilen şey'e bir sebep-i ârizîden dolayı hâsıl olacak zararın tazmîn-i kıymeti için akd olunan mukâveleye itlâk olunur.

§ 310. Sigorta esâsen baht ve tâli'e müsteniden akd olunacağı cihetle ketb-i fikhiyyede buna dâ'ir bi't-tab' ahkâm olmadığı gibi Rodos Cezîresi Nizâmât-ı Bahriyyesinde ve Roma Kavânîni gibi Avrupa Devletleri kavânîn-i 'atîkasında dahi bu bâbda ahkâm-ı lâzîme yoktur.

Eger çi Roma meşâhîr-i hutebâsından Çiçeronun ba'zı âsârında Roma Devletince lede'l-hâce isti'mâl olunan sefâyin-i ticâriyye hasâr-dîde oldukda cânib-i devletden ta'mîr veyâ kıymeti tazmîn [367] idildiğinden bahs olunmuş ise de bunun ile mevzû' bahsimiz olan sigorta beyinde fark-ı 'azîm vardır.

Sigortaya dâ'ir olan ıstâlâhâtın İtalyanca olmasına nazaran sigorta mukâvelesi İtalyanlar tarafından îcâd olunmuş olmak gerekdir.

Sigorta 'ukûd-u sâ'ireye kâbil-i kıyâs olmayub fevka'l-'âde bir mu'âmele olmağla buna dâ'ir ahkâm-ı mahsûsa vaz'î lüzûmı derkâr olduğundan en evvel Mîlâdın 14 üncü karnında İtalya ve mu'ahharen İspanya ve Flemenk devletleri tarafından bu bâbda lâzım gelen kavâ'id-i nizâmiyye vaz' ü tanzîm idilmiş ve Flemenk Devletince vaz' idilen kavâ'id-i nizâmiyye düvel-i sâ'irece dahi tanzîm olunan kavânîne esâs-ı ittihâz kılınmıştır.

Devlet-i 'Aliyye-i 'Osmâniyye Kavânîni içinde yalnız Ticâret-i Bahriyye Kânûnunda sigortaya müte'allık ahkâm mûnderic bulunmuş ve iş bu kânûn Fransız Ticâret Kânûnunda me'hûz bulunmağla ahkâm-ı mezbûre Fransızlardan bize intikâl itmiştir.

Avrupa ve Amerikada teşekkül iden sigorta şirketleri tarafından Der-sa'âdetde ve Memâlik-i Mahrûsanın sâ'ir ba'zı bilâdında acenteler bulundırılarak kazâ-yı bahre ve harîke karşı zararı ve hayât ve hürriyyeti sigorta itmeğe mübâşeret idilerek az bir zamân zarfında sigorta mu'âmelâtı haylîden haylî kesb vüs'at itmiş ve Der-sa'âdet [368] kereste tâcirlerinden ba'zıları beyinlerinde akd-ı şirket iderek 'Osmânlılar tarafından dahi sigortacılığa rağbet edilmeğe başlandığı gibi 21 Rebî'ül-evvel 1309 ve 13 Teşrîn-i Evvel sene 1307 târîhinde her nev' muhâtarât-ı bahriyyeye karşı sigorta mu'âmelâtı icrâ etmek üzere "Le de Sûr Sigorta-i Bahriyye Şirketi" 'unvânıyla Sakızda ve 20 Safer sene 1310 ve 14 Ağustos sene 1892 târîhinde "Osmânlı Sigorta Şirket-i 'Umûmiyyesi" 'unvânıyla bahrî ve berrî her nev' sigorta mu'âmelâtı icrâ etmek üzere Der-sa'âdetde bir 'Osmânlı Ânonim Şirket akdine bâ-İrâde-i Seniyye-i Hazret-i Pâdişâhî müsâ'ade olunmuştur.

Şu hâlde kazâ-yı bahrîye mukâbil sigorta akdi Ticâret-i Bahriyye Kânûnuyla tecvîz idilmiş olduğu gibi harîke ve hayâta ve hürriyyete müte'allık sigorta akdi dahi ol bâbda teşekkül iden sâlifü'z-zikr şirketlerin tasdik buyrulan Nizâmnâme-i Dâhiliyyesi ile müsâ'ade buyrulmuştur.

Ancak harîke ve hayâta ve hürriyyete dâ'ir olan sigortalar hakkında kânûnen veyâ nizâmen ahkâm-ı mahsûsa mevzû' olmadığından bunlara müte'allık husûsâtta bâ-İrâde-i Seniyye-i Hazret-i Pâdişâhî musaddık olan şirket nizâmnâmeleri ahkâmına ve 'âkideynnin mukâvelât-ı mahsûsasına ve 'örf ve 'âdât-ı ticâre ve en son Ticâret- Bahriyye Kânûnunun sigorta hakkında olan ahkâm-ı mahsûsasına tatbîk-i mu'âmele olunmak iktizâ ider. [369]

§ 311. Sigorta zât-ı akde nazaran iki nev'dir biri Ücretli Sigorta-Assurance á Prime- diğeri Mütেকâbil Sigorta- Assurnace Mutuelle-dir.

Ücretli Sigorta: Bir kimsenin diğerkimseye karşı mu'ayyen bir şey'i bedel-i ma'lûm mukâbilinde esbâb-ı 'ârıziden nâşî ânâ bir zarar terettüb ider ise tazmîni ta'ahhüd itmesine dinür. Ve yalnızca isti'mâl olunan sigorta kelimesinden bu nev' sigorta murâd idilür. Ve Ticâret-i Bahriyye Kânûnunda yalnız bu nev' sigortadan bahs idilmiştir. İş bu ta'ahhüdi idene sigorta iden veyâ sigortacı-assureur- kime karşı ta'ahhüd olunmuş ise ânâ sigorta itdiren – assure- sigortacıya virilen akçeye bedel-prime- sigortacının tazmînini ta'ahhüd itdiği akçeye kıymet-frix du risque- dinür ki sigorta idilen şey'in kıymet-i hakîkiyyesi olmayub 'âkideyn beyinde kararlaştırılan mikdâr dımeğdir.

Bu bâbda tanzîm kılınan senede: "Sigorta Mukâvelenâmesi- Police d'assurance" dinür.

Mütেকâbil Sigorta iki yâ dahâ ziyâde kimselerin mutasarrıf oldukları emvâle esbâb-ı 'ârızıyyeden nâşî terettüb idecek zararı istifâdeleri nisbetinde tazmîni ta'ahhüd itmelerine dinür.

Meselâ kereste tüccârından Ahmed Efendi nâm ve hesâbına kırk bin [370] ve Mehmed Efendi nâm ve hesâbına on bin gurus kıymetinde Bartından bir sefîneye tahmîl idilmiş olan keresteyi mûmâ-ileyhimâ mütেকâbilan sigorta itdirdikden sonra esnâ-yı seferde mezkûr kerestelerden birer mikdârı telef ve zâyî' olsa zararın mikdârı cem' idildikden sonra herkesin hisse-i istifâdesine göre taksîm idilür. Şöyle ki: Ahmed Efendinin kerestelerinden dört bin beş yüz ve Mehmed Efendinin kerestelerinden beş yüz gurus kıymetinde bulunan mikdârı telef ve zâyî' olsa mecmû' zarar beş bin gurusâ bâliğ olub Ahmed Efendi sigorta idilen kereste kıymetinde beşde dördü ve Mehmed Efendi beşde biri nisbetinde müstefid olacakları cihetle zararın dahi beyinlerinde beşde dört ve bir nisbetinde taksîmi lâzım geldiğinden ve Ahmed Efendinin kerestelerinden misâl-i mefrûza göre beşde dört buçuk ve Mehmed Efendinin kerestelerden beşde yârim mikdârı zâyî' olmuş olduğundan Mehmed Efendinin Ahmed Efendiye tazmînen beş yüz gurus virmesi icâb ider.

Yalnız Mehmed Efendinin keresteleri tamâmen telef ve zâyî' olsa Ahmed Efendinin Mehmed Efendiye sekiz bin bil'akis Ahmed Efendinin kerestelerinden yirmi bin gurus kıymetinde

bulunan mikdârı telef ve zâyî' olsa Mehmed Efendinin Ahmed Efendiye dört bin guruş i'tâ itmesi lâzım gelür. [371]

Ücretli sigorta ile Müttekâbil Sigorta beyninde şu farklar vardır.

1— Ücretli Sigortada 'âkideynin biri sigortacı diğeri sigorta itdiren olduğu hâlde Müttekâbil Sigortada 'âkideyn hem sigortacı hem de sigorta itdiren olmuş olup her birinde iki sıfat ictima' ider.

2— Ücretli Sigortada sigorta idilen şey hasâr-dîde olsun olmasun Sigorta Mukâvelesinin hîn-i akdinde veyâhûd 'âkideynin şart idecekleri bir müddet-i mu'ayyene zarfında sigorta itdiren kimse tarafından sigortacıya sigorta bedeli olarak mikdâr-ı ma'lûm akçe i'tâsı lâzım gelür. Müttekâbil Sigortada böyle bir bedel i'tâsına mahall yokdur. Çünkü Ücretli Sigortada sigortacı ta'ahhüdât-ı vâkı'asına mükâbil ücrete müstehakk oluyor. Müttekâbil Sigortada 'âkideynden her biri yekdiğerine karşı tazmîn-i zararı müte'ahhid olduklarından hiçbirinin diğlerinden başkaca ücret talebine hakkı olamaz.

Fakat Müttekâbil Sigorta mu'âmelesinden dolayı idâreten bir masraf-ı ihtiyârına lüzûm görünürse ânın 'âkideyn tarafından hisse-i istifâdeleri nisbetinde tesviyesi îcâb ider.

3— Ücretli Sigortada sigortacı müte'ahhid olacağı zararın meselâ on bin guruş misillû nihâyet-i derecesini ta'yîn [372] ve sigorta bedelini ânâ göre ahz ider. Ve ber- müceb-i mukavele nihâyet on bin guruşa kadar olan zararı tazmîn ider zararın mikdârı on bin guruşdan noksân olur ise kendi tâli'ine 'â'id olacağı hibi hiç zarar vukû' bulmaz ise sigorta bedeli tamâmen kâr olmuş olur ve bundan dolayıdır ki zamânımızda Ücretli Sigorta kumpanyaları pek çok istifâde itmekdedirler.

Müttekâbil Sigortada ise evvelce 'âkideynin zararı vâkı'ına nisbetde tazmîn idecekleri ta'yîn kılınub hisselerinin mikdârı zararın vukû'yla te'ayyün ideceği gibi şâyed bir gûne zarar vukû' bulmaz ise -sigorta bedeli i'tâsı misillû- 'âkideynden ba'zısının diğeri karşı fedâkârlık ihtiyârına mahall yokdur.

4— Ücretli Sigortada sigortacı ticâret kasdıyla ve sigorta itdiren zarardan muhâfaza maksadıyla akd-i mukâvele itdiklerinden şu mu'âmele kâ'ideten sigortacıya nazaran mu'âmelât-ı ticâriyyeden ve sigorta itdirene göre mu'âmele-i 'âdiyyedendir müttekâbil sigortada ise ticâret kasdı bulunmayub 'âkideynin kâffesi tehvîn zarar maksadıyla yekdiğerine karşı müte'ahhid olmuş olduklarından mu'âmele-i vâkı'anın mu'âmele-i 'âdiyyeden add olunması lâzım gelür.

Bu sûret-i birinci kitâbımızın birinci bâbının birinci faslında münderic usûl ve kavâ'ide muvâfık olub ancak bâlâde dahi beyân kılındığı vecihle sigortaya müte'allik ahkâmıdan yalnız Ticâret-i Bahriyye Kânûnunda bahs olunub kavânîn-i sâ'irede buna dâ'ir ahkâm-ı mahsûsa [373] olmadığına ve sigorta mu'âmelesi hadd-i zâtında mu'âmelât-ı istisnâ'iden bulunduğu mebnî—sâhibi tâcir ve mebnî 'aleyhî mu'âmelât-ı ticâriyyeden olmayan emre muharrer senedâtın kâ'ideten umûr-u 'âdiyyeden add olunması lâzım gelür iken bunlar poliçe gibi her hâlde umûr-u ticâretten add olunduğı “K 1, § 104” misillü bi'l-cümle sigorta mu'âmelâtının dahi mu'âmelât-ı ticâriyyeden adıyla ânâ müte'allik dâ'vînin muhâkim-i ticâretde ru'yeti icâb ider mutâla'asındayım.

§ 312. Sigorta mevzû'î i'tibâriyle üç nev'dir birincisi bahren vukû'î melhûz olan kazâyâ karşı akd olunan sigortadır.

İş bu kitâbda mevzû' bahs idilen sigortadan maksad dahi bu nev'in ücretli kısmıdır.

İkincisi: Berren harîke karşı olan sigortadır.

Üçüncüsü: Hayât sigortasıdır.

Meselâ bir kapudan bir sigortacıya mürâca'at iderek esnâ-yı râhda vefât ider ise veresesine ve şâyed esîr olur ise fidye-i necât olmak üzere hasmına mikdâr-ı ma'lûm akçe i'tâsını teklîf ve sigortacı dahi kabûl itdikde beyinlerinde bir sigorta mukâvelesi akd edilmiş olur.

Hayâtın emvâle kıyâsen sigorta itdirilmesi câ'iz olmamak lâzım geleceğı vârid mülâhaza ise de tecvîzi emrinde şu vecihle bast-ı mütâla'a olunuyor ki bu bâbda te'mîn idilen şey hayât [374] değildir belki ânın zımnında vâki' menfe'at-ı mâlîyedir çünkü bir kimse hayâtta olukca ve serbest bulundukca bizzât müstefîd olacağı gibi akribâ ve müte'allikâtı dahi müstefîd olur. Aksi hâlde kendüsi mutazarrır olacağı gibi akribâ ve müte'allikâtı dahi mutazarrır olur. İşte bu sûretle hâsıl olacak zararın def'î için sigorta itdirilebilir.

Her ne kadar buna dâ'ir Ticâret-i Bahriyye Kânûnunda sarâhat yoğısa da 'örfen ve 'âdeten ve mer'î cârî olduğundan bu bâbda akd olunan mukâvelâtın dahi kânûn-u mezbûr ahkâmına 'örf ve 'âdete tatbîki lâzım gelür.

§ 313. Bahren vukû'î melhûz olan zâyî'ât ve hasârâta mukâbil akd olunan sigorta kânûnun 175 inci mâddesinde bu vecihle ta'rîf olunmuşdur:

[Sigorta Kontratosı sefer-i bahrî tehlikesine uğramalarından ihtirâz olunan şeylere kazâ-yı bahrîden dolayı vukû'a gelebilecek zâyî'ât ve mazarrâtın bir mikdâr-ı mu'ayyene kadar sigorta

iden tarafından alınan bedel sigortaya mukâbil sigorta itdiren tarafa tamâmen tazmîninin ta'ahhüdini bir mukâvele-i bahrîden 'ibâretidir.]

Şu ta'rîfe nazaran bu nev' sigorta mukâvelesinin mu'teber olması için: [375]

1—Sigorta idilen şey'in mevcûd olması.

2— Bunun sigorta müddeti zarfında muhâtarât-ı bahriyyeye uğraması melhûz bulunması.

3— Sigortacı tarafından lede'l-hâce tazmîni lâzım gelen kıymetin mu'ayyen ve ma'lûm olması.

4— Sigorta itdiren tarafından sigortacıya mikdâr-ı ma'lûm bedel virilmesi lâzımdır. Bunlar ve şerâ'it-i esâsiyye ve müteferri'a ve sâ'ire zîrde tafsîl ve îzâh olunur.

İkinci Mebhas

Sigorta Mukâvelesinin Şerâ'iti

§ 314. Sigorta mukâvelesi emniyyet üzere akd olunur. İş bu mukâvele Fransızlar tarafından “contrat de bonne foi “ dinilen ya'nî hulûs niyet ile akd olunan mukâvelâtdandır.

Çünkü sigorta idilen her şey'in sigortacı tarafından mu'âyenesi kâbil ve mümkün olamayacağı gibi ba'zen sigorta itdiren dahi lâıykıyla bilmediği bir şey'i sigorta itdirebilir. Bu bâbda kânûnen yalnız safvet-i vicdân ve hulûs niyet ile [376] akd-ı mukâvele olub ma'kudü'n-'aleyh şerâ'it-i akde 'adem-i muvâffakati zât-ı akdi ihlâl itmez.

Meselâ bir mâlın kıymet-i hakîkiyyesinden ziyâdeye sigorta tahakkuk itdikde nazar olunur eğer sigorta itdiren mâl-ı mezbûrun kıymet-i hakikiyyesini bildiği hâlde mücerred sigortacıyı ızrâr maksadıyla kıymet-i hakikiyyesinden ziyâdeye sigorta itdirmiş ise mukâvele-i ke'-en-lem-yekûn add olunur.

Bil'akis sigorta itdiren mâl-ı mezbûrun kıymet-i hakikiyyesini bilmediği hâlde ziyâdeye sigorta itdirmiş bulunur bulunur ve bundan bir güne hîle ve fesâdı görülmez ise akd-i mukâvele mu'teber olur zîrâ ukûdda i'tibâr makâsıd ve me'âniyedir, elfâz ve mebânîye değildir “M 3”

§ 315. Sigorta itdiren kimsenin sigorta itdirdiği şey kazâzede olduğu vakit mevcûd olmak şartıyla bir menfe'at-i meşrû'ası bulunmak lâzımdır.

İş bu menfe'atden maksad menfe'at-i mâliyye demek olmayub menâfi'-i ma'neviyyeye dahi şâmindir ve her hâlde muhâtarât-ı bahriyyeye tâbi' olması lâzımdır.

Meselâ bir sefine sigorta itdirildikten sonra terk-i sefer itse sigorta mukâvelesi münfesihi olur.

Çünkü sefer itmeyen sefîne muhâtarât-ı bahriyyeye tâbi' olmayacağı [377] cihetle mukâvelenin devâmından sigorta itdiren fâ'ide-mend olamayub yalnız sigorta bedelini îfâ itmesi îcâb ider bir gûne menfe'at-ı mâddiyye ve ma'neviyyeye müstenid olmaksızın akçe ahz ve i'tâsı ise bâb-ı ticârete dâhil değildir. “K 1 § 72”

Menfe'at-i mebhûsa hîn-i akidde mevcûd olmak şart olmayub kazânın vukû'nda vücûdî lâzımdır meselâ bir sefîneye tahmîl idilecek emti'a ve eşyâ henüz tedârik ve tahmîl idilmeksizin sigorta itdirilebilür ise de sigorta itdirildikten sonra tahmîl idilmez veyâhûd tahmîl idilüb fakat sefinenin ilk uğradığı iskelede hârice çıkarıldıktan sonra sefine kazâzede olur ise sigortacıya hükm-ü zımân terettüb itmez.

§ 316. Sigorta Mukâvelesinin tahrîri olması lâzımdır ol bâbda tanzîm kılınacak mukâvelenâme yâ resmî veyâ gayr-i resmî olur.

Gayr-i resmî olur ise çünkü sigorta mukâvelesi 'âkideyn ile anların yerlerine kâ'im olanlardan başkasının hukûkuna pek ta'alluk itmeyeceği cihetle istikrâz-ı bahrî mukâvelenâmesi misillû resmen tasdîk itdirilmesine lüzûm yokdur.

Mukâvelenâmenin hâvî olması lâzım gelen şerâ'it:

1— İmzâ veyâ temhîr olunduğı sene ve ay ve gün ve sâ'ati.

Târîh-i mukâvelât-ı sâ'irede olduğu gibi ve ad ve mürûr zamânı ta'yîne delâletle berâber sigorta olunan şey'in sigorta idildiğı

[378 târihinde mevcûd olması şerâ'it-i esâsiyyeden olub hattı 210 ve 211 inci mâddeler ahkâmınca zâyî' olduğına zann-ı gâlib hâsıl olan şeylerin sigorta itdirilmesi memnû' olduğundan sigorta itdirilen şey'in sigorta itdirildiğı zamân zâyî' veyâ telef olduğına dâ'ir zann-ı gâlib hâsıl olmuş ise ânın dahi ta'yinine medâr olur. Ve bir şey hakkında yekdiğerini müte'âkiben müte'addid sigorta vâki' olub da bedelât-ı sigorta olunan şey'in kıymetinden ziyâde olsun sigorta itdiren ilk sigorta bedelini alarak sâ'ir mukâvelât ke'-en-lem-yekün hükmünde kalacağından sâ'at zikr olunmalıdır ki mukaddem ve mu'ahhar akd olunan sigortalar bilinsün.

2— Sigorta itdiren kimsenin sâhib-i mâl veyâ komisyoncu olduğının beyânıyla berâber isim ve şöhret ve mahall-i ikâmeti.

Mu'âmelât-ı ticâriyyede 'âkideynin sıfatını ta'yîn mecbûrî olmadığı hâlde sigorta mukâvelâtının akdinde ta'yîn-i sıfata kânûnen lüzûm gösterilmesi evvelen sû-i isti'mâle mahall virilmemek mütâ'asına mebnîdir. Bu mecbûriyyet olmasa bir komisyoncu bi'l-farz bir sefinenin bir anbârına tüccârdan Feyzi Efendi diğér anbârına yine kendi nâmına olarak buğday tahmîl

itdikden sonra Feyzi Efendinin buğdayı hasâra uğrasa komisyoncu evvelce mezkûr buğdayın sâhibi Feyzi Efendi olduğunu [379] haber virmemiş ise mezbûr buğdayın kendi nâmına olduğunu ve kendi nâmına olan buğdayın Feyzi Efendinin idüğünü beyân ile sigorta bedelini kendi alub Feyzi Efendiyi ızrâr idebilir.

Sâniyen sigorta olunan emvâlin muhâfazası mâl sâhiblerinin menâfi’i iktizâsından olmağla sigorta itdiren mâl sâhibi midir? Yohsa komisyoncu midir? Burasının sigorta idence ma’lûm olması lâzımdır. Hattı sigorta itdiren komisyoncu olduğunu beyân itmeyüb güyâ mâl sâhibi imiş gibi sigorta akd ider ise sigorta idenin mukâveleyi feshe salâhiyyeti olur.

Komisyoncu veyâ vekîl derece-i salâhiyyetini sigorta itdirilen şey’in telef veyâ zâyî’ olduğına müvekkilinin ma’lûmâtı lâhık olmadan isbât itmelidir.

3— Sigorta olunan emvâl ve eşyânın cins ve bahâsı veyâ takdîr olunmuş olan kıymeti ile ne mikdâr için akçe sigorta olunduğı.

Sigorta akdından başlıca maksad sigortaya vaz’ olunacak emvâlin zuhûrı melhûz olan zararını te’mindir. Ânın-çün ol mâlin hinta ve tuz misillû tabî’atı ile bozulur ve azalur yâhûd hamr ve ‘asel gibi akar” TB 200” şeylerden midir değil midir? Anlaşılması için cins ve nev’i ta’yîn olunmağla berâber bahâsı [380] veyâ takdîr olunmuş olan kıymeti dahi beyân olunmalı. Bunda iki fâ’ide vardır:

1—Helâkı iddi’â ve isbât idilmedikce mu’teber ve binâ’en’aleyh sigorta itdiren yeniden isbât-ı kıymetden azâde olur.

2— Sigortacının ta’ahhüdünün nisbeti bilinür. Ve terk-i emvâl da’vâsında ta’yîn-i salâhiyyet ider ki üç ru’buna müsâvî midir değil midir? Bilinsün fakat kıymetin sonradan tenâkusı sigortanın nisbetini tağyîr itmez. Tarafeyn kıymet takdîr itmiş ise andan ziyâde taleb olunamaz.

3— Sigortacı tarafından kaç guruşa kadar tazmîn olunacağına gösterilmesine dahi lüzûm vardır çünkü bir âdemin bir gemiye tahmîl itdiği iki bin kîle buğdayın kıymeti yirmi bin guruş itdiği hâlde on bin guruşa sigorta itdirir ve bunun telef veyâ zayâ’i hâlinde sigortacı kıymetinden on bin guruşu tazmîn ider. Şâyed bu vecihle tasrîh ve ta’yîn idilmez ise sigortacı sigorta itdirilen şey’in tamâm kıymetini tazmîn itmesi icâb ider.

4— Sigortacının der-‘uhde itdiği tehlikeler.

Gemi ile hamûlesi korsan tarafından zabt veyâhûd müsâdere vukû’yla veyâ sâ’ir sebep ile gark olur hamûle tabî’atıyla veyâhûd furtına veyâ geminin su alması sebebiyle bozılır. Velhâsıl mehâlik ve muhâtarât-ı bahriyye kesîr olduğundan sigortacının hangi nev’ tehlikeden neş’et

[381] iden zararı tazmîn ideceği mukâvelenâmede tasrîh idilmeli şâyed idilmez ise sigortacı bi'l-cümle âfâtıdan hâsıl olan zararı tazmîne mecbûr olur.

5— İş bu tehlikelerin sigortacı için ibtidâ ve intihâsı vakit ve târîhleri “TB 180, 186”

Meselâ nisânın birinden nihâyetine kadar yâhûd Der-sa’âdet Limanından Trablusgarba kadar vukû’bulan sefer esnâsında zuhûr edecek muhâtarât-ı debou mebd’ ve mûntehâsı ve zamân ve târîhi gösterilmeli ki sigortacının müddet-i mes’ûliyyeti ta’yîn itsün. Müddet-i ta’yîn olunmaz ise 170 ve 186 ıncı mâddeler ahkâmına tevfiğ-i mu’âmele olunur.

6— Sigorta bedeli.

Tehlike mukâbilinde olan ücret eğer ta’yîn olunmamış ise mekâtîb ve defâtir ile isbât ve bunlarda da yoğusa piyasa mûcibince hükkâm tarafından ta’yîn kılınur.

7— Kapudanın ismi ile geminin nâm ve nev’i.

Ba’zı kapudanın şöhreti ücreti tehvîne medâr olacağından isminin mukâvelenâmede zikri lâzımdır. Fakat kapudanın tebdîl idilmeyeceğine dâ’ir bir kayd derc olunur ise ba’de kapudanın tebdîline lüzûm göründükde ehliyetce evvelki kapudana mûmâsil biri intihâb [382] idilmez ise kazâ vukû’nda sigortacı kapudanın adem-i ehliyyeti sebep olduğunu beyân idebilir.

Gemilerin kıt’ası nev’ine göre mûtefâvit olduğu gibi bir nev’den olanlar beyninde dahi metânet ve resânetce fark olacağından binilmek için mukâvelenâmede geminin nâm ve nev’inin dahi zikri lâzımdır.

Gerek kapudanın ismi gerek geminin nâm ve nev’i zikr olunmaz ise 181 inci mâdde ahkâmına tevfiğ-i mu’âmele olunur.

8— Emti’a ve eşyânın tahmîl olunduğı veya olunacağı mahall.

Emti’a ve eşyâ sigorta idildiğı vakitte muhâtaranın mebd’i ta’ayyun itmek için mukâvelenâmeye böyle bir kaydın dercine lüzûm vardır eğer yalnız sefine sigorta idilir ise hamûlesinden bahse bi’t-tab’ lüzûm yoktur.

9— Sefînenin hareket itdiği veya ideceğı liman.

10— Geminin mâl alub çıkaracağı veya gireceğı liman ve yanaşacağı iskeleler.

Bu iki kayd dahi muhâtaranın mebd’ ve mûntehâsını ve mahallini ta’yîn için lâzımdır. Bundan başka geminin gireceğı veya yanaşacağı mahallin ta’yîninde bir ikinci sebep ve fâ’ide vardır ki geminin gireceğı liman ve yanaşacağı iskeleler ta’yîn kılındıktan sonra sebep-i izdırârı

olmaksızın anların hâricinde bir limana veyâ iskeleye uğrayub da [383] orada kazâzede olsa terettüb idecek zarar ve ziyândan sigortacı mes'ûl olmaz.

11— Nizâ' vukû'nda iş bu nizâ'in hakemler ma'rifetiyle hüküm ve tesviyesi tarafeyn beyninde mukâvele olunmuş ise iş bu mukâvele.

Hukûk-ı nâsa müte'allik mâl da'vâlarının hakem ma'rifetiyle fasl ve rü'yeti esâsen meşrû' olmasıyla "M 1841" tarafeyn isterler ise da'vâlarını ta'yîn idecekleri hakemler rü'yet itdirmeye muhtâr oldukları hâlde Ticâret-i Bahriyye Kânûnunda bundan bahs olunması ihtâr mâdde kabîlindendir.

Hakemlerin derece-i salâhiyyetleri ve müteferri'âtı birinci kitâbın ikinci bâbının hakemlere dâ'ir olan faslında mufassılan zikr ve beyân kılınmıştır.

12— 'Ale'l-'umûm tarafeynin mukâveleye rabt itdikleri bi'l-cümle şerâ'it zikr ve beyân olunur "TB 176"

İş bu şerâ'itin Usûl-ü Muhâkemât-ı Hukûkiyye Kânûnunun 64 üncü mâddesinde beyân kılındığı vecihle âdâb-ı 'umûmiyyeye mügâyir ve asâyiş-i 'umûmîyi muhîl ve Ticâret-i Bahriyye Kânûnunun sigorta hakkındaki ahkâmına muhâlif olmaması şarttır.

Şerâ'it-i mebsûtadan ba'zıları mukâvelenâmede zikr ve beyân olunmaz ise mukâvelenâme hükümsüz kalmaz zikr ve beyân olunmayan şartın 'adem-i zikri mâddeten lüzûm olmamasından neş'et [384] itmiş ise akde aslâ te'sîri olmaz. Lüzûmı olduğu hâlde sehven yazılmamış ise ne yapılmak lâzım geleceği zîrde beyân kılınur.

Bir de sigorta itdirilen mâl sigorta müddeti zarfında âhere fûrûht idilür ise sigorta mukâvelenâmesi ânâ devr idebilmek için emre muharrer olabilür. Bu hâlde mukâvelenâmede emre muharrer olduğının zikr ve beyânı icâb ideceği gibi birinci kitâbda poliçelerin cirosuna dâ'ir muharrer olan ahkâm-ı sâ'ireye dahi ri'âyet lâzım gelür.

§ 317. Bir sigorta senedi emti'a ve eşyânın tenevvü'ne ve sigorta bedelinin tefâvüt mikdârına ve sigortacıların te'addüdine göre birkaç sigortayı hâvî olabilür. "TB 177"

Meselâ bir sigortacı bir kimsenin mâl olan ma'lûmü'l-mikdâr pamuk ve şeker sigorta itdiği hâlde ikisi için yalnız bir sened tanzîm olunabilür. Yâhûd bir kimse hem sefine hem hamûle sâhibi olur ve sefine ve hamûlesini sigorta itdirir ise kezaik ikisi için yalnız bir sened tanzîm idebilür. Yâhûd bir senedde sigorta bedeli mütefâvit sûretde ta'yîn kılınabilür. Yâhûd bir senedde sigorta itdirilen mâl İzmire kadar şu kadar guraş falan yere kadar bu kadar guraş sigorta idilmiştir. Dinilebilür ve mâl-ı mezbûr meşrû olan mahallerden hangisine götürülürse

ânın için ta'yîn kılınan ücretin virilmesi lâzım gelür. Yâhûd [385] bir sandala müte'addid kumpanyalar bir akdi ilzâm iderler. Çünkü ba'zı göre çok kıymetli bir mâlın lede'l-icâb tazmînini yalnız bir sigortacı der-'uhde itmek istemez veyâ mâl sâhibi yalnız bir sigortacıya sigorta itdirmesini muvâfık maslahat görmez ânın için birkaç sigortacıya birden sigorta itdirilürse de her biriyle başka başka mukâvelenâme tanzîmine hâcet olmayub yalnız bir sened tanzîmiyle iktifâ idilür ve'l-hâsıl her akid ve şart için başkaca mukâvele tanzîmine lüzûm olmayub bir sened 'ukûd ve şurût-u müte'addide ve muhtelifeyi hâvî olabilir.

Üçüncü Mebhas

Sigorta İtdirilmesi Câ'iz Olub Olmayan Şeyler

§ 318. Kânûnun 178 inci mâddesi hükmünce zîrde beyân olunan mevâdd sigorta itdirilebilir:

1— Yüklü veyâ yüksüz donanılmış veyâ donanılmamış ve sefere sâ'ir sefineler ile berâber veyâhûd yalnız gidecek olan sefineler.

Bunların kâffesi sigorta itdirilebilir. Fakat ahvâl-i muharrere [386] sigorta bedelinin tefâvütünü müceb olabilir.

Çünkü geminin yüklü veyâ yüksüz olması donanılmış veyâ donanılmamış bulunması ve sefere başka gemilerle veyâhûd yalnız gitmesi beyinde fark vardır şöyle ki:

Sefîne-i mahmûle evvelâ furtınaya mukâvemet husûsunda boş sefîneye râcihtir.

Sâniyen sefîne-i mahmûle nevl hâsıl ideceğinden terki lâzım gelür ise nevli sigortacı alır.

Sâlisen hasârât-ı 'umûmiyye vukû'nda hamûle kıymetinden garâmeten istifâsı lâzım gelen hisse sigortacının zararını taklîle medâr olur.

Donanılmış sefîne ale'l-husûs harb esnâsında mukâvemet idebilir.

Sâ'ir sefineler ile birlikde seyr ü sefer iden sefîne muhâtarâtdan dahâ ziyâde sâlim olabilir.

2— Sefînenin takım ve âlâtı.

3— Donanması.

4— Kumanyası.

Bunların denizden maksad başka başka sigorta itdirilebileceklerini beyândır.

5— İstikrâz-ı bahrî usûlüyle ikrâz olunan akçeler. [387]

Çünkü istikrâz-ı bahrî karşılığı telef veyâ zâyî' olur ise deyn sâkıt olacağından mukarrizin melhûz olan zarardan mukâyet ikrâz itdiği akçeyi sigorta itdirilebilmesi kânûnen tecvîz olunmuştur. Ve ber-vech-i muharrer deyn sâkıt olacağı cihetle istikrâz olunan akçenin müstakriz tarafından sigorta itdirilmesine lüzûm ve mahall olmamasına mebnî câ'iz olmadığı 192 inci mâddede beyân kılınmış olmasına nazaran şerh ve îzâh itmekde bulundumuz 5 inci fıkra-i kânûniyyenin metninde [İstikrâz olunan akçeler] dinilmesi sehvden neş'et etmiştir.

6— Her cins ve her nev' hamûle.

7— Tehlike-i bahriyyeye uğrayabilüb akçe iden sâ'ir bi'l-cümle şeyler.

Ya'nî kâbil-i tekavvüm olub da iş bu kânûn ahkâmınca sigortaya vaz'î memnû' olmayan şeylerin kâffesi sigorta itdirilebilir.

Lâhike. —“ K 2 § 312” inci fıkra beyân kılındığı vecihle hayâtın dahi sigorta itdirilmesi ‘örf ve ‘âdet olmuştur.

§ 319. Bir sefine ve hamûlesiyle birlikde veyâhûd fıkra-i sâbıkada müfredâtı beyân kılındığı vecihle her biri münferiden meselâ sefinenin teknesi, donatılması, hamûlesi ayrı ayrı olarak veyâhûd sefine ve hamûlesinin veyâ müfredâtı beyân kılınan şeylerin [388] her birinin ve sülûs ve nısfı gibi ta'yîn ve tahsîs kılınan birer mikdârı sigorta itdirilebilir.

Bunlar hengâm-ı müsâlimede ya'nî vakt-i asâyiş ile eyyâm-ı mütâreke misillû cenk olmayan zamânda sigorta itdirilebileceği gibi muhârebe zamânında dahi sigorta itdirilebilir cenk zamânında denizin ahvâl-i ‘âdiyyesinden başka düşman tarafından zabt olunmak, yâhûd sefinenin memnû' bir limana girmesinden dolayı topa tutulmak ve sâ'ire gibi muhârebenin intâc ideceği bir takım muhâtaralar vardır ki bunlara karşı dahi sigorta akdi câ'izdir. Fakat muhârebe zamânında akd olunan sigorta bedeli bi't-tab' birâz bahâlî olur. Zirâ tehlikenin vukû'î dahâ ziyâde me'mûldur. Ve sigorta idildikten iki gün sonra mütâreke vukû'î veyâ sulh akdi ile muhârebe müsâlimeye mebdel olarak muhâtara mündefi' olsa sigorta itdiren bedelin tenzîlini sigortacıdan talep idemez. “210”

Sigorta sefine icrâ-yı seyr ü sefere beda' itmezden mukaddem akd olunacağı gibi esnâ-yı seferde dahi akd olunabilir. Kezalik sigortanın târîh-i akdinden i'tibâren bir müddet-i

mu'ayyene için akd olunacağı gibi bir sefer-i tâm ya'nî sefinenin bir mahall-i mu'ayyene gidüb gelmesi veyâhûd yalnız gitmesi ve yalnız gelmesi için dahi akd olunabilür.

Her nakd metn-i kânûnda tasrîh idilmemiş ise de sigorta [389] usûlünün ihdâsını müceb olan maksada göre sigorta seferin bir kısmı için dahi akd olunabilür. Meselâ Der-sa'âdetden İskenderiyyeye müteveccihen hareket idecek olan bir sefine Çanakkal'a Boğazından mürûr idinceye kadar sigorta itdirilse câ'izdir.

Bahirde icrâ-yı seyr ü sefer iden sefâyin ve hamûlelerinin muhâtarât-ı bahriyyeden terettüb idecek zarara mukâbil sigorta itdirilmesi câ'iz olduğu gibi denizde ve nehirde ve göl ve kanallarda vukû'a gelen bi'l-cümle muhâtarât-ı seferiyyeye mukâbil dahi sigorta itdirilebilür. “TB 179”

Meselâ Der-sa'âdetden Bağdada müteveccihen hareket iden bir sefine Bahr-i Sefidden Bahr-i Ahmere gitmek için Süveyş Kanalından Basra Körfezinden Şattü'l-araba giderek Bağdada vâsıl olur. Bu hâlde mezkûr sefine ve hamûlesine ber-vech-i muharrer seyr ü sefer ideceği Bahr-i Sefid ve Bahr-i Ahmerde veyâ Süveyş Kanalında veyâhûd Şat Nehrinde bir zarar terettüb ider ise tazmîn idilmesi için sigorta itdirilebilür.

Yalnız kanallarda nehirlerde veyâ göllerde eczâ-yı seyr ü sefer iden sefine ve hamûlelerinin sigorta itdirilmesi câ'iz ise de bu yolda olan sigorta Mu'âmelât-ı Ticâriyye-i Berriyyeden add olunur. “K 1 § 101”

§ 320. Sigorta olunan emvâl ve eşyânın takdîr-i kıymetinde hîle olduğu meselâ beş yüz adet ‘Osmânî altını kıymetinde olan [390] bir mâl bin altın kıymetinde gösterilmiş olduğu veyâ mikdârında meselâ sefineye bin kîle buğday tahmîl olunduğı hâlde iki bin kîle gösterildiğı veyâhûd arpayı buğday göstermek gibi cinsinde veyâhûd kızılca buğdayı kara buğday demek gibi nev’inde yalan söylendiğı veyâhûd Tahmîliyye Senedinde bir hîle idilmiş bulunduğı hâlde sefine fırtınaya tutulub da kazâzede ve emvâl ve eşyâ-yı mahmûle kısmen telef veyâ zâyî’ olur velhâsıl sigortacı için tazmîni müceb bir hâl vukû’bulur ise sigortacı kalan mikdârı keşf ve mu’âyene ve takdîr-i kıymet itdirerek fi-l-vâki' kizb ve hîle ve sahtekârlık olduğu tebeyyün ider ise kendüsi için iki netîce hâsıl olur.

Birincisi ta’ahhüd itmiş olduğu mikdâr akçe i’tâ itmeyüb sigorta idilen emti’a ve eşyânı kıymet-i hakikiyyesine göre lâzım gelen akçeyi tazmîn ider şâyed şu hakikat anlaşılmaksızın ta’ahhüd itmiş olduğu akçeyi tamâmen virmiş ise lüzûmı mikdârının istirdâdı için sigorta itdiren ‘aleyhine zarar ve ziyân da’vâsı ikâme idebilür.

İkincisi ber- vech-i muharrer ihtiyâr olunan kizb ve sahtekârlıktan dolayı sigorta itdiren kimsenin ‘aleyhine hukûk-ı ‘umûmiyye da’vâsı ikâme olunur. “TB 180”

Metn-i kânûna nazaran da’vânın dahi sigortacı tarafından [391] ikâmesi lâzım geleceği anlaşılır ise de Usûl-ü Muhâkemât-ı Cezâ’iyye Kânûnunun birinci mâddesi ahkâmınca Hukûk-ı ‘Umûmiyye Da’vâsını ikâme Müdde’î ‘Umûmîlere ‘â’id olub sigortacı bu bâbda yalnız müştekî olabilir.

Cezâ Kânûnunun 155 inci mâddesi mûcibince bir şahsa müte’allık olan evrâk-ı mahsûsadaki sahtekârlık cünha nev’inden add edilüb mecâzât te’diyesi müstelzem olur.

Çünkü sigorta itdirilen şey ekserîyyâ sigorta idenin ma’lûmı olmayub sigorta itdirenin sözine emniyyet ve i’timâd ile akd-ı mukâvele idilmekde bulunduğundan sigorta itdirenin bir gûne kizb ve hîle ve sahtekârlığı tebeyyün ider ise hakkında ber-vech-i muharrer mu’âmele icrâsı kânûnen tenessüb edilmiştir.

§ 321. Sigorta itdiren kimse memâlik-i ecnebiyyeden vürûdını beklediği emvâl ve eşyânın hangi sefîneye tahmîl olunduğunu bilmediği hâlde sefinenin ve kapudanının nâm ve isimlerini beyândan mu’âf olub fakat sigorta mukâvelenâmesinde bunları bilmediğini ve geleceğinden haberi veyâ emri olduğına dâ’ir son mektûbunun târîh ve imzâsını zikr ve beyân itdirmeğe mecbûr olur. Ve bu hâlde idilen sigortanın bir vakt-i mu’ayyen için olması lâzımdır. “TB 181”

Ya’nî cehâlet-i mezbûrenin mazarrâtını izâle için bir vakt-i [392] münâsib ta’yîni kânûnen tensîb kılınmıştır. Sefer üzerine sigorta itdirilemez.

§ 322. Sigorta itdiren kimse kendüsine irsâl veyâ teslîm olunacak emti’a ve eşyânın cins ve kıymetini bilmediği takdîrde emti’a ve eşyâ-yı mezbûreyi emti’a nâm-ı ‘umûmîsi ile sigorta itdirüb mukâvelenâmede dahi mezkûr emti’a ve eşyânın kime irsâl olunduğunu veyâ teslîm olunacağını zikr ve beyân itmek lâzım gelür.

[Meger derûn-u senedde aksi bir mukâvele derc olunmuş ola] Binâ’en’aleyh tarafeyn ya’nî sigorta iden ve itdiren mürselün-ileyh veyâ mütesellimin nâmı zikr idilmemek üzere mukâvele idebilirler zîrâ kimse falan limandan tahmîl idilen emti’anın kendüsine ‘â’id olacağından haberdâr olabilir fakat mezkûr emti’anın kimin nâmına irsâl olunduğundan haberdâr olamaz.

Bu sûretde emti’a-i mezbûrenin hakîkaten irsâl olunmuş ve sefer çıkmış olması lâzımdır. Böyle olmaz ise gönderileceği va’ad mücerred mertebesinde kalacağından sigorta itdirilmesi dahi câ’iz olamaz.

Ber-vech-i muharrer sigorta itdirilen şeyler esnâ-yı râhda telef veyâ zâyî' olsa sigortacı usûlen isbât olunacak kıymetini tazmîn ider.

Ma'mâfih nâm-ı 'umûmîsi ile akd olunan sigortanın [393] hükmî altun ve gümüş sikke ve külçeye ve elmas ve incü ve mücevhere ve mühimmât-ı harbiyyeye şâmil olamaz. "TB 182"

Âsâr-ı atîke ile sâ'ir bu kabîlden bulunan zî-kaym şeylere dahi şâmil olamamak îcâb ider.

Çünkü emti'a nâmı hadd-i zâtında zî-kıymet olan veyâhûd emsâlinin nedretine binâ'en ziyâdesiyle kesb-i i'tibâr iden şeylere şâmil olsa mâdâmkî bunların kıymeti mechûldur helâki takdîrinde ta'yîni müşekkil ve tarafeynce nizâ'î mü'eddî ve sigortacı ziyâdesiyle mutazarrır olabileceğinden kânûnen tecvîz idilmemiştir.

§ 323. Sigorta mukâvelenâmesinde ecnebî sikkesiyle takdîr-i bahâ olunan emti'a ve eşyânın Devlet-i 'Aliyye sikkesince değeri mukâvelenâmenin imzâ olunduğı târîh ve mahallin râyic fi'atı üzerine hesâb ve ta'yîn olunur. "TB 183"

Meselâ Marsilyadan Der-sa'âdete gönderilen ma'lûmu'l-mikdâr şekerin kıymeti Marsilyada sigorta idildiğı târîhde on bin Frank kaç 'Osmânlı Altunı idiyor ise ânın virilmesi lâzım gelür. Yoksa on bin Frankın Der-sa'âdetde 'Osmânlı Altunı ile olan fi'atı virilmez. Çünkü mukâvelât-ı nakdiyye mün'akid oldukları mahallin râyicine tâbî'dir. [394]

§ 324. Emti'a ve eşyânın kıymeti sigorta mukâvelenâmesinde ta'yîn olunmadığı hâlde emti'a kâ'imesi ya'nî fatura ve defâtir-i ticâriyye ile isbât olunur. Kâ'ime ve defâtir dahi bulunmadığı veyâhûd bulub da şâyân-ı ihticâc görölmediğı takdîrde virilen resm-i gümrük ve gemiye nakl oluncaya kadar vâki' olan mesârif ile berâber tahmîl olunduğı vakit ve mahallde emti'a ve eşyâ-yı mezkûrenin râyic fi'atı üzere takdîr olunur. "TB 184"

Emti'a ve eşyâ kıymetinin suver-i muharrir ile isbâtına cevâz virilmesi Mu'âmelât-ı Ticâriyyenin esâsen emniyyete müstenid olmağla berâber ilzâm-ı sür'at dahi lâzımeden oldığıçündür.

§ 325. Sefîne yalnız tıranpa ile icrâ-yı ticâret olunan bir memleketden 'avdet ider iken sigorta idilen emti'a ve eşyânın kıymeti mukâvelenâmede beyân olunmamış ise emti'a ve eşyâ-yı mezbûreye bedel virilmiş olan emti'a ve eşyânın kıymetine mesârif-i nakliyyesi dahi zam ile her ne mikdâra bâliğ olur ise ânâ nisbetle sigorta idilmiş emti'a ve eşyânın kıymeti dahi takdîr ve tesviye olunur. "TB 189"

Meselâ Hanya İskelesinde tahmîl idilen mikdâr-ı ma'lûm ravğan-ı zeyt ecnebî bir memlekete gönderilüb de orada teymûr ile tıranpa idilmiş ve teymûrun kıymeti takvîm idilmemiş olub da

‘avdetinde mezkûr teymûr telef olsa sigorta itdirilmiş olduğu hâlde sigortacı [395] ma’lûmü’l-mikdâr ravğan-ı zeytin esmânı her kaç guruş ise mesârif-i nakliyesi dahi zam olunarak bâliğ olacağı mikdâr-ı mezkûr teymûrun kıymeti add olunarak sigortacı tarafından ol mikdâr akçe tesviye ve i’tâ idilmek lâzım gelür.

Bey’-i mukâyazada ya’nî tranpada bedelinin ikisi de mebî’ hükmünde olduğundan “M 379” ravğan-ı zeytin esmânı ile mesârif-i nakliyesi her kaç guruşa bâliğ olur ise ânâ bedel teymûr alınmış ve alınan teymûrun kıymeti dahi o mikdârdan i’bâret bulunmuş farz olunur. Zamânımızda böyle mikdâr-ı küllî emti’a ve eşyânın yalnız tranpa ile mübâdelesı usûlünün cârî olduğu memleket henüz kesbetmeden itmemiş olan ba’zı yerler istisnâ idilür ise yok gibidir.

§ 326. Sigorta Mukâvelenâmesinde tehlike-i bahrînin vakit ve zamânı ta’yîn ve beyân olunmamış ise istikrâz-ı bahrî mukâvelenâmeleri için kânûnen ta’yîn ve tahsîs olunub “ K 2, § 304” üncü fıkrada beyân kılınan müddetler bunda dahi cârîdir. “TB 186”

§ 327. Tekmîl-i kıymeti sigorta olunmuş olan emti’a ve eşyâyı sigorta itdirmiş olan kimesne sigorta müddeti zarfında tekrâr sigorta itdirmekten memnû’dur. Şâyed itdirir ise itdirmemiş sayılır.

Çünkü emti’a ve eşyâ-yı mezbûre bir def’a taht-ı te’minâ alındığından [396] ikinci sigortaya ihtiyâc kalmıyor. Buna müsâ’ade idilse sû’-i isti’mâlâta sebebiyyet virilmiş olur. Meselâ bir kimse bin altun kıymetindeki kayıgını bir müddet-i mu’ayyene zarfında birkaç def’a sigorta itdirdikten sonra kasden gark ve şikest iderek bir kaç bin altun istifâde etmek gibi tarîk-i hîle ve fesâda sevk ider.

Fakat iki kimsenin müştereken mutasarrıf oldukları sefine veya hamûleyi birisi sigorta itdirdiği hâlde diğeri sigorta itdirildiğinden haberi olmaksızın sigortaya vaz’ itdirse câ’izdir. Çünkü cehâlet-i mevcûde sû’-i isti’mâl fikriyle sigorta itdirilmiş olmak mülâhazasına mâni’dir.

§ 328. Sigortacı sigorta itmiş olduğu emti’a ve eşyâyı diğeri bir sigortacıya her hâlde sigorta itdirebilir.

Bu sûret sigorta kumpanyaları beyrinde pek ziyâde câridir. Ve bunun iki fâ’idesi vardır:

Birisi kumpanya yüzde bir hesâbıyla sigorta itmiş olduğu emti’a ve eşyâyı diğeri kumpanyaya yüzde yarım hesâbıyla sigorta itdirebilir. Diğeri yüzde yarımını kendüsine sarf bir fâ’ide olmak üzere kalur.

İkinci fâ'idesi: Bir kumpanya ba'zen pek çok emvâl sigorta ider. Bunların helâkı takdîrinde ziyâdesiyle tazmînât virmesi lâzım gelür. Tehvîn-i zarar için sigorta itmiş olduğu emvâli başka kumpanyalara sigorta itdirir. [397]

§ 329. Sigorta itdiren âdem sigorta bedelini sigorta itdirebilir. İkinci sigortanın bedeli birinci sigortanın bedelinden dün veyâ ziyâde dahi olabilür. “TB 187”

Çünkü sigorta bedelinin sigortaya vaz'î sigorta itdirilmiş olan emvâl kazâzede olur ise hem ânın kıymetini ve hem sigorta bedelini almak içündür. Meselâ beş yüz bin guruş kıymetinde bulunan emti'a ve ve eşyâ yüzde dört hesâbıyla yirmi bin guruş bedel ile sigorta itdirildikten sonra iş bu yirmi bin guruş dahi yüzde üç hesâbıyla altı yüz guruş, bu dahi yüzde beş hesâbıyla otuz guruş bedel ile sigorta itdirilse en son sigorta bedeli olan otuz guruşdan mâ-'adâ sigorta bedelleri ve emti'a ve eşyâ kıymeti kâmilten te'mîn idilmiş olacağından telef veyâ zayâ'î hâlinde sigorta itdiren kıymet-i mezbûreyi ve sigorta bedellerini alub yalnız otuz guruş mutazarrır olur.

Bi's-selâme mahall-i matlûba îsâl idildiği takdîrde dahi yalnız bir sigorta ile iktifâ ideceği yirmi bin guruş bedel vermek lâzım gelürken mükerreren sigorta itdirdiğinden dolayı yüz otuz altı guruş dahâ virmiş olur iş bu ikinci ve üçüncü sigortalar birinci sigortacıya veyâ başkalarına icrâ itdirilmesi câ'izdir.

§ 330. Hengâm-ı müsâlimede mukâvele olunmuş olan sigorta [398] bedeline muhârebe zuhûr itse dahi bir şey zam olunması câ'iz değildir.

Kezalik hîn-i muhârebede mukâvele olunan sigorta bedeli mu'ahharan müsâliha vukû'yla taklîl olunmaz. Meger tarafeynin bu husûslara dâ'ir aksi bir mukâveleleri ola. Eğer sigorta bedelinin zam ve taklîli tasrîh ve tashîh kılınmamış ise bi'l-mürâca'a işin 'a'id olduğu mahkeme cânibinden veyâhûd tarafeynin ta'yîn idecekleri hakemler tarafından tehlike-i vâkı'a ile vakt ve hâle ve mukâvelenâmenin şerâ'itine nazaran ta'yîn olunur. “TB 188”

§ 331. Kapudan süvâr olduğu sefîne üzerine kendüsi için veyâ geminin hesâbına olarak tahmîl idüb sigorta itdirmiş olduğu emti'a ve eşyâ zâyî' veyâ telef olduğundan emti'a ve eşyâ-yı mezkûreyi satun aldığı sigortacıya isbât ve tâ'ifenin başlıcalarından iki neferin imzâsıyla Tahmîliyye Senedini ibrâz itmeğe mecbûrdur. “TB 189”

Ahvâl-i sâ'irede emti'a ve eşyânın mevcûd olduğu kapudan tarafından virilen Tahmîliyye Senedi ile isbât olunur idi bu arada ise kapudan hem mahmil hem de sigorta akdinde 'âkideynden biri olduğu için yalnız kendi imzâsıyla tahrîr olunmuş Tahmîliyye Senedi kifâyet itmeyüb Gümrük Pusulaları ve Tüccar Faturaları gibi evrâk ile isbât itmesi ve müttehîzân tâ'ifeden iki şahsın imzâsıyla mûmzî Tahmîliyye Senedi ibrâz eylemesi lâzım gelür. [399]

§ 332. Gerek tâ'ifeden ve gerek yolculardan her kim olur ise olsun memâlik-i ecnebiyyeden bir sefineye tahmîlen Memâlik-i 'Osmâniyyeye getüreceği emti'a ve eşyâyı Memâlik-i 'Osmâniyyede sigorta itdirir ise mahmil esnâ-yı râhda kapudan ile bi'l-ittifâk Tahmîliyye Senedini tağyîr ve tebdîl iderek sigortacıyı ızrâr idememek için Tahmîliyye Senedinin bir nüshasını emti'a ve eşyâ-yı mezbûrenin tahmîl olunduğı mahalde Devlet-i 'Aliyye Şehbenderine ve olmadığı hâlde Devlet-i 'Aliyye Mu'teberân-ı Ticâretten birine veyâ hükûmet-i mahalliyyeye terk ve i'tâyâ mecbûrdur. "TB 190"

Memâlik-i Devlet-i 'Aliyyenin iskelesinden diğer iskelesine nakl idilecek emti'a ve eşyâ sigorta itdirilir ise bunlara dâ'ir Gümrük Tezkeresi ve sâ'ire bulacağı gibi lede'l-hâce nakl olundukları mahalden tahkîk-i keyfiyyeti dahi mümkün ve suhûletli olduğundan emti'a ve eşyâ-yı mezbûre Tahmîliyye Senedinden bir nüshasının ber-vech-i muharrer bir mahalle tevdî'ne lüzûm yoktur.

§ 333. Sigortacı tehlike-i bahriyye-i meşrûtanın hitâmından evvel izhâr-ı iflâs ider ise vâcibe-i zimmetlerinin îfâsına bir kefil irâ'e eylemesini veyâ mukâvelenâme ahkâmının feshini talebe sigorta itdiren kimesnenin hakkı olur.

Kezalik sigorta itdirenin sigorta bedelini henüz te'diye itmeksizin iflâsı vukû'nda sigortacının ber-vech-i muharrer [400] kefil aramağa veyâ mukâvelenâme ahkâmının feshini talep itmeğe salâhiyyeti olur. "TB 191"

Çünkü sigorta iden veyâ itdirenin iflâs-ı vukû'nda ta'ahhüdünü veyâ sigorta bedelini îfâ ideceği hakkında şübhe hâsıl olacağından kefil irâ'esiyle te'mîn edilmediği hâlde diğer tarafına hakk-ı fesih virilmiştir.

Tehlike-i bahriyye zamânı güzâr itdikden sonra tarefeynin veyâ birinin iflâsı vukû'bulur ise kefil ahzına veyâ fesh-i mukâveleye ? lüzûm ve mahall kalmaz. Eğer tarefeynin yekdiğerinde bir matlûbı var ise bu matlûb bi'l-farz-ı mü'ccel bile olsa iflâs-ı vukû'yla mu'accel olacağından tarafeynin yekdiğerinden talep itmesi lâzım gelür. "Üçüncü kitâbda tafsîlât-ı lâzıme mündericidir."

Şerh ve îzâh idilmekde bulunan mâtde-i kânûniyye ahkâmına nazaran gerek sigorta itdiren, gerek sigortacı i'lân-ı iflâs itsün alacaklı olan taraf iflâs mâsasına dâhil olmayub müstakilen te'mîn-i hukûk idiyorlar. Zîrâ sigora mukâvelesi fevka'l-'âde 'akidlerden mâsaya dâhil olalar tarafeynin menfe'at-i maksûdeleri fevt olarak sigorta akdine rağbet azalur.

§ 334. 192 inci mâtde hükmünce iş bu ta'dâd olunacak şeylerin sigortası câ'iz değildir. Şâyed sigorta itdiriliyor ise ke-'en-lem-yekûn add olunur. [401]

1— Derûn-u sefîne bulunan emti'a ve eşyânın nevli.

Kâ'ideten sigorta itdirilen şeylerin mevcûd ve muhâtarât-ı bahriyyeye ma'rûf bulunması lâzımdır.

Ücret ise ise ta'cîl veyâ şart-ı ta'cîl olmadıkca istîfâ-yı menfe'at ile lâzım olur. “M 469”

Binâ'en'aleyh hamûle mahall-i maksûda îsâl idilmeksizin sâhib-i sefîne nevli sigorta itdirirse henüz bi'l-fi'il mâlik olmadığı bir şey'i sigorta itdirmiş olur. Hamûle mahall-i maksûda îsâl idildikten sonra sigorta itdirirse muhâtarâ-i bahriyyeye ma'rûz olamaz. Bu iki hâlde dahi sigorta gayr-i câ'iz ve mukâvele ke-'en-lem-yekûn olur.

Fakat kazânılmış olan nevl karşuluk tutularak istikrâz-ı bahrî idilebildiği gibi “TB 160” kazânılmış olan nevl muhâtarâ-i bahriyyeye ma'rûz olmak şartıyla sigorta dahi itdirilebilür.

Meselâ sâhibi sefinesini bi'l-farz Der-sa'âdetden İzmire kadar yüz, Der-sa'âdetden Beyruta kadar iki yüz aded 'Osmânlı Altunı ücret virmek ve müste'cir ister İzmire ister ise Beyruta kadar sefineyi götürmekde muhayyir olmak şartıyla “M 506” îcâr itdikten ve sefine İzmir Limanına kadar gittikten sonra Beyruta müteveccihen hareket itse sâhib-i sefîne iki yüz altun ücretden [402] nısfına mâlik olmuş ve henüz desters olamayub geminin bi's-selâme Beyruta vusûlünde te'diye idileceği cihetle muhâtarât-ı bahriyyeye dahi ma'rûz bulunmuş olduğundan iş bu yüz altunı sigorta itdirebilür.

2— Emti'a ve eşyâdan melhûz olan ticâret.

Meselâ İzmirde tahmîl olunan beş bin guruş kıymetinde incirin Der-sa'âdetde yedi bin guruşa fûrûht olunacağı zann ve tahmîn idilse iş bu iki mablağ arasındaki fark ve tefâvût ya'nî iki bin guruş ticâret-i melhûza olup mâl sâhibi henüz mâlın ve sigortanın hîn-i akdinde mevcûd olmadığından sigorta idilmesi câ'iz değildir.

Mebhûsün anh olan incirler Der-sa'âdetde iki bin guruş ticâretle fûrûht olunarak fakat iki bin guruş nakden te'diye idilmeyüb 'aynen emti'a virilse veyâhûd bâyi' iş bu iki bin guruş ile emti'a alsa aldığı emti'a gemiye tahmîl ile İzmire gönderilmek istedik de sigorta itdirebilür.

Mes'ele: Korsan sefineleri sigorta itdirilebilür ise de hâsıl olacak menâfi'-i melhûza mevcûd olmadığından sigorta itdirilemez. Fakat nehb ve gâret ve zabt idilen şeyler mahall-i selâmete çıkarılmadıkca ya'nî anlar tekrâr düşman tarafından denizde istirdâd edilmesi veyâ mehâlik ve muhâtarât-ı bahriyyeye [403] uğraması melhûz oldukca sigorta itdirilmesi câ'izdir.

3— Mellâhânın ücret ve ma'âşları.

Bunlar bi's-selâme icrâ ve ikmâl-i sefer itmekle ücret ve ma'âşa müstehakk olacaklarından kesb-i istihkâk itmedikleri bir şey'in sigorta itdirilmesi muvâfık-ı kâ'ide olamayacağı gibi tecvîzi dahi ifâ-yı vazîfede dikkatsizliklerini müceb olmak gibi mülâhazâtı tezammün ider.

4— İstikrâzât-ı bahriyye akçeleri.

Esbâbı fikra-i mahsûsasında beyân kılındı.

5— Temettu'-u bahrî.

İstikrâz-ı bahrî ye karşuluk gösterilen şey'in bi's-selâme mahall-i maksûda vusûlüyle meşrût olup şâyed mezkûr karşuluk telef veyâ zâyî' olur ise temettu'-u bahrî i'tâsı lâzım gelmeyeceğinden mukarriz henüz mâlik olmadığı temettu'-u bahrîyi sigorta itdiremez mâlik olduğu zamân dahi sefîne bi's-selâme mahall-i maksûda vâsıl olmuş bulunacağı cihetle muhâtara kalmaz. Fakat istîfâ olunan temettu'-u bahrî veyâ engele olunan emti'a ve eşyâ muhâtârât-ı bahriyyeye ma'rûz olduğu hâlde sigorta itdirilebilir.

§ 335. Sigorta Mukâvelenâmesinde sigorta itdiren şahıs tarafından beyân olunması lâzım gelen şeyler meskût anı kalmış yâhûd hilâf-ı hakikat veyâ Tahmîliyye Senedinde gösterilen mikdârdan farklı olarak söylenmiş olur ise nazar olunur. **[404]**

Hîn-i akidde beyân olunması lâzım gelen şeylerin ketmî veyâ hilâf-ı hakikat veyâ mikdâr-ı aslisinden ziyâde söylenmesi ifâde-i vâkı'adan müstebân olan hatar ve tehlikeden ziyâde veyâ bir başka hatar ve tehlike mevcûd olmasından dolayı olup da doğrusı söylenilmediği takdîrde sigortacının sigorta itmekden imtinâ'ını veyâ şerâ'it-i sâ'ire ile sigorta itmesini müceb olur ise bunların ketmî veyâ hilâf-ı hakikat veyâ fazla söylenilmiş olması sigorta idilmiş olan şey'in telef veyâ zayâ'na veyâhûd hasâr-dîde olmasına sebep olmasa bile sigorta mukâvelesi sigortacı hakkında ke-'en-lem-yekûn add olunur. "TB 193"

Meselâ sigorta itdirilen sefîne korsanlıkda kullanılmak üzere techîz idildiği hâlde ketm idilür. Yâhûd sigorta itdirilen şey müste'îd helâk-ı mâyi'âtdan olduğu hâlde hilâf-ı hakikat olarak teymûr ve sâ'ire gibi dayanıklı bir şey olduğu beyân kılınur veyâ bir sefîneye on bin kîle buğday tahmîl idildiği Tahmîliyye Senedinde muharrer iken sekiz bin kîle tahmîl idilmişdir dinür ise bunlardan dolayı sigorta idilen şeylere bir hasâr terettüb itmesi ve bi'l-farz korsanlıkda isti'mâl olunacağı söylenilmeyen sefîne korsanlıkda isti'mâlden dolayı mutazarrır olmayub fakat furtınada gark veyâ şikest olsa sigortacı mukâvele-i vâkı'ayı ke-'en-lem-yekûn add idebilir. **[405]**

Zîrâ sigorta mu'âmelesi emniyyet üzre cârî olduğundan sigortacı sigorta itdirenin ifâdesine binâ'en akd-ı mukâvele ider. İfâde-i vâkı'anın nâkıs veyâ hilâf-ı hakikat veyâhûd farklı olduğunu anladıkda bundan sigorta itdirilen şey'e bir zarar terettüb itmiş olsun olmasun akdi fesih veyâ ikâ beyninde sigortacı muhayyer olur.

Esbâb-ı mezbûreden dolayı sigorta itdiren muhayyer olamaz çünkü hiçbir kimsenin kendi ef'âlinden âhere ızrâr iderek istifâde eylemesine kânûnen müsâ'ade olunmaz.

Lakin sigorta mukâvelenâmesinde bir şey'in meskût anı kalması veyâhûd hilâf-ı hakikat veyâ fazlalı söylenilmesi ber-vech-i muharrer istifâde maksadına müstenid olmaz ve bundan dolayı sigortacıya zarar terettüb itmez ise akd-ı münfesih olmayub fakat sigortacı telef veyâ zâyî veyâhûd hasâr-dîde olan şey'in kıymet-i hakikiyyesi ne ise ânı zâmin olur. "TB 180, 202" [406]

Dördüncü Mebhas

‘Âkideynin Hukûk ve Vezâ'ifi

§ 336. Sigorta mukâvelenâmesinin şerâ'it-i esâsiyyesinden biri sigorta olunan şey'in muhâtarât-ı bahriyyeye ma'rûz bulunması lüzûmı olduğu mükerreren zikr olundu. Binâ'en'aleyh "K 2 § 304" üncü fıkrada beyân olunan tehlike-i bahriyyenin beda'inden evvel sigorta itdiren kimsenin sebebiyyeti ile olsa bile seferden ferâgat olduğu hâlde muhâtarât-ı bahriyye kalmayacağından sigorta mukâvelesi fesih ve bedel-i sigorta te'diye olunmuş ise istirdâd olunur şu kadar ki sigortacının tazmîn-i zarar makâmında sigorta olunan emvâlin kıymetinden yüzde yârim almağa ve eğer yüzde birden aşağıya sigorta olunmuş ise sigorta bedelinin nısfını istihsâle hakkı olur. "TB 194"

Beda'inden ezber-i zamân sonra tehlike ber-araf olsa sigorta bedelinin tamâmen virilmesi lâzım gelür.

Bir sefinenin bir limana 'azîmet ve 'avdetinde tahmîl olunacak olan emti'a ve eşyâ tobdan sigorta idildikten sonra sefine mezbûr limana bi'l-muvâsale hamûlesini ihrâc idüb 'avdetinde tâm hamûle veyâ hiçbir şey tahmîl edilmez ise sigortacı mukâvele olunan bedelin fakat sülânını almağa haklı olur. Meger ki aksine bir mukâvele olunmuş ola. "TB 201" [407]

Meselâ gidüb gelmek ücretinin mecmû'î dokuz bin guruş olub da 'avdetde eşyâ tahmîl idilmez ise sigortacı altı bin veyâ yalnız 'avdet ücreti üç bin guruş olduğu hâlde sefineye emti'a ve eşyâ vaz' idilmez ise iki bin guruş olur. Meger bedelin sülânından ziyâde virileceğini tarafeyn mukâvele itmiş ola.

§ 337. Esbâb-ı mücbireden neş'et iden zararların kâffesini sigortacının tazmîn itmesi lâzım gelür. Binâ'en'aleyh furtına ve gark ve şikest mâddelerinde ve kazâ'en karaya uğramak ve çatmak ve bi'z-zarûre tarîk veyâ sefer veyâ gemi tebdîl ve tahvîl idilmek ve denize eşyâ atılmak ve yangın olmak ve zabt ve gasb olunmak ve devlet emriyle tevkîf ve i'lân-ı harb ile hasmın itdiği hüsûmete mukâbele idilmek husûslarından ve sâ'ir mehâlik ve muhâtarât-ı bahriyyeden dolayı sigorta olunan şeylere vâki' olan kâffe-i zâyî'ât ve hasârât sigorta idenlere 'â'id ve râci' olur. "TB 195"

[Kazâ'en karaya uğramak] Furtına ve sîs veyâ sâ'ir bir sebab-i mücbireden dolayı geminin karaya oturmasıdır yohsa gemi limanda iken su çekilüb de karaya otursa sigortacı mes'ûl olmaz.

[Çatmak] Kazâ'en çatmak dîmeğdir. Kapudanın hatâsından nâşî müsâdeme vukû'bulur ise sigortacı mes'ûl olmaz. [408]

[Denize eşyâ atılmak] Bu da furtına gibi bir sebab-i mücbire mebnî atılmalı bilâ-sebeb-i mücbir kasden atılır ise sigortacı mes'ûl olmaz.

[Yangın] Bu da kazâ'en vukû'bulmalı meselâ hamûle ma'den kömürü olub da kendi kendine ateş alması gibi.

İş bu mâddede muhâtarâtın başlıcaları ta'dâd olunmuşdur kazâ'en vukû'bulan hasârât-ı sâ'ire dahi tazmîni mûcebdir.

§ 338. Esbâb-ı mücbireden neş'et itmeyen zararları sigortacının tazmîn itmesi lâzım gelmez. Binâ'en'aleyh bilâ- zarûret tarîk veyâ seferin veyâ geminin dönüştürülmesinden ve sigorta itdiren kimsenin sebebiyyetinden dolayı vukû'bulan zâyî'ât ve hasârât sigorta iden kimesneye mûceb-i zarar olmaz ve tehlike-i bahriyye kendüsi için cereyâna başlamış ise sigorta bedelini dahi kazânmış olur. "TB 196"

Kezâlik sigorta olunan eşyâ cinsen fenâ ve çürük olduğundan dolayı vukû'bulan tenezzül-ü fi'at ve tenâkus mikdâr ve zâyî'ât ile sâhib-i eşyâ ve müste'cir-i sefine veyâ mahmil olan kimesnelerin sebebiyyet ve hatâsından neş'et iden hasârât sigortacılara zarar ve ziyânı mûceb olmaz. "TB 197"

Kapudan veyâ tâ'ife tarafından kasden ikâ' idilen barataryadan ya'nî bunların gemiyi veyâ hamûlesini kazâyâ uğradı deyüb de satmak ve aşurmak gibi hîle ve fesâdından ve sâ'ir töhmetinden [409] sigorta itdirene tevellüd idecek zarar ve ziyânı sigortacı zâmin olmaz.

Meger ki bu bâbda sûret-i mahsûsada mukâvele olunmuş ola. Ma'mâfih sefîne sigorta itdirilmiş olub da kapudan dahi sefinenin tamâmının veyâ bir kısmının mâliki olduğu hâlde kendi fi'ilinden sigortacıyı mes'ûl idemeyeceği hasebiyle aksi mukâvele olsa bile barataryadan kapudanın hissesi mikdârınca mukâvele-i mezbûre mu'teber ve sigortacı mes'ûl olmaz. "TB 198"

Fakat 'âdî barataryadan ya'nî kapudan ve tâ'ifenin min-gayri kasdin vukû'bulan kusûr ve hatâlarından mütevellid zarar ve ziyânı sigortacı tazmîn ider. Meselâ sefinede iş'âli lâzım gelen fenârların söndüğünden kapudan ve tâ'ife haberdâr olub iş'âl idemez ve ve hâricden alınan kılağuzun hatâsıyla sefîne kazâzede olur ise bunlardan dolayı sigorta itdiren ne terettüb iden zarar ve ziyânı sigortacının tazmîn itmesi lâzım gelür. Bil'akis kapudan kasden fenâr yakdırmaz veyâ lüzûmı olduğu hâlde kılağuz almaz ise ol bâbda vâki' olacak zarar ve ziyânı sigortacının tazmîn itmesi lâzım gelmez.

§ 340. Kılağuz ve yedekcilerin ve liman ve nehirlerde istihdâm olunan rehberlerin ücretleri ile gemi ve hamûlesinden tahsîl olunmakda olan sâ'ir bi'l-cümle rûsûmâtın sigortacı tarafından ifâsı lâzım gelmez meger esbâb-ı mücbireden nâşî vâki' olmuş ola. "TB 199" [410]

Mesârif-i mezbûre mesârif-i 'âdîyeden olduğundan esbâb-ı mücbireden neş'et itmedikçe sigortacı tarafından tazmîni lâzım gelmez.

[Yedekciler] Sefîneyi ekserîyyâ akındıya karşı yürüdebilmek için yedekcilere veyâh3ud yedekcilik usûlüne mürâca'at olunur. Mezkûr usûl iki sûretle icrâ idilüb yâ sefîne bir halata rabt idilerek sâhilde bulunan yedekciler ma'rifetiyle veyâhûd halat bir kavî mahalle bağlanarak sefîne derûnunda tâ'ife yediyle çekilür sefinenin römorkör vâsıtasıyla çekilmesi yedekcilik hıdemâtından sayılır.

Binâ'en'aleyh Karadeniz Boğazına gelmiş olan bir sefîne Halic-i Der-sa'âdete duhûl itmek için fıkdan-ı rüzgârdan nâşî römorkör vâsıtasıyla çekilür ise römorkör masrafını sigortacı tazmîn itmez fakat sefîne fırtınaya tutulub kazâzede olmuş ve hâliyle Halic-i Der-sa'âdete duhûl idemeyecek bir hâle gelmiş olmasından dolayı römorkör ile çekdirilür ise bu sûretde römorkör masrafını sigortacının tazmîn itmesi lâzım gelür.

§ 341. Hınta ve tuz misillû tabi'atıyla bozulur veyâ azalur veyâhûd hamr ve 'asel gibi akar şeyler sigorta mukâvelenâmesinde beyân ve tasrîh olunmadığı takdîrde bunlara 'âriz olan

hasârât ve zâyî'âtdan sigortacı mes'ûl olmaz meger ki mukâvelenâmenin [411] hîn-i tanzîminde hamûlenin ne cins ve mâldan i'bâret olduğunu sigorta itdiren şahıs bilmemiş ola. “TB 200”

§ 342. Gemiye tahmîl olunan emti'a ve eşyânın kıymeti sigorta itdiren şahıs tarafından bir gûne hîle ve desîseye mebnî kıymet-i hakikiyyesinden ziyâde ta'yîn idildiği tahakkuk itdiği hâlde sigorta mukâvelesinin hükmî itdiren şahıs hakkında ke-'en-lem-yekûn add olunarak emti'a ve eşyâ tehlike-i bahriyyeden dolayı telef veyâ zâyî' olsa bile sigortacıdan kıymetinin tazmînini talep idemez. “TB 202” Bil'akis sigortacı mezkûr mukâvelenin mer'iyetini bi'l-iddi'â anda kendüsi için mu'ayyen ve mukarrer olan hukûk ve menâfi'den her vecihle istifâde idebilür. “180, 193”

Fakat sigorta itdirilen emti'a ve eşyâ kıymetinin kıymet-i hakikiyyesinden ziyâde ta'yîn idilmesinde sigorta itdirenin hîle ve desîsesi olmadığı takdîrde sigorta mukâvelesi emti'a ve eşyâ-yı mezbûrenin rızâ-yı tarefeyn ile karâr virilen veyâhûd ehl-i hibre ma'rifetiyle takdîr olunan kıymetine kadar mer'î ve mu'teber olub fazlası için ke-'en-lem-yekûn add olunur ve emti'a ve eşyâ-yı mezkûre zâyî' veyâ telef oldukda bunları sigorta itmiş olan kimselerin her biri sigorta itmiş olduğu meblağın mikdârına nisbetle vâkî' olan zâyî'âtının zararına hissedâr olur.

Meselâ üç sigortacı bir sandalla bir tüccârın yüz tonilatoluk [412] olduğunu beyân itdiği emti'asından birincisi nısfını ve diğerleri birer rub'ını itdikleri hâlde emti'a zâyî' olub mikdârı altmış tonilato olduğu tahakkuk itdikde birincisi otuz ve diğerleri on beşer tonilatoluğunu zâmin olurlar.

Ma'mâfih sigortacılar fazla beyân kılındığı tahakkuk iden fark-ı tonilatonun sigorta bedelini tamâmen ahza müstahakk olmayub emti'a-i mezbûre kıymetinden yüzde yarım ve eğer yüzde birden noksânına sigorta idilmiş ise nısfı nisbetinde tazmînât alurlar. “TB 203”

§ 343. Bir hamûle üzerine hîle ve desîse idilmeksizin müte'addid sigorta mukâvelesi akd olunub fakat emti'a ve eşyâ-yı mahmûlenin bütün kıymeti birinci mukâvele ile sigorta olunmuş olduğu hâlde yalnız iş bu akdi mutazammın olan mukâvelenâme mer'î be mu'teber olarak diğerlerini imzâ iden sigortacılar teberri-i zimmet itmekle berâber sigorta bedelini tamâmen ahza müstahakk olmayub her biri ne mikdâr eşyâ sigorta itmiş ise hissesine göre kıymetinden yüzde yarım ve eğer yüzde birden noksânına sigorta itmişler ise nısfı nisbetinde tazmînât olurlar. Ve eğer birinci mukâvelenâme ile emti'a ve eşyâ-yı mahmûlenin bütün kıymeti sigorta olunmamış ise o hâlde diğer mukâvelenâmeleri imzâ iden sigortacılar mukâvelenâmelerinin târîhleri tertîbince kıymet-i [413] fazlası için hissesiyle mes'ûl olurlar. “TB 204”

Meselâ otuz bin guruş kıymeti olan emti'a ve eşyâ-yı mahmûle üç sigortacıya sigorta itdirilüb birincisi otuz diğerlerine onar bin guruş kıymet gösterildikde birinci mukâvelenâme mu'teber olub diğer sigortacılar tazmîn makâmında sigorta itdikleri emti'a ve eşyâ kıymetinden yüzde yarımını ve eğer sigorta bedeli yüzde birden noksân ise nısfını ala bilürler.

Mezkûr emti'a ve eşyânın kıymeti kırk bin guruş olsa ikinci mukâvelenâmenin dahi mu'teber tutulub yalnız üçüncü mukâvelenâmeyi akd iden sigortacı tazmîn alır.

Ma'mâfih ahkâm-ı mebsûtaya tatbîk-i mu'âmelât için sigorta mukâvelelerinin akd olundukları târîh i'tibârıyla yekdiğerine olan tekaddümlerinin ya'nî birinci ve ikinci ve üçüncü olduklarının ta'yini iktizâ ider.

Şâyed mukâvelelerin üçü dahi bir gün ve bir sâ'atde akd idilmiş ise sigortacıların gerek zararda ve gerek kârda mütesâviyen müşterek olmaları lâzım gelür.

§ 344. Mûte'addid sigortacılara sigorta itdirilen emti'a ve eşyâ tamâmen sefineye tahmîl idildikten sonra bir mikdârı zâyî' veyâ telef olsa kıymeti sigortacılar tarafından her birerlerinin **[414]** hisselerine isâbet iden mikdâr üzre te'diye ve îfâ olunur. "TB 205"

Meselâ tahmîl idilen emti'anın kıymeti altmış bin guruş olub otuz ve yirmi ve on bin guruş bedel ile üç sigortacıya sigorta itdirildikten sonra on iki bin guruşluk zâyî'ât vukû'bulsa sigortacılardan birincisi altı, ikincisi dört, üçüncüsü iki bin guruş tazmîn itmesi lâzım gelür.

§ 345. Sigorta itdirilen emti'a ve eşyânın birkaç sefineye tahmîl idilceği beyân ile sefinelerin aded ve esâmîsi ve her sefineye ne mikdâr tahmîl idileceği ta'yîn kılındıktan sonra emti'a ve eşyâ-yı mezbûre zikr olunan sefinelerden yalnız birine veyâ birkaçına tahmîl idilse hîn-i akidde mezkûr ve mu'ayyen olan sefinelerin cümlesi zâyî' olsa bile sigortacı yalnız emti'a ve eşyâ-yı mezbûrenin vaz' ve tahmîl olunduğı sefinelere ne mikdâr şey tahmîl idileceği beyân kılınmış ise ol mikdârdan mes'ûl ve fazlası hakkında sigorta mukâvelenâmesi münfesih olur.

Meselâ bir tâcir nısf ve sülüs ve südüs i'tibârıyla mu'ayyen olan üç sefineye tahmîl ideceği altı yüz tonilato emti'a ve eşyâyı bir veyâ iki sefineye tahmîl itdikden sonra mezkûr emti'a ve eşyâ **[415]** ve zikr olunan üç sefine gark ve telef olsa nazar olunur. Emti'a ve eşyâ-yı mezbûre nısfının tahmîl idileceği beyân kılınan sefineye tahmîl idilmiş ise sigortacı sigorta kıymetinden nısfını tazmîn idüb nısf-ı diğerini tazmîn itmez bu hâlde sigorta bedelini dahi tamâmen ahza müstahakk olmayub nısfını ber-vech-i mukâvele tamâmen olub nısf-ı diğeri için emti'a ve eşyâ kıymetinden yüzde yarım ve eğer sigorta bedeli yüzde birden noksân ise nısfı nisbetinde tazmînât alır.

§ 346. Kapudan hamûlesini ikmâl veyâ tebdîl itmek için müte'addid limanlara girmeğe me'zûn olduğu hâlde sigorta olunmuş olan emti'a ve eşyâ derûn-u sefinede olmadıkca veyâhûd sefineye götürülmek veyâ sefinden karaya çıkarılmak üzere ma'vnalara vaz' olunmadıkca vâki' olan zâyî'ât ve telefâtıdan dolayı sigortacı mes'ûl olmaz. Meger bunun aksine mukâvele ola "TB 207"

Ba'zî kere kapudan gemide bulunan emti'a ve eşyâyı karaya yâhûd ma'vnalara çıkarmağa mecbûr olur meselâ gemiye yeniden emti'a ve eşyâ tahmîl olunacak ise de evvelce tahmîl edilmiş bulunanlar istîf idilmek üzere yeni tahmîl olunacak olanların üstüne konmak îcâb ider o hâlde kapudan evvelki emti'a ve eşyâyı ihrâc ider.

Binâ'en'aleyh bunları karaya çıkarub da orada telef olur ise sigortacı bundan mes'ûl olmaz. Zîrâ cevâz-ı şer'î zimâna [416] münâfidir "M 91" meger ki aksine mukâvele ola ya'nî ber-vech-i meşrûh karaya çıkarıldığı hâlde zâyî olur ise tazmîn ideceğini ta'ahhüd itmiş ise mes'ûl olur. Kezalik karaya yâhûd ma'vnalara çıkarılması geminin su alması gibi bir sebep-i mücbireden neş'et ider ise sigortacı yine mes'ûl olur.

§ 347. Sigorta bir vakt-i mu'ayyen için olduğu sûrette iş bu vakt-i mu'ayyenin hitâmında sigortacı ta'ahhüdünden biri olur ve sigortayı itdiren kimesne sigorta itdirmiş olduğu şeyleri istediği hâlde ilerüde vâki' olabilecek tehlikeler için müceddeden sigorta itdirebilir. "TB 208"

§ 348. Sigorta itdiren şahıs mukâvelenâmede ta'yîn ve tahsîs olunan mahalliden dahâ ba'îd bir mahalle sefineyi irsâl itdiği sûrette ta'yîn olunmuş olan mahall iş bu mahall-i ba'îdin yolu üzerinde olsa bile sigortacı mes'ûliyetden halâs olur. Ve bedel-i sigortayı dahi kazânur eğer seyr ü sefer mukâvele olunan mahalliden dahâ yakîn bir mahalle vâki' olur ise sigorta şerâ'iti tamâmen icrâ olunur. "TB 209"

Meselâ Der-sa'âdet Halicinden Rodosa gidecek deyû sigorta itdirilen bir sefine Beyruta irsâl kılınsa her ne kadar Rodos Beyrutun yolu üzerinde vâki' ise de bile sefinenin Rodos hizâsına muvâsâlâtinde sigortacı mes'ûliyetinden [417] berî olur ve bedel-i sigortayı kazânur ya'nî mezkûr sefine Rodosa uğramayub fakat Rodos hizâsını geçdikden sonra Beyruta varmaksızın furtınaya tutulub ba'zı mahalleri şikest olsa bundan dolayı sigortacı tazmînât virmez ve güyâ bi's-selâme Rodosa vâsıl olmuş gibi bedel-i sigortayı ahze müstahakk olur.

Lakin mezkûr sefine Rodosa varmaksızın Beyrut ile Rodosa gidilmek için mu'ayyen olan hatt-ı bahrî-i müşterek üzerinde hasâr-dide olur ise zarar-ı vâki'î sigortacının tazmîn itmesi îcâb ider. Sigortacı "Bu sefine Rodosa gidecek deyû sigorta itdirilmiş idi hâlbûki Beyruta gitmek üzere imiş zarar-ı vâki'î tazmîn itmem" dise kânûnen mesmû' olmaz. Bil'akis sefine-i mezbûre İzmire

gönderilüb de esnâ-yı râhda kazâzede olsa İzmir Der-sa'âdete Rodosdan dahâ yakîn olduğundan sigorta şerâ'iti tamâmen îfâ kılınur. Ya'nî ber-mûceb mukâvelenâme lâzım gelen tazmînâtı sigortacı îfâ ider.

§ 349. Eşyâ-yı mahmûle zâyî' veyâ telef veyâhûd mahall-i meşrûta vâsıl oldukdan sonra sigorta idilüb de bundan zâyî' veyâ telef olmuş idüğünü sigorta itdiren şahsın bildiği veyâhûd mahalline vusûlünden sigortacının haberi olduğu hâlde veyâ sigorta mukâvelenâmesini imzâ itmezden evvel zâyî' veyâ telef **[418]** olduğundan sigorta itdirenin ve mahalline vusûlünden sigortacının ma'lûmâtı olabilecek idüğüne dâ'ir bir zann-ı gâlib bulunduğî takdîrde sigorta mukâvelesi ke-'en-lem-yekûn hükmünde olur. "TB 210"

Çünkü sigorta itdirilen şey evvelce zâyî' veyâ telef olmuş ise ma'dûmî te'mîn demek olacağından mahalline vâsıl olmuş ise muhâtara kalmayacağına mebnî şu iki sûretde idilen sigorta bi't-tâb hükümsüzdür.

Bu bâbda zann-ı gâlib husûlî 211 inci mâddede şöyle beyân kılınmıştır.

[Ba'd-e mesâfeye ve zehâb ve iyâbın suhûlet ve su'ûbetine göre geminin zâyî' veyâ telef olduğu veyâ vusûl bulduğu mahalden veyâhûd telef olduğunun veyâ mahalline vusûlünün en evvel haberi vâsıl olan yerden sigorta mukâvelesi imzâ olunmazdan mukaddem tanzîm olunduğî mahalle beheme-hâl haberi gelmesi mümkün idüğü tahakkuk eylediğî sûretde mâdde-i enfede zikr olunan zann-ı gâlib hâsıl olur.]

§ 350. Sigorta eyü veyâ fenâ bir haber üzerine vâki' olmuş ise salifü'l-beyân zann-ı gâlib mu'teber olmayub mukâvelenâme imzâ olunmazdan evvel sigorta olunan şey'in zâyî' veyâ telef olduğünü sigorta itdiren kimesne bilmiş veyâhûd mahalline vardığından sigortacının haberi olmuş olduğî isbât olunmadıkca mezkûr mukâvele fesih olunamaz. "TB 212" **[419]**

Ba'zen sigorta mukâvelesi akd olunduğî vakit eyü haber mi yâhûd fenâ haber mi vardır tarafeyn yekdiğerine söyler.

Meselâ sigorta itdiren "Gemi ile seferde olan olan mallarım şiddetli furtınaya tutulmuş olduğına dâ'ir telgraf aldım" yâhûd sigortacı "Her ne kadar bu eşyâyı sigorta itdiriyorsak ammâ eşyâ-yı mezbûre mahalline vâsıl olmuş olmalıdır çünkü andan sonra giden falan sefine vâsıl olmuştur" dir işte bu misillü eyü veyâ fenâ bir haber üzerine sigorta akd idilür ise artık zann-ı gâlîbe i'tibâr olunmaz meger ki telef veyâ zâyî' olduğundan sigorta itdirenin ma'lûmâtı bulunduğünü sigortacı ve eşyanın mahall-i maksûda vâsıl olduğına sigortacının ma'lûmâtı bulunduğünü sigorta itdiren isbât ide, bu iki sûretde sigorta hükümsüz kalur.

§ 351. Bir kimse bir şey'in fıkârât-ı sâbıkada beyân kılındığı vecihle telef veyâ zâyî' olduğunu veyâ mahalline îsâl idildiğini bildiği hâlde sigorta itdirdiğine zann-ı gâlib hâsıl olur. Veyâ isbât idilür ise sigorta itdirenin sigortacıya i'tâsı mu'ayyen olan sigorta bedelini bir misli zam ile te'diye itmesi ve bil'akis sigorta olunan şey'in telef veyâ zâyî' olduğunu veyâ mahalline îsâl idildiğini sigortacıya bildiği hâlde sigorta itdiğine zann-ı gâlib hâsıl olur, isbât idilür ise [420] mu'ayyen olan sigorta bedelini bir misli zam ile red eylemesi îcâb ider.

Ef'âl-i mezbûre emniyyet-i sû-i isti'mâl veyâ dolandırıcılık gibi bir maksada mebnî ikâ' idildiği sâbit olur ise Cezâ Kânûnu ahkâmına tevfikeyen lâzım gelen cezâ dahi usûlüne tevfikeyen ta'yîn kılınur.

Beşinci Mebhas

Terk-i Emvâl

§ 352. Sigorta itdirilen sefîne veyâ hamûle muhterik olmak gibi bütün bütün mahv ve telef olur ise sigorta idilen kıymeti ve eğer bir kısmı mahv ve telef olur ise sigorta idilen kıymetinden isâbet iden mikdârı sigortacı tarafından tazmîn ile sigorta mukâvelesi nihâyet bulur ise de sigorta idilen gemi karaya uğrayub kırılmak veyâ hamûlenin üç rub'undan ziyâdesi hasâr-dîde olamk misillû bütün bütün mahv ve telef olmayub fakat külli zararı müceb olduğu hâlde sigorta itdirene kânûnen hakk-ı ihtiyâr virilmiştir. Şöyle ki:

Yâ kırık gemi veyâ hamûlenin hasâr-dîde olmayan kısmı kemâ-kân [421] 'uhde-i tasarrufunda kalarak yalnız vâki' olan hasâra mukâbil sigorta idilen kıymetden isâbet iden mikdârı ahz ile iktifâ ider buna: "Avarya—ya'nî — hasârât-ı bahriyye sûretiyle tesviye-i maslahat" dinilür. Yâhûd mezkûr kırık gemi ve eşyâ-yı bâkiyesi sigortacıya terk iderek sigorta kıymetini tamâmen alır. Buna da "Terk-i emvâl —tarîkiyle tesviye-i maslahat" ta'bîr olunur.

Sigorta kıymetinin sigorta itdirilen şey'in kıymet-i hakikiyyesine müsâvî olması şart olmayub dîn dahi olabileceğine ve eğer fazla olur ise mebhas-ı sâbıkada beyân kılındığı vecihle sigortacı kıymet-i hakikiyyeyi îfâ ile mükellef ve lede'l-îcâb fesh-i mukâveleye muktedir bulunduğına mebnî tazmîn-i zarar husûsunda dahi sigorta itdirenlere bu yolda hakk-ı ihtiyâr virilmiştir.

Binâ'en'aleyh sigorta itdiren sigorta kıymeti kıymet-i hakikiyyeden noksân ise hasârât-ı bahriyye tarîkiyle, ve eğer kıymet-i hakikiyyeye müsâvî ise terk-i emvâl sûretiyle tesviye-i

maslahatı ihtiyâr iderek müstefîd olur. Şu hâlde hasârât-ı bahriyye tarîkiyle tesviye-i maslahat sigortacı ve terk-i emvâl sûreti sigorta itdiren hakkında fâ'ideli olduğundan sigortacılar dahi muhayyer olsa bunlar dâ'imâ hasârât-ı bahriyye tarîkiyle tesviye-i maslahatı ihtiyâr iderek sigorta itdirenlere [422] kânûnen virilen hakk-ı ihtiyârî hükümsüz bırakacakları derkâr idüğünden bu bâbda anlara kânûnen hakk-ı hıyâr virilmemiştir.

Ma'mâfih sigorta itdirenler dahi hasârâtın cüz'iyet ve külliyyetine bakmaksızın hemân terk-i emvâl tarîkini ihtiyâr ile sigortacıları ızrâr itmemek için terki câ'iz olan şeyler kânûnen ber-vech-i zîr ta'yîn ve tahdîd ile berâber ba'zı kuyûd ve şurût zikr olunmuştur.

§ 353. Sigorta itdirilen geminin yalnız altı hâlde terki câ'iz olabilir.

1— Kazâ-yı bahrîden dolayı gark olduğu.

Geminin gark olması üzerine hasârât-ı bahriyye tarîkiyle tesviye-i maslahat idilecek olsa ka'r-ı deryâda bulunan bir geminin kıymeti ve mesârif-i ihrâciyyesi ve ba'de'l-ihrâc idecek kıymeti layıkıyla takdîr olunamayacağı cihetle hasârın mikdârını ta'yîn müşkil olacağından ve ma'mâfih mağrûk geminin çıkarılması mümkünâtdan olmağla terk idilür ise sigortacın ihrâc itdirüb istifâde idebilmesi dahi me'mûl idüğünden sigorta itdiren yâ ol bâbda tahmîn olunan zarar-ı kıymetini kabûl veyâhûd geminin hakk-ı tasarrufını sigortacıya terk ile sigorta kıymetini tamâmen ahz ider. Geminin garkı kazâ-yı bahrîden dolayı olmaz meselâ tâ'ife ihâneten gark ider ise bu hâlde kıymetini tazmîn-i lâzım gelmeyeceği cihetle bi't-tab' terki câ'iz olamaz.

2— Karaya uğrayub kırıldığı. [423]

3— Seyr ü sefere kâbil olmayacak bir hâle geldiği.

Şu iki hâlde geminin terk idilebilmesi için iki şartın tahkîki lâzımdır.

Birincisi: Geminin karaya uğrayub kırılması veyâ seyr ü sefere gayr-i kâbil bir hâle gelmesi müsâdeme ve furtına misillû esbâb-ı fevka'l-'âde-i bahriyyeden neş'et itmelidir. Yoksa sigorta idilmiş olan sefîne sigorta itdiren kimsenin veyâhûd kapudan ve tâ'ifenin ihâneti ile karaya uğradılub kırdırılır veyâhûd sefîne zâten sefere gayr-i kâbil bir hâlde iken ketm ile itdirilirse hükmî olamaz.

İkincisi: Geminin yüzdürülerek ve ta'mîr olunarak gitmesi meşrût olan mahalle varabilecek bir hâle götürülmek için sigorta kıymetinin üç rub'undan ziyâde masraf ihtiyârına hâcet-mess itmesi îcâb ider.

Andan az masraf ile geminin yüzdirilmesi veyâhûd ta'mîr ile seyr ü sefere kâbil bir hâle götürülmesi mümkün olup da sigorta itdiren veyâ vekîli olan kapudan îcâbını icrâ itdiği hâlde mesârif-i vâkı'ayı sigortacıdan almağa hakkı olur. "TB 233"

Şehbenderler Ta'lîmâtı ahkâmınca kapudan şehbenderden tahrîren me'zûniyyet istihsâl itmedikçe sefinenin ta'mîrine teşebbüs idemez.

Şehbender yerli veyâ ecnebî gemiciden intihâb ve tahlîf idilmiş erbâb-ı vukûfdan üç kişi ile birlikde olarak sefine derûnuna [424] giderek hasârâtın vukû'na badî olan esbâb üzerine tahkîkât-ı müdekkik-âne icrâ ider. Ve ale'l-husûs hasârâtın muvâza'a olmadığına kesb-i itminân eyler. Tahkîkât-ı vâkı'a neticesine göre şehbender icrâ olunacak ta'mîrâtın kıymetini erbâb-ı vukûf ma'rifetiyle takdîr itdikden sonra kapudanın ta'mîrâta mübâderet itmesi me'zûniyyetini hâvî tahrîren bir emr i'tâ ider. İş bu me'zûniyyet emri şehbender ile erbâb-ı vukûf tarafından imzâ idilerek sûreti kapudana virilür. Ta'mîrât ikmâl olundukda şehbender ta'mîrât-ı mezkûreyi erbâb-ı vukûf ile berâber derûn-u sefinede mu'âyene ider ve bu ta'mîrât keşif defterine muvâfık ise kapudanın hesâblarını tasdîk ve imzâ eyleyeceği gibi erbâb-ı vukûf tarafından dahi imzâ idilür.

Sefinenin sâhib veyâ vekîli hâzır bulunduğu hâlde şehbender sigortacıların veyâ sâ'ir alâkadârânın zararlarına olarak bir gûne hîle vukû'nı men' için yalnız anların harekât ve mu'âmelâtına nezâretle iktifâ ider.

4— Düşman veyâ korsan tarafından gasb olunduğı.

5— Bir devlet-i ecnebiyye cânibinden zabt idildiğı.

6— Bed'en seferden mukaddem Devlet-i 'Aliyyenin emriyle tevkîf olunduğı.

Bu üç sûretde sefinenin istirdâdı mümkün ise de masraf-ı ihtiyârına ve bir müddet-i intizâra mütevekkîf olduğundan sigorta [425] itdirenlere bu bâbda dahi hakk-ı ihtiyâr virilmiştir. Hamûleye gelince: sigorta olunan emti'a ve eşyâdan telef veyâ zâyî' olanlardan terettüb iden hasârât-ı mikdâr ve kıymeti sigorta kıymetinin ekali üç rub'una müsâvî olur ise sigorta itdiren kalan mikdârı sigortacıya terk idüb sigorta kıymetini tamâmen alabilür. "TB 214"

Ahvâl-i muharrer-i seb'udan mâ-'adâ da gerek sefine ve gerek hamûlesinin terki câ'iz olmayub bunlara terüttüb iden zarar ve ziyân 'âkideynin mukâvele-i mün'akidelerinden mütevellid menâfi'n derecesine göre hasârât-ı bahriyye usûlüyle tesviye idilmek îcâb ider. "TB 215"

§ 354. Gemi ve hamûlenin terk idilebilmesi için fikrâ-i sâbıkada beyân ve ta'dâd olunan ahvâl-i seb'unun tehlike-i bahriyye başladıktan sonra vukû'bulması şartdır. Binâ'en'aleyh sefine

henüz muhâtara-i bahriyye başlamaksızın bi'l-müsâdeme gark olsa veyâhûd zâten seyr ü sefere gayr-i kâbil bir hâlde olduğu seyr ü sefere başladıktan sonra tahakkuk itse bu misillü ahvâlden dolayı sigortacı mes'ûl olamayacağı cihetle terk-i emvâl câ'iz olamaz.

§ 355. Sigorta idilen şeylerin kâffesinin bilâ-şart terki lâzımdır.[426]

Bi'l-farz safka-i vâhide ile sigorta idilen yüz kantar şekerden yetmiş beş kantarı hasâr-dîde olduktan sonra sigorta itdiren bâkî yirmi beş kantar şekerden yirmi kantarını terk itmek istese yâhûd zabt olunan gemi istirdâd idildikde sigorta kıymetini ve mesârif-i vâkı'ayı redd ve ifâ itdiği hâlde kendüsüne virilmek gibi bir şart-ı dermiyân itse kânûnen câ'iz olamaz çünkü gemi veyâ hamûle her kaç guruşa sigorta itdirilmiş ise bütün bütün helâkı takdîrinde sigorta itdiren ol mikdâra râzî olmuş olacağından ve terk-i emvâl sigorta kıymeti üzerine bir nev' mübâdele demek olduğundan sigortacı râzî olmadıkca sigorta itdiren bir kısmını tefrîk veyâ ba'zı şart-ı dermiyân idemez.

Kezalik terk-i emvâl husûsı sigorta olunmuş ve ber-vech-i muharrer tehlikede bulunmuş olan mikdârdan ziyâdesine veyâ sâ'ir şeylere dahi şâmil olamaz.

Meselâ bir kimse bir gemiye tahmîl idüb başka başka sigorta itdirmiş olduğu mikdâr-ı ma'lûm kahve ve şekerden yalnız seker hasâr-dîde olduğu hâlde anınla berâber kahveyi dahi terk idemeyeceği gibi tahmîl itdiği şeker iki yüz kantar iken yalnız yüz kantarını sigorta itdirüb bunun yetmiş beş kantarı hasâr-dîde olduğu hâlde bâkî yirmi beş kantarıyla berâber diğer yüz kantar şekeri dahi terk idemez.[427]

§ 356. Sigorta itdiren gerek terk-i emvâl ve gerek hasârât-ı bahriyye tarîkiyle tesviye-i maslahatı müceb bir kazâ vukû'na muttali' olduğu târîhinden i'tibâren üç gün zarfında sigortacıya keyfiyeti Mukâvelât Muharrirliği veyâhûd Liman Riyâseti veyâ Şehbenderlik gibi bir makâm-ı resmî ma'rifetiyle resmen teblîğ itdirmeğe mecbûrdur. “TB 218”

Fakat terk-i emvâl idüb itmeyeceğini ta'yîn ve beyâna mecbûr olmayub yalnız kazânın vukû'nı ihbâr ile iktifâ iderek zîrde beyân kılınan müddet zarfında terk-i emvâl idüb itmemek için muhayyer kalur. İster ise hemân emvâl-i bâkiyyeyi terk idüb sigorta mukâvelenâmesinde: “Sigorta itdirilen şey kazâzede olduktan şu kadar gün veyâ ay sonra akçesi tazmîn idilecektir” gibi bir müddet ta'yîn kılınmış ise, hitâmında kalınmamış ise hemân sigorta kıymetinin te'diyesini talep ve teklîf ider. “TB 222”

§ 357. Emvâlin bir müddet-i mu'ayyene zarfında terki lâzımdır.

Sigorta itdiren her ne zamân ister ise terk-i emvâl itdirebilmek salâhiyyetini hâ'iz olsa sigortacı ta'ahhüdât-ı vâkı'asının hasârât-ı bahriyye veyâ terk-i emvâl tarîkiyle mi îfâsı lâzım geleceği ta'yîn etmek için müddet-i medîde intizâra mecbûr olması lâzım gelür bu da hakkında zararı mûceb olur zarara mahall kalmamak için [428] sigorta itdiren kimse geminin:

1— Avrupa ve Asya ve Afrika kıt'alarının Bahr-i sefid ve Siyâhda kâ'in liman ve sâhillerinde telef veyâ zâyî' olmuş ise telef veyâ zâyî' olduğu eğer gasb ve zabt idilmiş ise gasb ve zabt idilerek mezkûr liman ve sâhillere götürüldüğü haberinin kendisine vâsıl olduğu günden i'tibâren altı ay.

2— Ahvâl-i mebhûsa Asor ve Kanarya ve Haver ve Afrika Kıt'asının garb ve Amerika Kıt'asının şark taraflarında kâ'in cezâ'ir-i sâ'ire sevâhilinde vâki' olmuş ise bir sene.

3— Küre-i Arzın bunlardan daha uzak yerlerinde vukû'bulmuş ise iki sene nihâyetine kadar sigorta olunub da kazâzede olan gemi veyâ hamûlenin terki câ'iz olub bu müddetler güzâr itdikden sonra sigorta itdiren terk-i emvâl salâhiyyetinden sâkıt olub hasârât-ı bahriyye sûretiyle tesviye-i maslahata mecbûr olur. "TB 217"

§ 358. Geminin kıyâm ve hareketinden veyâ vürûd iden haber-i âhîrinde beyân olunan günden sonra hiçbir haber alınmaksızın âtîde beyân olunan müddetler münkaziyye olur ise o hâlde dahi geminin zâyî' olduğunu isbâta mecbûr olmayarak sigorta itdirmiş olan kimesne sigorta olunan şeyleri sigortacıya terk ve tazmînât-ı meşrûtasını talep idebilür.[429]

İş bu müddetler:

1— Memâlik-i 'Osmâniyyenin bir limanından diğerine veyâ Bahr-i Siyah ve Bahr-i Sefidde Avrupa ve Asya ve Afrikanın liman ve sâhillerine ve anlardan bu tarafa vâki' olan esfâr-ı sagîre için altı mâh.

2— Memâlik-i 'Osmâniyyeden Afrikanın garb ve Amerikanın şark taraflarında bulunan sevâhili ile Asor ve Kanarya ve Mader vesâ'ir cezâ'ire ve ânlardan bu tarafa vukû'bulan sefer için bir senedir.

3— Memâlik-i 'Osmâniyyeden bilâd-ı ba'îde-i sâ'ireye ve ânlardan bu cânibe vukû'bulan seferler için dahi bir buçuk senedir.

Meâlik-i 'Osmâniyyenin hâricinde bulunan iki liman beyninde sefer vâki' olduğu sûretde zikr bulunan müddet iş bu limanlar bâlâde mezkûr liman ve mahallerin her hangisine dahâ yakîn ise ânâ göre ber-vech-i muharrer müddetlerin biri kadar olur.

Geminin nerede zâyi' olduğu mechûl idüğünden iş bu müddetlerden hangisine tevfiğ-i mu'âmele olunmak lâzım geleceği ta'yîn kılınmak için sefineden son def'a olarak vürûd iden haber herhangi mahalden gelmiş ise orası mahall-i telef ve zayâ' i'tibâr idilür. Binâ'en'aleyh haber Avrupa Limanlarından gelmiş ise altı mâha ve Afrikanın garb tarafında kâ'in sevâhilden vürûd itmiş ise bir seneye ve Küre-i Arzın mahâll-i ba'idesinden vâsıl olmuş ise iki seneye kadar terk-i emvâl idebilür çünkü seyr ü sefer hâlinde bulunan bir gemiden [430] uzûn müddet haber alınamaması gark olduğu hakkında zann-ı gâlib hâsıl ider.

Zann-ı gâlib hadd-i yakîne bâliğ olan emâre hükmünde ise de geminin zayâ'î yakînen ma'lûm ve müsbet olmadığından sigorta itdiren kimse geminin nerede ve ne hâlde bulunduğuna dâ'ir haber almış olması ihtimâli vardır. Şu ihtimâli def' için sigorta itdiren sigortacının teklîfi üzerine [Sigorta olunmuş olan veyâ emti'a sigorta olunub üzerine tahmîl kılınmış bulunan sefineden gerek doğrudan gerek doğruya ve gerek bi'l-vâsıta hiçbir haber almadığına yemîn eylemesi] lâzımdır. "K 1 § 587" Meger sigortacı tarafından aksi isbât oluna. Aksi ya'nî geminin kazâzede olmadığı isbât olunur ise zann-ı gâlib denilen şey'in tevehhümden i'bâret olduğu tahakkuk ider kâ'ideten tevehhüme i'tibâr yoktur. "M 74" bu hâlde terk-i emvâl tarîkiyle vukû'bulan sûret-i tesviye fesih ve ibtâl idilmekle berâber sigorta iddirenin yalan yere yemîn itdiği anlaşılır ise hakkında Hukûk-ı 'Umûmiyye Da'vâsı dahi ikâme olunmak lâzım gelür. Sigortacı aksini isbât idemeyüb emvâlin terki lâzım geldiği takdîrde sâlifü'z-zikr müddetlerin târih-i inkizâsından i'tibâren fıkra-i sâbıkada muharrer müddetlerin hitâmına kadar terk-i emvâl idilmek îcâb ider. "TB 219" [431]

§ 359. Sigorta bir vakt-i mahdûd için vâki' olduğu hâlde fıkra-i sâbıkada beyân olunan müddetlerin inkizâsından sonra sefine sigortanın vakt-i mahdûdî içinde zâyi' olmuş i'tibâr olunur. Ancak geminin sigorta vaktinin hâricinde zâyi' olmuş idüğü mu'ahharan isbât olunur ise terk-i husûsî ke-'en-lem-yekûn hükmünde tutulub bunun için tazmînen te'diye olunmuş olan akçenin fâ'iz-i nizâmîsiyle berâber reddî lâzım gelür. "TB 220"

Kâ'ideten fâ'iz mukâvele mûcibince veyâ protesto üzerine işler fakat müstesnâ olarak kânûnen mu'ayyen olan ba'zı ahvâlde mukâvele-i mahsûsa ve protesto olmaksızın dahi fâ'iz işler bu maddede beyân kılınan fâ'iz dahi o kabildendir.

§ 360. Sefine bir devlet tarafından zabt ve tevkîf olunduğu hâlde sigorta itdiren bunun haberini aldıktan üç gün zarfında sigortacıya keyfiyyeti tebliğ itdirmeğe mecbûrdur. Fakat emvâl-i mazbûta Avrupa denizlerinden veyâ Bahr-i Sefidde ve Bahr-i Baltıkda zabt ve tevkîf olunmuş ise zabt ve tevkîfi târihinden i'tibâren altı mâh ve zabt ve tevkîfleri bunlardan ba'id mahallerde vukû'bulmuş ise bir sene geçmeksizin sigortacı terk idilemez.

Eger emvâl-i mazbûta un gibi bozular şeylerden ise târîh-i zabtından bir buçuk ay sonra terk idilebilür. “TB 231” [432]

Bu müddetler küzerân itmeksizin terk idilememesini emvâl-i mazbûtanın i’âde olunmak ihtimâli bulunmasından nâşîdir. Zikr olunan müddetler zarfında i’âde olunmaz ise hasârât-ı cismiyyeden ma’dûd olub sigortacıya terk idilür.

§ 361. Bir şey üzerine hem istikrâz-ı bahrî ve hem sigorta veyâhûd müte’addid sigortalar akd idilmiş olduğu hâlde sigorta itdirilen şey zâyî’ veyâ telef veyâ hasâr-dîde oldukda yalnız bir sigortacı ile tesviye-i maslahat idilemeyüb diğerlerinin ve mukarriz-i bahrînin hukûkunu dahi vikâye lâzım geleceğinden bir sigortacıya terk-i emvâl iden kimse başkalarına dahi sigorta itdirmiş veyâ sigorta itdirilmesini birine emr ü havâle eylemiş ise keyfiyyeti ve istikrâz-ı bahrî akd itmiş ise aldığı akçenin mikdârını beyâna mecbûrdur.

Beyân itmediği sûretde ahz itmesi lâzım gelen tazmînâtın te’diyesi için terk-i emvâl târîhinden i’tibâren cereyân itmesi îcâb iden müddet husûsât-ı mezbûre beyân olununcaya kadar tevkîf ider.

Hülâsa sigortacı dahi bu bâbda tedkîkât-ı lâzıme icrâ idebilmek için keyfiyyetin sıhhati vecihle kendisine ihbârı lâzımdır. Beyân idilmediği hâlde îfâ-yı tazmînât için kendüsi cebir olunamaz. [433]

Ta’lîk-i müddet mes’elesi ber-vech-i muharrer sigortacının muhâfaza-i hukûkî için lâzım olub yohsa sigorta itdiren keyfiyyeti vaktiyle beyân itmemiş olması vesîlesiyle terk-i emvâl istid’ânâmesinin takdîmi için kânûnen mu’ayyen olan müddetin temdîdi lâzım gelmez. “TB 223”

Çünkü hiçbir kimsenin kendi fil’inden aheri ızrâr ile istifâde itmesi câ’iz olamaz.

§ 362. Sigorta itdiren kimse fıkra-i sâbıkada muharrer husûsâtı ketm itmek veyâ sûret ve târîh akdini hilâf-ı vâkî’ söylemek misillü hilekârane beyân itdiği sûretde sigortadan fâ’ide-mend olamayacağından başka istikrâz-ı bahrî vecihle almış olduğu mebâliği dahi sefine zâyî’ olmuş veyâ gasb ve zabt olunmuş olsa bile te’diyeye mecbûr olur “TB 224”

Meselâ bir tâcir yüz bin guruş kıymetinde olan emti’asını karşuluk tutarak yirmi bin guruşluk istikrâz-ı bahrî akd itdikden ve seksen bin guruşa sigorta itdirdikden sonra bir kazâ vukû’nda istikrâz mâddesini beyân itmeksizin eşyâyı terk ile seksen bin guruşu tamâmen alsa mukarriz-i bahrî eşyâ-yı müstahlisede müşterek olacağı cihetle sigortacı aldanmış olur.

Sigorta itdirenleri bu yolda hîle-i îkâ'dan men' [434] ve sigortacıları ve mukarriz-i bahrîleri zarardan vikâye maksadıyla hîle-kâr olanlar kânûnen ber-vech-i muharrer ve meyyit ile mu'âteb idilmişlerdir. Haklarında Hukûk-ı 'Umûmiyye Da'vâsı dahi ikâme idilmek lâzım gelür.

§ 363. Gemi gark veyâ karaya uğrayub şikest olduğu takdîrde sigorta itdiren şahıs terk-i emvâl sûretiyle te'mîn-i menfe'atidebileceği ve terk olunan gemi ve hamûlesi sigortacının 'uhde-i tasarrufuna geçeceği cihetle tahlîsine kendüsünce lüzûm görülemez ise de geminin gark ve şikest olduğu vakit sigorta itdiren bizzât veyâhûd hukûkunu muhâfazaya me'mûr kapudan ile tâ'ife ve sâ'ire hâzır bulunacaklarından vakt-i mürûruyla sigortacının da o emvâli istihlâs kâbiliyyeti 'adem-i imkân hâline gelmemek için emval-i mağrukanın tahlîsine kânûnen mecbûrdurlar.

Tahlîs-i emvâl mâddesi sigorta mu'âmelesinden başka bir şey olmağla şu mecbûriyyet-i kânûniyye terk-i emvâl salâhiyyetinin suver-i icrâ'îyesine ta'alluk ve te'siri olmadığı cihetle sigortacı tarafından mesârif-i tahlîsiyyenin te'diyesi lâzım gelür.

Fakat bu bâbda iki şarta ri'âyet olunmak îcâb ider birisi mesârif-i tahlîsiyyenin mikdârı emvâl-i müstahlisinin kıymetinden ziyâde olmamalıdır. Çünkü tahlîs-i emvâlden maksad sigortacının menfe'atın muhâfazadır. Mesârif kıymetden ziyâde olur ise menfe'at yerine mazarrat hâsıl olur. Bu da câ'iz değildir. [435]

İkinci şart mesârif-i vâkı'a isbât idilmelidir.

Metn-i kânûnda müstahlis mesârif-i tahlîsiyyesini yemîn ile tasdik itdiği sûretde sözüne i'timâd olunacağı beyân kılınur bundan maksad esbâb-ı sübûtiyye-i kânûniyye ile isbât-ı müdde'â olunamadığı hâlde müstahsilin yemîniyle sözi tasdik olunur dimekdir.

Meselâ gemi karaya uğrayub da tahlîs için sarf olunan akçenin mikdârı şâyân-ı ihticâc evrâk-ı vesâ'ire ile isbât idilür ise artık müstahsilin yemînine hâcet kalmaz fakat bi'l-farz geminin karaya uğradığı yerde kapudan ve tâ'ifelerden başka kimse bulunmaz ve esbâb-ı sübûtiyye-i sâ'ire tedârik idilemez ise nâçâr-ı emîn yemîni ile tasdik olunur kâ'idesine binâ'en müstahlislerin ma'aül-yemîn sözlerine i'timâd olunmak îcâb ider ve mesârif-i mezbûre 76, 230 uncu maddeler ahkâmınca düyûn-u mümtâzedden add olunur.

Şehbenderler Ta'lîmâtı ahkâmınca sefine veyâ hamûle sâhibinin ve kapudan veyâ re'îs ve sigorta me'mûrı veyâ bunlar tarafından sûret-i mahsûsada vekâleti hâ'iz bir âdemin fîkdânı hâlinde ve tahlîs olunacak eşyâ esmân-ı hâsılasının mesârif-i tahlîsiyyeden fazla zuhûr ideceği erbâb-ı vukûf cânibinden bildirildiği takdîrde şehbender sefine veyâ hamûlenin hasâr veyâ

zayâ'nı men' idebilecek olan kâffe-i 'ameliyyâtın bilâ-te'hîr icrâsını bizzât ??? emr ü icrâ îcâbına nezâret ider. [436]

Şehbender sefine ile sâhibinin isimlerine kesb-i itlâ' ider itmez keyfiyyet-i garkı doğrıdan doğrıya kendüsine ihbâr ile yâ bizzât veyâ bi'l-vekâle rü'yet-i umûra da'vet ider.

Sefine bir devlet-i ecnebiyye cânibinden zabt ve tevkîf olundığı hâlde terk-i emvâl idebilmek için güzâr itmesine intizâr olunmak lâzım gelen müddetler “K 2 § 320” zarfında sigorta itdiren kimesneler emvâl-i mazbûtanın istihlâsı için ellerinden geldiği mertebe her vecihle sarf-ı gayret itmeğe mecbûr oldukları misillü sigortacılar dahi kendi taraflarından gerek müstakilen gerek sigorta itdirenler ile müştereken tahlîs-i emvâl için lâzım gelen mu'âmelâtın icrâsına me'zûndurlar. “TB 232”

Sigorta itdiren kimesnelerin gayreti müsmir olarak sefine ve hamûlesi kurtulur ise terk-i emvâl itmek iddi'âsına mahall kalmayub yalnız bir müddet tevkîfinden dolayı sigorta itdirenlere terettüb iden zarar ve ziyânın tazmînini talep ve iddi'â idebilirler. Sigortacının dahi bu bâbda sigorta itdiren ile müştereken sa'î ve gayrete kânûnen me'zûn olması tarafeynin muhâfaza-i menâfî'ni müstelzim bir müsâ'ade sayılır.

§ 364. Sigorta kıymetinin bi't-tedârik te'diyesi için sigortacılar müddet-i münâsibe ile mehil i'tâsı îcâb ider bu müddet-i ekserîyyâ sigorta mukâvelenâmelerinde ta'yîn kılınur ta'yîn [437] kılınmadığı hâlde 226 ıncı mâdde-i kânûniyye hükmünce sigortacı terk-i emvâl husûsî kendüsüne usûl ve kânûn dâ'iresinde tebliğ olundukdan üç mâh mürûrunda sigorta kıymetini te'diye mecbûrdur te'diye itmediği sûretde andan sonra geçecek zamân için nizâmen senevî yüzde dokuz hesâbıyla fâ'iz dahi virmeğe mecbûr olur ve emvâl-i metrûka kıymet-i mezbûre ile fâ'izine karşı rehin makâmında tutulub sigorta itdirenin anlarda hakk-ı imtiyâz-ı husûsîsi olur ve sigortacı sigorta kıymetini fâ'iz ile berâber te'diye idinceye kadar sigorta itdiren emvâl-i metrûkayı tevkîf idebilir.

§ 365. Sigorta itdiren kimesne sigorta kıymetini talep ve iddi'â idebilmek için evvel emirde sigorta olunmuş olan hamûle ile zayı'âtın mikdâr ve vukû'nı müsbet olmak üzere lâzım gelen senedât ve evrâk-ı sâ'ireyi sigortacıya tebliğ itdirmesi îcâb ider. “TB 227”

[Senedât ve evrâk-ı sâ'ire]den maksad Tahmîliyye Senedleri ve Gümrük Tezkereleri ve mahmilin mektûbları ve irsâliyye kâ'imeleri ve defâtir ve emsâli şeylerdir. Bunların tebliğinden maksad sigortacının mündericâtı hakkında bir diyeceği var ise müdâfa'asını hâzır itsün içündür.

Şu hâlde sigorta itdiren kimesne emti'a ve eşyâ sefineye [438] tahmîl idildiğini ve terki müstelzem bir kazâ ile telef olduğunu isbât itmedikce kıymetini talep idemeyeceği gibi sigortacı

senedât ve evrâk-ı mezbûrenin hâvî olduğu mevâdd ve vukû'âtın hilâfını meselâ emti'a ve eşyânın sefine-i mağrukaya tahmîl idilmemiş veyâ telef ve zâyî' olmamış olduğunu veyâhûd ibrâz olunan evrâkın sâhte idüğünü isbât iderek mes'ûliyyetden halâs olabilür.

Ancak sigortacı tarafından bu yolda vukû'bulacak iddi'â üzerine mahkemece sigortacının buna dâ'ir olan evrâk ve delâ'ilini ibrâz iderek isbât-ı müdde'â eylemesine karâr virilse mu'âmelât-ı ticâriyyenin esâsı sür'ate müstenid olduğu hâlde bu sûretle iş uzayarak sigorta itdiren mutazarrır olacağından buna mahall kalmamak için sigorta itdiren tarafından talep talep olunan mebâliğin lede'l-hâce i'âdesine kefil ve irâ'e idildiği sûrette sigortacı tarafından mebâliğ-i mezbûrenin hemân te'diyesine hükm olunur.

İş bu kefil irâ'e olundığı günden i'tibâren dört sene mürûruna değin sigortacı tarafından ber-vech-i muharrer isbât-ı müdde'â idilmediği takdîrde kefâletden halâs olur. “TB 228”

Mu'âmelât-ı mebhûsa terk-i emvâl husûsunda bi'l-muhâkeme karâr virilmek lâzım geldiği hâlde icrâ olunur. Yoksa sigortacı terk-i emvâli bi'r-rızâ kabûl ider ise bunların hiçbirine mahall kalmaz. [439]

Sigorta itdiren terk-i emvâl ideceğini resmen tebliğ itdirdikde sigortacı muhayyer olur yâ terk-i emvâl husûsunu kabûl ider yâ itmez itmediği hâlde sigorta itdiren mahkemeye bi'l-mürâca'a bu bâbda bir hükm-ü istihsâl ider.

Terk-i emvâl husûsı gerek sigortacının rızâsıyla ve gerek mahkemenin hükmüyle icrâ idilmiş olsun emvâl-i metrûka terki târîhinden i'tibâren sigortacıya 'â'id ve râci' olacağı misillû sigortacı dahi kendüsüne terk olunmuş olan gemi ve emti'a ve eşyâ târîh-i terkinden sonra girü gelmiş olsa bile bunu 'özür ve bahâne iderek sigorta kıymetini te'diyeden imtinâ' idemez. “TB 229” ya'nî bir sefine karaya oturur veyâ korsan tarafından zabt veyâhûd bir hükûmet cânibinden tevkîf olunur veyâhûd uzûn müddet bir haber alınmaz ise sigorta itdiren ânî terk idebilür. Bir müddet sonra ol sefine kurtarılır veyâhûd meydâna çıkar ise sigortacının terk-i husûsunu fesh itdirmeğe hakkı olamaz.

§ 366. Kurtarılmış olan emti'a ve eşyânın nevli ber-vech-i peşîn te'diye olunmuş olsa bile gemi terk olunmasıyla iş bu nevl dahi terk olunmuş ve sigortacının mâlî olmuş olur çünkü hakikatde ücret istifâ-yı menfe'at ile lâzım olduğundan ve 73, 162 inci mâddeler ahkâmınca terk olunan şey bi'l-cümle teferru'âtıyla sigortacıya 'â'id olacağından hamûlenin nevli sâhib-i sefine [440] veyâ kapudanı tarafından ber-vech-i peşîn alınmış olsa bile sigortacıya i'tâ idilmek îcâb ider. Fakat bu sûretle sigorta itdiren kimesneden sigortacıya intikâl iden hukûk-ı eşhâs-ı sâ'ireyi ızrâr idecek dereceye vardırılamaz binâ'en'aleyh terk-i emvâlden dolayı emvâl-i mezbûre karşuluk

tutularak ikrâz-ı bahrîde bulunmuş olanların hukûkuna ve esnâ-yı seferde müstahdem kapudan ve tâ'îfenin ücret ve ma'âşlarına ve mesârif-i tahlîsiyyenin îfâsına hâlel gelmez. “TB 230, 73, 162”

§ 367. Geminin sefere kâbil olmadığı 52 inci mâdde-i kânûniyyede muharrer usûle tevkîfen ta'yîn kılınan ehl-i hibre tarafından beyân olunduğı hâlde hamûlesini sigorta itdirmiş olan kimesne keyfiyyeti istihbâr itdiğı târîhden i'tibâren üç gün zarrında sigortacıya tebliğ itdirmeye mecbûrdur. “TB 234” kezalik geminin sefere gayr-i kâbil bir hâle geldiğine dâ'ir haber alur ise ânî dahi sigortacıya beyâna mecbûrdur.

§ 368. Geminin sefere ‘adem-i kâbiliyyeti ehl-i hibre tarafından beyân olunduğı hâlde kapudan 118 inci mâdde mücibince hamûlenin gönderilmesi meşrû olan mahalle nakl ve îsâli için serî'en diğere bir sefinenin tedârîğine her vecihle sa'î ve gayret itmeğe mecbûr olduğı gibi “TB 235” her hâlde diğere bir sefineye tahmîl olunduğı sûrette çünkü sigortacı her nev' muhâtarât-ı bahriyyeden dolayı mes'ûl [441] olup geminin sefere gayr-i kâbil bir hâle gelerek diğere gemiye tahmîl edilmesi dahi muhâtarât-ı bahriyyeden neş'et itdiğinden hamûle-i mezkûreyi götürülmesi meşrû olan mahalle varup tahliye oluncaya değin ikinci gemide dahi terettüb idebilecek hasâr ve mazâr sigortacıya ‘â'id olup ya'nî sigortacı tarafından kıymetinin tazmîn edilmesi lâzım gelür “TB 236” ancak gerek vukû'bulan hasâr ve ziyânın ve gerek tahliye mesârifi ve mağaza kirâsı ve tekrâr tahmîliyye mesârifiyle emr-i tahlîsde vukû'bulan sâ'ir bi'l-cümle mesârifin mikdârı sigorta kıymetini tecâvüz ider ise sigortacı kıymet-i mezbûre mikdârını zâmin olur. “TB 237” Zîrâ hiç kimse ta'ahhüd itdiğı mikdârdan ziyâdesini îfâ ile mükellef olamaz.

§ 369. Sefîne sefere gayr-i kâbil bir hâle geldikde sigortacıya terk idilebileceğı gibi hamûlesine her ne kadar zarar isâbet itmemiş olsa bile “K 2 § 360” ıncı fıkra beyân kılınan müddetler zarfında kapudan hamûleyi bekledüb götürülmesi meşrû olan mahalle nakl için diğere bir sefineye bulamadığı takdirde sigorta itdirmiş olan kimesne emti'a ve eşyâsını başka bir sefineye tahmîl için mu'ayyen müddetin inkizâsından sonra terk-i emvâl idebilür çünkü iş bu müddetler diğere bir sefine tedârik olunarak nakl-i emvâl idilebilmesi için sigorta itdirene veyâ kapudana kânûnen irâ'e edilmiş bir müsâ'ade olunduğundan münkaziyye olmaksızın terk-i emvâl câ'iz olmadığı [442] gibi münkaziyye olduktan sonra târîh-i inkizâsından i'tibâren “K 2 § 357” inci fıkra beyân kılınan müddetler zarfında terk idilmek icâb ider. “TB 238”

§ 370. Sigorta itdirilmiş olan emvâl korsan tarafından gasb olunduğı anda sigortacıya hükm-ü zimân terettüb ideceğı cihetle sigorta itdiren kimesne veyâ kapudan tarafından keyfiyyet kendüsine i'lâm ve ihbâr ile alacağı emr üzerine hareket itmek lâzım gelür ise de bu misillü

ahvâl-i fevka'l-‘âdede istîzâna vakit ve mahall müsâ'id olmadığı takdîrde sigorta itdiren veyâ kapudan korsan ile bi'l-müzâkere sigorta kıymetini tecâvüz itmemek şartıyla münâsib mikdâr bedel i'tâsıyla emvâl-i mağsûbayı tahlîs idebilür. Ancak tahlîsiyye olarak korsana her kaç gurus viridi ise mikdârını imkân-ı müsâ'id olduğu vakit hemân sigortacıya ihbâra mecbûrdur. “TB 239”

Ma'mâfih emvâl-i mağsûbanın tahlîsi emrinde sigortacıdan istîzân-ı keyfiyyet idilüb idilememesinde hükmen fark vardır şöyle ki:

Bi'l-istîzân tahlîs idilmiş ise sigortacının bir diyeceği kalmayub emr ü mûcibince lâzım gelen tazmînâtı ifâ ile mükellef olur.

Zât-ı mâddenin derkâr olan ehemmiyyet ve müsta'celiyyetine mebnî bi'l- [443] istîzân tahlîs idilmiş ise keyfiyyet kendüsüne teblîğ olundığı târîhden i'tibâren yirmi dört sâ'at zarfunda kâbul ile redd beyninde muhayyer olur. Emvâlin ber-vech-i muharrer bedel-i ma'lûm i'tâsıyla tahlîs mu'âmelesini kabûl ve tasdîk itmez ise çünkü emvâl-i mezkûre gasb olunmağla terki câ'iz olan şeyler 'idâdına dâhil olduğundan sigortacı kıymetini virüb işin içinden çıkar ve müstahlis olan kimse tahlîsiyye bedeli ile emvâl-i mağsûbeyi satun almış farz olunur.

Sigortacı tahlîs mu'âmelesini kendi hesâbına olarak kabûl ve tasdîk ider ise tahlîs olunan emvâlin kâffesini sigorta itmiş olduğu takdîrde mesârif-i tahlîsiyyeyi tamâmen ve kendüsünün sigorta itmiş olduğu emvâlden başka şeyler dahi bulunduğı sûretde tahlîsiyye bedelinden kendüsünün sigorta idüb tahlîs olunan emvâle isâbet iden mikdârı hasârât-ı bahriyye sûretiyle hemân tesviyeye mecbûr olur. Ve emvâl-i mezbûre tahlîs idildikten sonra dahi mahall-i maksûda îsâl idilinceye kadar kemâ-kân sigortacının taht-ı te'mînâtında bulunub şâyed ikinci bir hasâra uğrar ise yine sigortacı mes'ûl olur. Sigortacı ber-vech-i muharrer kabûl veyâ redd husûslarından hangisini teercîh itdiğini sigorta itdirene yirmi dört sâ'at zarfında resmen teblîğ itdirmediğı hâlde redd itmiş add [444] olunur “TB 240”. Çünkü kabûl sigortacı hakkında zararı, redd ise fâ'ideyi mûceb olabilür. Sigortacının sükût itmesi hakkında fâ'ideli olan ciheti tercîh itdiğine delâlet ider.

Yedinci Fasl

Hasârât-ı Bahriyyenin Ta'rîf ve Taksîmi—Sûret-i Tesviyyesi—Denize Mâl Atmak

Birinci Mebhas

Hasârât-ı Bahriyyenin Ta'rîf ve Taksîmi

§ 370. Hasârât-ı Bahriyye Muhâtarât-ı Bahriyye için mu'ayyen olan müddet zarfında gemi ve hamûlesine esbâb-ı mücbireden nâşî müştereken veyâ münferiden doğrudan doğruya terettüb

iden her dürlü hasâr ve mazârr ile Avaries dommages—fevka'l-‘âde sûretde vukû’bulan masraflara dinür. Avaries frais— “TB 241”

Şu tarîfe göre gemi ve hamûlesine ale'l-‘âde terettüb iden hasâr ve mazârıyla vukû’bulan mesârif-i ‘âdiyye hasârât-ı bahriyyeden ma’dûd olamaz. [445]

Meselâ sefine bir sebep-i mücbirden neş’et itmeksizin mücerred isti’mâl idilmesi hasebiyle ale'l-‘âde lüzûm görinen ta’mîr ve telvîni ve hamûlenin muntazaman istîf idilmesi için vukû’bulan mesârif hasârât-ı bahriyyeden add olunamaz hasârât-ı ‘âdiyyeden dolayı terettüb idecek kadar münhasıran mâl sâhiblerine ‘â’id olub anlar lede'l-îcâb Ticâret-i Bahriyye Kânûnu ile kavânîn-i sâ’ire ahkâmına tevfikeyn kapudan vesâ’ir îcâb idenlere mürâca’at idebilürler.

Hasârât-ı bahriyyeden terettüb iden zarar mâl sâhiblerine ‘â’id olmağla berâber mukarriz-i bahrî ve sigortacı misillü eşhâs-ı sâ’ireye dahi ta’alluk itdiğinden bunlara müte’allık hukûk ve vezâ’if Ticâret-i Bahriyye Kânûnunun on ikinci faslında sûret-i mahsûsada ta’yîn ve tahsîs idilmiş olduğundan ver-vech-i zîr şerh ve tezbîr olunur.

§ 371. Hasârât-ı vâkı’a hem gemi ve hem hamûlesine terettüb itmiş ise “hasârât-ı cesîme ve ‘umûmiyye” yalnız gemi veyâ hamûlesine terettüb itmiş ise “hasârât-ı ‘âdiyye veyâ husûsiyye” dinür. “TB 242”

Fransa Ticâret Kânûnunda birinci nev’ hasârâta: Hasârât-ı külliye—yâhûd—‘umûmiyye Les avaries grosses ou communes ikinci nev’ hasârâta dahi “Hasârât-ı basîte—yâhûd—husûsiyye Les avaries simples ou particulieres denmiştir. [446]

Birinci nev’ hasârâta “Külliye” dinilmesi zîrde muharrer tafsîlâtından müstebân olacağına göre hasârât-ı mezkûreye hem sefine ve hem hamûlesinin mütehammil olmasından “‘Umûmiyye” denilmesi dahi hem sefine ve hem hamûlesinin selâmeti ve menfe’ati için ihtiyâr idilmiş bulunmasından nâşîdir ikinci nev’ hasârâta “Basîte” dinilmesi hasârât-ı mezkûreye yalnız sefine veyâ hamûlesinin mütehammil olmasından “Husûsiyye” denilmesi dahi hasârât-ı mezbûre yalnız hasâr-dîde olan şey’in sâhibine zararına olarak vukû’bulmasından nâşîdir.

Basît ma’nâsına olan Simple kelimesinin tercümesinde [‘âdî] denilmesinde be’is yok ise de külliye ma’nâsına olan Grosse kelimesinin [cesîme] deyû terceme idilmesinden vâkı’ olan hasârın hasârât-ı ‘umûmiyyeden add idilmesi için cesîm olması lüzûmı anlaşılub hâlbûki hasârât-ı ‘umûmî veyâ husûsî olması için kânûnen mikdârının azlığına çokluğuna bakılmayub küllî veyâ basît olması i’tibârıyla ahkâm-ı terettüb ider.

Meselâ hem sefine ve hem hamûlesine selâmet-i ‘umûmiyye için terettüb iden hasârın mikdârı çok bile olsa hasârât-ı husûsiyyeden add olunur.

§ 372. Hasârât-ı ‘umûmiyye 245 inci mâdde-i kânûniyyede ber-vech-i zîr beyân ve ta’dâd olunmuşdur. [447]

1— Sefîne ve hamûlesinin korsan yedinden tahlîsi için uyuşma sûretiyle virilen nukûd ve eşyâ-yı sâ’ire

Hem sefine ve hem hamûlenin tahlîsi için virilen şey dimekdir yalnız sefine yâhûd yalnız hamûle için virilen demek değildir.

2— Selâmet-i ‘umûmiyye veyâhûd hem gemi ve hem hamûlesinin menfe’at-i mecmû’ası için denize atılmış eşyâ

Ya’nî düşman ta’kîbinden veyâ furtınanın müceb olacağı muhâtaradan kurtulmak maksadıyla denize atılan eşyâ hasârât-ı ‘umûmiyyeden ma’dûddur hamûleden bir kısmının bozulub fenâlaşmasından dolayı denize atılır ise hasârât-ı ‘umûmiyyeden ma’dûd olmaz.

3— Yine ol niyetle mahsûsan kat’ ve kesr olunmuş olan palamar ve direk ve yelken ve sefinenin sâ’ir takım ve âlâtı

Ya’nî hem sefine ve hem hamûlesinin selâmeti veyâ ‘umûmun menfe’ati maksadıyla kat’ ve kesr olunan şeyler dimekdir. Binâ’en’aleyh furtınadan direk kırılrsa hasârât-ı ‘umûmiyyeden ma’dûd olamayub fakat selâmet veyâ menfe’at-i ‘umûmiyye için yelkenin tezyîd olunmasından veyâ vapurun tekmîl kuvveti virilmesinden dolayı direğin kırılması veyâ vapurun zedeletmesi hasârât-ı ‘umûmiyyeden olur.

4— Kezalik niyet-i mezkûr ile terk olunmuş olan lenger ve îp takımı ve emti’a ve eşyâ-yı sâ’ire. [448]

5— Ol vecihle denize eşyâ atılmasından sefinede kalmış emti’aya terettüb iden hasâr ve ziyânlar.

Ya’nî hasârât-ı ‘umûmiyyenin doğrudan doğruya îrâs itdiği zararlar dahi hasârât-ı ‘umûmiyyeden alacağından meselâ eşyâ-yı sâkileyi atmak için meydâna konılan diğer eşyâ ıslansa terettüb iden hasâr hasârât-ı ‘umûmiyyeden add olunur.

6— Denize eşyâ atılması ve geminin tahfîfi ve emti’anın tahlîsi veyâhûd gemiye girmiş olan suyun boşadılması husûslarının teshîli için gemiye kasden îkâ’ idilmiş olan hasâr ile bu mu’âmeleden dolayı hamûleye ‘âriz olan ziyânlar.

Meselâ geminin bir tarafı delinüb suyun akdırılması ve bu sırada hamûleden bir kısmının ıslanması gibi.

7— Derûn-u sefinede olub düşmana karşı ânî muhâfaza itmek üzere hareketde bulunarak mecruh olmuş veyâ sakat kalmış eşhâsın tabîb ve cerrâh mesârifiyle tazmînât akçeleri.

Bunlara dâ'ir “K 2 § 218” inci fıkra da îzâhât mündericidir.

8— Sefîne ve hamûlesinin hıdmeti için karaya veyâ denize irsâl olunub da düşman tarafından ahz ve girift olunmuş veyâhûd esîr tutulmuş olanların tahlîsi için kendüleri veyâ sâ'ir kimesneler tarafından virilen bedel. [449]

Hem sefîne ve hem hamûlesi için gönderilmiş olmalıdır yalnız sefîne veyâhûd yalnız hamûle için gönderilmiş ise hasârât-ı husûsiyyeden ma'dûd olur.

Bu bâbda “K 2 § 222, 223” üncü fıkralara îzâhât vardır.

9— Beda'-i seferden sonra sefîne bir devlet-i ecnebiyyenin emri veyâhûd muhârebe vukû'î ile ahz ve tevkîf olunduğı hâlde sefîne ile hamûlesi birbirine olan ta'ahhüdâtından halâs olmadıkca ya'nî akd-ı icâre münfesi olub 'âkideyn akd sebebiyle vâki' olan ta'ahhüdlerinden biri elzeme olmadıkca ve 122 inci mâdde iktizâsı üzre sefîne şehriye ile icâr olunub da nevli için nesne virilmek mecbûriyyeti bulunmadıkca esnâ-yı tevkîfde tâ'ife sine virilen ücret ve mesârif-i ekîle.

“K 2 § 209, 210” uncu fıkralarda beyân kılındığı vecihle berren seferden sonra sefîne tevkîf olunur ise tâ'ife eğer şehriye ile tutulmuş ise ücret ve mesârif-i ekîleleri hasârât-ı 'umûmiyyeden ve eğer sefer tâm üzre istîcâr olunmuş ise hasârât-ı husûsiyyeden ma'dûddur sefîne sefere başlamazdan evvel tevkîf olunur ise tâ'ife fesh-i mukâvele idebileceklerinden zarar ve ziyâna mahall kalmaz. [450]

10— Selâmet-i 'umûmiyye için bi'l-kasd ve er-rızâ sefîneye îkâ' itdirilen hasâr ve ziyânın ta'mîr ve termîmi ve gerek bir furtınadan veyâ düşmanın sû-i niyetle sefîneyi ta'kîb idüb kovalamasından dolayı vukû'bulan bir tehlike-i karîbeden halâsı için gemi bir limana bi'z-zarûre duhûle mecbûr olduğu hâlde duhûl ve hurûcunda virilen kılağuz ücretleriyle mesârif-i sâ'ire ve bir de ol sebeblerden dolayı bir limana veyâ bir koy mahalle veyâhûd nehre girmek için sefinenin tahfîfi zımmında vukû'bulan tahliye mesârifi.

11— Selâmet-i 'umûmiyye için bi'l-kasd ve er-rızâ gemiye îkâ' itdirilen bir hasâr ve ziyânın ta'mîr ve termîmi için emti'a-i mahmûlenin karaya çıkarılması ve mağaza kirâsıyla tekrâr gemiye tahmîl kılınması mesârifi.

İş bu iki fıkrada beyân kılınan mesârif selâmet-i ‘umûmiyye için ihtiyâr idilmiş olan tedâbîrin netâyic-i zarûriyyesinden olmağla sebep-i asliye tebe’an hasârât-ı ‘umûmiyyeden ma’dûd oluyor.

12— Gemi ve hamûlesi zabt ve tevkîf olunmuş veyâ olunub götürülmüş olub da birlikde kapudan tarafından istirdâdı da’vî olunduğı hâlde iş bu da’vî için vâki’ olan mesârif

Bir gemi ve hamûlesi muhârib bir devlet sefâyin-i harbiyyesi tarafından zabt olunduğı vakit usûl ve kâ’idesine tevfikân zabt [451] olunmadığı beyânıyla reddi taleb ve iddi’â olunabileceğı gibi korsan ‘aleyhine dahi bu yolda ikâme-i da’vî idilebilir. Her iki hâlde ikâme olunan da’vânın netîcesindeki ve hamûlesi istirdâd olunur ise mesârif-i vâkı’a hasârât-ı bahriyye-i ‘umûmiyyedeni gemi için başkaca hamûlesi için dahi başkaca ikâme-i da’vî idilerek istirdâd kılınur ise her da’vî masrafı ayru ayru hesâb idilmek şartıyla hasârât-ı bahriyye-i husûsiyyeden ma’dûddur.

13— Geminin kâmilen zâyi’ olmasından veyâ tutulmasından ihtirâzen kasden karaya uğradıldığı ve mu’ahharan rûy-u deryâyâ çıkarıldığı hâlde bundan dolayı vukû’bulan mesârif ile gemi ve hamûlesinin birden veyâ başka başka terettüb iden zarar ve ziyânlar.

Her ne kadar kasden karaya uğradılır ise de bir büyük muhâtaradan kurtulmak maksadıyla müstenid olmadığından hasârât-ı ‘umûmiyyeden add olunuyor.

14— Ve’l-hâsıl bir tehlike vukû’nda esnâ-yı müddet-i tehlikede gemi ve hamûlesinin menfe’at ve selâmet-i ‘umûmiyyesi için kapudan ve tâ’ife taraflarından bi’l-müzâkere esbâb ve ‘ilelini hâvî tanzîm olunan mazbata mûcibince bi’l-kasd ve er-rızâ gemi ve hamûlesine terettüb itdirilmiş ve tehlike-i mezkûreden dolayı doğrudan doğruya vukû’a gelmiş olan hasâr ve ziyânlar ile ol hâlde vukû’bulan mesârif hasârât-ı bahriyye-i ‘umûmiyyeden add olunur. “TB 245” [452]

Bu misillû hasârâtın ta’yîn-i mâhiyyeti hükkâmın takdîrine muhavvildir. Gerek şerh ve îzâh idilen mâtde-i kânûniyye ve gerek mevâdd-ı sâ’ire ahkâmına nazaran mesârif-i vâkı’a hasârât-ı ‘umûmiyyeden add olunmak için:

Evvelen hem gemi hem hamûlesinin te’min-i selâmeti için ihtiyâr idilmiş.

Sâniyen kuvve-i karîbeye gelmiş olan bir mazarrat ve tehlike-i ‘azmiyyenin bütün bütün ref’î veyâ tehvîn-i zararı maksadına müstenid bulunmuş.

Sâlisen kapudan müttehîzân tâ’ife ve hamûlede ‘alâkası bulunan yolcular ile bi’l-müzâkere icrâ itmiş veyâhûd hasbe’l-hâl müzâkere-i maslahat kâbil olamamış.

Râbi’an mazarrat-ı melhûza tamâmen def’ veyâhûd zararı tehvîn idilmiş olmak lâzımdır.

373. Hasârât-ı bahriyye-i ‘umûmiyyeden ma’dûd olan hasârâtdan mâ-‘adâsının hasârât-ı bahriyye-i ‘husûsiyyeden olması lâzım gelür ise de kânûnen hasârât-ı bahriyye-i husûsiyyenin başlıcaları ber-vech-i zîr beyân ve ta’dâd olunmuşdur. “TB 246”

1— Geminin furtınaya tutulmasından veyâ zabt ve gasb ve gark olunmasından veyâhûd kazâ’ en karaya uğramasından ve hamûlenin cinsî iktizâsından olarak fenâlaşmasından veyâ bozulmasından dolayı terettüb iden zarar ve ziyânlar.

2— Gemi veyâ hamûlesinin istihsâl ve selâmeti için ayrı [453] ayrı olarak ikisi veyâhûd yalnız biri için idilen mesârif.

3— Furtına vesâ’ir kazâ-yı bahrîden dolayı halat ve lenger ve yelken ve direk ve îp takımı ve sandallarca vâki olan zâyî’ât ve hasârât.

4— Geminin gerek me’kûlât tedârîği ve gerek su almasından veyâhûd sâ’ir sûretle kazâ’ en hasâr-dîde olmasından dolayı ta’mîri için bi’z-zarûre bir limana duhûlünün mesârifî “TB 195 bak”

5— Gemi sefer-i tâm üzre istîcâr olunub da esnâ-yı seferde bir devletin emriyle zabt ve tevkîf olunduğı hâlde müddet-i mevkûfiyyetinde tâ’ife virilen me’kûlât ve ücret ve mesârifî “TB 97, 195 bak”

6— Geminin sefer-i tâm yâhûd şehriye hesâbıyla istîcâr olunub da dūçâr olduğı bir hasârın ta’mîri ve karantinası müddetleri esnâsında tâ’ife virilen me’kûlât ve ücret ve mesârifî.

7— Vel-hâsıl geminin tahmîl ve hareketinden beda’ ile mahalline varub tahliye olununcaya değin ya’nî 170 inci mâddede mu’ayyen müddet-i muhâtara zarfında yalnız gemiye veyâhûd yalnız hamûlesine vâki’ olan bil-cümle hasârât ve telefât ve mesârif hasârât-ı bahriyye-i husûsiyyeden add olunur. [454]

§ 374. Geminin güvertesi üzerinde bulunan baca ve kapının ve sâ’ir deliklerin kapudan tarafından lâyıkıyla kapadılmaması veyâ sefinenin palamar-bend idilmemesi veyâhûd emti’a ve eşyânın tahmîl ve tahliyesi için isti’mâl olunan îp takımlarının sağlam olmaması husûslarından ve gerek kapudanın gerek tâ’ifenin müsâmahalarıyla vukû’a gelen sâ’ir bil-cümle kazâlardan dolayı hamûleye terettüb iden hasârât dahi hasârât-ı bahriyye-i husûsiyyeden add olunub doğrıdan doğrıya eshâbına ‘â’iddir. “TB 247”

Zîrâ hasârât-ı mezkûre selâmet-i ‘umûmiyye için ihtiyâr olunmuş şeylerden değildir. Fakat kapudan veyâ tâ’ifenin müsâmahâ ve tekâsülü âsârı olduğından mutazarrır olan kimse zarar ve

ziyânını tazmîn için kapudana mürâca'at idebilür çünkü kapudan kânûnun 35, 36 ıncı mâddeleri ahkâmınca mes'ûldür.

Kezalik zarar-ı vâki' sefîne ve navlundan tazmînen istifâ idilmek üzere sefîne sâhibine dahi mürâca'at idilebilür çünkü 30 uncu mâdde-i kânûniyye ahkâmınca her bir sefîne sâhibi kapudanın harekât ve mu'âmelâtından hukûkca mes'ûldür.

§ 375. Geminin esbâb-ı mücbireden nâşi olmayarak bir limana veyâ nehre duhûl veyâ hurûcî için kılâğuz ve yedekcilere virilen ücret ile izn-i sefîne ve ruhsatiyye ve yoklama ve raport ve varil ve sepet ve kazık ve fenâr misillû nişân harcları ve teymûr resmî [455] ve sâ'ir rûsûm-u seferiyye hasârât-ı bahriyyeden ma'dûd olmayub ale'l-'âde gemiye 'â'id olan mesârifdendir. "TB 248"

Fakat mesârif-i mezbûre yalnız geminin veyâhûd hem geminin hem ve hem hamûlenin selâmeti için bi'l-mecbûriyye ihtiyâr olunur ise birinci sûretde hasârât-ı husûsiyye ve ikinci sûretde hasârât-ı 'umûmiyyeden add olunmak lâzım gelür.

İkinci Mebhas

Hasârât-ı Bahriyyenin Sûret-i Tesviyesi

§ 376. Hasârât-ı bahriyyenin ne yolda tesviye idileceği 'alâkadâr olanlar beyinde evvelce karârlaşdırılmış ise ol vecihle tesviye idilmek lâzım gelür.

Kararlaşdırılmamış ise hasârât-ı bahriye-i 'umûmiyye gemi ve hamûlesinin selâmeti için denize atılmış olan emti'a ve eşyâ dahi dâhil olduğu hâlde bi'l-cümle hamûlenin mahall-i maksûda bi's-selâme îsâlinde tutacağı kıymet ile geminin nısf-ı kıymeti ve nevlin kezalik mahall-i maksûda kadar olan mikdârının nısfı üzerine garâmeten taksîm olunur. [456]

Meselâ hamûlenin kıymeti yüz bin ve geminin kıymetinin nısfı elli bin ve nevlin nısfı yirmi beş bin guruş idüb on yedi bin beş yüz guruşluk hasâr vukû'bulsa on bin guruşı hamûleye, beş bin guruşı gemiye, iki bin beş yüz guruş da nevle isâbet itmiş olur. Yalnız 271 inci mâdde bu kâ'ideden müstesnâdır.

Hasârât-ı Bahriyye-i Husûsiyye ise her hangi şey'e hasâr ve mezâr terettüb itmiş veyâ fevka'l-'âde mesârif vukû'bulmuş ise yalnız ânın hesâbına 'â'id olur. "TB 243, 244"

§ 377. Hasârât-ı Bahriyyeden dolayı olunan iddi'â hasârât-ı 'umûmiyyeden ise gemi ile hamûlesinin kıymetleri birleştirilerek ikincisinin yüzde birini meselâ gemi üç yüz bin hamûlesi dahi yüz bin guruş kıymetinde ise hasârın dört bin guruşı [ve hasârât-ı husûsiyyeden ise hasâr-dîde olan şey'in kıymetinin kezalik yüzde birini] meselâ gemi üç yüz bin guruş kıymetinde ise

icrâ-yı ta'mîri için vukû'bulacak masraf üç bin guruşu tecâvüz itmdikce mahkeme tarafından istimâ' olunmaz. "TB 250"

Zîrâ cüz'î şeyler mesârif-i muhâkemeye mütehammil olamayacağı misillû muhâkimin bunlarla işgâli dahi münâsib görülmemiştir.

§ 378. Sigortacılar sigorta itdikleri şeylere terk-i [457] emvâli müceb olmak üzerinde "K 2 § 353" üncü fıkrada beyân kılınan hasârât-dan mâ-'adâ terettüb idecek hasârât-ı 'umûmiyye ve husûsiyyeden 'adem-i mes'ûliyyeti şart itseler câ'izdir.

Bu hâlde sigorta itdiren yalnız terk-i emvâli müceb hasâr vukû'nda ister terk-i emvâl sûretiyle ister ise hasârât-ı bahriyye tarîkiyle sigortacıya mürâca'at idebilir. "TB 251"

§ 379. İki gemi müsâdeme ider ise zararın ta'yîn-i mâhiyeti için nazar olunur "TB 249"

Şöyle ki:

Müsâdeme yâ sarf-ı eser-i kazâ olur. Veyâhûd kapudanların 'adem-i dikkat ve mahâretlerinden nâşî hatâ'en vukû' bulur hatâ'en vukû'bulan müsâdemeye dahi gemi kapudanlarından yalnız birinin yâhûd ikisinin 'adem-i dikkat ve mahâreti sebeb olur.

Müsâdeme kazâ'en vukû'bulduğu takdîrde gemilerden ikisi veyâhûd yalnız biri rahne-dâr olsun terettüb iden zarar için kimseye mürâca'at câ'iz olmayub sâhib-i sefine hükm-ü kazâyâ râzî olarak zarara mütehammil olmak îcâb ider.

Müsâdeme kapudanlardan birinin hatâsıyla vukû'bulduğu takdîrde muhtî olan kapudan terettüb iden zarar ve ziyânı tazmîne mecbûr olur.

İş bu iki sûretde 'umûm Düvel-i Bahriyye Kavânîni müttehidü'l-me'aldir [458] Müsâdeme kapudanların ikisinin dahi hatâsıyla vukû'bulduğu veyâhûd hangisinin hatâsıyla vukû'bulduğu kâ'ideten te'ayyün idemediği takdîrde Ticâret-i Bahriyye Kânûnnâme-i Hümâyûnı ahkâmınca müsâdeme iden gemilerin kıymetleri mikyâs tutularak kapudanların her birinden gemilerin kıymetine göre mesârif-i ta'mîriyye alınur.

Meselâ birisi altı diğeri iki bin 'Osmânlı Altunı kıymetinde bulunan iki gemi müsâdeme ile rahne-dâr oldukda mesârif-i ta'mîriyyeleri sekiz yüz altuna bâliğ olsa birinciden altı ikinciden iki yüz altun alınur.

Zeyl-i Kânûn-u Ticâretin 30 uncu mâddesi me'alinden müstebân olduğına göre gemi sâhilde bir binâyâ çatsa yine ber-vech-i muharrer mu'âmele olunmak îcâb ider. Sâ'ir düvel-i bahriyye kavânîni ahkâmı bu bâbda mütehâlifü'l-me'aldir meselâ mebhûsün-anh olan 249 uncu

mâddenin me'hazı bulunan Fransa Ticâret Kânûnunun 407 inci mâddesinde tazmînâtın kapudanlardan ale's-seviyye münâsefeten alınacağı muharrerdir.

İngiltere Kavânîni ahkâmınca dahi hasârât-ı münâsefeten kapudanalara tahmîl idilmekle berâber müsâdeme ider kapudan râkib olduğu sefîneyi hasâr-dîde olan sefîne sâhibine terk ider ise tebri'e-i zimmet ider.

Almanya Kavânîni ahkâmınca tarafeynin sulh olmaları lâzım gelür gark olan yolcu ve tâ'ifeler ile vârislerine ve hamûleye müte'allık [459] hukûka dâ'ir devletlerce cârî olan ahkâm kavânîn beyninde dahi pek çok fark vardır.

Kânûn-u 'Osmâniyyenin bu bâbdaki ahkâmına gelince:

Müsâdeme hatâ'en vukû'bulmuş ise rahne-dâr olan hamûle sâhibi kendüsine terettüb iden zarar ve ziyânın tazmîni için hamûlenin bulunduğu gemi kapudanına veyâhûd gemi sâhibine mürâca'at itmesi îcâb ider.

Zeyl-i Kânûn-u Ticâretin sâlifü'z-zikr 30 uncu mâddesinin teşrîhi sırada îzâh olunacağı vecihle hatâ'en vukû'bulan müsâdemededen mütevellid zarar ve ziyânın ehl-i hibre ma'rifetiyle keşf ve tahmîni îcâb ider.

Üçüncü Mebhas

Denize Mâl Atmak

§ 380. Furtınadan veyâ düşman ta'kîbinden dolayı kapudan selâmet-i 'umûmiyye için hamûleden bir mikdârını denize atmak veyâ geminin direk ve halatlarını kat' ve lengerlerini terk itmek veyâhûd sâ'ir fevka'l-'âde bir tedbîr-i ittihâz eylemek husûslarına mecbûr [460] olduğu takdirde gemide hamûleye 'alâkası olanlardan var ise anların ve tâ'ifeden başlıcalarının re'yini alub ihtilâf-ârâ vukû'unda dahi kendüsünün ve tâ'ifeden başlıcalarının re'yini tercîh idüb ol vecihle îcâbını icrâ ider. "TB 252"

Gemide hamûleye 'alâkası olan bulunur ise denize mâl atmak husûsunda ânınla istişâre itmek muvâfık-ı maslahatdır fakat 'alâkadâr olan kimse muhâfaza-i emvâl maksadıyla ilkâ husûsuna râzî olmaz ise kapudan tâ'ifeden başlıcalarının re'yini âlub denize atar.

Çünkü mâlda 'alâkası olan âdemin be-heme-hâl fenn-i bahrîye âşinâ olması farz olunamaz. Hâlbûki kapudan ve tâ'ife fenn-i bahrîye âşinâ olduklarından menfe'at-i 'umûmiyyenin muhâfazasını müstelzim olan sûreti ândan dahâ a'lâ biliyorlar.

Sâniyen ‘alâkadâr olan kimesne muhâfaza-i menfe’at maksadıyla terk-i mâla râzî olmaz ya’nî menfe’at-i şahsiyyesini menfe’at-i ‘umûmiyyeye tercîh ider kapudan ve ta’ife menfe’at-i ‘umûmiyyeyi muhâfazaya me’mûrdur kâ’ideten zarar-ı ‘âmmî def’ için zarar-ı hâs ihtiyâr olunur. “M 26”

Kapudan ile tâ’ife beyinde ihtilâf-ârâ vukû’bulur ise kapudanın re’yi tercîh olunur. Zîrâ gemisini kurtaran kapudandır meselince gemi ve hamûlenin muhâfaza ve selâmetinden doğrıdan doğrıya [461] kapudan mes’ûldür binâ’en’aleyh ânın re’yunin mürecceh olması lâzıme-i maslahatdandır.

İstişâre icrâsı mümkün olmaz ise kapudan bilâ-istişâre dahi icâbını icrâ ider.

§ 381. Denize mâl atmak lâzım geldiği hâlde kapudan ibtidâ sefinede mevcûd olan şeylerden fazla teymûr gibi en az lâzım ve en ağır ve en az kıymetli olanları denize atdırması icâb ider çünkü denize mâl atmak hadd-i zâtında zarardır. Kâ’ideten zarar ve mukâbele-i bi’z-zarar gayr-i câ’iz olduğu hâlde “M 19” denize mâl ilkâsının tecvîzi zarar-ı eşedin zarar-ı ahaf ile izâlesi “M 29” kabîlinden olmağla zarar-ı eşedin mümkün olduğu kadar en hafif zarar ile izâlesine bakılmak icâb ider.

En az lâzım ve en ağır ve en az kıymetli olanların denize ilkâsıyla tehlike-i melhûza def’ idilemez ise kapudan ikinci derecede güvertede bulunan eşyâdan münâsiblerini denize ilkâ itdirir.

Zîrâ güvertede bulunan emvâl muhâtaralı bir zamânda sür’atle icrâsı elzem olan mânevralara mâni’ olabilir.

Sâniyen anbârı boş ve güvertesi dolu olan sefine rûy-u deryâda serbest hareket idemez.

Sâlisen 263 üncü mâddede beyân kılındığı vecihle güvertedeki [462] emvâlin denize atılmasından dolayı sâhibleri seyâhat-i sâhiliyye-i kasîreden mâ-‘adâda garâmeten tesviyesini taleb idemeyüb kapudandan tazmînini da’vî idebilirler.

Bir de 114, 262 inci mâddelerde beyân kılındığı vecihle hamûle senedi veyâ kapudanın ‘ilm ü haberi olmaksızın veyâhûd geminin manifestosunda ya’nî hamûlenin kayd defterinde mukayyed bulunmaksızın gemiye eşyâ tahmîl edilmiş ise kapudan ânî dahi der-anbâr olan eşyâyı sâ’ireden evvel denize atdırabilir. Ve bunların bedelleri tazmîn idilmez. Bu sûretle dahi tehlike-i melhûza def’ idilmez ise üçüncü derecede anbârda bulunan emvâlden münâsibleri denize ilkâ itdirilir.

§ 382. Denize atılan şeyler ‘alâkadârân ve mütehayyizân tâ’ifenin bi'l-müzâkere virdikleri karar mûcibince ilkâ olundığı takdîrde kapudan vakti olduğu gibi hemân bir kıt’a mazbata tanzîm itmeğe mecburdur.

Ya’nî denize mâl ilkâsı emrinde lâzım gelenler ile müzâkereye gayret ve himmet idilmeli fakat müzâkereyi müte’âkib mazbata tanzîmine vakit müsâ’id değil ise mazbatanın tanzîmi müsâ’id zamân hulûlüne ta’lîk olunmalıdır.

İş bu mazbata:

1— Denize mâl atılması esbâbını [463]

2— Denize atılmış veyâ hasâr-dîde olmuş olan şeyler hakkında mürâca’at-ı lâzıme.

3— Bu bâbda re’y viren kimesnelerin mühür ve imzâlarını ve imzâ itmekden istinkâf idenler olur ise anların sebep-i istikâfını hâvî olmak îcâb ider.

Zikr olunan mazbata ol vecihle tanzîm olunduktan sonra geminin Yevmiye Defterine kayd olunur. “TB 254”

Kapudan istişâreye vakit bulamayub da hûd-be-hûd virdiği emir ile denize mâl atılmış ise kapudan vakt-i müsâ’id hulûlünde yine böyle bir mazbata tanzîm ve Yevmiye Defterine kayd itdirmek lâzımdır tâki öyle bir muhâtaralı hâl bununla isbât oluna.

Vaktin ‘adem-i müsâ’idesinden dolayı mazbata tanzîm ve Yevmiye Defterine kayd idilemez ise kapudan tehlike-i vakı’ayı ve atılan emvâlin cins ve nev’ ve mikdârını sûret-i sâ’ire ile isbât idebilir. Ya’nî mazbata tanzîmi diğer sûretle isbâtdan vareste ider. Mazbata tanzîm idilemez ise diğer sûretle isbât olunabilir.

Bir de iş bu 252, 254 üncü mâddeler ahkâmı sevâhil-i mütecâvirede icrâ-yı sefer iden kayık ve sâ’ir küçük sefîneler hakkında cârî olamaz. Çünkü ânlar da müttehîzân tâ’ife ve defter ve kâtib bulunamaz. Bu misillü sefâyin kapudan ve re’îsleri hükûmet-i mahalliyyeye bir takrîr virerler. [464]

Kapudan geminin ilk yanaşacağı limana vürûdundan i’tibâren yirmi dört sâ’at zarfında Ticâret Mahkemesine veyâ Kançılaryasına ve olmayan yerlerde Bidâyet-i Hukûk Mahkemesine ve eğer mezkûr liman memâlik-i ecnebiyyede vâki’ ise Devlet-i ‘Aliyye Şehbenderine ve olmayan yerlerde mahkeme-i mahalliyyeye mürâca’at ve fikrât-ı sâbika mûcibince tanzîm kılınmış olan mazbatayı irâ’e ile berâber mündericâtını yemîn iderek te’min ve tasdîk itmeğe mecbûrdur. “TB 255”

Kapudan geminin yanaşdığı limanda ber-vech-i muharrer müddet-i kalîle zarfında mazbatayı irâ'e ve yemîn ile tasdîke ya'nî cereyân-ı ahvâlî ve denize mâl atılması esbâbını ve atılan şeylerin kıymet ve mikdârını isbâta mecbûr idilmesi vakit bulub da hamûle-i mütebâkiyyeden bir kısmını kiraya ihrâc itdikden sonra bunların dahi denize atılmış olduğunu beyân ile ahire ızrâr idememesi içündür. Lede'l-îcâb tâ'ife ve yolcuların dahi ifâdeleri zabt olunur. "TB 62"

§ 383. Kapudan hasârât-ı vâkı'ayı fıkra-i sâbıkada zıkr ve beyân olunan mahkeme ve me'mûrlar huzûrunda isbât itdikden sonra hasârât-ı vâkı'anın ta'yîn mikdârı ve taksîm-i guramâ ve tesviye-i hesâbatı için lâzım gelen ehl-i hibrenin ta'yînini talep itmek lâzımdır. [465]

Taleb-i vâkı' üzerine resmen ta'yîn kılınacak ehl-i hibre kapudanın dahi inzimâm-ı mu'âveneti ile iki nev' defter tanzîmine me'mûrdur.

Birincisi: Hasârât-ı vâkı'anın nev' ve cins ve mikdâr ve kıymetini ber-vech-i müfredât hâvî olmak lâzım gelür. "TB 256"

Selâmet-i 'Umûmiyyenin te'mîn-i muhâfazası için denize atılmış veyâ sâ'ir sûretle itlâf idilmiş olan şeylerin cins ve nev'i ve mikdârı Senedât-ı Tahmîliyye ve fatura ve sâ'ir ihticâca sâlih evrâk ile isbât olunmak ve hasârât-ı vâkı'anın mikdârı bunların geminin tahliye olunacağı mahallde olan kıymetleri üzerine hesâb idilmek îcâb ider. "TB 257"

Çünkü denize atılan veyâ sâ'ir sûretle mahv ve itlâf idilen emti'a ve eşyânın sâhibi geminin tahliye olunacağı mahallde cârî kıymeti gâ'ib itmekde olduğundan emti'a ve eşyâ-yı mezbûre bahâsının bu kıymet üzerine takdîri lâzım gelür.

İkinci nev' defter: Zâyi'ât ve hasârât-ı vâkı'anın garâmeten sûret-i tevzî' ve tesviyesini mübeyyen olmak lâzım gelür.

Taksîm-i guramâ mes'elesi denize atılmış ve terk olunmuş ve tahlîs kılınmış olan emti'a ve eşyâ ile sefine ve navlunun nısfıları üzerine geminin tahliye olunacağı mahallde cârî olan kıymetlerine göre hesâb idilmek îcâb ider. "TB 258" [466]

Kıymet-i mezbûre emsâli emti'a ve eşyâ kıymetine kıyâsen takdîr olunur denize atılmış olan emti'a ve eşyâ zâyi'ât ve hasârâtın defter tevzî' ve taksîmine idhâl idilmese emti'a ve eşyâ-yı mezbûrenin sâhibi mecmû' kıymetini alarak hasârât-ı vâkı'anın tamâmı emti'a ve eşyâsı kurtarılan kimesnelere tahmîl idilmiş olur.

§ 384. Ehl-i hibrenin ber-vech-i muharrer tanzîm idecekleri defter guramâ mûcibince zarar ve ziyânın 'alâkadârâna tevzî' ve taksîmi lâzım gelüb hâlbuki ehl-i hibre hâkimler misillû velâyet-i 'âmmeyi hâ'iz olmadıkları cihetle tanzîm idecekleri defter mündericâtı 'alâkadârân tarafından

bi'r-rızâ kabûl idilmediği hâlde icrâ me'mûrî ma'rifetiyle tenfiz idilebilmek için bir mevki'-i resmîden tescîl ve tasdîki iktizâ ider.

Binâ'en'aleyh ehl-i hibre tanzîm itdikleri duresmâ defterlerini kendülerini ta'yîn iden mahkeme veyâ şebhendere bi'l-irâ'e tescîl ve tasdîk itdirmeleri îcâb ider. "TB 259"

Birinci kitâbımızın hakemlere dâ'ir olan faslında bu bâbda îzâhât-ı lâzîme mûnderic olduğu gibi üçüncü kitâbımızın Sandık Karâr-nâmelerinin ve Kongordâto Senedlerinin sûret-i tasdîki bahsinde dahi îzâhât-ı i'tâsı mukarrerdir.

§ 385. Hamûle senedlerine emti'a ve eşyânın nev' ve cins ve mikdârı ekserîyyâ mahmilin ifâdesi vecihle yazılacağından ifâde-i [467] vâkı'a hakikat-ı hâle muvâfık değil ise bundan âheri ızrâr itmek sûretiyle sâhibi istifâde itmemek için 260 ıncı mâddede bu vecihle denildirmiştir ki:

Emti'a ve eşyâ-yı mahmûlenin cins veyâ nev'î Tahmîliyye Senedinde alâ vechi's-sahha yazılmamış olduğu ve kıymeti beyân olunan mikdârdan ziyâde bulunduğu takdîrde emti'a ve eşyâ-yı merkûme tahlîs olunmuş ise taksîm-i guramâdan kıymet-i sahîhelerine göre hissedâr olur ve telef olmuş ise Tahmîliyye Senedinde beyân olunan cins ve nev'ine göre bedelleri te'diye olunur. Emti'a ve eşyâ-yı mezkûre Tahmîliyye Senedinde beyân kılınan nev'den aşağı olduğu sûretde tahlîs olunmuş ise senedde beyân olunan nev'a göre hissedâr olur ve denize atılmış veyâ bozulmuş kıymet-i sahîheleri üzre bedelleri te'diye olunur.

§ 386. Selâmet-i 'umûmiyye için atılan şeylerin kâffesi taksîm-i guramâya dâhil olur.

Fakat geminin muhâfazasına ve tâ'ife ve ta'yîşine kifâyet-i derecede bulunan mühimmât-ı harbiyye ve kumanya ile tâ'ife ve yolcuların elbisesi müstesnâdır. "TB 261"

Şu üç nev' eşyâ esâsen menfe'at-i 'umûmiyyenin muhâfazası için bulundurulur ya'nî mühimmât-ı harbiyye geminin düşmanlarına karşı müdâfa'ası, [468] kumanya ve elbise tâ'ifenin muhâfaza-i hayât ve sıhhati içündür yolcuların berâber getürdükleri eşyâ ve erzâk dahi bu kabîldendir.

Benâberîn bu misillû şeyler şâyed denize atılır ise taksîm-i guramâya dâhil olmayub kıymetleri tamâmen virilmek îcâb ider.

Fakat lüzûmundan ziyâde bulundurulur ise fazlası yine taksîm-i guramâya dâhil olmak îcâb ider. Çünkü fazlası hakkında hakkında istisnâyı müceb olan sebep vârid olamayacağı gibi bi'l-farz tecvîz idilse lüzûmundan ziyâde mühimmât-ı harbiyye bulundurulur cüz'î bir vesîle ile denize ilkâ ile kıymet-i hakîkisini talep ve iddi'âyâ kânûnen sebebiyyet virilmiş olur.

§ 387. Tahmîliyye Senedi veyâ kapudanın ‘ilm ü haberi olmayan veyâhûd geminin manifestosunda ya’nî hamûlenin kayıd defterinde mukayyed bulunmayan emti’a ve eşyâ denize atılır ise bedelleri te’diye olunmaz esbâbı “K 2 § 259” uncu fıkra beyân kılındı.

Fakat tahlîs olunur ise hasârât-ı bahriyye guramâsına dâhil olur. “TB 262”

§ 388. Güverte üzerine tahmîl olunmuş olan emti’a ve eşyâ tahlîs olunur ise guramâyâ dâhil olur ve denize atılmış veyâ denize başkası atılmasından hasâr-dîde olmuş ise sâhibleri seyâhat-i sâhiliyye-i kasîreden mâ-’adâsında emti’a ve eşyâ-yı [469] merkûmenin garâmeten tesviyesini taleb idemeyüb kıymetinin tazmînini da’vî idebilir. “TB 263”

Fakat kapudan emti’a ve eşyâ-yı mezbûreyi mahmilin husûl-ü muvâffakati ile güverteye vaz’ itmiş ise ber-vech-i muharrer telef ve zâyî’ veyâ hasâr-dîde olmasından dolayı kapudan ‘aleyhine ikâme-i da’vî idilemez.

§ 389. Denize mâl atılmasından dolayı gemiye ‘âriz olan hasâr yalnız ilkâ mâddesinin teshîli içün vâki’ olduğu sûrette garâmeten tesviye olunur. “TB 264”

Meselâ geminin furtınadan veyâ düşmanın ta’kîbinden tahlîs maksadıyla anbarda bulunan mâlî çabuk atmak içün geminin bir tarafını delmek veyâ kesmek gibi hasârât, hasârât-ı bahriyye-i ‘umûmiyyeden olarak garâmeten tesviye olunur.

§ 390. Denize mâl atılmasıyla gemi tahlîs olunduğu takdîrde hiçbir guramâyâ mahall kalmayacağı misillü tahlîs olunmuş olan emti’a ve eşyâ dahi denize atılmış veyâ hasâr-dîde olmuş emti’a ve eşyânın tazmîni içün guramâyâ girmez. “TB 265”

Taksîm-i guramâ maksad hâsıl olduğu ya’nî gemi kurtulduğu vakit olur idi maksad hâsıl olmayınca bi’t-tab’ guramâyâ hâcet kalmaz.

§ 391. Denize mâl atılmasıyla gemi tehlikeden kurtarıldıktan sonra [470] seferine devâm iderek ikinci bir tahlike ile gark ve telef olsa ve bu hâlde ba’zı eşyâ kurtarılsa iş bu kurtatılan eşyânın kıymetinden mesârif-i tahlîsiyye bi’t-tenzîl mütebâkîsi birinci tehlikeden halâs içün denize atılan eşyânın garâmeten tesviyesine karşuluk ittihâz olunur. “TB 266”

§ 392. Geminin âlât ve takımlarının kat’ ve kesr idilmesi veyâ gemiye âher gûne bir zarar terettüb itdirilmesi ile gemi veyâ hamûlesi tahlîs olunur ise bu sûretle vâki’ olan hasâr selâmet-i ‘umûmiyye muksadını mutazammın olduğundan hasârât-ı ‘umûmiyyeden olub guramâyâ dâhil olur ise de hamûle ber-vech-i muharrer tahlîs idildikten sonra zâyî’ ve telef olur veyâ gasb ve gâret olunur ise kapudan bunların sâhib ve mahmil ve mütesellimlerinden evvelce gemiye ‘âriz olan hasârât içün hisse taleb idemez. “TB 265”

Zîrâ hamûlenin sâhib ve mahmil ve mütesellimleri hasârât-ı ‘umûmiyyeden nihâyet hamûleleri kıymeti mikdârınca hissedâr olurlar. Mâdâmki hamûleler diğerk bir sebeb ile zâyî’ ve telef veyâhûd gasb ve gâret idilmişdir artık kendülerine mürâca’ata kâ’ideten mahall kalmamışdır.

§ 393. Emti’a ve eşyâ-yı mahmûle sâhib ve mütesellimlerinin sebebiyyet ve hatâsı ile zâyî’ ve telef olduğı sûretde bunların hatâ [471] ve sebebiyyetinden nâşî eşhâs-ı sâ’irenin kânûnen mu’ayyen olan hukûkuna hâlel târî olmayub emti’a ve eşyâ-yı mezbûre güyâ telef ve zâyî’ olmamış gibi ‘add olunarak hasârât-ı ‘umûmiyyenin guramâsına idhâl idilür. “TB 268”

Meselâ tahmîl olunan eşyâ harb kaçacağı olur da düşman tarafından müsâdere idilür ise taksîm-i guramâyâ dâhil olur.

§ 394. Emti’a ve eşyâ-yı mahmûleden ba’zısının denize atıldıktan sonra tamâmen veyâ kısmen tahlîs idilmesi ve gemide kalan şeylerin dahi diğerk bir sebeb ile hasârzede olması mümkünâtından olduğundan böyle bir hâl vukû’nda bu vecihle mu’âmele olunur:

Emti’a ve eşyâ-yı müstahlise birinci kazâda hasâr-dîde olanlar içün akd olunan guramâyâ dâhil olur ise de ikinci guremayâ idhâl idilemez. Zîrâ gemide kalan şeylere mu’ahharan sebeb-i âherle ‘ârız olan hasârâtın evvelce denize ilkâ idilmiş olan emti’a ve eşyâyâ te’sîri olamaz.

Kezâlik zâyî’ ve telef olan veyâhûd sefere ‘adem-i kâbiliyyet hâlini kesb iden geminin tazmîni içün emti’a ve eşyâ-yı mahmûle guramâyâ idhâl idilemez. “TB 269”

Çünkü böyle bir hâl kesb iden geminin hamûleye fâ’idesi olamayacağından sâhiblerine terüttüb iden zarar ve ziyân hasârât-ı husûsiyyeden add olunmak lâzım gelür. [472]

§ 395. “252, 253” üncü mâtde şerhinde beyân olunan kimselerin re’yleri ile emti’a ve eşyâ çıkarmak içün geminin güvertesi açılır ise bundan dolayı gemiye îkâ’ idilen hasârâtın îfâsı içün zikr olunan emti’a ve eşyâ guramâyâ dâhil olur. “TB 270”

§ 396. Gemi düşman ve korsan ta’kîbinden veyâ furtına misillû esbâb-ı zaarûriyye-i sâ’ireden kurtulmak maksadıyla liman veyâ nehir gibi dar ve sîğ mahalle girmek üzre hafîfletdirilmek içün hamûleden bir kısmı sandallara ma’vnalara vaz’ idildiğı hâlde zâyî’ veyâ telef olsa bunun tazmîni içün hamûlenin kâffesi ile geminin tamâmı guramâyâ dâhil olur.

Hasârât-ı bahriyyenin tazmîninde hamûlenin kâffesi ile gemi ve navlunun nısfı guramâyâ idhâl idilmek idilmek kâ’ide-i müttehize olduğı hâlde burada geminin tamâmı bi’l-istisnâ guramayâ idhâl idilmişdir mebhûsün-‘anh olan hamûlenin tahmîl idildiğı sandallar ve ma’vnalar dahi telef veyâ zâyî’ olur ise nazar olunur: bunlar geminin müteferri’âtından ise vâki’ olan hasâr hasârât-

ı ‘umûmiyyeden, hâricden tedârik idilmiş ise sâhiblerinin gemi ile bir gûne ‘alâkası bulunmamak hasebiyle hasârât-ı husûsiyyeden add ve i’tibâr idilmesi lâzım gelür.

Bir de hamûleden bir kısmı ber-vech-i muharrer sandal ve ma’vnalara tahmîl idildikten sonra gemi hamûle-i mütebâkiyye ile berâber telef ve zâyi’ [473] olsa sandal ve ma’vnalara tahmîl idilmiş olan emti’a ve eşyâ bi’s-selâme sâhile çıkarıldıkda guramâya dâhil olmaz. Zîrâ emti’a ve eşyâ-yı mezbûre geminin tahfîfiyle selâmetini te’mîn maksadıyla sandal ve ma’vnalara tahmîl idilmiş olduğu hâlde maksad hâsıl olmayub gemi telef ve zâyi’ olmuşdur eğer bunlar gemide kalmış evlîdi gemi ve hamûle-i mütebâkiyye ile berâber telef ve zâyi’ olacak idi ânların sandal ve ma’vnalara tahmîlen kurtarılmaları denize atılıb kurtarılmış olan mâl kabîlinden olmağla idhâl idilmemeleri kânûnen tensîb idilmiştir. “TB 271”

§ 397. Kapudan iş bu mebhasda beyân kılınan guramâ husûsunda 272 inci mâdde-i kânûniyye hükmünce hem kendüsünün hem de sâ’ir ‘alakadârânın hukûkını istîfâ için hakk-ı imtiyâzı vardır.

Binâ’en’aleyh hamûleden veyâ hâsılasından kendüsünün ve sâ’ir ‘alakadârânın matlûbını istîfâya ve şâyed imtinâ’ vukû’bulur ise keyfiyyet hasârât-ı bahriyye-i ‘umûmiyyeden olmak i’tibârıyla “K 2 § 271, 272, 273” üncü fıkralarda beyân kılındığı vecihle hamûle veyâ esmânından istîfâ-yı hakk idebilmek için mu’âmele-i lâzıme-i nâ’imîniyyeyi îfâ ile berâber kendi tarafından asâleten ve ‘alakadârân cânibinden vekâleten işin ‘â’id olduğu mahkemede ikâme-i da’vî ile istihsâl-i hakka mecbûrdur.

Kapudan bu bâbda îfâ-yı vazîfede tekâsül ider meselâ hukûk-ı [474] mebhûsayı te’mîn itmeksizin hamûleyi yed-i imtiyâzından çıkarır ise ‘alakadârânın kendi ‘aleyhine zarar ve ziyân da’vâsı ikâmesine hakkı olur.

Kezalik tâ’ifenin iş bu mebhasda muharrer guramâ işlerinde “245, 261” inci mâdde şerhlerinde beyân kılınan husûsâtıdan dolayı hakk-ı imtiyâzları vardır.

§ 398. Fıkrât-ı sâbıkada best ve beyân kılınan îzâhâtdan müstebân olduğına göre denize atılmış olan emvâl mahv ve telef olmuş hükmünde tutularak kıymeti garâmeten tazmîn itdirilmek lâzım gelür.

Hâlbûki denize ilkâ olunan şeylerden ba’zıları mu’ahharan tahlîs itdirilebilir. İşte bu vecihle tahlîs olunan emvâlin kıymetinden evvel emirde mesârif-i tahlîsiyye ile emvâl-i mezbûreye terettüb itmiş olan zarar ve ziyân ve noksân-ı kıymet bi’t-tenzîl kûsûrunun mâl sâhibine virilmeyüb kapudana ve sâ’ir ‘alakadârâna i’tâsı iktizâ ider. Çünkü emvâl-i mezbûre denize ilkâ idilmekle mahv ve telef olmuş add olunarak sâhibinin zarar ve ziyânı garâmeten tazmîn idilmiş

oldığından artık emvâl-i müstahlise guramâya dâhil olanların hakkı olub mebâliğ-i mezbûrenin geminin sâhibleri ile hamûlede ‘alâkası olanlar beyninde ilkâ husûsundan dolayı terettüb iden zarar için virdikleri hisse-i guramâları mikdârına göre tevzî’ ve taksîmi lâzım gelür. “TB 273” [475]

Sekizinci Fasl

Mürûr-u Zamân—Mesmû’ Olmayan Da’vâlar

Birinci Mebhas

Mürûr-u Zamân[*]⁵⁶

§ 399. Mürûr-u zamân ile kapudan süvâr olduğu sefinenin hiçbir vakit mâlik ve sâhib olamaz. “TB 273”

Evvelen Mecellenin 1673 üncü mâddesinde beyân kılınıdığı vecihle bir âdem bir şey’in müste‘ciri olduğunu ikrâr itdikden sonra ol mâlde hakk-ı tasarruf iddi’âsında bulunamaz. Bir kimsenin kapudan olduğunu ikrâr itmesi sâhib-i sefinenin vekîli ve ecîri olduğunu ikrâr dimekdir bu da da’vâ-yı mülkiyyete mâni’dir.

Sâniyen gemiler uzûn mesâfeye giderler birçok zamân sâhib-i sefinenin bulunduğu mahalle gelmez meselâ sâhib-i sefine Trabzonda iken gemi Akdenizde müddet-i medîde icrâ-yı seyr ü sefer ider eğer mu’ayyen bir vaktin mürûru ile kapudanın hakk-ı tasarrufu iddi’âsı mesmû’ [476] olsa idi kapudanlar gemileri mürûr-u zamân hâsıl oluncaya kadar sâhib-i sefinenin bulunmadığı yerlerde dolaştırır ba’de gelüb hakk-ı tasarruf iddi’â ider. Bu gibi sû-i isti’âlâte mahall kalmamak için iş bu mâdde-i kânûniyye vaz’ olunmuşdur.

§ 400. Sigortacıya terk-i emvâl salâhiyyeti “§ 357, 358” inci fıkralarda beyân ve ta’dâd olunan vakit ve zamânın mürûruyla sâkit olur. “TB 285”

Ya’nî mezkûr fıkralarda beyân kılınan müddetler münkaziyye oldukdan sonra sigorta itdiren sigortacıya terk-i emvâl iderek kıymet-i eşyâyı tamâmen taleb idemeyüb fakat zîrdeki fıkrada

⁵⁶ Mürûr-u zamânın ne demek olduğına dâ’ir birinci kitâbımızda tafsîlât-ı lâzime münderiçdir.

beyân kılınacağı vecihle beş sene hitâmına kadar hasârât-ı bahriyye sûretiyle tesviye-i maslahatı talep ve iddi'â idebilir.

§ 401. İstikrâz-ı bahrî mukâvelenâmesi veyâ sigorta senedi târîhlerinden beş sene mürûrunda bunlardan tevellüd iden da'vî müdde'înin hasmı tarafından mürûr-u zamân ile def' olunur. "TB 276"

Meselâ temettu'-u bahrîye ve sigorta bedeline ve kat'-i seferden dolayı alınacak tazmînâta ve sâ'ireye dâ'ir ikâme olunacak da'vâlar müdde'î mukarriz-i bahrî veyâ müstakar, sigortacı veyâ sigorta itdiren olsun ve deyn-i mu'accel veyâ mü'eccel bulunsun senedin târîh-i tanzîminden ve eğer sened tanzîm idilmemiş ise târîh-i akidden i'tibâren beş sene mürûr [477] itdikden sonra ikâme olunduğı takdîrde mürûr-u zamân ile def' olunur.

Fakat iş bu mürûr-u zamân yalnız 'âkideyn hakkında cârî olup eşhâs-ı sâliseye te'sîr itmez. Binâ'en'aleyh hissedârân beyninde ve müvekkil ile vekîl ve sâhib-i sefîne ile kapudan arasında husûsât-ı mezbûreye dâ'ir tehaddüs iden de'âvî on beş sene hitâmına kadar istimâ' olunur.

Meselâ hissedârândan biri şerîkinin temettu'-u bahrîde olan hissesini ânın emriyle ifâ itse on beş sene hitâmına kadar talep ve da'vî idebilir.

§ 402. Geminin inşâ ve ta'mîri için virilen kereste ve yelken ve lenger ve levâzımât-ı sâ'ire ile alınan kumanya bahâlarının ifâsı ve inşâ ve ta'mîr bedelleriyle istihdâm olunan 'amele ücretlerinin te'diyesi da'vâsı eşyânın virildiğinden ve emr-i inşâ ve ta'mîrin hitâmından üç sene mürûr itmiş ise mürûr-u zamân ile def' olunur. "TB 277"

Burada vârid-i hâtır olacak şey şudur ki eğer bu eşyâ tevârîh-i muhtelifede alınmış ise meselâ geminin ta'mîri iki ay devâm itmiş ve bir tâcirden iki ay mütemâdiyen eşyâ alınmış ise bunların mürûr-u zamânı başka başka mı olacak? [Ta'mîrin hitâmından] cümlesine nazaran en son alınan eşyâ târîhinden i'tibâren mürûr-u zamân beda'ider. [478]

Geminin mesârif-i inşâ'ıyyesi için aranılan mürûr-u zamânın mebde'î dahi emr-i inşâ ve ta'mîrin hitâmından i'tibâr olunmayub inşâ ve ta'mîr olunan sefinenin teslîminden beda'ider.

§ 403. Sefîne navlunun ve kapudan ve tâ'ife ve gemide istihdâm olunan sâ'ir me'mûr ve hademelerin ma'âş ve ücretlerinin ifâsı ve yolcuların borçlı oldukları meblağın te'diyesiyle hamûlenin teslîmi da'vâları geminin gitmesi meşrût olan mahalle vardığından bir sene mürûr itmiş ise hasm tarafından mürûr-u zamân ile def' olunur.

Şâyed sefine esnâ-yı seferde gark ve telef olur ise gitmesi meşrût olan mahalle bi't-tab gidemeyeceğinden hîn-i garkda sefer hitâm bulmuş add olunarak mürûr-u zamânın mebd'e'î o târîhinden i'tibâr olunur.

Kezalik tâ'ifeye ve geminin sâ'ir memûr ve hademelerine kapudanın emriyle virilen me'kûlât bahâsının te'diyesi hakkında olunan da'vî ol me'kûlâtın i'tâsından bir sene zamân-ı mürûr itmiş ise mürûr-u zamân ile def' olunur. “TB 278”

Kumanya bahâsına müte'allık de'âvînin üç seneden sonra istimâ' kılınmayacağı 277 inci mâddede beyân kılındığı ve iş bu fıkra muharrer me'kûlât dahi kumanyadan ma'dûd olduğu hâlde buna müte'allık de'âvînin bir seneden sonra istimâ' idilemeyeceğinin beyân kılınmasının sebebi şudur ki mâdde-i sâbıkada zikr olunan kumanyadan maksad ale'l-'âde [479] alınan me'kûlât demek olup bu fıkra beyân kılınan me'kûlât ise yolcunun mâlî olup bi-hasebü'l-zarûre kapudanın emriyle virilen şeyler olduğundan bunların bahâsına dâ'ir olan de'âvî için kânûnen mürûr-u zamân ta'yîn kılınmıştır.

[İhtâr]

Fıkrât ânîfü'l-beyânda zikr olunan mürûr-u zamânlardan başka “K 2 § 365” inci fıkra dahi bir nev' mürûr-u zamândan bahs edilmiştir.

§ 404. Ânîfü'z-zikr 276, 277, 278 inci mâddelerde beyân olunduğu üzere mürûr-u zamân bahsi ile def'-i da'vî olunur ise de müdde'î olan kimesneler da'vâlarını bu vecihle def' iden hasımlarına deynlerini tamâmen îfâ itdiklerine ve ta'mîr-i sahîhi üzere borcu kalmadığına ve medyûn vefât itmiş ise zevce-i metrûkesine ve vârislerine ve vâris yetîm olduğu hâlde vasîlerine matlûb olan şey müteveffânın borcu olduğunu bilmediklerine âyînleri üzerine yemîn teklîf idebilir. “TB 279”

Bu yolda idilecek yeminden Ticâret-i Beriyye Kânûnunun 146 ıncı mâddesinde dahi bahs olduğundan birinci kitâbımızın “§ 587” inci fıkrasında beyân kılınmıştı iş bu iki mâdde beyninde iki fark vardır. Birincisi 146 ıncı mâddede [Verese ve 'alâkadârları] denilmiş bu mâddede ise [Zevce-i metrûke, vâris, vasî] [480] kelimeleri kullanılmıştır. Müteveffânın zevcesi vereseden ma'dûd olmağla verese-i sâ'ire misillû icrâ-yı tahlîfine bir şey denilemez ise de vereseden ma'dûd olmayan vasînin tahlîfi pek münâsib görülmüyor.

İkincisi: Evvelki mâddede yalnız [Kasem ile tasdîk itdirilür] denildiği hâlde bu mâddede [Âyînleri üzere yemîn teklîf idebilecektir.] denilmiştir.

Hâlbûki usûl-ü tahlîf hakkında âhîren neşr olunub Mekâkim-i Şer'iyye ve Nizâmiyyede cârî olan ta'lîmât-ı mahsûsa ahkâmınca müdde'î 'aleyha yemîn virilmek lâzım geldiği hâlde

da'vânın rü'yet olunduğı mahkeme tarafından gönderilen nâ'ib huzûrunda hasmı dahi hâzır olduğı hâlde ism-i Hüdâya kasem iderek yemîn itdirilür.

İş bu ta'limât hükmünce müdde'î 'aleyhin metn-i mâddede muharrer olduğı vecihle deynini tamâmen îfâ ittiğı hakkında yemîn itmeyüb borcu kalmadığına dâ'ir yemîn itdirilmesi îcâb ider.

§ 405. [Medyunun deyni olduğı mübeyyen bir sened veyâ tahvîl veyâ imzâsıyla kabûl eylediğı bir hesâbnâme bulunduğı veyâhûd dâyin tarafından vaktiyle protesto ve 'arz u hâl takdîm ve tebliğ olunduğı hâlde ber-vech-i muharrer mürûr-u zamân ile def'-i da'vî olamaz. Fakat sened ve tahvîl olmayarak yalnız protesto ve 'arz u hâl takdîm ve tebliğ olunub da üç seneye kadar dâyin sükût idüb da'vâsını **[481]** aramamış ve ol vecihle olunan protesto ve 'arz u hâl medyûnun istid'âsı üzerine olmamış hükmünde tutulmasına karâr virilmiş olduğı takdîrde yine ber-vech bilâ-mürûr-ü zamân ile def'-i da'vî olunur.]” “TB 280”

Sened ve tahvîl ve hesâbnâme bulunduğı hâlde dâ'vânın 'âdiyye hükmünde olarak Mecellenin 1660 ıncı mâddesi mûcibince on beş sene hitâmına kadar ikâme-i da'vî olunabilür her ne kadar Usûl-ü Muhâkemât-ı Hukûkiyye Kânûnunun 116 ıncı mâddesinde [Mahkemeye 'arz u hâl viren altı ay mahkemeye mürâca'at itmez ise zikr olunan 'arz u hâl ibtâl idilür ve müceddeden 'arz u hâl virmedikce da'vâsı istimâ' olunmaz] deyû muharrer ise de Umûr-u Ticâret-i Bahriyyede protesto ve 'arz u hâl ibtâlî husûsî târîh-i takdîmlerinden üç sene sonra taleb olunabilür. Şu kadar ki ba'de'l-ibtâl dâ'inin taleb deyne dâ'ir olan 'arz u hâlî kabûl olunamaz.

“Usûl-ü Muhâkemât-ı Ticâretin 115 inci mâddesine bak” **[482]**

İkinci Mebhas

Mesmû' Olmayan Da'vâlar

§ 406. Zîrde muharrer bir takım da'vânın ba'zı esbâbdan dolayı hükkâm tarafından istimâ' olunmaması kânûnen tensîb idilmiştir.

Ancak bu bâbda iki şey'in nazar-ı dikkatde tutulması lâzım gelür birisi her kimin tarafından olur ise olsun usûl ve kânûn dâ'iresinde ikâme olunan de'âvînin mürûr-u zamân ile def' idilmedikce istimâ'î lâzım gelür iken bir takım da'vâların ba'zı esbâbdan dolayı mürûr-u zamân olmaksızın hükkâm tarafından istimâ'nın men'î muhâlif-i kıyâs olmasına ve alâ hilâfü'l-kıyâs sâbit olan şey sâ'ire makîsün-'aleyh olamayacağına “M 15” nazaran yalnız kânûnen ta'yîn ve tahsîs kılınıb zîrde beyân kılınacak da'vâlar istimâ' idilmeyüb yoksa alâ tarîkü'l-kıyâs de'âvi-i mümâsilenin 'adem-i istimâ'î cârî olamaz. İkincisi bir da'vânın istimâ' idilmemesi talebini mutazammın olan i'tirâzât, i'tirâzât-ı ibtidâ'iyeden olduğundan 'inde'l-muhâkeme her nev'

müdâfa'dan evvel beyân idilmesi lâzım gelüb işe girişildikten sonra dermiyân idilür ise şâyân-ı iltifât olamaz.

§ 407. ‘Adem-i istimâ’ da’vî ile mürûr-u zamân beyninde iki fark vardır. [483]

1— ‘Adem-i istimâ’-i da’vî da’vânın ba’zı sebebdan dolayı istimâ’ idilmemesini mûcebdir. Mürûr-ü zamân olan bir da’vî esâsen şâyân-ı istimâ’ olduğu hâlde mürûr-u zamân istimâ’ na mâni’ oluyor.

2— Adem-i istimâ’-i da’vî kânûnen mu’ayyen olan ba’zı sebebdan ilerû gelmekle esbâb-ı mu’ayyen-i kânûniyye tahakkuk itdikde da’vî-i istimâ’ idilmez. Mürûr-u zamân olan bir da’vânın istimâ’ idilmemesi ise müdde’â-bihin mürûr-u zamân hâsıl oluncaya kadar taleb ve iddi’â idilmemesi ânın îfâ ve istîfâ idilmiş olması hakkında bir zann hâsıl olmasından neş’et itmekle bu zannı takviye için “K 2 § 404” üncü fıkrada beyân kılındığı vecihle müdde’î müdde’î ‘aleyhe veyâ yerine kâ’im olanlara yemîn teklîf idebilür.

§ 408. 281 inci mâdde ahkâmınca ‘adem-i istimâ’î lâzım gelen de’âvî üç nev’ olub: birincisi: emti’a ve eşyâ-yı mahmûle hasâr-dîde olub da bilâ protesto ve i’tirâz teslîm olundukdan sonra zarar ve ziyân için kapudan ve sigortacılar ‘aleyhine ikâme-i da’vî olunduk da istimâ’ olunmaz.

Protesto idilmemesi sebep-i münâzi’a ittihâz idilecek hiçbir keyfiyyet bulunmadığına delâlet ideceği gibi tesellüm olunan emti’â ve eşyânın hasâr-dîde olduğu ta’ayyun itse bile bilâ i’tirâz teslîm idilmiş olması hasârât-ı vâkı’ânın ba’de vukû’bulduğu zann ve zehâbını tevlîd ider.[484]

Teslim bizzât mürselü’n-ileyhe veyâ vekîline i’tâ dimek olub yoksa mürselü’n-ileyh veyâ vekîlinin irâ’e itdiği mahalle konulsa yâhûd bir yed-i ‘adl tevdi’ idilse bilâhare ikâme olunacak da’vânın istimâ’ na mâni’ olmayacağı gibi kapudanın tanzîm itmiş olduğu takdîrinde emti’a ve eşyânın hasâr-dîde olduğına dâ’ir sarâhat bulunur ise mütesellim bilâ i’tirâz kabz itse bile yine da’vî idebilür zîrâ: Hasârın vukû’î kapudanın ikrârıyla sâbit olduğundan emti’a ve eşyânın teslîminden sonra hasâr vukû’bulmuşdur ihtimâli mefkûddur.

İkincisi: Hasârât-ı bahriyye-i ‘umûmiyye vukû’bulub da kapudan bilâ-protesto ve i’tirâz emti’ ve eşyâ-yı mahmûleyi teslîm ve navlunı ahz itdikden sonra hasârât-ı mezkûreden dolayı mahmilin ‘aleyhine ikâme-i da’vî eylese istimâ’ olunmaz. Çünkü kapudanın emti’a ve eşyâ-yı mahmûleyi bilâ protesto ve i’tirâz teslîm itmesi ve navlunı ahz eylemesi emti’a ve eşyâ-yı mezbûrede bir hakkı kalmadığına delâlet ider.

Kapudan navlunı evvelce ahz itmiş ise mâni’-i da’vî olmadığı gibi “Kf 2 § 271, 272, 273, 274” üncü fıkralarda beyân kılınan kuyûd ve şurûta ri’âyet ider ise yeni mâni’-i da’vî olmaz.

Üçüncüsü gemi çatmış olup da çatdığı mahallde kapudan şikâyetini beyân idebilecek bir hükûmet var iken istid'ânâme takdîmiyle [485] şikâyet itmeyerek mu'ahharan çatma husûsundan dolayı da'vî açıldığı takdîrde ol da'vî istimâ' olunmaz.

Ba'zı müsâdemâtdan cüz'î eser hâsıl olarak sefine yoluna devâm ile ikinci bir müsâdeme vukû'î ile bundan hâsıl olan zararın dahi birinci müsâdemededen hâsıl olmuş olduğu iddi'â idilebileceğinden buna mahall kalmamak için müsâdemenin vukû'bulduğu mahallde zîrde beyân kılınacak müddet zarfında protesto ve iddi'â idilmek ve şâyed müsâdeme sâhilden ba'id bir mahallde vukû'bulur ise sefinenin ilk yanaşacağı iskelede vâki' me'mûrîn-i mahsûsasına 'arz ve şikâyet olunmak lâzımdır.

Şurâ-yı Devletden kaleme alınan Gurre-i Rebî'ül-âhîr sene 1288 ve 7 Haziran sene 287 târîhli mazbata mûcibince sefâyının sâhilde bulunan ebniyye ve rıhtıma ve sâ'ir ecsâm-ı gayr-i müteharrikeye çarpmasından dolayı kapudan 'aleyhine ikâme olunacak de'âvî müstesnâ olup mürûr-u zamân hâsıl oluncaya kadar ikâme idilebilecek—kararlaştırılmışdır. Çünkü sâbit olan şeylerin ne zamân ve ne sûretle rahne-dâr idildiği kolaylıkla tahkîk kılınabileceği gibi bir geminin çarpmasıyla rahne-dâr oldukdan sonra ikinci bir gemi çarpsa bu dahi bellî olacağından sefinelerin yekdiğerine müsâdemesinde olan mülâhazât bu bâbda vârid olamaz.

§ 409. De'âvî-i mebhûsün-anhânın istimâ' kılınabilmesi için evvelen kırk sâ'at zarfında protesto itmek. [486]

Sâniyen protestonâmenin târîh-i tebliğinden i'tibâren otuz bir gün zarfında 'arz u hâl i'tâ eylemek lâzımdır. "TB 282"

Protesto için bu kadar az müddet ta'yîn idilmesi işin mevâdd-ı mühimme-i müsta'celeden olduğundan nâşîdir ma'mâfih araya eyyâm-ı ta'tiliyye hulûl ider ise müddet-i mezbûreye mahsûb idilmez. Bu bâbda şâyân-ı dikkat olan nokta protesto için mu'ayyen olan müddet-i mebbe'î ta'yîninden i'bâretidir.

Bu müddet de'âvî-i mebhûhün-anhâdan birinci ve ikinci nev'inden hasâr-dîde olmuş olan emti'a ve eşyânın teslim ve tesellümi ve üçüncü nev'inde müsâdeme vukû'î ve şâyed mahall-i müsâdemedede şikâyet idilebilecek bir me'mûr yoğısa geminin ilk iskeleye yanaşdığı târîhde i'tibâr olunur.

Protestonâmenin ve mu'ahharan i'tâ kılınacak 'arz u hâlin kimler ma'rifetiyle ve ne sûretle tanzîm ve tebliğ itdirilmek lâzım geleceği dördüncü kitâbda mufassılan beyân kılınacaktır.

Bu mebhasda zikr olunan müddetler zarfında protestonâme ve ‘arz u hâl i’tâ idilmediği hâlde da’vânın ‘adem-i istimâ’î esbâb-ı muharrireye mebnî redd-i da’vî vukû’î takdîrinde olub şâyed müdde’î ‘aleyh müdde’â bihi ikrâr ider ise artık müddet-i mu’ayyene-i kânûniyye zarfında protestonâme ve ‘arz u hâl i’tâ idilmediğine bakılmayarak ikrâr ile mu’âhaze olunması lâzım gelür. “79”

Ticâret-i Bahriyye Kânûnunun târîhi 6 Rebî’ü'l-evvel sene 1280 [487]

Zeyl

Ta’rife ve Numûneler

“1” Düvel-i muhtelif sefâ’in-i ticâriyyesi dâhilinde vücûd elzem olan evrâk-ı resmiyye-i mütenevvi’â.

“Devlet-i ‘Aliyye-i ‘Osmâniyye Sefâ’in-i Ticâriyyesinin Evrâk-ı Resmiyyesi”

1— Devlet-i ‘Aliyye-i ‘Osmâniyye Sancâğını hâmil olan her bir tüccâr sefinesi dâhilinde sened-i bahrî bulunmalıdır Fransızca iş bu varaka-i resmiyyeye [Lakt do propirite]	Lacte de propriété Certificate of ownership
2— Sancâk berâtı ta’bîr olunan varaka-i resmiyyedir Fransızca Lakt do nasyonalitye tesmiye olunur “K 2 § 168” inci fıkırdaki beyân kılındığı vecihle sened-i bahrî Tuğrâ-yı Hümâyûn ile müveşşeh olduğundan başkaca sancâk berâtına lüzûm kalmamaktadır.	L’acte de Nationalite. Certificate of Nationality.
3— Tâ’ife Defteri.	
4— Tahmîliyye Senedâtı.	Crew List
5— Nevl Mukâvelenâmeleri “Eğer sefine istîcâr olunmuş ise”	Bills of lading Charter party
6— Manifesto.	
7— Gümrük Tezkere ve ‘İlm ü Haberleri.	Manifest
8— Pasaport.	Clearance
9— Yevmiye Jurnalı.	Passport

10— Libereto.	Log-book
11— Geminin seyr ü sefere kâbiliyetine dâ'ir olan şehâdetnâme.	Any report of survey.
12—Ticâret-i Bahriyye Kânûnunun bir nüshası.	

İş bu evrâkın kâffesi dâ'imî hâlde sefîne dâhilinde bulunmayub **[488]** hamûleli veyâ hamûlesiz olduğına göre tehallûf ider. Ve istikrâz-ı bahrî akd idilmiş veyâ sigorta olunmuş ise ânların da senedleri bulundırılır ve bilâd-ı ecnebiyyede bir sefîne mübâya'a olundukda sened-i bahrî makâmına kâ'im olmak ve hükmî bir 'Osmânlı Limanına gelinceye kadar cereyân itmek üzere Devlet-i 'Aliyye Şehbenderinden Mürûr Tezkeresi alınur.

“Avusturya Sefâ'in-i Ticâriyyesinin Evrâk-ı Resmiyyesi”

1. Scontris Ministeriale [Cert. of Regist.]
2. Patente Sovrana [Royal license]
3. Giornale di Navigazion [offical log-book]
4. Scartafanis giornale di Navigazione cotidiano [Ships log-book]
5. Charter party. [If the ship is chartered.]
6. Custom house clearance.
7. Manifest.
8. Bills of Lading.
9. Ruolo Del equi paggio. [List of Crew]
10. Bills of Health

“Danimarka Sefâ'in-i Ticâriyyesinin Evrâk-ı Resmiyyesi”

1. Royal passport.
2. Certificate of wnership.
3. Build-brief.
4. Admeasurment-Brief.

5. Charter party. [If the ship is chartered.]
6. Custom house clearance.
7. Manifest of Cargo.
8. Bills of Lading
9. Muster roll. **[489]**

“Finland Sefâ‘in-i Ticâriyyesinin Evrâk-ı Resmiyyesi”

Fenland

1. Materbref. [Certificate of measurement.]
2. Belbref. [Certificate of builder]
3. Journaten. [Ship’s log-book]
4. Charter party. [If chartered]
5. Custom house clearance.
6. Manifest.
7. Bills of Lading.
8. Folk passe Crew List

“Fransa Sefâ‘in-i Ticâriyyesinin Evrâk-ı Resmiyyesi”

France.

1. L’acte de Francisation. Cert of Registry.
2. Le congé. Sailing license.
3. Le journal timbré. Log-book.
4. Le journal du bord. Ship’s log-book.
5. National Flag.

6. Charter Party.
7. Clearance.
8. Manifest.
9. Bills of lading
10. Le rôle d'équipage. Crew List.
11. Bills oh health

“Cermanya Sefâ'in-i Ticâriyyesinin Evrâk-ı Resmiyyesi”
Germany.

1. Messbrief. Certificate of measurement.
2. Beil-brif. Builder's Certificate.
3. See-pass. Sailing license.
4. Journal. Sailing log-book. **[490]**
5. Charter party.
6. Clearance
7. Manifest of cargo.
8. Bills of lading.
9. Muster' roll.

“İngiltere Sefâ'in-i Ticâriyyesinin Evrâk-ı Resmiyyesi”
Great Britian

1. Certificate of registry.
2. Official log-book
3. Ship's log-book.
4. National flag and code of signals.
5. Code of signals and numeral flags.
6. Charter party.

7. Custom house Clearance

8. Manifest.

9. Bills of lading

10. Shipping articles.

11. Muster roll

12. Bill of health.

“Yunanistan Sefâ’ın-i Ticâriyyesinin Evrâk-ı Resmiyyesi”

Grece

Fransa Sefâ’ın-i Ticâriyyesinin Evrâk-ı Resmiyyesi gibidir.

“Flemenk Sefâ’ın-i Ticâriyyesinin Evrâkı”

Holland

1. Mect-brief. Certificate of tonnage

2. Biljbrief. Cetificate of ownership.

3. Zeebrief. Sailing liceuse.

4. Journal. Ships log-book.

5. National flag.

6. Charter party. If chartered.

7. Clearance.

8. Manifest.

9. Bills of lading.

10. Mouster rolle. Crew List.

11. Bill of health **[491]**

“İtalyanın Evrâk-ı Resmiyyesi”

Italy

Avusturya Devleti Evrâk-ı Resmiyyesinin ‘Aynısıdır.

“Norveçya Devletinin Evrâkı”

Norway

1. Billbrev. Certificate of builder.
2. Maalebrev Certificate of measurement.
3. Nationalitets brevis. Certificate nationality.
4. Journal. Ship's log-book.
5. Charter party.
6. Clearance.
7. Manifest.
8. Muster roll or bolklister. Crew List.

Norveçyalular tarafından ecnebî limanlarında satun alınan sefâ'in Norveçya Konsolosu Cânibinden muvakkat sûretde virilen Milliyet Kâğıdı ve Yoklama Cedveli ile seyr idebilür.

Esnâ-yı muhârebede Norveçya Sefâ'in-i Ticâriyyesine mahsûs bir sûretde virilen Kral Pasaportı bir Norveç Sefinesi dâhilinde bulunmaz ise seyrini men' itmekliçe devlet-i müşâü'n-ileyhânın hakkı vardır.

“Rusya Devletinin Evrâkı”

Russia

1. L'acte de construction ou d'acquisition du Navire Builder's certificate.
2. La patente portant autorisation d'arborer le pavillon Marchaed Ruisse. Certificate of nationality.
3. Journal du Capitaine.
4. Charter party.
5. Manifest of cargo.
6. Bills of lading.
7. Le rol déquipage. [492]

“İspanya Devletinin Evrâkı”

Spain

1. Le Patente real. Royal license.
2. El Diario de Navigation. Ship's log-book.

3. National flag.
4. Charter party.
5. Clearance.
6. Manifest.
7. Bills of lading.
8. El roll. List of crew.
9. Bill of health

“İsveç Devletinin Evrâkı”

Sweden.

1. Pasport: Bu kâğıd yâ Gümrük Komiserinden veyâhûd Baş Hâkimden virilür.
2. Billbrief. Builder's certificate.
3. Materf. Certificat of measurement.
4. Fribref Certificat of Registry.
5. Journalen. Ship's log-book.
6. Charter party.
7. Clearance.
8. Manifest.
9. Bills of lading.
10. Folk passor Sgomansrulla. Muster roll.

“Amerika Sefâ‘in-i Ticâriyyesinin Evrâkı

America

1. Certificate of Registry.
2. Sea-letter or certificate of ownership:
3. Ship's log-book.
4. National flag.
5. Charter party.

6. Manifest.
7. Clearance.
8. Bills of lading.
9. Shipping articles.
10. Muster roll.
11. Bill of health.

[493] “2” Liman İdâresince Ahz Olunan Rûsûm Ta’rifesidir

Nev’-i Rûsûm	Mikdâr Ton Min İlâ	Guruş	Pâre	Lira-yı ‘Osmânî
Beş tonilato cesâmetinde bulunan ve boğazlardan mürûr iden sefâ’in-i ticâriyyenin beher tonilatosundan istihsâl olunan sefere ve Mürûr Tezkeresi ve Fermân Resimleri			20	
Körfez dâhilinde seyr ü sefer iden sefâ’inin beher tonilatosundan Tezkere ve Fermân Resimleri		1		
Şamandıra hâricinde bulunan sefâ’in-i ecnebiyyenin beher tonilatosundan [1]		13		
Şamandıra dâhilinde bulunan sefâ’in-i ecnebiyyenin beher tonilatosundan [1]		10		
Şamandıra Resmi ile mükellef olmayan ecnebî sefâ’ininden sefere ihrâc idenlerinden [1] ⁵⁷		2		
Körfez kayıklarının beher tonilatosundan [2]			4	
[494]				
Boğaz hâricinden gelen sefâ’inin dört gün ikâmeti içün [2]			4	
Dört günden ziyâde ikâmet idenlerin beher tonilatosundan [2]			8	
Hatab ve mangal kömüri hamûleli sefâ’inin tonilatosundan [2]			4	

⁵⁷ [1] Sefâ’in-i ecnebiyyenin ahz ve ihrâc itdikleri seferiyyeye mahsûs olub ma’vnacılara virilen ücret mukâbilidir Devlet-i ‘Aliyye Sefâyini kendü sandallarıyla buldukları mahallden sefere alabiliyorlar.

Ayda sekiz sefer i'tibârıyla su dubalarının beher tonilatosundan [2]				4	
İdâre-i Mahsûsa Vapurlarıyla Şirket-i Hayriyye Vapurlarının beherinden senevî [2]					18
Derûn-i Köpri Vapurlarının beherinden senevî [2]					9
Römorkörlerin beherinden şehri [2] ⁵⁸					1
İstinye Limanına duhûl iden sefâ'in-i ticâriyyeden maktû'an			20		
Müskirât kayıklarının bendiyyesine mahsûs sâl için beher tonilatosundan			2		
Beş tonilatdan aşağı bulunan kayıkların beher seferinden			8		
[495]					
Kum ma'vnalarının beher seferinden			10		
Ecnebî sefâ'ininden Cesrin Beynî ile İstinye Limanında müddetini tecâvüz itdirenlerin beher yevm-i ikâmeti için			10		
Şamandıra hâricinde bulunan yetmiş beş tonilatoluk ecnebî gemilerinden Teymur Harcı			3		
Yetmiş beş tonilato cesâmetinden ziyâde olan ecnebî gemilerinden Teymur Harcı			6		
Vürûd iden bütün sandaldan köpri hâricinde Şamandıra Harcı					1
Kalafat yerine çıkılan bütün sandaldan beher takımı dört guruş on altı pâre i'tibârıyla	11	00		20	
Fesh idilen gemilerin beher tonilatosundan			1		
Cisr-i Cedidden duhûl iden gaz ma'vnalarından					

⁵⁸ Ecnebîye dahi şumûli bulunan Şamandıra Resmidir.

Cisr-i Cedîdden duhûl iden ecnebî sefâ'in-i ticâriyyesinden			20		
Vize Harcı			5		
[496]	20	5	2	20	
	50	25	5		
Cisr-i Cedîdden duhûl iden sefâ'in-i ticâriyye ve 'Osmâniyyeden Duhûliyye Resmi	100	50	7	20	
	150	100	15		
	200	150	17	20	
		201	20		
Sefâ'in kapudanlarına müceddeden i'tâ olunan Jurnal Defterinden			25		
Boğazlar hâricinden vürûd iden tüccâr sefinelerinin beher seferinde defterlerinin tasdik harcı			15		
Körfez cânibinden sefer iden kayıklardan Jurnal ve Defter-i tasdik			5		
Bir ve iki çifte piyâde her nev' 'âdî kayıklar ve iskelelere yolcu taşıyan bir ve iki çifte filikalardan [3]			5		
Salapurya ve ateş kayıkları ile üç çifteden beş çifteye kadar Boğaziçi ve Ada kayıklarından [3]			10		
'Umûm ma'vnalarla Boğaziçi Pazar kayıkları ve bu cesâmetde olan sâ'ir kayıklar ve Âlâmana ta'bır olunan balıkçı kayıklarından [3] ⁵⁹			20		

⁵⁹ [3] Tasarruf Senedi i'tâsında yâ bey' ve şirâ vukû'nda merâkib-i bahriyye-i sagîreden alınan harcdır.

[497] Der-sa'âdet Liman İdâresi De'âvî Kalemince Alınan Harclar

Nev'-i Harc	Guruş	Pâre	Lira-yı 'Osmânî
Manifesto Harcı beşden on beş tonilatuya kadar	10		
On altıdan yirmi beş tonilatoya kadar	15		
Yirmi altıdan elliye kadar	20		
Elli birden ziyâdesi için	30		
Sened-i Bahrî Harcı	57		
Ferâğ ve İntikâl Harcı- Sefâ'in-i cesîme her kaç guruşa satılıyor ise Sened-i Bahrî Harcından başka binde beş			
İmzâ ve Mühür tasdiki için	50		
Sûret için			
Pruvâdı furtına	20		
Protestonun teblîğ olunan beher nüshası için	30		
Kontorato tasdîki- bin guruşa kadar yirmi binden fazlası için kırk guruş	50		
İstikrâz-i Bahrî Senedi tasdîki için [498] bin guruşa kadar yirmi guruş binden fazla beher yüz guruş için yirmi pâre	5		
İstid'ânâme kaydiyyesi	87		
Ecnebiyyeden alınan sefineler için Bey' Ve Şirâ Harcı			

[499]“3” Sened-i Bahrî Sûreti

Tuğrâ-yı Hümâyûn

Sebeb-i tahrîr tevkî’-i refî’-i hümâyûnum oldur ki

Ticâret-i Bahriyye ile me’lûf olan Teb’a-i Devlet-i ‘Aliyyemin lede'l-hâce ibrâz itmek üzere zîrde tasarruflarında bulunan sefinelerin esâmı ve eşkâl ve keyfiyyât ve ahvâlini mutazammen Sened-i Bahrî i’tâsı bâ-İrâde-i Seniyye mukarrer olmakdan nâşî Marmaralı Tuduş Veled-i ? nâm kapudanın süvâr olduğu üç yüz bir tonilato hamûleyi mütehammil Sofya nâm bir kıt’a sefinenin kırk pâre i’tibârıyla yirmi pâre hissesi Marmaralı Yorgi Frankopulonun ve yirmi pâre hissesi dâhi süvâr-i merkûm Dutuş kapudanın mâlî olarak sefine-i mezkûre bu def’a Yunanlıdan mübâya’a olunmuş olduğu bi’t-tahkîk tebeyyün ile hasbe'l-nizâm Liman Defterlerine kayd itdirildiğinden bahisle müceddeden Sened-i Bahrî i’tâ olunması husûsı Bahriye Nezâreti cânibinden bi’t-tahrîr ifâde olunub ber-mûceb-i nizâm bey’ ve şîrâ ve intikâl vukû’buldukca ve süvârîsi tebdîl kılındıkca Sened-i Bahrîsi dahi tecdîd olunmak üzere sefine-i mezkûreyi süvârî-i merkûm ile merkûm Yorkinin tasarruflarını hâvî iş bu Hüküm-ü Şerîfim i’tâ [500] olundu. Harer fi'l-yevmü's-sâlis ‘aşer min şehr-i ramazâmî'l-mübârek li-sene sitt ve tis’în ve mi’eteyn ve elf.

Diğer Sûret

Tuğrâ-yı Hümâyûn

Sebeb-i tahrîr tevkî’-i refî’-i hümâyûnum oldur ki

Ticâret-i Bahriyye ile me’lûf olan Teb’a-i Devlet-i ‘Aliyyemin lede'l-hâce ibrâz itmek üzere zîrde tasarruflarında bulunan sefinelerin esâmı ve eşkâl ve keyfiyyât ve ahvâlini mutazammen Sened-i Bahrî i’tâsı bâ-İrâde-i Seniyye mukarrer olmakdan nâşî Marmaralı Ostomuz Kapudanının süvâr olduğu üç bin keyl hamûleyi mütehammil bu mebârrda ta’bîr olunur iki direkli on yedi zürrâ’ tûlunda bir kıt’a sefinenin kırk pâre i’tibârıyla sekiz pâre hissesi Taşcı ‘Osmânın ve yirmi dört pâre hissesi Mustafa kerîmesi Havva Hatunun ve sekiz pâre hissesi dahi Marmaralı Karanfil Papa kapudanın mâlî olarak mukaddem Bartın İskeleyinde inşâ olunmuş olduğu bi’t-tahkîk tebeyyün ile hasbül-nizâm Liman Defterlerine kayd itdirilerek ol bâbda iş bu sene-i mübâreke Rebû’l-ahirinin on birinci günü târîhiyle Sened-i Bahrî virilmiş ise de merkûman ‘Osmân ve Karanfil Papa mutasarrıf oldukları hisse-i mezkûrelerini ? ve ? Hava mutasarrıf [501] olduğu hisse-i mezkûresini bi'l-vükâle cem’an zikr olunan kırk pâre hisselerini Nalbur Esnâfindan Hâcî Şevkî nâm kimesneye fûrûht eylemiş ve kapudan-ı merkûm dahi süvâriliğinden çıkub yerine Marmaralı Anıştaş kapudan olmuş olduğundan bahisle tecdîden Sened-i Bahrî i’tâ olunması husûsı Bahriye Nezâreti Cânibinden bi’t-tahrîr ifâde olunub Sened-

i ‘Atıki battâlda hıfz olunmağla ber-mûceb-i nizâm bey’ ve şîrâ ve intikâl vukû’buldukca ve süvârîsi tebdîl kılındıkca Sened-i Bahrîsi dahi tecdîd olunmak üzere tasarrufı hâvî iş bu hükm-ü şerîfîm i’tâ olundu. Harer fi yevmü's-sâbi’ min şehr-i ramazânü'l-mübârek li-sene erba’a tis’in mi’eteyn ve elf.

[502-503] “5” Manifesto” Numûnesi

Kapudanın İsmi

İdâre-i Mahsûsa

Vapurun

İsmi Tahmîl Olunan İskele

Sefer

Numerosı

Emti’a ve Eşyâ ve Emânât ve Sâ’ire Manifestosıdır

Mülâhazât	Evzânı			Kıymet	Cins-i eşyâ	Parça	Denk	Numero	Marka	Ahz ideceklerin ismi	Tahmîl idenin ismi	Numero		Çıkarılacak iskele	Tahmîl olunan iskele
		Kilo	Gram									Ordino	Polîçe		

[504-505] “4” Tahmîliyye Senedi Numûnesi

İhtâr

Nevl Mukâvelenâmeleri ve Tahmîliyye Senedleri hakkında kânûnen aranılan şey şerâ’it-i mu’ayyene-i kânûniyyeyi hâ’iz olmalarından i’bâret olub şekil ve sûret tanzîm ve tahrîri tebeddül ideceğinden ve İdâre-i Mahsûsadan i’tâ kılınmakd bulunan Tahmîliyye Senedleri şerâ’it-i kânûniyyeyi hâvî olduğundan bir nüshası numûne olarak buraya derc idildi.

İş bu senedler idârenin acenteleri tarafından tanzîm idilüb emti’a ve eşyânın vapura tahmîlinde Vapur Yazıcısı tarafından iki nüsha olarak bir sened daha bi’t-tanzîm bir nüshasını makbûz ‘ilm

ü haberi makâmında emti'a ve eşyâ-yı mezbûreyi teslîm idene i'tâ ve diğerini müselleme imzâ itdirerek kendüsi hıfz itmekde bulunduğundan idârece Tahmîliyye Senedini poliçe dikariko makâmında "poliçe" ve makbûz 'ilm ü haberine "ordinor" diniliyor.

Ordino Numerosı		İdâre-i Mahsûsa		Poliçe Numerosı	
İş bu poliçenin zîr ve zuhrunda muharrer olub mahmil ve mürselinin ma'lûm ve makbûlî olan şerâ'it tahtında tahmîl idilen emti'a ve emânât poliçesidir					
Sefer numerosı		Kapudanın ismi		Vapurun ismi	
Ahz ideceğin ismi		Tahmîl idenin ismi		Çıkarılacak iskelenin ismi	
Tahmîl olunan iskele					
Mülâhazât		Poliçe ve yol pâresi ve mesârifi		Ta'vîz olarak virilen mebâligin yüzde üç ücreti	
Ta'vîz		Havâle idilen nevlin yüzde iki ücreti		Havâle olunan nevl	
Peşin nevl		Yekûn			
Sigorta kıymeti					
Mahmilin ifâdesiyle eşyanın cins ve nev'		Fî		Hamûlenin kilosı	
		Mahmilin ifâdesiyle		Hamûlenin kab ve 'aded	
		Hamûle markası			
		Eşyanın numerosı			

[Bu poliçenin mündericâtı mahmilin ifâdesi üzerine mukayyed olduğundan mu'ahharan gayr-i sahîh yâhûd nâ-tamâm olduğu tebeyyün iderse İdâre-i Mahsûsa vechen min-el vücûh mes'ûliyyet kabûl itmeyecektir]

İhtâr: İş bu poliçenin zuhurına şerâ'it-i nakliye derc idilmiştir.

[506] Ordino Sûreti

Kapudan									
Vapur			Sefer Numerosı				İdâre-i		
Mahsûsa			Ordino Numerosı						
Çıkarılacak İskele								Tahmîl	
Olunan İskele									
Vapur Yazıcısı tarafından vapura emti'a ve eşyâ ve sâ'irenin alınmış olduğunu müş'ır virilen 'ilm ü haberdır									
Mülâhazât	Kantar	Kıymet	Cins-i Eşyâ	Parça	Denk	Numero	Marka	Kabz ideceğın ismi	Yükledenin ismi

[507] Ordino Sûreti

Kapudan									
Vapur		Sefer Numerosı					İdâre-i Mahsûsa		
Ordino Numerosı									
Çıkarılacak İskele							Tahmîl		
Olunan İskele									
Vapur Yazıcısı yedinde tevkîf olunacak ‘ilm ü haberdîr									
Mûlâhazât	Kantar	Kıymet	Cins-i Eşyâ	Parça	Denk	Numero	Marka	Kabz ideceğın ismi	Yükledenin ismi

[508] İdâre-i Mahsûsa Vapurları Yazıcıları tarafından virilen tezkere

Kapudan				Vapur			
Sefer Numerosı		İdâre-i Mahsûsa		Poliçe Numerosı			
Çıkarılacak İskele		Gümrük Me'mûrunda hıfz		Tahmîl olunan			
iskele							
olunmak üzere nüsha-i evveli							
Tüccâr ve sâ'irenin vapurundan Gümrüğe nakl olunan eşyâsının kendülerine teslîmi için Gümrük Me'mûrına tezkeredir							
Mülâhazât	Kıymet	Cins-i Eşyâ	Denk ve Parça	Numero	Marka	Kabz ideceğın ismi	Yükledenin ismi

Sâhib ve kâbız-ı eşyâ olanların eşyâ poliçesinin arkasındaki şerâ'it mûndericesine tevfiikan mâlını kabz idecekdir

[509] İdâre-i Mahsûsa Vapurları Yazıcıları tarafından virilen tezkere

Kapudan					Vapur		
Sefer Numerosı		İdâre-i Mahsûsa			Police Numerosı		
Çıkarılacak İskele		Gümrük Me'mûrunda hıfz			Tahmîl olunan iskele		
olunmak üzere nüsha-i sâniye							
Tüccâr ve sâ'irenin vapurundan Gümrüğe nakl olunan eşyâsının kendülerine teslîmi için Gümrük Me'mûrına tezkeredir							
Mülâhazât	Kıymet	Cins-i Eşyâ	Denk ve Parça	Numero	Marka	Kabz ideceğin ismi	Yükledenin ismi

Sâhib ve kâbız-ı eşyâ olanların eşyâ poliçesinin arkasındaki şerâ'it mundericesine tevfikân
mâlımı kabz idecektir

—FİHRİST—

Birinci Bâb

Sahîfe

2	“Birinci Fasl” Ba’zı Istalâhât
22	Kavâ'id-i 'Umûmiyye
90	Ticâret-i Bahriyyeye Mûte'allık Mevâdd
99	“İkinci Fasl” Gemi ve Sâ'ir Merâkib-i Bahriyyenin Sûret-i Tasarrufı
113	Düyûn-u Mümtâze
132	“Üçüncü Fasl” Haczin Ta'rîf ve Taksîmi
137	Sefâyinin Ne Zamân Haczolunabileceği
140	Haczin Sûret-i İcrâsı
153	Sefâyinin Keyfiyyet-i Fûrûhtu
159	Müzâyedenin Takarruruyla Hâsıl Olan Te'sîrâtı
164	Haciz ve Fûrûht Mu'âmelâtına Vukû'bulacak İ'tirâzât
169	Bedel-i Müzâyedenin Sûret-i Tevzî'i

İkinci Bâb

171	“Birinci Fasl” Sefîne Sâhiblerinin Hukûk ve Vezâ'ifi
186	“Üçüncü Fasl” Kapudanların Sıfâtı
190	Hukûk ve Vezâ'if-i 'Umûmiyyesi
195	Sefînenin Hareketinden Evvel Olan Hukûk ve Vezâ'ifi
210	Esnâ-yı Seferde Olan Hukûk ve Vezâ'ifi
226	Geminin Limana Vusûlünde Olan Hukûk ve Vezâ'ifi
242	“Üçüncü Fasl” Tâ'ifenin Şerâ'it-i İstihdâmı
246	Ta'dîl veyâ Fesh-i Mukâveleyi Mûceb Ahvâl

Üçüncü Bâb

- 273 “Birinci Fasl” Nevî Mukâvelesinin Şerâ’it-i Akdi
283 Ta’dîl veyâ Fesh-i Mukâveleyi Mûceb Ahvâl
287 “İkinci Fasl” Tahmîliyye Senedeninin Ta’rîf ve Şerâ’it-i Tanzîmi
295 Tahmîliyye Senedenin Ahkâmı
299 “Üçüncü Fasl” Ücretin Sûret-i Ta’yîni
307 Ücret ve Tazmîni Mûceb Olub Olmayan Ahvâl
316 Hamûlenin Keyfiyyet-i Teslîmi
324 “Dördüncü Fasl” Yolcular
335 “Beşinci Fasl” İstikrâz-ı Bahrînin Ta’rîf ve Sebeb-i İhdâsı
342 Mukâvelenâmenin Şerâ’it-i Tanzîmi
350 İstikrâz-ı Bahrî Karşılığı
355 İstikrâz-ı Bahrînin Ahkâmı
366 “Altıncı Fasl” Sigortanın Ta’rîf ve Târîhi
375 Sigorta Mukâvelesinin Şerâ’iti
385 Sigorta İtdirilmesi Câ’iz Olub Olmayan Şeyler
406 ‘Âkideynin Hukûk ve Vezâ’ifi
420 Terk-i Emvâl
444 “Yedinci Fasl” Hasârât-ı Bahriyyenin Ta’rîf ve Taksîmi
455 Hasârât-ı Bahriyyenin Sûret-i Tesviyesi
459 Denize Mâl Atmak
475 “Sekizinci Fasl” Mürûr-ı Zamân
482 Mesmû’ Olmayan Da’vâlar
487 “Zeyl” Ta’rife ve Numûneler

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ahmed Reşid ya da tam adıyla Şerif Ahmed Reşid Paşa 19. Yüzyıl Osmanlı devlet adamı, hukukçu ve şairi olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı Devleti'nin kökten bir değişim ve dönüşüm yaşadığı bu yüzyılda Avrupa'dan alınan hukuk kurallarını uygulayacak hukukçulara ihtiyaç duyulması Osmanlı Devleti'ni bir hukuk mektebi açmaya itmiştir. 19. Yüzyıl boyunca devam eden girişimlerin sonucu olarak 1880'de İstanbul'da Mekteb-i Hukuk açılmıştır. Ahmed Reşid de bu mektebi yüksek derece ile bitiren mezunlardan biri olarak hukukçu kimliği ile Hukûk-ı Ticâret adı ile müstakil bir eser kaleme almıştır. Müellif birinci kitabın girişinde eserinin, “Ticarete müteallik bi'l-cümle kavanin ve nizamatin şerhini havi olup bir Medhâl ile dört kitabdan müteşekkil” olduğunu yazmaktadır.

Çalışmamıza konu olan ikinci kitap ise eserin kapağında ifade edildiği şekli ile “Ticâret-i Bahriyye Kânûnu ile müteferri olan nizamatin şerhini havidir. Adı geçen eser 512 sayfa olup 3 bâb (kısım) ve 409 maddeden mürekkep olup maddeler “ş” işareti ile gösterilmiştir.” Kitabın ilk sayfası besmele ile başlamakta ve onun ardından da ikinci kitabın genel başlıkları şu şekilde sıralanmaktadır:

1- Merâkib-i Bahriyyenin Envâ' ve Keyfiyyâtı ile Sefâyin Üzerine Ta'alluk İden Hukûk-ı Muhtelif

2- Eshâb-ı Sefâyin ile Sefnede Müstahdem Kapudan ve Tâ'ife ve Eşhâs-ı Sâ'irenin Hukûk ve Vezâ'ifi

3-Ticâret-i Bahriyyeye Müte'allik Mu'âmelâttan Mütevellid 'Ukûd ve Ta'ahüdât-ı Mütenevvi'a ile 'Âkideynin ve Sâ'ir 'Alâkadârânın Hukûk ve Vezâ'ifi

Kitabın birinci bâbı 3 fasıl (bölüm) ve 12 mebhastan (alt bölüm) mürekkep olup birinci fasılda Ticâret-i Bahriyye Hakkında Ma'lûmât-ı Evveliyye, Sefâyin ve Sâ'ir Merâkib-i Bahriyyenin Hukûk-ı Tasarrufiyyesi, Hacz ve Fûrûhtu başlıkları ele alınmıştır. Birinci bâbın birinci faslında 3 mebhas ele alınmaktadır. Birinci mebhas olan “Ba'zı Istalahat” genel olarak bahriye ticaretinde bilinen ve bilinmesi gereken terimleri açıklamaktadır. Deniz, nehir, göl, boğaz, körfez, kanal, liman vb. gibi. 22 sayfada ve 43 madde olarak açıklaması yapılan bu terimler bir nevi sözlük mahiyeti taşımaktadır. Müellif kitabın girişinde böyle bir uğraşa girerek kitabın anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. Örneğin sekizinci maddede karasuları şöyle izah edilmiştir. “Karasuları diğer tabirle kıyı suları- mer territoriale- denizin sahile yakın olan kısmına denir. Sahilden denizin ne kadar mesafeye kadar olan bölümünün karasuyu olarak tabir edileceğine

dair eskiden beri var olan bir takım görüşler toplanıp karada top menzili kadar mesafenin kıyı suları itibar olunması hakkındaki görüş, bir memleketin sahillerinin yabancı harp gemilerinin saldırısından korunaklı olması fikrine dayanmaktadır. İngiltere ve Amerika Devletlerince 1818 senesinde imzalanan bir muahedenameye göre karasuları sahilden 3 mil uzaklığına kadar mesafeyi ifade eder. 1 mil 1852 metredir. Henüz devletlerin tamamı bunu tasdik eylediklerini beyan etmemiş olsalar da devletlerin çoğunluğu karasularını 3 mil olarak onaylamıştır. Hukukçular da bu durumu münasip görmektedir. Osmanlı Devleti Zabıta-i Saydiyye Nizamnamesi'nin 29. Maddesinde karasularını 3 mil olarak tayin etmiştir.”

İkinci mebhasta “Kavâ'id-i 'Umûmiyye” yani genel hükümler ele alınmıştır. “Birinci kaide: Açık denizler serbesttir, yani hiçbir devletin münhasır olarak tasarrufu altında olmayıp bütün devlet ve kavimlerin ortak kullanımı altındadır. Açık denizlerde ne kadar mükemmel donanmalar olsa da yine kaideten devamlı surette bir üstünlük mümkün olmadığından teklifsiz olarak ticaret, balık avcılığı ve seyrüsefer hakkından istifade etme hakkına sahiptir ve istisnai durumlar haricinde kimse bu haktan mahrum edilemez.” Karasularına dair bir açıklama bu başlık altında da yer almaktadır. “Karasuları: Açık sular gibi olmayıp sahiline malik olan devletin daima tahakküm ve hâkimiyeti altında bulunduğu hükmen korunmuş sayılır. Karasuları sahiline malik olan devletin mülküdür ve binaenaleyh her devlet tasarrufu altında bulunan karasularında icap ettiği takdirde seyrüseferi yasaklamaya hakkı olduğu gibi istiklali ve memleketin asayişini korumak için torpil ve fener tarzı tedbirleri alarak seyrüseferi ve balık avcılığını düzenlemeye ve aldığı tedbirlere uyma hususunda herkesi mecbur bırakmaya hakkı dahi vardır. Uygun gördüğü vergi ve harçları almaya da hakkı vardır zira bir şeye malik olan o şeyin menfaatine dahi maliktir.” şeklinde ifade edilmiştir. Bunun gibi genel kaidelerden sonra esir ticareti, deniz hırsızlığı, zabıta ve liman nizamı, gümrük nizamı gemilerden alınan vergilerden karantina ve muhasaraya kadar liman reislerinden şehbenderlere kadar birçok farklı konu ele alınmıştır. Esir ticareti ya da kitapta ifade edildiği şekliyle “Üserâ-yı Zenciyye Ticâreti”. Esir Ticareti'nin 1815 Viyana Kongresi'nde tamamen yasaklandığı ifade edildikten sonra 2 Temmuz 1890 tarihinde Brüksel'de Osmanlı Devleti, Almaya, Avusturya, İngiltere, Rusya, Fransa, İtalya, İran, Belçika, Danimarka, İspanya, İsveç, Norveç, ABD, Kongo ve Zengibar Hükümetleri tarafından Sened-i Umumi imzalanmıştır. Bu senette esir ticaretinin engellenmesi için alınacak tedbirlerden bahsedilmiştir. Osmanlı Devleti esir ticaretinin yasaklanması için 16 Aralık 1889'da bir kanun neşrederek gerekli kanuni düzenlemeyi yapmıştır. Bu düzenlemeye göre esir taşıyan gemi kaptanlarının bir sene hapis ile cezalandırılmaları, tekrarı halinde ise her defası için birer sene ileve edilerek cezalandırılacağı

ifade edilmektedir. Yine aynı düzenlemede sahibi bulunmayan her esir için beş altın nakdi ceza uygulanacağı ve kaptanın cezayı ödememesi halinde ise geminin satılarak cezanın tahsil edileceği ifade edilmiştir. Deniz Hırsızlığı, denizde hırsızlık etmek yani gerek barış zamanı gerekse savaş hâlinde bir gemiyi yağma ve soygun yolu ile bir kimsenin canı ve malını cebir ile tasallut etmektir. Deniz hırsızları herhangi bir bayrağa ve hukuka tabi olmadığı için insanlığın genel düşmanı addedilmiş ve görüldükleri her yerde her devlet tarafından tutuklanarak muhakeme edilmelerine imkân tanınmıştır. Zabıta ve Liman Nizamâtı, Ticaret gemilerinin tamamı bulundukları karasularının hâkimi olan devletin hukukuna tabidir. Her sefine mensubu olduğu devletin hareketli bir toprak parçası olmakla beraber nerede olursa olsun o devletin kanunlarına tabi olsa da her devlet liman vesair karasularında emniyet ve asayiş muhafaza etmek maksadıyla ticaret gemilerine müdahale edebilme hakkına sahiptir. Gümrük Nizamâtı, Ticaret gemilerinin tamamı bulundukları karasularının hâkimi olan devletin gümrük kurallarına tabidir. Gümrük İdaresince ruhsat verilmedikçe gemilerden karaya emtia ve ticari eşya çıkarmak yasaktır. Kayıkçı ve sandalcılar da bu muameleye tabi olup uymamaları durumunda yasak olan malları müsadere edilip Gümrük Resmi'nin iki katı nakdi ceza ile cezalandırılırlar. Gemilerden alınan vergilere geldiğimizde ise karşımıza ferman, tezkere ve sefere vergileri çıkmaktadır. Rıhtım, Fener ve Şamandıra Vergileri de mevcuttur. Veba, Kolera, Sarı Sıtma gibi hastalıkların yayılmasını engellemek için uygulanan en önemli tedbir karantina usulüdür. Muhasara-i Sulhiyye, sahilde bulunan bir şehrin veya limanın deniz tarafından başka mahallerle olan her türlü iletişim ve ulaşımının kesilmesidir. 19. Yüzyılın başından beri Avrupalı devletler tazminat veya siyasi sebepleri ile bir devletin limanlarını savaş ilanı olmaksızın kuşatma altına almışlardır. Savaş ilanı olmadığı için bu usule Muhasara-i Sulhiyye denilmiştir. Liman Reislerinin Ticaret-i Bahriyye Kanunu ile Dersaadet Liman Nizamnamesi ve Taşra Liman Reislerine Dair Olan Talimat gereğince iki tür görevleri vardır. Birincisi memur oldukları limanın asayiş düzenine nazar-ı dikkat ederek gemilerin idaresine dair hususları icra etmektir. İkincisi ise gemi sahipleri ile kiracıların, kaptan ve tayfasının ve diğer alakalıların iş ve işlemlerini kanun ve nizama uygun olarak düzenlemektir. Şehbenderler, Osmanlı Devleti'nin yabancı ülkelerde bulunan bir nevi konsoloslardır. Muvazzaf yani resmi memur ve fahri olmak üzere iki türdür. Yabancı limanlara yanaşan Osmanlı Tüccar Sefinelerinin kaptanları ilk iş olarak Şehbendere giderler.

Üçüncü mebhasta ise “Ticâret-i Bahriyyeye Mûte'allık Mevâdd” yani deniz ticaretine dair olan bütün işlemler, sefine inşasına dair bütün taahhütler, yurt içi veya yurt dışına yapılacak seyir ve seferler için gemi kiralınması ve satışı, deniz yoluyla mâl ve eşya nakli ve irsali, sefine için

alet, zahire ve diğer malzemelerin satın alınması, gemi ücreti ve geminin kiralınması, gemi ve yükü üzerine olan borçlanmalar, sigorta ve borçlanma işlemleri deniz ticaretinin iş ve işlemlerinden sayılarak bu mebhasta ele alınmıştır.

İkinci fasıl iki mebhastan mürekkeptir. Birinci mebhasta “Gemi ve Sâ’ir Merâkib-i Bahriyyenin Sûret-i Tasarrufu” başlığı altında gemi ve diğer deniz ticareti araçlarının ne suretle tasarruf edileceği anlatılmaktadır. Ticaret-i Bahriyye Kanununun birinci maddesine göre “Bir kimse Osmanlı Tebasından olmadıkça Osmanlı Sancağına hamil bir sefinenin tamamına ya da bir kısmına hissedar olamaz. Buna ihtiyaç olmadığı da kitapta ifade edilmektedir. Çünkü Osmanlı Karasularında yabancı bayrakla seyrüsefer etmelerine müsaade buyrulmuştur.

İkinci mebhasta “Düyûn-u Mümtâze” başlığı altında gemi sahiplerine terettüp eden bazı borç ve alacak verecekten bahsedilmektedir. Örneğin Süveyş Kanalı’ndan geçecek olan gemiye Kanal İdaresince Kılavuz görevlendirilmesi Kanal Nizamâtı ahkâmından olduğu için bu ücret duyun-u mümtazedandır. Kanunun 42. Maddesi uyarınca kaptan veya taifeden hiçbirinin daha önce girmedikleri bir liman, boğaz veya kanala girmeleri gerektiğinde gemi hesabına olacak şekilde bir kılavuz alınması mecbur olduğundan bunun ücreti de duyun-u mümtazedandır. Ancak bir sebep yokken kılavuz veya taife görevlendirilmesi için ödenen ücretler duyun-u mümtazedan sayılmamaktadır.

Üçüncü fasıl yedi mebhastan mürekkep olup birinci mebhastan “Haczin Tarif ve Taksimi”ni ele almaktadır. Haczin tarifi yapıldıktan sonra çeşitlerinden bahsedilmektedir. Bu bölüm küçük ve büyük deniz taşıtlarının tamamen veya kısmen hacz ve fûruht edilmesini kapsamaktadır.

İkinci mebhasta “Sefayinin Ne Zaman Haczolunabileceği” dile getirilmektedir. Örneğin sefere hazır bulunan sefayinin hacz ve fûruht edilemeyeceği ifade edilmektedir. Bu durumun suistimal edilmemesi için de kaptanın mürûr evrakını almış olması gerekmektedir. Yine bir sefinenin hareket ettikten sonra fırtına vb. sebeplerden ötürü bir limana girmesi durumunda hacz ve fûruht edilmemesi münasiptir. Ticaret-i Bahriyye Kanununun 10. Maddesine göre nehir ve göl gibi yerlerde seyrüsefer eden küçük deniz araçları her zaman ve her koşulda hacz ve fûruht edilebilmektedir.

Üçüncü mebhasta “Haczin Suret-i İcrası” başlığı altında haczin nasıl ve hangi yollarla tatbik edilerek gerçekleştirileceği anlatılmaktadır.

Dördüncü mebhasta “Sefayinin Keyfiyyet-i Fûruhtu” yani geminin nasıl ve ne şartlarda satılabileceğinden bahsedilmektedir. İlk olarak sefayinin icra memurları tarafından müzayede yoluyla alenen satılacağı ifade edilmektedir. Sonrasında geminin büyüklüğüne göre bunun iki

yolu olduğu ifade edilmektedir. Gemi 10 Tonilatodan büyük ise farklı bir yol küçük ise farklı yol takip edilmektedir.

Beşinci mebhasta “Müzayedenin Takarruruyla Hâsıl Olan Tesirat” başlığı altında geminin müzayede yoluyla satılması ile ortaya çıkabilecek durumlar ele alınmaktadır. Örneğin geminin müzayede yoluyla tamamının satılması durumunda kaptanın görevi de sona erer. Çünkü kaptan gemi sahibinin ya çalışanıdır ya da ortağıdır. Ortak olması durumunda geminin satılması durumunda ortaya çıkacak zarar ve ziyanın tazmini için dava açamaz ancak ücretli çalışan olması durumunda uğradığı zarar ve ziyanın tazmini için dava açabilir.

Altıncı mebhas -kitapta baskı hatası olarak altıncı mebhas yerine ikinci mebhas yazmaktadır- “Hacz ve Furuht Muamelatına Vukubulacak İtirazat” başlığı altında haciz veya geminin satışına karşı ortaya çıkabilecek itirazlardan bahsedilmektedir.

Yedinci mebhasta “Bedel-i Müzayedenin Suret-i Tevzi” başlığı altında gemi satışından elde edilen gelirin nasıl ve ne suretle taksim edileceği anlatılmaktadır.

Eserin ikinci bâbı ise 171. Sayfadan başlamakta olup 3 fasıl ve 8 mebhastan mürekkeptir. Birinci fasılda “Sefine Sahiplerinin Hukuk ve Vezaifi” başlığı altında sefine sahiplerinin bütün hak ve sorumlulukları ele alınmıştır. Bu fasılda sefine sahipleri tabiri ile gerek müstakil olarak gerek müştereken bir sefineyi inşa ve imal ettirip kendi veya başkalarının işleri için kullananlar, sefineyi inşa edip techiz edenler veyahut gemiyi kiralama yoluyla kullananlar ifade edilmektedir.

İkinci faslın birinci mebhasında “Kapudanların Sıfatı” başlığı altında kaptanların sıfatlarından bahsedilmektedir. Örneğin kaptan hem gemi sahibinin hem de yük sahiplerinin vekilidir. Kaptan gemide istihdam olunanların hepsinin reisi ve amiridir. Açık denizlerde bulunan sefayın mensup olduğu devletin kanun ve nizamına tamamen tabi olduğundan gemide asayiş ve intizamın sağlanmasından kaptan sorumludur.

İkinci mebhasta “Kapudanların Hukuk ve Vezaif-i Umumiyesi” yani genel olarak hak ve sorumluluklarından bahsedilmektedir. Örneğin kaptanların sorumlu oldukları gemide görevi süresince en basit hatalardan dahi birinci derece mesul olup, zarar ve ziyanın tazminine mecbur olduğu ifade edilmektedir.

Üçüncü mebhasta “Sefinenin Hareketinden Evvel Olan Hukuk ve Vezaifi” yani gemi sefere çıkmadan evvel kaptanın yapması gereken iş ve işlemlerden bahsedilmektedir. Örneğin Ticaret-i Bahriyye Kanununun 7 Ocak 1876 tarihinde tadil edilen kırkıncı maddesinin birinci fıkrasında kaptanların gemiye emtia ve eşya yüklenmesinden önce geminin seyrüsefer edip

edemeyeceğinin tespiti ve lazım gelen mühimmatın hazır olup olmadığının tespiti için Liman Reisine, Liman Reisi bulunmayan yerlerde Belediye Meclisine, yabancı memleketlerde ise Osmanlı Devleti Şehbenderine müracaat ederek görevlendirecek ehl-i hibre marifetiyle keşif ve muayeneye memur olduğu ifade edilmektedir.

Dördüncü mebhasta “Esna-yı Seferde Olan Hukuk ve Vezaifi” yani kapudanın sefer sırasındaki görev ve sorumluluklarından bahsedilmektedir. Ticaret-i Bahriyye Kanununun kırk ikinci maddesine göre kaptanlar sefere başladıkları andan itibaren selametle sahile veya güvenli bir limana varıncaya kadar sefinenin içinde bizzat bulunmaya mecburdurlar.

Beşinci mebhasta “Geminin Limana Vusulünde Olan Hukuk ve Vezaifi” başlığı altında geminin limana vardıktan sonra kaptanın yerine getirmesi gereken sorumlulukları ve bunlara dair hukuku anlatılmaktadır. Örneğin bir limana ulaşan kaptan ilk iş olarak Sıhhiye Tezkeresini görevli memura vererek geldiği mahalde bulaşıcı hastalık varsa karantina beklemeye mecburdur böyle bir durum söz konusu değil ise yolcu ve yükünü sahile çıkarabilir.

İki mebhastan müteşekkil olan üçüncü faslın birinci mebhasında “Taifenin Şerait-i İstihdamı” yani gemide görev yapacak personelin hangi şartlarda ve nasıl istihdam edileceği ele alınmaktadır.

İkinci mebhasta ise “Tadil veya Fesh-i Mukaveleyi Muceb Ahval” başlığı altında geminin sefere çıkmasının ertelenmesi veya iptali durumunda taifenin ne şekilde istihdam edildiğine bakılarak mağdur edilmemesi için gereken tedbirin nasıl alınacağı anlatılmaktadır.

Kitabın üçüncü ve son babı 273. Sayfadan başlamaktadır. Sekiz fasıl ve yirmi üç mebhastan mürekkeptir. Birinci faslın birinci mebhasında “Nevl Mukavelenamesinin Şerait-i Akdi” yani gemideki yolcu ve eşyadan alınacak olan navlun mukavelenamesinin akdi için yerine getirilmesi gereken şartlardan bahsedilmektedir.

İkinci mebhasta “Tadil veya Fesh-i Mukaveleyi Muceb Ahval” adı geçen mukavelenamenin iptal ya da değişikliği durumunda ortaya çıkacak zarar ve ziyanın tazmini ele alınmıştır. Aylıklı olarak tutulan taifeye bir aylık maaşları, sefer üzerine ücret alacak taifeye ise sefer ücretinin dörtte biri tazminat olarak verilir.

İkinci faslın birinci mebhasında “Tahmiliyye Senedinin Tarif ve Şeraiti” yani gemiye eşya ve emtia yüklendiğinin nasıl ve hangi şartlarla ispat edileceği zikredilmektedir. Tahmiliyye Senedi emtia ve eşyanın gemiye yüklendiğine dair bir nevi makbuz, ilmühaberdir. Emtia ve eşyanın gemiye yüklendiğini isbat etmek için gereklidir. Kanunun 36. Maddesine göre kaptan Tahmiliyye Senedini tanzim etmeye ve istenildiği vakit göstermeye mecburdur.

İkinci mebhasta ise “Tahmiliyye Senedinin Ahkâmı” başlığı altında adı geçen senedin hukuki boyutu ele alınmaktadır. Hangi şartlarda resmi hangi şartlarda gayr-ı resmi olacağı ifade edilmektedir.

Üçüncü fasılın birinci mebhasında “Ücretin Suret-i Tayini” başlığı altında gemi ücretinin tespitinden bahsedilmektedir. Bu ücretin Nevl Mukavelenamesi veya Tahmiliyye Senedi ile ispat edilmesi gerekmektedir.

İkinci mebhasta “Ücret ve Tazmini Muceb Olub Olmayan Ahval” yani hangi durumlarda ücretin alınacağı veya tazmini ele alınmış olup gerek kiracı veya yüklenici gerek kiralayan veya kaptan tarafından verilmesi lazım gelen tazminatın miktarının ehl-i hibre marifetiyle tayin edileceği kanunun 117. Maddesinde ifade edilmektedir.

Üçüncü mebhasta “Hamulenin Keyfiyet-i Teslimi” geminin yükünün nasıl gümrük ambarına teslim edileceği anlatılmaktadır. Emtia ve eşyanın ziyan ya da kusurlu olması hâlinde bu durumun dışarıdan tespit edilemeyecek olması hasebiyle emtia ve eşyanın tesliminden itibaren 48 saat içerisinde muayene ve keşif yoluyla zarar ve ziyanın tespitinden sonra tazminat talep ve iddia edilebilir.

Dördüncü fasıl “Yolcular” başlığı ile yolcuların sefer sırasındaki hak ve sorumluluklarına mahsustur. Fransa Deniz Ticaret Kanununda bulunmayan bu bölüm Almanya ve Hollanda Devletlerinden iktibas edilerek Ticaret-i Bahriyye Kanununa dokuzuncu fasıl olarak ilave edilmiştir.

Beşinci fasılın birinci mebhasında “İstikraz-ı Bahrinin Tarif ve Sebeb-i İhdası” başlığı ile deniz ticareti açısından borçlanmanın nasıl ve ne surette gerçekleşeceğini ifade etmektedir.

İkinci mebhasta “İstikraz-ı Bahri Mukaveleneminin Şerait-i Tanzimi” yani hazırlanacak sözleşmelerin taşınması gereken şartlardan ve bu sözleşmelerin nasıl düzenleneceğinden bahsedilmektedir.

Üçüncü mebhasta “İstikraz-ı Bahri Karşılığı” yani deniz ticaretinde borç karşılığının tespiti dile getirilmektedir. Örneğin geminin teknesi, aletleri, takımları, donanması, kumanyası vb. tamamen ya da birer parça hisse tayin kılınarak istikraz edilebilir. Ancak istikraz edilen akçenin miktarı karşılık olarak gösterilen emvalin kıymetinden fazla olamaz.

Dördüncü mebhasta “İstikraz-ı Bahrinin Ahkâmı” yani hukuku anlatılmaktadır. Ticaret-i Bahriyye Kanununun 5 ve 165. Maddelerinde istikrazın ahkâmından bahsedilmekte olduğu ifade edilmiştir.

Altıncı faslın birinci mebhası “Sigortanın Tarif ve Tarihi”, Sigorta –Sicorita- İtalyanca bir kelime olup temînât manâsındadır. Fransızca “Assurance” denir.

Hukukçulara göre: Sigorta ettirilen şeye bir sebepten dolayı hâsıl olacak zararın tazmîni için varılan sözleşmeyi ifade etmektedir. Sigorta esâsen şans ve talihe gebe olması hasebiyle ne İslam Hukukunda, ne Rodos Adası Nizâmât-ı Bahriyyesinde ve Roma Kavânîni gibi Avrupa Devletleri kadim kanunlarında yer almamaktadır.

İkinci mebhası “Sigorta Mukavelesinin Şeraiti” başlığı altında sigorta sözleşmelerinin taşıması gereken şartlardan bahsedilmektedir. Örneğin sigorta poliçesi emniyet üzere akd olunur, halis niyet ile akd olunan mukavelattandır gibi.

Üçüncü mebhası “Sigorta Ettirilmesi Caiz Olup Olmayan Şeyler” bu başlık altında ele alınmıştır. Caiz olanlara yüklü veya yüksüz her türlü gemi ile bunun alet ve edevatını örnek gösterilmektedir. Mellahın ücret ve maaşları da sigorta ettirilmesi caiz olmayan şeylere örnek olarak verilmiştir.

Dördüncü mebhası “Akideynin Hukuk ve Vezaifi” yani akidleşen tarafların hak ve vazifelerinden bahsedilmektedir. Örneğin sigortacının hangi durumlarda zararı tazmin edeceği ifade edilmektedir. Fırtına veya sis gibi sebeplerden ötürü geminin karaya oturması, gemilerin kazaen birbirine tesadüf etmesi yani çatması, fırtınadan kurtulmak için denize mal atılması ve yangındır.

Beşinci mebhas “Terk-i Emval” yani zarara uğramış gemi veya eşyanın sigortacıya terk edilerek kıymetinin alınması konularını ele almaktadır. Bir geminin ve yükünün hasara uğraması hâlinde sigortalıya seçme hakkı verilmiştir. Avarya yani gemi veya yükünün sadece hasarı kadarının zararının karşılanması ifade etmektedir. Terk-i emval ise hasara uğrayan gemi ve yükünün sigortacıya terk edilerek sigorta bedelinin tamamının teslim alınmasıdır.

Yedinci faslın birinci mebhasında “Hasarat-ı Bahriyyenin Tarif ve Taksimi”, yani denizde uğranılan hasarın tazmininden bahsedilmektedir.

İkinci mebhasta “Hasarat-ı Bahriyyenin Suret-i Tesviyesi” başlığı altında denizde hasara uğrayan geminin hasarının nasıl düzeltileceği gemiye dair alakası olanlar tarafından evvelce kararlaştırılmış ise ona göre gereken yapılır.

Üçüncü mebhasta “Denize Mal Atmak” başlığı altında fırtınadan kurtulmak veya düşman takibinden kurtulmak maksadıyla herkesin selameti için gemi yükünün bir kısmının denize

atılması veya geminin direk ve halatlarının kesilmesi, lengerlerin terk edilmesi gibi fevkaalede tedbirlerin nasıl alınacağından bahsedilmektedir.

Sekizinci ve son fasılın birinci mebhasında “Mürur-ı Zaman” yani zaman aşımından bahsedilmektedir. Örneğin istikraz-ı bahri mukavelenamesi veya sigorta senedi tarihlerinden beş sene geçince açılan davalar mürur-ı zaman ile reddedilir.

İkinci mebhasta “Mesmu Olmayan Davalar” yani davanın dinlenebilir, makul ve makbul olmaması konuları ele alınmıştır. Buna da kitapta birçok örnek verilmektedir. Örneğin, geminin başka bir gemiye çatması hâlinde kaptanın şikâyetle bulunmaması fakat daha sonra dava açması durumunda dava kabul edilmez. Yine gemi ve yükünün hasara uğraması üzerine protesto ve itiraz edilmeksizin bu hasar dile getirilmeden yükün teslim edildikten sonra zarar ve ziyan için kaptan ve sigortacı aleyhine açılacak dava da mesmu olmayıp reddedilmektedir.

Son olarak kitabın sonunda “Zeyl” başlığı altında tarife ve numune örnekleri mevcuttur. Birinci olarak Osmanlı Devleti, Avusturya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İngiltere, Yunanistan, Hollanda, İtalya, Norveç, Rusya, İspanya, İsviçre ve Amerika ticaret gemilerinde bulunması gereken resmi evraktan bahsedilmiştir. İkinci olarak Liman İdaresi tarafından alınan vergi tarifesi, Dersaadet Liman İdaresi Deavi Kalemince alınan harçlar tablo olarak verilmiştir. Üçüncü olarak Sened-i Bahri Sureti yani Osmanlı Denizlerinde seyrüsefer edebilmek için gereken icazet örneği iki adet olarak kitabın sonuna eklenilmiştir. Dördüncü olarak Tahmiliyye Senedi örneği bir ihtardan sonra tablo olarak kitapta yerini almıştır. Beşinci olarak yine tablo şeklinde Manifesto Numunesi sonrasında Ordino Sureti, İdare-i Mahsusa Vapuruları Yazıcıları Tarafından Verilen Tezkere örneği son olarak Fihrist ile kitap sona ermektedir.

19. Yüzyıl Osmanlı münevverlerinden biri olan Ahmed Reşid çok yönlü bir ilim ve devlet adamıdır. Hukuk eğitimi almış, bu eğitimi yüksek derecelerle tamamlamış, Şurayı Devlet üyeliği yapmış, farklı vilayetlerde valilik ve vali muavinliği yapmış, şiirler yazmış bir kişidir. Kaleme almış olduğu bu kıymetli eser de özellikle Osmanlı Devleti’nin son dönem hukuk ve ticaret alanlarındaki uygulamalarına ışık tutmaktadır. Müellif anlattığı konuyu yeri geldiğinde Mecelleden, yeri geldiğinde Kara ve Deniz Ticaret Kanunları’ndan yeri geldiğinde dönemin herkesçe kabul gören Fransa kanunlarından örnekler vererek etraflıca izah ve şerh etmektedir. Böyle bir eserin günümüz alfabesine aktarılmamış olması bu kıymetli eserin sınırlı sayıda araştırmacı tarafından kullanılmasına, gözden kaçırılmasına neden olmuştur.

Hukuk-ı Ticaret’i bir bütün olarak düşündüğümüzde bu eseri kullanan araştırmacılar olmuştur. Örneğin M. Emre KILIÇASLAN “Osmanlı Deniz Hukukunun Modernleşmesi” adlı eserinde

Hukuk-ı Ticaret'in Dördüncü Kitabını metin içinde kullanmış, Deniz Ticaret Hukuku Şerhi olması hasebiyle de İkinci Kitap'tan Kaynakça'da bahsetmiştir. Özlem Karsandık YAZICI, Çukurova Araştırmaları Dergisi'nin 1. Sayısında yayınlanan "Ticaret Mahkemesi Kayıtlarına Göre Tanzimat Dönemi'nde Adana'da Ticari Hayat" adlı makalesinde Hukuk-ı Ticaret'in Dördüncü Kitabını kullanmıştır. Nuran KOYUNCU ile Yasin YILMAZ, Adalet Dergisi'nin 62-63. Sayılarında yayınlanan "XIX. Yüzyılda İktisadi Liberalizm Akımının Osmanlı Ticaret Kanunnamesi'nin Kabulüne Etkisi" adlı makalelerinde Hukuk-ı Ticaret'in Birinci Kitabını kullanmıştır. Mustafa ÇAKICI, "19. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Kıymetli Evrakların Hukuki Ve İktisadi İşlevleri" isimli doktora tezinde Hukuk-ı Ticaret'in hem 1303 tarihli Avramaki Papadapulos ile birlikte neşredilen ilk eseri hem de 1311 tarihli müstakil olarak Ahmed Reşid imzası ile neşredilen Hukuk-ı Ticaret'in Birinci Kitabından bol bol istifade etmiştir. Akmandar DEMİRCİ, "Osmanlı Devleti'nde Taşra Ticaret Mahkemeleri (Beyrut, İzmir, Selanik ve Ankara Örnekleri)" adlı doktora tezinde Hukuk-ı Ticaret'in Dördüncü Kitabından geniş ölçüde istifade ettiğini söylemektedir. Metin KIRATLI'nın Adalet Dergisi'nin 69. Sayısında yayınlanan "Osmanlı Devleti İle İslam Dünyasında Kıymetli Evrak Ve Türkiye Cumhuriyeti'ne Etkileri" isimli makalesinde, Hukuk-ı Ticaret'in Dördüncü Kitabını kaynak olarak kullanılmıştır. Mehmet GAYRETLİ, "Tanzimat Sonrasından Cumhuriyet'e Kadar Olan Dönemde Kanunlaştırma Çalışmaları" adlı doktora tezinde Dördüncü Kitaptan istifade etmiştir. Yunus ÖZGER, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi'nin 47. Sayısında yayınlanan "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İlk Yerli Sigorta Şirketi" adlı makalesinde Hukuk-ı Ticaret'in İkinci Kitabını kullanmıştır.

Sonuç olarak Hukuk-ı Ticaret sınırlı sayıda araştırmacı tarafından kullanılmış olup çalışmamıza konu olan Deniz Ticaretine dair olan İkinci Kitap tespit edebildiğimiz kadarıyla Yunus ÖZGER tarafından kaynak olarak kullanılmıştır.

Eseri günümüz harflerine aktararak özellikle son dönem Osmanlı Deniz Hukuku ve Ticareti çalışan araştırmacıların hizmetine sunmayı murat ettik. Bu eserin bu konuda büyük bir eksikliği dolduracağı kanısındayız.

KAYNAKLAR

Cumhurbaşkanlığı Arşivi

Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl İdaresi Sicil Defterleri...(DH. SAİD. d) 18/333, fi 29 Zilhicce 1274 [10 Ağustos 1858].

Şura-yı Devlet Sicilleri (ŞD. SAİD) 5/7, fi 1274 [1857-1858], lef: 3.

Şura-yı Devlet Sicilleri (ŞD. SAİD) 5/7, fi 1274 [1857-1858], lef: 4.

Araştırma ve Tetkik Eserler

Akça, G., & Hülür, H. (2006). “Osmanlı Hukukunun Temelleri ve Tanzimat Dönemindeki Hukuksal Yeniliklerin Sosyo-Politik Dinamikleri”. *Konya Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. C./S. s. 295-321.

Aydın, M. A. (2019). *Türk Hukuk Tarihi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Akyıldız, A. (2019) “Mekteb-i Maarif-i Adliyye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C. EK-2). Ankara: s. 236-238.

Akyıldız, A. (2019) “Mekteb-i Mülkiye”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C. EK-2). Ankara: s. 238-240.

Belgesay, M. R. (1940). *Tanzimat ve Adliye Teşkilatı*. İstanbul: Maarif Matbası.

Berkes, N. (2014). *Türkiye’de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bilgili, İ. (2019). “Ahmed Reşid Paşa’nın İmâm-ı A’zam’ın Siyâsî Tercüme-i Hâli Adlı Eseri ve Değerlendirmesi”. *Tahkik İslami İlimler Araştırma ve Neşir Dergisi*. C.2 /S. 2 s. 213-256.

Çakır, C. (1990) *19. Yüzyıl Osmanlı Ticareti ve Nizamnameleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Ekinci, E. B. (2008). *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.

Ekinci, E. B. (2004). *Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat Sonrası)*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.

Erdem, S. (2008). “Rûhu'l-Mecelle”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 35. İstanbul: s. 214-215.

Gümüş, M. (2013). “Osmanlı Devleti’nde Kanunlaştırma Hareketleri. İdeolojisi ve Kurumları” *Tarih Okulu Dergisi*. S. 14 s. 163-200.

- İnal, İ. M. K. *Son Asır Türk Şairleri*, C.7. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Karpat, K. (2014). *Osmanlı Modernleşmesi Toplum, Kurumsal Değişim ve Nüfus*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kenanoğlu, M. M. (2007). “Nizâmiye Mahkemeleri”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 33, İstanbul: s. 185-188.
- Kılıçaslan, M. E. (2023). *Osmanlı Deniz Hukukunun Modernleşmesi*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Lüleci, A. (2009). *İşgal İstanbulu'nda Salgın Hastalıklar (1918-1922)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Miltiyadi. (1329) *Ticaret-i Bahriyye Kanunu Şerhi*. Selanik: Osmanlı Matbaası.
- Odabaşı, M. (2009) *Tuhfe-i Naili Metin ve Muhteva*. (1). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ortaylı, İ. (2010). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özcan, A. (1997). “Harbiye”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 16. İstanbul: s. 115-119.
- “Reşid Ahmed Şerif Paşa”, (2007). *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. C. 7, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları. s. 331
- Reşid, A. (1312). *Hukuk-u Ticaret 2. Kitap*. İstanbul: Dersadet Ticaret Odası Gazetesi Matbaası.
- Reşid, A., & Papadapulos, A. (1303). *Hukuk-u Ticaret*. İstanbul: Şirket-i Mürettibiye Matbaası.
- Sarıay, E. (2019). “Tanzimat Sonrası Kanunlaştırma Çalışmalarının Kaynakları ve Metodolojisi”. *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*. C.2/S.1. s. 9-32.
- Sarı, N. (2004). “Mekteb-i Tıbbiye”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 16. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. s. 2-5.
- Tahir, B. M. (1975). *Osmanlı Müellifleri*. İsmail Özen (düz.). İstanbul: Meral Yayınevi.
- Uygun, S. (2015). *Osmanlı Sularında Rekabet Mesajeri Maritim Vapur Kumpanyası (1851-1914)*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Vayani, K. (1313). *Mücmel Ticâret-i Bahriyye Kânûn-ı Şerhi*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- Vayani, K. (1329). *Muadel ve İlevli Ticâret-i Bahriyye Kânûn-ı Şerhi*. İstanbul: Tab-ı Sâni.

Veldet, H. (1940). *Kanunlaştırma Hareketleri ve Tanzimat*. İstanbul: Maarif Matbası.

Yörük, A. A. (2008) *Mekteb-i Hukuk'un Kuruluşu ve Faaliyetleri (1878-1900)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.

Elektronik Kaynaklar

Ceyhan, S. “Mecelle Şarihi Hacı Reşid Paşa'nın Nazarında Aşk ve Muhabbet”. *Sabah Ülkesi Kùltür-Sanat ve Felsefe Dergisi*, <https://www.sabahulkesi.com/2020/11/16/mecelle-sarihi-haci-resid-pasanin-nazarinda-ask-ve-muhabbet/>.(Erişim Tarihi:14.12.2024)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	Emre KÜÇÜK
Yabancı Dili	İngilizce
Orcid Numarası	0009-0009-5000-5532
Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası	10688081
Lise	Kovanlık Çok Programlı Lisesi-Giresun
Lisans	Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği
Yüksek Lisans	
Mesleki Deneyim	MSÜ Deniz Astsubay Meslek Yüksek Okulu 2019-2020 Gürgentepe Şehit Erdi Demirer MTAL 2020-
Akademik Çalışmalar	1. 2.

